

II
Blesteme

Soarele, la două sulite deasupra dealului ! Părea să lumineze o altă lume, ale cărei visuri aveau să fie pe sfârșite. Între păduri, de la drumul Vâlcei până peste coada Dobrețului, pe-acolo pe unde își avuseseră odată pământul Găiman și ai lui Griju, se înșiraseră de-a lungul rândurilor de porumb, de cum se luminase de ziuă, aproape toți oamenii din satul Stăneștilor. Copăitul abia începuse, iar brazdele, bătute de vânturi și ploii, îi îmboldiseră în tălpi, ziuă întreagă, cu o răutate ce voia să semene a răzbunare.

– Doamne, fată, ce bolovani ! Îmi rupseră degetele la picioare ! – s-a plâns Paulina, fata Bogheancăi, Janei, femeia lui Marin Găiman. Cum să strâng mușuroi de țărână la cuib ?!

– Of, de, ne-o fi și el împotrivă ?! Într-un fel îl aram atunci când era locul meu, altfel îl ară ăștia acum. Dau repede. Vâști în deal ! Vâști în vale ! Huruie pământul ! Ca la normă ! Ce făcea acum câțiva ani un sat întreg, de curând, fac numai cinci, șase inși. E drept, că nu cu boii înjuțați la plug, ci

cu hârburile astea de tractoare care... În urma lor, potopul... !

– Nu mi-e de-alta, dar eu cred că anul ăsta n-o să se facă nimic. Până mai ieri, ploi după ploi ! Acum, îi arde soarele. Praful și pulberea o să se-aleagă ! Uite-i ! Nici nu răsăriră bine și li se răsuci frunza. A dat gălbejeala-n ei ! – și-a dat cu părerea Paulina.

– Pe vremuri, – și-a amintit Jana – câte care pline cu bălegar nu căram... ! Nu mai pridideam cu Marin și... bietul socru-meu. Fie toamnă, fie iarnă, pe-aci ne făceam veacul. Acum, dau cu prafuri. O să otrăvească tot, iar noi tot otrăvuri o să mâncăm !

– Și ce-ați folosit ? Nimic !

– Așa a fost să fie ! Ce să facem ?! – a dat din umeri, cu patimă, femeia lui Marin, cu gândul departe, la anii din urmă, când era și mai tânără și avea ce-i trebuia.

– Facem și noi ce fac și alții... – a încercat să-i aline amintirile Paulina.

– Pățimim ! Toți pățimim, însă nu putem scoate un cuvânt.

– Dădu taina în voi, ai ? – s-a răstit la ele Zâmboi, brigadierul, un fel de vătaf al... colectivului. Lăsați dracu bălmăjeala ! Vă prinde noaptea aci, și-aci stați până veți ieși cu rândul la capăt !

– Dat dracului și ăsta ! S-a ajuns ! Nu-i mai dai cu prăjina de vârful nasului ! – și-au șoptit una, alteia. A uitat cine-a fost ?! Vai de mama lui ! Zâmboi !

Pădurea, tăcută, spre seară, străjuia cu răcoarea ei, într-o parte și-ntr-alta, pâlcul de femei și de bărbați încovoiați pe coada sapei. Părea înmărmurită

de patima și de sudoarea lor ce le înmuiase cămășile în spate. Umbra, căzută mult spre răsărit, le aducea aminte de plecare. Mereu cu ochii după soare, cei tineri terminaseră primii rândurile.

– Nu prea mai poți, leliță ! – i-a zis, în glumă, Frățileanu, femeii lui Iorgu.

– Nu mai pot, mamă ! Sunt bătrână ! Odată... am putut și eu !

– Pentru dumneata a cam venit vremea să te tragi în jurul casei. Cu o oaie, cu o capră, cu câteva găini acolo...

– M-aș trage eu... ! Ehe..., dacă m-ar lăsa gura, sau dac-aș avea ceva strânsură. Dar... de ce să n-o spun pe-a dreaptă: n-am de nici unele ! Omul mi-a murit pe front. Abia m-am ținut de pe o zi pe alta până mi-au crescut fetele și le-am măritat.

.....

– Faci cum faci și tot în urmă rămâi ! – și-a dojenit Găiman femeia. Să am grijă de tine ca de copilul mic !

– Doamne, omule ! Eu mai am puterile tale ?! Bine că tot mă mai țin cât de cât ! – i-a răspuns Jana, apoi, cu strângere de inimă, i-a zis : Hai să copăim și Paulinei două, trei cuiburi acolo, că n-o fi foc !

– Vrednică mai ești ! – a laudat-o Ioana Pârvii pe Aneta Murgășancăi. Mă mir cum te mai țin puterile !

.....

– Mă, Grasule, te-ai cam hodorogit ! – l-a luat în răs Ion al lui Neamțu. E, ia zii ! E totuna ca pe

marginea șanțului?... Când stai tu cu jurnalul în mână, mă ?

– Mai văzuși ! Oase rupte, nene ! Oase rupte !

– Faci cinste cu un rachiu să te-ajut ?

– N-am încotro! Altfel, aici îmi răsare luna !

Cu mâinile la spate, pe după o geantă din piele ca cele ce atârnavă de gât numai jandarmilor, Zâmboi inspecta rândurile de la un cap la altul. Și-a luat apoi stânjenul și a măsurat locul muncit.

– Puțin ! Foarte puțin ! Greu al dracului vă mișcați ! – le-a zis, nemulțumit, celor câțiva oameni care se îndreptau deja spre locul unde își aveau trăiștile cu mâncare și ulcioarele cu apă... Și acum dați buzna să plecați ?! Ce, mă, vă plâng copiii în albie, acasă ? Stați să vă scriu la catastif, altfel, astăzi, ați ars gazul degeaba !

– Măi, Zâmboi, să nu te recunosc ! Ești tare, mă ! Ține-o așa, c-ajungi departe ! – a încercat să-și bată joc de el, Vătășelu.

– Tare-n colți, băiete ! Mai rău ca o soacră ! – i-a răs în nas și Reta Bușii.

– De n-ai da cu cleanța, parcă și noi am munci mai cu tragere de inimă ! – au sărit și ceilalți cu gura.

– Gata ! Să n-aud o vorbă ! Ori credeți c-am ajuns să ne tragem de noi pe alții ? – a amenințat brigadierul.

– Măă..., lumea a trecut la șoșoni, la cauciuce ! Nu-i vezi ? - l-a întărâtat Neamțu. Ori tu trăiești pe vremea lui Pazvante Chiorul?!

– Mare comedia dracu și cu tine, nene ! – a vrut să-l batjocorească și Grasu. Dar și-a pus sapa pe spinare și a plecat.

– Cum s-ar zice, vă arde de răs ? Mămăliga voastră e la mine, mă, păcătoșilor ! Ho nițel ! Vă văd eu când veți da dintr-o parte într-alta !

Zâmboi, parcă în ciuda tuturor, abia scria numele fiecăruia pe pagina în care își notase luna și ziua.

– Înseamnă-ne, mumă, mai repede, că, uite, scapătă soarele ! – l-a îndemnat Lelița.

– Acum învață să scrie, săracul ! – i-a luat vorba din gură Frățileanu.

Cu chiu, cu vai, brigadierul a terminat de scris. A cercetat cu priviri iscoditoare pe fiecare în parte ; le-a făcut socoteala, apoi, vrând să fie mărinimos, încercând împăcarea, le-a zis :

– Treacă de la mine ! Vă trec cu o sută de procente. Cu o normă, mă ! – a ridicat el tonul – ... deși nu meritați ! A făcut o pauză să vadă dacă are de zis careva ceva și a continuat răspicat : Măine, să n-așteptați să vă bat la fiecare în poartă ! Prășim porumbii de lângă drumul Vâlciei ! Aveți grijă ! Când răsare soarele, să fiți acolo ! Cel care întârzie, îl trimit acasă.

– Păi ce, mă, noi n-avem casă, n-avem masă ? – i s-a împotrivit Găiman.

– Ai vrea tu, dar să te văd ce mănânci la iarnă ?! Druieții din pereți, ori mere pădurețe ? Și... n-avea grijă ! Perii, în vara asta îi scoatem ! Fac prea multă umbră locurilor degeaba !

– Scoateți-i mă ! Altceva mai știți ? Faceți în așa fel încât să n-aibă omul unde să-și aștearnă fața de masă la prânz, pe zăpucul ăl mare !

– Care va să zică..., mâine, acolo unde își aveau pământul Modârlanii ? – a mai întrebat Ioana.

– Unde își avea pământul dracu de la balta verde ! – a ținut să precizeze el, apoi iar a amenințat... Și bagă-ți mințile în cap ! Ai grijă cum vorbești, că s-ar putea să te coste..., sau să... nu mai vezi pământul în fața ochilor multă vreme.

Într-un fel, scârbiți, oamenii și-au luat lucrurile și au plecat. Firele de porumb în cuiburi atingeau cu frunzele, fie pulpele nădragilor, fie poala fustelor, în semn de mângâiere. Poteca le-a șerpuit peste loc până în drumul Bălceștilor. Abătuți sau frământați în suflet, cu grabă, sau rar și apăsător, călcau înapoi spre casă. Gândurile li se rostogoleau mereu. Alergau până acolo unde grijile își aveau cuibul. De-acolo, îi chemau și-i grăbeau pe fiecare în parte.

„Doamne, ia-mă Tu pe mine ! Mă prinde noaptea pe drum și... cine știe unde mi-o fi intrat cloța cu puii ?!“ – s-a îngrijorat femeia lui Iorgu, știind că nu mai are pe nimeni prin curte. „Te pomenești că mi-am amărât zilele degeaba !? Să-i cresc, să-i feresc, și acum... să-i ia vulpea. Blesmat om și Zâmboi ! Nu se gândește că suntem și noi oameni !?“ – și-a zis, în sine, femeia și a încercat să-și miște mai repede picioarele, dar bătrânețea a domolit-o.

– Fire-al dracu cu norma ta cu tot ! Vezi tu, Doamne, o normă, și aia... de la el ?! – a bombănit Găiman. Numai milogul ăștia nu ajunsese !

– Ce-ți veni, omule ? – l-a întrebat nevastă-sa.

– Uite-așa ! Auzi, tu, ăsta, până la urmă, o încălță de la mine !

– Taci ! Taci, mă, că te-aude și mai avem necazuri.

„De ! Scapătă ! Când să-mi fac eu de-ale gurii ? – s-a întrebat Rina, femeia lui Șchiopu, rămasă singură, mai pe urmă. „Dac-ar păzi și omul meu vaca să n-o sugă vițelul, ca aseară... O strachină de lapte tot ar fi ceva decât nimic !“

– Paulino, când mă gândesc să mă duc acasă, îmi vine să iau câmpii înapoi – s-a văietat Nela, femeia lui Motroc. „Copiii ăia... și-or fi scos ochii singuri.“ Porcii îmi sar în cap, caprele să le mulg, mămăligă să fac, m-apucă toiul nopții. Of, și mâine iar s-o iau de la capăt !

– Pentru mine... mai rău !

– Vezi-ți de treabă ! Te așteaptă Savu cu masa pusă.

– Văzuși curcă pe baltă ?! Dac-o fi găsit cheia de la butoaie, vai de capul meu !Nu mai am trai cu el !

Scălțați în ale lor, oamenii au coborât coasta spre Valea satului. După un maidan, în marginea drumului, le-a răsărit, ca din pământ, fântâna cu cumpănă și chei din lemn. Ciutura a izbit în adâncuri, apoi a scos la suprafață apă rece. Au băut. Câțiva dintre ei și-au răcorit ceafa și pieptul în jgheabul de alături.

– Ce e sfânt e sfânt ! – și-a zis Grasu mai mult ca pentru el.

– Doamne, ce s-ar face omul de n-ar fi apă ?! – a întrebat Neamțu mirat.

– S-ar ofili. Ar pune capul în piept ca buruienile pe marginea șanțului. S-ar usca și-ar muri ! – i-a răspuns, nepăsătoare, Reta Bușii.

– Ar crăpa ! L-ar lua dracu ! – le-a zis Găiman, într-un fel speriat, după ce a băut, ca o vită însetată.

Dincolo de malul râului ce brăzdează valea, lângă podul lui Tudoran, oamenii s-au despărțit grupuri, grupuri.

– Ce facem, mă, nene, mâine ? Ne ducem ? – i-a întrebat Grasu.

– Avem de ales ? Vorbești și dumneata să te afli în vorbă ! – a îngânat Neamțu din mers.

În poiana de lângă copacul lui Roncea, Vătășelu și-a dezlegat din pripon mânzul. Acolo, și-l lăsase din zorii zilei. Cu el de lanț, a intrat în curte. Din spatele gardului, a aruncat o privire pe deasupra văii, înapoi, din nou, peste coama dealului. Își căuta parcă acolo ceva ce de demult pierduse. Cerul însă, ce-i părea o sticlă de lampă afumată, nu-l lăsa să întrevadă mai nimic.

*

* *

Pulbere, șleauri și hârtoape desenau drumul Vâlcei dinspre coasta Mușuroaiei, dealul Tătarului, vâlceaua Drăgodinensei până dincolo de Aninoasa. Plopii firavi, înfiți nu demult în pământ, străjuiau șanțurile pline cu bolovani și năpădite de ierburi. În marginea șoselei, așezat pe un trunchi de copac în care intrase putregaiul, Zâmboi l-a așteptat pe Ion Trăscău. Ei și Costică Lungu aveau să dea socoteală

în fața lui Gheorghe Clămpan, președintele colectivului. Să spună despre tot ce se mișcase în câmp, din zorii dimineții până în scăpătatul soarelui.

– Măi, Ioane, mă ! Nu vor să muncească, fi-le-ar spinarea a dracu ! – s-a plâns Zâmboi celui-lalt. Să stau ziulica toată cu parul în spatele lor ?! Ai tăi tot așa sunt ?

– Tot ! Tot o apă ș-un pământ !

– Noi mai putem, mă ? Eu, cel puțin, cum stau locului să-mi trag sufletul și să-mi șterg nădușeala, și, ei gata, fug. Când după apă, când după surcele în pădure, când...

– N-au lemne de foc pentru mămăligă. Arde-i-ar focul ! Of, mi se luară șalele ! – s-a văietat și Ion.

– Măcar îi avuseși pe toți ?

– Hm ! Iepurica lipsi !

– Iar ?! Pune-te, mă, cu daravela pe ea ! E odihnită și... tot n-are omul acasă ! Măcar să facă și ea ceva.

– Mă-ncurc cu dracul ! Mai bine-mi văd de treburile mele, că e satul plin ! La tine ?

– Lipsiră tot alea. Anica lui Budică și Leana lui... Ce să-ți mai spun ?!

– De ce, mă ?

– De-aia. Una... se văietă !

– Anica !

– Vezi că știi ?!

– Păi, se putea ? Bolnavă de moarte și-ar mânca de toate ! Cealaltă ?

– Mai și întrebi ?! Nu e bărbatu-său președinte ?

– Vezi?... Ale noastre, săracele, nu mai pridesc cu căratul la apă în grădinile lui Motroc.

– N-avea grijă, nu se omoară nici ele !

– Sunt plecate de-acasă ?!

– Sunt. Se chinuie ca și noi. Bietele muieri !

– Ai dreptate, măi băiete ! Ai dreptate !

Un stol de ciori, în zbor, ce au spintecat înserarea, i-a făcut să tresară. Zarea s-a-ntunecat și mai rău. Un duh necurat plutea în hățșurile pădurii.

– Huo, spurcatelor ! Lovi-v-ar ciuma să vă lovească !

– Astea vestesc pagubă și vremuri grele.

– Vezi-ți de treabă ! Vestesc ele, dar nu pentru de-i ca noi. O fac pentru alții înghesuți la minte, care nu știu să trăiască.

Cei doi, din una în alta, au ajuns sub coasta dealului, la Tătaru. Aici, în câțiva ani buni după colectivizare, cu greu se înșiraseră câteva magazii, câteva șoproane, adăpost pentru vitele adunate din sat, și sediul colectivului. De departe, brigadierii și-au văzut șeful. Clămpan tocmai sfârșise cu muștruluitul și înjuratul la cei câțiva oameni ce se opintiseră din răputeri cu buștenii ce trebuiau făcuți scândură la gater, și se mutase la Mutu și la Gheorghe al lui Sterpu, care mai bine de-o lună acopereau la un șopron.

– Aveam de gând să vă dau o litră de țuică seara. Nu meritați ! – a urlat la ei președintele... Și să vă pontez o zi de muncă mi se pare mult ! Leprelor ! Hai, gata ! Să nu văd picior de om pe-aici, până mâine dimineață !

– Orice ți-am face, mulțumit n-ai să fii nicio dată ! – i-a zis Sterpu și i-a întors spatele. Pământul ăl galben poate..., noi nu – a bombănit, amărât, omul în timp ce-i arăta prin semne lui Mutu că trebuie să meargă. El, săracul, n-a înțeles despre ce este vorba. Tot făcea și el semn că ar bea rachiul pe care președintele îl promisese.

– Fiți cu băgare de seamă, tovarășe... l-a sfătuit Trăscău. O dată se face nărodul că-i scapă chisărul ori ciocanul din mână în cap la dumneata, tocmai când te nimerești pe acolo, pe jos, și ei stau sus pe căpriori.

– Atât le trebuie, că i-a luat mama dracu !

„Auzi, tovarășii ?! Tovarășii dați răului, Doamne, iartă-mă !“ – și-a făcut Sterpu cruce în timp ce și-a strâns sculele.

– Ce te-nchini, mă ? Ne văzuși cu curul gol ?

– Atunci se-nchină lumea ? Doamne, pupa-Ți-aș tălpile ! Păcatele mele ! – a râs Sterpu.

– Adormirea mamilor ei de cruce ! Voi n-ați auzit că nu e voie ?

– „N-o fi“ ! N-o fi, mă, dacă spui tu ! – a bombănit iar omul și a plecat.

Depart de sat, de ochii oamenilor, să nu se vadă ce se strânge acolo, și-ncotro o ia strânsura, curtea colectivului aproape că se golise. Numai brigadierii, Clâmpan și Goromele, magazionerul, rămăseseră.

– Scăparăm ! Să răsuflăm un pic în tihnă și apoi să punem rânduială lucrurilor pentru mâine.

– Pofțiți, intrați! – i-a invitat Goromele în magazie, unde erau înșirate butoaiile cu țuică și vin al căror responsabil era. Aici, că e mai răcoare! – le-a arătat el... Și-apoi, e masa-ntinsă! Pe deasupra, nu ne vede nimeni!

Au intrat pe rând, unul câte unul, ca într-o cazemată. Înăuntru, un miros de aer stătut, de băutură, de șoareci și șobolani. O masă din scândură și două bănci erau locul ședinței din fiecare seară. Președintele s-a uitat la brigadierii, apoi, în caietele în care erau înșirați oamenii, le-a făcut socoteala, îngândurat, și le-a zis :

– Nici rău, dar nici bine! Trebuie să terminăm cât mai repede, peste tot, prășitul, și cu cât mai puține procente. Aveți grijă, că ăștia, dacă-și fac suma la norme, nu-i mai prinzi la muncă, în câmp.

– Așa e! N-am pățit-o eu în celălalt an? Când mi-a rămas porumbul pe la Negoiu, nesăpat – l-a aprobat, lingușitor, Trăscău. Dacă au normele, își fac apoi de lucru pe lângă curte.

– Sau... stau! Se strâng la câte unul în prispa casei și stau. Se gândesc. Cine știe la ce?! Se gândesc..., apoi își dau cu cotul și șușotesc – le-a zis și Zâmboi într-un fel în care dădea de bănuț.

– Tovarășii! Asta e o chestiune gravă! – a ridicat tonul, poruncitor, președintele și a lovit cu pumnul în masă. Cât mai puțin timp de gândire! Ce e aia gândire? Ce e aia? Noi ce facem? Gândim! De-aia ne-am pus aici, să gândim și pentru ei! Anafura mării lor! I-auzi...?! Gândesc! La muncă! Acolo le e locul! Să nu mai aud așa ceva, că mi se face rău!

– Măă..., dar dai și tu câte una..., de parcă ai da cu nuca în perete ! – a vrut să-l certe Trăscău pe Zâmboi. Numai ca să-l superi pe dumnealui. După atâta trudă... supărare-i mai trebuie !

– Să-mi fie cu iertare, tovarășe ! – s-a scuzat Zâmboi.

– Iertare ? Ce iertare, mă ? Ce, eu sunt popă, om de răsul lumii ? Fiți cu ochii în patru ! Țsta nu e fleac cu care să glumești ! – le-a ordonat Clămpan. Iar tu..., tu ce beliși, mă, ochii la mine ? Uplete oalele astea cu ceva că mi se uscă gâtul ! – s-a arătat el furios și pe Goromele.

– Acum, șefule ! Gata, sunt ca și pline !

O putoare de rachiu a îmbâcsit și mai rău aerul. Niște ulcele de pământ, smălțuite, s-au înșirat pe masă, una câte una. Președintele a dat tonul. A băut primul, pe nerăsuflăte.

Mai umple-o, mă, o dată ! Ce dracu, eu sunt om de atât ?!

– S-a făcut, șefu ! – a încercat să-l domolească Goromele. Dar... să-mi spui cum s-o scădem la socoteli ?!

– De asta ți-e ? A supt-o dăoaga, mă ! Ha, ha, ha ! Nu-ți dă și ție atâta lucru prin cap, ori vrei să spui c-am băut-o eu cu... ?

– Mă știi pe mine dintr-ăia ? Departe de mine gândul rău !

– Îl vedeți ? Țsta om ! Am știut eu pe cine pun aci ! De n-ar fi fost cu capul pe umeri, nu stătea un ceas la magazii !

– Noroc ! – au închinat toți ulcelele. Și... să trăiască Goromele !

– Nu râdeți ! E lucru mare să ai gestiune pe cap !

– Așa e ! Așa e ! – s-a aprobat magazionerul și a mai umplut o dată oalele.

Președintele a băut din nou, l-a sfredelit, parcă, pe fiecare, cu privirea, apoi le-a zis :

– Acum, să trecem la treburile noastre ! Să vedeți la ce m-am gândit : Pe-aici, pe la noi... este flori, este pomi, este dealuri ! Este și pădure de copaci ! De salcâmi !

– Este de toate, șefule ! – l-a aprobat Lungu, în batjocură, fără însă ca ceilalți să-și dea seama.

– Așa, vezi ? Este de toate ! Să luăm niște stupi, că albinele... ne muncește pe degeaba !

– Și nu trebuie să stăm cu parul la curul lor ! – a adăugat Zâmboi. La ele, de-aș fi eu brigadier, ehe..., altă viață !

„Bună treabă ar fi ! Miere, chestii, socoteli, dacă nu curge, pică“ – a gândit, în sinea sa, Trăscău. „Numai să ne facă părtași !“

– Câți, șefule ?! Te-ntreb și eu așa... Nu că ți-aș ține contul...

– Păi, pentru început... vreo mie de bucăți, acolo ! Dacă ne-apucăm de-o treabă, măcar s-o facem.

„Mi-ar pica gras din asta ! Goromele nu glumă !“ – și-a făcut, cu iuțea, socotelile, magazionerul.

– Uite cum vom face : eu o să propun, iar voi mă susțineți în fața mai marilor noștri. Și nu ori-

cum ! Cu curaj, mă, că de câștigat, câștigăm cu toții ! – îi încuraja președintele.

– Asta, da, afacere ! Pentru gândurile bune, răsplata e pe măsură ! – l-a slăvit gestionarul pe mai marele colectivului și iar i-a turnat rachiul în oală.

Peste tot, răcoarea se lăsase. Cerul care între timp se pătase ici-colo cu nori, vestea schimbări în curând. Luna părea gânditoare și tăcută. În drumul ei, din înaltu-i, veghea mirată și tristă.

Ședința se sfârșise. Goromele a stins felinarul și a dosit ulcelele. Cum a coborât scările primul, Trăscău s-a împiedicat, gata-gata să dea cu capul sub el.

– Ce dracu faci, mă ? Te-mbățași ca un porc ! – l-au luat în râs ceilalți în timp ce s-au ținut unul de altul, cu frica în sân, ca nu cumva să pățească la fel.

– Văzurăți voi ! Uite, nu prea mai văd noaptea !

– Ai dat în orbul găinilor ! Te-ai dat dracu ! Ha, ha, ha !

– Gălăgia ! – a ordonat președintele. De-aici, numai cu cântec se pleacă ! Nu cu ha, ha, ha ! Hai ! Una, două, și :

*Foaie verde-a bobului
Dragului Partidului...*

le-a dădut și de data aceasta tonul Clămpan, iar ceilalți l-au urmat.

Pe șosea, se speriau, înaintea lor, liliecii în zbor. Tăceau până și cucuvaiele de pe acoperișul caselor. Nu erau ele oameni, dar, ca și ei, tăceau.

*
* *
*

Dacă drumul până acasă pentru Clămpan și pentru brigadieri nu era nici lung și își avea aproape firescul său, cel al lui Costică Lungu era anevoios și plin de mister : După ce au ajuns în sat și s-au despărțit de ceilalți, pe Lungu l-au trecut fiorii. Dinspre apus, s-a năpustit spre el, sălbăticia Cioarecului, vâgăuna în care o tot vedea pe Ana, femeia lui Baloțeanu, înjunghiată cu câtva timp, în urmă, de unu, Rafailă.

– Ce suflet ! Ce suflet a avut în el când a dat cu cuțitul ?! – s-a întrebat încercând să-și facă singur curaj, până a trecut de casa lui Mărăzanu și a auzit susurul izvorului de la cișmeaua Bănțăștilor. Aici, frica i-a trecut. Clipocitul apei l-a făcut să nu se simtă singur. Ca să stâmpere rachiul care, într-un fel, îi coclea burta, s-a oprit și a băut.

„Parcă mi-e mai bine !“ – și-a zis, în sinea sa, apoi a plecat. Teama a pus din nou-stăpânire pe el la scurt timp. Se apropiase de sediul primăriei și, fără să vrea, și-a adus aminte de anii colectivizării. În urechi, a auzit acum, ca și atunci, blestemele oamenilor. S-a auzit și pe el oftând după petecul de pământ avut.

„Puțin !... Atât cât aveam, dar tot trăiam mai liber decât acum !“ – s-a gândit el o clipă, căci gândul i-a fost spulberat de miorlăitul unor mâțe încăierate prin măcăcinii și cucuta crescută pe locul rămas al nimănuși, în partea cealaltă a drumului.

– Loc cu blesteme ! Numai iarba rea crește pe el ! O fi cuibul dracilor ?! – s-a întrebat el și a grăbit pasul.

Drumul l-a urcat spre coasta Roșcâi până spre biserica nouă. Lungu a vrut să se uite spre vale, dar nu a îndrăznit. De fiecare dată când o făcea, i se părea că dintr-acolo vin cocoloașe de șerpi cu limbile scoase, și îngheța. De data aceasta, a înțepenit în dreptul bisericii, când câteva cucuvele au țâșnit din clopotniță, în zbor, pe deasupra capului său, pe când o alta cânta pe cucumeaua casei lui Toma. În stânga, sub deal, un alt izvor împânzea, cu apele lui, valea, stăpânită, de când cu colectivul, de bălării, papură și rogoz, în care se mișcau, în voie, broaștele și țânțarii.

„Mă..., mă ! Să crape inima în mine, nu altceva ! Noapte de noapte ! Și pentru ce ? Una mi-au spus atunci, alta fac cu noi acum ! O să fie ca-n rai ! – ziceau. Vai de mama lui de rai ! Măcar dac-aș avea și eu un post ca al lui Gae, sau... măcar unul ca al lui Floacă. N-am fost în stare ! Gae..., un jegos ! A făcut ce-a făcut, mai cu sărut-mâna, tată, mai cu ceva în traistă și a intrat pe sub pielea lui Bucea. A simțit al dracului că-l pune pe fiu-său, Culae, primar. S-a uitat la timp după oameni cu greutate. Bucea ăl bătrân bate în suta și ceva de chile. Fiu-său... pe-aproape. Cum dintr-ăștia s-au căutat, uite-l pe Culae președinte de sfat și pe Gae, om gata făcut. Slugă la ăla, dar și gardian la sfat cu leafă de la stat. Păzește un telefon. Timpu-i trece, leafa-i merge... Peste câțiva ani, iese la pensie.

Floacă mai ceva decât Gae ! Când a simțit că se schimbă timpurile, cât ai bate din palme, s-a mutat cu securea, cu lopata, cu tot calabalâcul, direct la Culae în curte. Ba-i taie un lemn, ba îi sapă grădina..., îi cară o găleată cu apă... Dimineața, i-o duce și oala cu murdării, cine știe ?! Dar din... ajunse om de serviciu. La școală. Mătură două, trei clase, în care învață copii. Iarna face și focul. Îi convine de minune. Lemnele, pe mâna lui, și cine-l întreabă ceva de ele ?! Unde ard trei focuri, mai arde și-al patrulea și-al cincilea, că doar nu se bagă de seamă ! Leafă are și el ca și Gae. Nu ca mine, zile de muncă ! Pe deasupra, sunt sigur că și locul ajutător le este mai umflat decât al altora. Poate mai mare și decât îl am eu ?! Câțiva stânjeni în curte, câțiva în câmp..., pământul se-adună. Nu știe oricine să măsoare cu stânjenu. Ei ca ei, dar cel care trage sforile cum trebuie, e ăla de la magazie ! Degeaba are Gae leafă ! Un rachiu tot cu gologani din buzunar îl bea, pe când Goromele stă călare pe butoaie. Pe deasupra, grâul și porumbul îi trec prin mână. Brânza și laptele tot el le mânuiește. Lup în mijlocul oilor și să rabde de foame, dracu a mai văzut ! De ! Dacă n-am avut cap, aleargă Costică până ți-or sări ochii ! Pe picioare, cu traista legată de gât, dintr-un deal în altul, dacă nici tractorist n-ai fost în stare să te faci ! Tractorist !

Mă uit și nu-mi vine să cred. Pe mine mă-njură toți, pe când după ei aleargă cu oala cu vin. Mai ales când e vorba să le are locul sau să le-aducă lemnele din pădure. Băutura... ca băutura ! – Dă-o-ncolo, că

și mie-mi pică ! – însă lor li se pune masa boierește, iar la plecare mai iau și câțiva poli. Bani din sat, leafă de la S.M.T. – eu, iar din colectiv... își trag singuri partea. În secerat, numai eu de câte ori i-am văzut aruncând sacii de pe tractor peste gard, în curtea lor ! E ! Fac unii cum fac și scapă de muncă. N-ar da cu sapa, de i-ai pica cu ceară încinsă !

Al lui Pastoc... s-a dus cu două coșuri și cu cobilița pe spinare la oraș, și dus a fost ! Aud c-ar avea prăvălie pe-acolo. Bravo lui ! Deștept om ! Cine a avut curajul și a plecat... Un loc s-ar găsi și pentru mine, dar... Of, Doamne ! Uneori îmi vine să-mi iau lumea în cap ! Să mă duc unde a dus mutu iapa, că aici... Aici, după câte văd eu, și-au înțărcat dracii copiii și cine știe cât timp vor stăpâni pământurile.“

O parte din drum o făcuse Lungu pe nesimțite. Pădurea de salcâmi, căzută până spre sat, îi înnegura însă definitiv poteca, de cum cobora pe lângă casele Trășculeștilor, și îl punea în încurcătură.

„Nici țipenie de om și nici vreo lumină să văd încotro s-apuc !“ – s-a îngrijorat el.

„N-ar mai fi mult !“ – și-a zis nedumerit, apoi a pornit din nou, dar când a făcut primul pas, a pus piciorul într-o groapă, s-a împiedicat și a căzut.

La început, a crezut că l-a izbit cineva. A tăcut și a ascultat. S-a părut că aude pași și foșnete pe marginea pădurii.

„Ăsta mi-o fi locul ! Pe-aici, îmi spunea și moș Tache, că se-ntâlnesc noaptea moroii. Of, ce blestem pe mine ! Să cad în mâna lor ! Și de-o fi

Ciudin..., ăstuia i-au pus cuțitul în tron. Asta-mi mai trebuie !“

Pământul se încălzise sub Lungu de când tot stătea pe burtă. Șiroaie de apă îi înmuiaseră cămașa în spate, iar el, încetul cu încetul, și-a pierdut răbdarea.

– Hai, bă, odată ! Pocește-mă ce mai stai !

În curțile din jur, au cântat cocoșii. Inima brigadierului s-a liniștit.

„Scăpai ! Și de data asta scăpai ! După cântat, și diavolii și... – bate-i-ar sfântul să-i bată, că nu se mai potolesc în gropi ! Se duc la ale lor. De mâine, nu mai plec la drum fără foc și tămâie în buzunar ! Trebuie să mă păzesc până or uita de mine.“

Lungu s-a ridicat. Acasă, a ajuns tot într-o fugă. Abia acolo și-a revenit.

„Frica ! Ce-înseamnă și frica ! De ce n-am avut eu cap atunci ? Nu mai tremuram acum. Sărăcia ! Sărăcia și invidia m-au împins să sărăcesc pe alții, iar acum... Sărăcia lor mă caută. Cât și cât timp ?

*

* *

Mai cu cântatul, mai cu lălăitul, brigadierii și președintele au trecut de prăvălia Chirțului, au urcat piscul Luțai, au coborât apoi pe lângă Biserica Veche și șandramaua lui Mitroacă. Primul rămas în fața porții fusese Pătru Zâmboi, după care mai marele colectivului. Rămas singur, după Ion Trăscău, prin dreptul lui Dijmă, s-a repezit o haită de câini gata să-l facă praf. Cu bolovani, cu ce i-a căzut la îndemână, abia a putut scăpa de ei.

– Fir-ați ai dracu cu ăi de vă are la bățatură ! Mânca-v-ar coțți ! – a înjurat Ion încât a trezit lumea. În izmene, buimac de somn, pe prispa casei, a ieșit Găiman. Crezuse omul că dau târcoale hoții pe la cotețe sau prin oborul vitelor, deși pe-acolo nu prea mai aveau de ce.

– Ce înjuri, mă, ca la târlă ? Nu ți-e rușine ? Turbatule ! La miezul nopții, lumea doarme, nu tăunește ca strigoii pe drum.

În Ion, bătea inima gata să-i spargă pieptul. Părul i se făcuse măciucă.

„Mă, nene, nu sare unul să te scape ! Dacă ar fi să-mi dea cu ceva în cap, eu cred că s-ar rezezi mulți. Țștia oameni sunt ?

– Și mai aveți pretenții, mă ?! Să am milă... ! E, lasă, de-acum încolo pun eu șaua pe voi ! – a amenințat brigadierul fără ca cineva să-l ia în seamă.

Până aproape de casa lui Iorgu, Ion își revenise, însă peste drum de ea, sub troița fântâniei lui Tănase, în întuneric, i s-a părut că vede chipuri de oameni. S-a speriat din nou.

„Dacă or fi vreunii care mă pândesc să-mi pună capul ? Până aici mi-a fost !“

Ion a vrut să strige, dar nu a putut. Fălțile i s-au încheștat în timp ce el tremura ca varga. Fără să vrea, s-a oprit locului. Minteța îi era tulbure. Rachiul băut cu câțva timp în urmă i-a dat năvală în cap, dar l-a și încurajat.

„Ce-o fi... o fi !“ – s-a gândit el și a luat seama mai bine în jurul fântâniei.

„Fir-ați-ai să fiți! Numai voi nu mai aveți somn! Vă găsi pupatul la miezul nopții!“ – și-a zis brigadierul și s-a liniștit.

Chipurile, mai mult umbre, s-au furișat în spatele fântâni.

„Păcatele voastre! Ce-ați crede?! Acolo, nimeni nu vă vede, nimeni nu v-aude! Mă, pârtache, taică-tău, Gore, știe pe-a cui mozolești tu toată noaptea?“ – a vrut să-l întrebe pe băiatul plăpumarului, dar s-a oprit.

„Cândva, și eu am fost ca el! Când la hore, când la clăci, dar ăștia... Afurisiți sunt copiii din ziua de azi!“ – s-a mirat el și a plecat.

„De! Și ea, asta, fata Ioncicăi! Un ăla al principesei! Unde nu se lipea și se-ntindea... Ca râma! Mai zici să ai fată! Vai de capul ăstora de au! O face mumă-sa, o crește și-ntr-o noapte pune unul mâna pe ea. Îi sucește mințile și gata! Le-o ia! Dacă o ia, dacă nu, le-o lasă în bățătură și cu burta mare. Îi dă ei cu piciorul, iar pe taică-său și pe mumă-sa îi face de răsul lumii. Ce vină or avea bieții oameni? Pot ei să se țină cu parul după ea, ori s-o păzească și-n somn...? Că astea din ziua de azi fac ce fac și tot scapă. Dau ca vaca-n lucernă! Se umflă! Bine că m-a ferit maica... natură! N-am eu copii, dar nici grijile nu mă-ncolțesc! Pe Zâmboi să văd pe unde scoate cămașa?! Are două fețe...! Zi și noapte ar țopăi la poartă. Numai că nici cu el nu le merge. E omul dracu! Îl știu eu!“

Ion mergea fără să-și simtă picioarele. În urma lui, casele, niște stoguri mohorâte, îi rămăneau una câte una. Mergea nepăsător. Mai tresărea însă uneori, atunci când prin fața ochilor sau pe deasupra capului spinteca aerul câte un liliac. Fără a se gândi undeva anume, trecuse de Moco-fani. În gura uliței, la Marin Iepure, s-a oprit. La Niță al Neagăi, vecinul din spatele casei lui Mărin, lampa era încă aprinsă. Anicăi, femeia lui Niță, i se auzea gura din șosea. Mirosea pe undeva a ceartă. Ion a ascultat.

– Cu ce ne-alegem, omule ? Cu ce ? Pământul s-a dus. L-au luat. Gata, nu mai e ! Săraci ca acum n-am mai fost niciodată, iar tu stai ! ? Stai după... și aștepți. Spune-mi și mie, ce ? Să trăim din mila altora ?

– Dar ce-ai vrea, femeie, să fac ? Să le cer pământul înapoi ? Dracu mi-l dă !

– Atunci, du-te-n lumea largă ! Muncește și fă parale ca aștia de la vale.

– Când te-aud vorbind așa... îmi dă năvală sângele în cap.

– Nu-ți convine când îți zic ! Iepure e om, mă ! Știe să se descurce !

– De ! Nici lui nu-i mai merge ! – a încercat să-și liniștească Niță femeia.

– Asta s-o crezi tu ! A făcut ce a făcut și a căzut tot în picioare. Ca mâța ! Are el prăvălie la Galați ! ? Are !

– Vezi-ți de treabă, i-a luat-o statul !

– I-o fi luat-o, nu zic eu nu. Numai că a rămas tot la șef !

– Un fel de slugă, pe-acolo !

– Slugă, neslugă... Vine acasă cu buzunarele doldora de bani ! Cine și-a mai făcut, mă, până acum, în sat, casă cu geamlâc, acareturi prin curte... ? A lui cu ușurica prin bățatură ! Mai mult la umbra frasinului, ca nu cumva s-o ardă soarele !

– Taci, femeie, că-mi făcuși capul calendar !

– Ba n-am să tac deloc ! Cine mai e ca ei ? S-au pus nași la jumătate din sat.

– Dacă-i dă mâna... ! – și-a întărâtat, de data aceasta, Niță, femeia.

– Îi dă, că doar nu stă să-și păzească...

– Crucea mă-tii, astăzi și mâine ! Ai vrea tu să scapi de mine ! Să-ți faci de cap ! Eu te lăsați, te lăsați, păi cu tine nu mai sfârșește omul ! Se crapă de ziuă, și eu n-apuc să-nchid un ochi.

– Vai de capul tău !

– Vai de capul meu ? E, stai că-ți arăt eu ție !

Ion a văzut pe ochiul geamului pe Niță, când s-a repezit la femeie. A auzit apoi câteva bufnituri și zgomot de oale sparte.

– Săriți ! Săriți !... Că mă omoară. Fir-ar-al... de bandit ! – a țipat Anica.

„Ăștia d-abia acum se încaieră“ și-a zis Ion. Dați-vă dracu de nebuni ! Numai de voi nu-mi arde mie ! Pe la tribunal mai trebuie să umblu, că-n rest le fac pe toate !

Brigadierul a plecat. Când s-a apropiat de casa lui Foltea, un miros greu, de obor, al oilor, l-a izbit în nas.

„Cum o sta-n putoarea asta..., eu nu știu !
Vede ca nărodul și de-ale altora. Le ia în păzeală de la toți. Tocmai de la ai lui Ariciu și până la Budică la vale. Țsta nu vrea să i le dea. Zice că sărăcește. Dar, al dracu, aud că ar avea o saltea plină cu bani. Intră el la apă ! Treaba lui !... Grija mea e alta ! Să mai trec din când în când pe la nevastă-sa. Măcar pentru rachiul de-l are, că-n rest... Deși, n-ar strica ! Vorba lui Pătru : „Să facă și ea ceva !“ Ha ! Ha !“ – a răs Ion tocmai când să intre în curte. Nevastă-sa l-a auzit.

„Doamne, Doamne, omul meu nu mai e-n toate mințile !“ – a oftat ea.

*
* *

După al doilea cântat al cocoșilor, liniștea a căzut ca un așternut deasupra caselor. Pajiștea înverzită, de dincolo de grădini, strălucea sub razele lunii. Boabele de rouă, mici licurici în iarbă, dăruia livezii câte o bucată de cer. Greierii, în unghere, își conteniseră cântul. Broaștele, și ele... Până și pisicile pe vetrele caselor leneveau de parcă își umpluseră fusul. Numai mintea omului, în vis, îi frământa sufletul precum strălucirea stelelor, în liniște, frământă cerul și forfota adâncurilor.

– Doamne, mă sărăciși ! Co-pi-ii mei ! – a vorbit și s-a zbătut Foltea în somn, spre dimineață, încât femeia l-a simțit.

– Costică ! Mă, omule ! Ho, ușurel ! Scoală-te să vedem ce e ! Ud de parcă ieșise dintr-o albie,

Foltea, încetul cu încetul, s-a dezmeticit. A pus ochii deasupra sobei și a pironit tavanul cu privirea ca și cum ar fi vrut să sprijine grinzile și căpriorii casei pe care i se părea că se lăsase cerul.

– Visai, omule ? – l-a întrebat femeia, și ea într-un fel speriată.

– Visai. Se făcea că sunt cu oile pe la obște, pe un zăpuc de parcă... de peste tot, din cer, curgea căldura ca din gura unei sobe. Iarba se pârlise. Mai spre deal, încolo, spre piscul Drăgodinensei, pământul crăpase și se roșise mai rău decât cărămida arsă. Oile se trăseseră la umbra unor mărăcini, iar eu... Of, of, of ! – eu mă rezemasem de trunchiul unui copac. Deodată, mi se păru că aud așa un..., un huruit pe cer, ca atunci, pe front, când veneau puzderie de aeroplane. Ce să fie cu ăl prăpăd, că războiul îl știi sfârșit ?! – mă-ntrebai mirat. Așa crezi tu, dar e-n toi ! – îmi răspunse o voce dinspre luncă, sau... știi eu de unde, că nici n-apucaii să mă dumiresc, și șerpi de foc se-mpânziră peste tot.

Mă, femeie, se făcea că... se topește cerul și curge pe pământ. Doamne, ce mai vis ! – Țipai cât mă ținură puterile. Când mă uit mai bine, văd și oile în flăcări. Ardeau ! Ardea până și coroana părului de lângă mine. Ce-o mai fi și asta ?

– Vise de noapte, omule ! Vise ! O veni vreun alt război pe capul nostru ?! – i-a zis nevastă-sa, în glumă.

– Ehe... ! Războaie au fost de când lumea, și vor fi ! Bate-le-ar Sfântul cu ăi de le fac ! Dar... război peste război n-am auzit că ar fi fost !

– Ce război, Costică, care război ? Ce tot balmăjești aci ? Nu ești întreg la cap ?

– ...Eu sunt ! Tu nu prea ești ! Glasul ăla avea dreptate ! Zi de zi ne batem ! Când cu primarul, când cu notarul, când cu ăia de la colectiv. Asta ce e ? Sârba în căruță ?

– O fi și sârba ! Timpul lor, sârba lor ! Numai că ei nu joacă.

– Păi, da ! Ei doar cântă ! Noi jucăm ! Uite, că nu mai vreau ! Ori eu, ori ei ! – s-a îndârjit omul.

– Mai lasă-i păcatelor ! i-a zis femeia. Și-nchide ochii, că acum se crapă de ziuă !

.....

Cocoșii au bătut din aripi și au aruncat un ultim cântat în noapte. Vesteau zorii. Câțiva nori vineții străjuiau răsăritul gata să primenească primele raze de soare. Roua căzută înviorase câmpul. Răcoarea pătrunsese printre crăpăturile geamurilor, în case.

„Iar îmi îngheață spatele !“ – și-a zis Găiman, mai mult adormit. „Ce rău mai doarme și femeia asta a mea !“

– Dă-te, fată, mai încolo ! – a îmboldit-o el și a încercat să tragă așternutul mototolit înspre marginea patului, lângă perete. Jana s-a trezit.

– Ee... he, he ! – s-a întins ea și și-a aruncat privirea afară. „După cum cade luna în pridvor, se vede că acum se luminează !“

Jana își făcuse de altfel somnul, și s-a trezit. A bâjbâit, amorțită, după fustă și betele agățate în cuiele bătute în dosul ușii. Ajunsă în prispă, s-a

învârtit, din mijloc, într-o parte și-ntr-alta, și oasele i-au trosnit. Și-a răcorit fața și mâinile cu apă rece. A luat apoi seama prin fundul curții, spre prunii din coasta dealului.

„Ei ne-au mai rămas ! În rest..., au luat tot ! – s-a întristat ea, dar liniștea dimineții era încă adâncă și a împăcat-o.

Întoarsă pe vatra casei, a aprins focul. Surcelele au trosnit în flăcări jucăușe. Lumina și căldura s-au împrăștiat peste tot. Într-o postavă, Jana a cernut câțiva pumni cu făină și a frământat azimele de pâine.

„De ani de zile le fac și nu mă mai satur !“

De cum se ridicase ea din pat, nici Găiman nu a mai putut să-nchidă ochii. Trupul îi mai lenevea încă, însă mintea i se frământa, năvălită de gânduri.

„Copii mi-ai dat, Doamne, patru. Pe Ilie și pe Leana eu i-am vrut ! Mă gândeam că n-o să am cu cine munci pământul. Ceilalți au venit așa, pe nepusă masă... Și doi deodată ! Doamne, iartă-mă, și pe ei îi vreau ! Doar sunt copiii mei ! Grijă ție, sunt sănătoși. Numai că... haine nu prea au ! De-ale gurii se mai gălesc. Of ! Of ! Of ! Uitasem ! În toamnă, cei mari trebuie să înceapă școala. Cărți, creioane ! Cum o să o scot la capăt cu toate când nimic nu este al meu ?“ – s-a întrebat Găiman, grijuliu. „Până și ce am e al colectivului ! Poate să mi-l ia când vor. Auzi, pământul meu, lot ajutor ?!... Iar eu, milogul lor ? Unde s-a mai pomenit ?“ – s-a neliniștit mai întâi el, apoi le-a zis mâhnit :

„Cum, necum, am ajuns din om, neom. Neam din neamul meu n-a fost slugă, eu însă... Ce vremuri pe capul nostru! Parcă ne-ar fi blestemat careva. Sau poate ne-am blestemat singuri?! Oricum, blestem mai mare decât ăsta, nici că se putea!

Găiman a simțit cum bălțește în el o mare de leșie ce-l rodea, însă nu avea încotro. În odaia de la drum, îi dormeau copiii. Grija pentru ei l-a domolit. S-a ridicat. De pe tabla patului, și-a luat nădragii peteciți în tur și sâtiți în genunchi. În loc să-i îmbrace, a vrut să-i arunce furios, apoi, singur, și-a zâmbit.

„Bine că-i am și așa! Tot e cald! Are pe unde intra și ieși vântul. Nu mă sufoc.“

De cum a ieșit afară, Jana l-a luat în primire :

– Te sculași, omule ?

– Mai era de stat când tu bătui cu noaptea în cap ? Uite, că mă sculai ! – i-a răspuns Găiman, supărat.

– Atunci, hai ! Hai să potolim orătăniile astea, că ai auzit pe Ion ce a zis : „Când răsare soarele, să fiți în capul locului !“ – i-a amintit femeia, fără a-i lua în seamă supărarea.

– Ia mai dă-l dracu, că doar n-o fi el stăpân pe capul meu !

Găiman s-a învârtit prin prispa casei. La geamul odăii în care îi adormeau copiii, și-a făcut, cu palmele, obloane ochilor, apoi s-a întors spre femeie și i-a zis :

– Nici el și nici alții ! Să ții minte asta !

*
* *

– Te sculași de-a-ndoaselea, omule ! – i-a zis Jana bărbatului său și și-a văzut singură de treburi. Pii, pii, pii ! – a chemat ea, grăbită, păsările și a aruncat boabe în fața cotețului. A dat cucăitul în voi tocmai acum când nu-mi văd capul de treburi, fir-ați să fiți !

– Lasă-le încolo de găini, femeie, că acum apucă spre coastă, și vulpea atât așteaptă ! Mai bine ai grijă de focul ăla, că arzi o grămadă de lemne până faci o pâine, iar lemne... – s-a arătat îngrijorat, Găiman.

– Cine știe dacă ne-or da ! Poate uscături, să curățim pădurea ! Altceva, n-am auzit ! Iarna trecută, am scos-o la capăt. Mai cu buturugi, mai cu paie și coceni, anul ăsta...

– Cărăm cu spinarea surcele și mărăcini, că boii și carul nu mai sunt. Cărăm ! Căra-i-ar dracii și pe ăi de ne-au luat vitele ! Colo-n vale ! Și să se-ntoarcă când s-o-ntoarce muma !

– Doamne, Doamne, ce să mă fac eu cu tine ?! Taci, mă, omule, odată, că ne-aude careva și dăm de altele !

– De-asta nu mai pot eu ! De alții !

Jana a tresărit la vorbele și nepăsarea omului. A văzut că pune singură paie pe foc și a tăcut.

.....

– Huo ! Lovi-v-ar să vă lovească ! – s-a auzit Rigu lui Dijmă, vecinul din fața casei lui Marin,

huiduind niște purcei ce-i încurcau picioarele în mers.

.....

Dincolo de drum, în spatele gardului de uluci pe jumătate putrezite, bolborosea întruna Marița, femeia lui Budulan.

– Mi-ați mâncat zilele ! Voi pe-o parte, ăia pe alta. Ce s-o alege din mine, numai maica Precesta știe !

– I-auzi-o ! A început bine de dimineață ! O să-i meargă astăzi... ca și ție ! – i-a zis Jana lui Marin.

– Asta cu cine se mai ceartă ?! – a întrebat Găiman, mirat.

– Cu capra. Atât i-a mai rămas pe bățatură !

– Dacă om nu mai are..., se ceartă și ea cu cine poate.

Aburii din pâinea caldă, abia scoasă de sub țest, s-au împrăștiat peste prispa casei. Satul se trezise. Forfota se simțea peste tot. Găiman a ieșit la poartă. A luat seama pe drum la deal și la vale. L-a văzut mai întâi pe Ion Trăscău, apoi pe Dijmă.

– Noroc ! – și-a salutat el vecinul.

– Noroc ! Noroc ! – i-a răspuns Rigu.

– Mă, frate, și eu care credeam că l-au făcut praf câinii azi-noapte ! N-ai auzit ?

– Pe cine ?

– Pe Trăscău. Cine altul mai umblă pe drum la miezul nopții ? Uite-l, dacă-ți era dor de el !

Pe după cotitura Popeștilor, apăruse brigadierul. Mergea târăganat, cu mâinile spânzurate de

stânjenul ce și-l proptise pe după grumaz. Din loc în loc, se oprea și striga :

– Aneto !... La Drumul Vâlcii ! Ori ai uitat ?!

– N-am uitat, mă, n-am uitat ! – i-a răspuns femeia din dosul gardului.

– Atunci, ce-aștepți ? Să te duc cu brișcă și lăutari în vârful dealului ? – s-a răstit Ion, apoi, mai în șoaptă, a înjurat : „Fir-ați ale dracu de putori !“ Paulino !

– Auzii, că doar nu sunt surdă ! – i-a răspuns femeia, în doi peri, în timp ce alerga după câțiva pui ce-i scăpaseră din curte.

– Mă, Grasule ! – a strigat Ion și la vecinul Paulinei. A văzut însă că omul nu i-a răspuns și a țipat cât l-au ținut puterile : „Mă, fi-ți-ar urechea a dracu, aia surdă !“

– Ce e, nene ? Arde ?

– Dă-i drumul, ce mai stai ?!

– Ușurel, nene, ușurel, că nu au dat tătarii !– i-a răspuns Grasu și i-a întors spatele.

„Nene ?! Numai în necazul meu o spune. Să-mi zică «tovarășe brigadier», că asta sunt ! Dar vrea ? Îl fac eu până la urmă...“

– Ți-arăt eu numai „nene“, mă ! – a amenințat Trăscău și a plecat înainte ca el să bată în gard la Frațileanu. Anica, femeia lui Budică, l-a chemat, șoptit, din curte.

– Ioane ! Fă-te un pic încoace, că am o vorbă cu tine ! Brigadierul s-a-ntors nepăsător, ca și când numai i s-ar fi părut că aude ceva.

– Intră în curte ! Intră, mă, că ne vede lumea dacă ies în drum ! – l-a îndemnat femeia. Doar n-o să te mănânc !

– Mai știi ?! – a rânjit Ion îndată ce a văzut-o, și s-a și dus.

Sub un păr, la loc dosit, pe o masă înaltă, Anica i-a așezat lui Ion o sticlă cu rachiu și un pahărel. Brigadierului i-au sclipit ochii.

.....

– Îl văzuși, mă ? – l-a întrebat, revoltat, Găiman, pe Rigu. Intră la Anica să se dregă...

I-o arde gâtul de-aseară ! Ce să facă, bietul de el ?!

– Dacă-i merge ! Bea, mănâncă și-o ține pe asta-n brațe. Și pe câți alții ca ea ! – s-a revoltat Găiman.

– E ! Eu mă duc, că, dacă-l văd mai de-aproape, îmi merge rău toată ziua.

Întors în casă, pe vatră, Găiman a găsit masa întinsă. Azimele mai abureau încă. Oala cu lapte și tigaia cu jumări, mâncarea de zi cu zi îl așteptau. S-a așezat pe un scaun. A mâncat. Fiecare înghițitură i se părea însă că îi alunecă pe gât de parcă ar fi avut crengi. De câte ori mușca din pâine, îl durea peste tot, ca și când ar fi mușcat din el. Mereu avea impresia că amândoi se termină și, odată cu ei, totul. Grija aceasta îl îngenunchea de fiecare dată, dimineața, în fața lui însuși. Îl făcea să-și agațe traista cu mâncare de coada sapei, ca apoi să tragă ziua întreagă, ca o vită în jug. Jana a mâncat mai mult în fugă. Și-a trezit, între timp, copiii și a potrivit lucrurile ce i se păreau a fi nelalocul lor.

– Hai, omule, hai, că rămânem în urmă! – I-a îndemnat ea pe bărbatu-său.

Poarta de la drum a scârțâit. Găiman și femeia au ieșit. Mulți alții și-au îndreptat pașii pe drumul pe care seara trecută îi adusese. Spre dealul Tătarului, îi îndemna Zâmboi pe-ai lui. Spre Seci, Costică Lungu. La câmp, plecase și Foltea cu turma de oi. O altă zi de muncă începuse, când primele raze de soare mai moțâiau încă sub așternutul norilor pieptănați la orizont de stufărișul păduricii. Satul se golise. În livadă, dincolo de curți, copacul lui Roncea înfipt jumătate în sus, jumătate în măruntaiele pământului, rămăsese singurul străjer al satului.

*
* *

Noaptea trecuse. Numai la primărie tăcerea fusese deplină. Culae, primarul, dormise acasă. Piciu și Ganea, activiști de când cu colectivizarea, „oameni de bază“ în conducerea satului, își încherbaseră și ei un acoperiș al lor, iar seara, după atâta „trudă“, trăsuseră acolo. Odată despărțiți, ei se simțeau liniștiți când știau clădirea consiliului vegheată de Gae, gardianul sfatului. Acesta însă, de cum îi plecau „tovarășii“ de pe cap, se tolănea de-a lungul patului, într-o cămăruță, și sforăia de se zgâlțâiau geamurile.

Gae, cum ai dormit, mă, azi-noapte? – I-a întrebat, cu invidie, Floacă, cum de altfel o făcea în

fiecare dimineată, de cum îl vedea că iese în drum, ca șarpele în potecă, și își freca ochii.

– Bine, tată, bine ! – îi răspundea el, fără să se sinchisească, ca și cum somnul îi era serviciul.

– ...Și sfatul ?

– E popular, tată, e popular ! Doar n-o să-l prade tocmai poporul !

– Iei leafa de pomană, mă ! Bine ți-a mai cântat cucul !

– Nici cu tine nu mi-e frică ! Dar nu te gândi că... Munca mea abia acum începe. Stai cu mine și-ai să-l vezi. Nici n-apucă să intre pe ușă și mă și trimite să-i muncesc lui taică-său.

– Cine ?

– „Împăratul“ ! Împăratul tău și-al meu. Cine altul ? Păcatele mele ! Ce știi tu ? ! Muncesc înzecit după câtă leafă îmi dă, pe când tu..., tu cam tragi mâța de coadă ! Cine se bagă peste tine la școală ? !

– Dacă ți-e de-aia, nu facem schimb ? – i-a zis Floacă descurajat.

.....

Soarele ridicase de mult așternutul de rouă din livezi. Din răsăritul lui și până spre vremea prânzului, oamenii satului aproape că se saturaseră de muncă.

– Sunt fript de sete ! – i-a zis Găiman Janei, în timp ce își pusese palma streășină ochilor să se uite în urmă pe rânduri, spre capătul locului, acolo unde-și avea ulciorul cu apă.

Îți scot eu rândul ! Să te fi dus să...

– M-aș duce, omule, – i-a luat femeia vorba din gură – că una e să dau cu sapa, și alta e să aduc apă ! Numai că... uite-te la Ion cum ne pândește ! Dacă mă vede, se aprinde ca un șomoioag de paie, și decât să-l aud urlând, mai bine îndur. Rabdă și tu ! Nu mai e mult până mâncăm și... – a încercat să-l liniștească femeia.

– Să rabd ?! Rabd, ce altceva să fac ? Dar ei, ei rabdă ?

Ei sunt ei, omule ! Cine-i întreabă ceva ? Se scoală când vor, mănâncă pe-ndelete. Mesele lor sunt mese. Nimeni nu-i zorește. Țștia boieri, nu ca ăia de pe timpuri !

– Ale lor sunt, numai ale noastre nu. Parcă-l văd la prânz.

Nici nu ne-așezăm și ne ia la zor ! Așa se simte el bine ! Acum și dimineața, când ne mână din urmă, pe câmp, ca pe niște vite !

– Ce să facem ?! Asta ne e soarta ! Ne-au făcut-o alții..., ne-am făcut-o noi..., Dumnezeu știe !

.....

Taina lui Gae cu Floacă se sfârșise repede. Gardianul rămăsese iar în clădirea primăriei ce-i părea pustie chiar și cu el acolo.

„E prânzul și primarul nu mai vine !“ Servici ca al lui mai rar ! Pleacă și se-ntoarce când vrea ! Nu ca al meu ! De seara și până la nemiaz, în ziua cealaltă. Nu mi-e de-alta, dar astăzi iar lasă Bucea botul ! Nu crede că n-am putut pleca. El știe pe-a lui. Să-i fac una..., să-i fac alta, că de..., e fiu-său

primar ! Să-l încalț, că el, al dracu, nu se poate apleca de burtă.

– Ha, ha, ha, ha ! – Azi umblă desculț ! Sau o sta pe capul prispei și m-o aștepta ? – a răs înfundat gardianul.

– Ce faci, Gae ? Vorbești ca prostul de unul singur ? – a întrebat primarul de cum a intrat, pe nesimțite, în primărie.

– Doamne, ferește ! Stau..., adică... păzesc telefonul ! – s-a bâlbâit omul, speriat.

– Stai, carevasăzică ?!

La datorie ! – după cum vedeți !

– Nu mai sta, mă, pacostea pământului, că-ți stă norocul.

– Dar ce, Doamne, iartă-mă, să fac ?

– Să cânți, Gae, să cânți !

– Să cânt ?! – a întrebat omul mirat. Cum, șefule, să cânt ?

– Uite-așa :

*Foaie verde-a bobului
De dragul partidului.*

îi fredona primarul.

„Ba pe dracu ! Mai degrabă «Foaie verde laba găștii/ Latră mâța-n pom»“ – s-a gândit Gae și l-a umflat râsul.

– Nu râde ! Bagă bine la cap ce-ți spun ! De mâine, dacă nu mă primești cu cântec..., la colectiv cu tine !

Gardianul a înlemnit. Primarul s-a uitat la el, în scârbă, și i-a zis :

– Ce te uiți, mă, ca vițelul la poarta nouă ? Marș de înhamă iapa !

– Te duci... – a vrut să întrebe Gae, însă primarul l-a întrerupt.

– Mă duc la dracu să te pieptene ! Ce te bagi ? „E, du-te, du-te, că doar asta ți-e meseria !“

Gae a înhămat calul în grabă. La scurt timp, roțile șaretei au brăzdat șanțuri în pulberea drumului. Culae a atins cu sfârcul biciului calul.

– Dii, gloabă ! Dacă acum, în vremea mesei, nu-i prind stând, atunci când ? – a îndemnat el animalul până la bifurcația drumului ce ducea spre sediul colectivului, cu cel ce se prelingea spre locurile de lângă șoseaua Vâlcei. Aici s-a oprit. A luat seama spre grajdurile și șoproanele pe acoperișul cărora își frângeau oasele câțiva meseriași ai locurilor. Jos, sub ei, dădea din mâini și țipa de parc-ar fi fost apucat, Clămpan.

„Bravo ! Exact cum îl vreau ! La datorie !... Frica ! Frica-l face așa ! E, aci sunt eu ! Dacă n-aș fi, praful și pulberea s-ar alege !“ – s-a îngânat, în sinea sa, Culae. „Odată și-odată, tot am să-l prind pe picior greșit ! Măcar atât cât să-mi fac pofta cu el. Acum însă nu e loc pentru doi, puși pe scandal. Caut în altă parte, că de găsit...“ – și-a zis el și s-a îndreptat spre lanurile de deasupra coastei, acolo unde știa la muncă oamenii lui Trăscău.

A dat gură calului pe drumul bolovănos și a urcat dealul. În curând, a ajuns. Pe marginea șanțului, în capătul lanului de porumb, întinși cu burta pe iarba prăfuită, oamenii își odihneau oasele. Abia

terminaseră de mâncat. Câțiva stânjeni mai încolo de ei, la umbra pădurii, brigadierul sforăia și el. Se culcase acolo, de altfel de dimineață, și nu se mai trezise. Cum însă a auzit, ca prin vis, nechezatul calului pe care îl cunoștea dintr-o mie, a sărit ca ars.

– Mă, Ioane, la muncă îi aduseși pe ăștia, sau la odihnă ? – a întrebat, răstit, primarul, fără a-i da răgaz celuiilalt să se dezmeticească.

– Să știți, tovarășe prim, că... – s-a bâlbâit brigadierul vrând să-și ceară iertare.

– Și voi stați, ai ? – a țipat Culae către mulțime, în loc de bună ziua. A dat lenea-n voi, fir-ar a dracu, că mare mai e !

– Hai, sus ! Gata cu trândăvitul ! – i-a luat la rost și Trăscău. Păi, până când ? Acum vine nămiazul, și știți voi, norma e normă !

Oamenii n-au băgat în seamă nici pe unul, nici pe celălalt. Coborâseră parcă cu totul în ei. Nu vedeau, nu auzeau.

– Mare comedie-a dracu cu ăștia ! Nesimțire curată... Și din partea lor, și-a ta ! – s-a înfuriat primarul, apoi a amenințat : Vorbim noi diseară !

Curată, curată, tovarășe prim ! – a vrut să-l liniștească brigadierul. Ce-așteptați, mă ? Să dau eu cu sapa, sau dumnealui ? Nu vă e rușine ? Nici măcar nu vă ridicați în picioare în fața tovarășului ?!

– Dar ce, mă, a venit Dumnezeu pe pământ ? – a rupt Găiman, nemaiputând răbda. Puneți mâna pe muncă, ori vă e că faceți băătăuri ?

Ochii primarului au aruncat văpăi de foc la auzul vorbelor și s-au bulbucat. Pe moment, n-a

mai știut ce să facă. A scrâșnit din dinți, a întors
calul, apoi a amenințat :

– Poate-aud că i-ai pontat pe ziua de azi, că ai
de-a face cu mine ! Iar pe voi..., n-aveți grijă, vă
potcovesc eu !

– O să ne luați caii de la căruță ! Și-așa, nu-i mai
avem. Asta o să faceți !... Că de trecut Dunărea
dincolo, nu ne puteți trece ! – a bombănit Vătășelu.

– Taci, mă, dracu ! – l-a oprit Jana. Îți prinzi
mîntea cu nebunii ? Lasă-i în plata Domnului ! Ei
urlă, ei se potolesc ! Asta le e meseria !

– Tac, dar până când să tot tac ? Am tăcut o zi,
două, nouă..., nu-i vezi că sunt chitiți să ne ducă la
cimitir ? Să ne îngroape de vii.

Mâhniți, cu sufletul îndoit, oamenii s-au ridicat
unul după altul, apoi au intrat pe rînduri.

– Se poate să nu ne ponteze, mumă ? – a întrebat,
îngrijorată, Aneta Murgășancăi, pe Jana. Îmi
rupsei oasele degeaba ! Țsta multă minte n-are !
Face cum îi zice umflatul de Bucea.

– Atât îi trebuie ! – o încuraja cealaltă. Îi sparg
capul cu sapa când mai vine la poarta mea.

– Ferească Dumnezeu ! Infunzi pușcăria, și
pentru ce ? Nici să sufli nasul pe ei nu merită ! Atât
sunt de spurcați la suflet !

Primarul luase drumul înapoi, spre sat. Mai întâi
a părut a fi supărat, dar când s-a pierdut între
păduri și a rămas singur, a început să fluiera ca și
când nimic nu se-întâmplase.

.....

– Mare comedie ! Să-i cânt ! Țsta e om în toate
mîntile ? – s-a tot întrebat în drum spre casă, Gae.

– Mă, te-ai damblagit ? Ce e cu tine ? – l-a întrebat Roșca după ce-i luase bine seama mai departe.

– Nimic, tată ! Ce să fie ? Eu sunt om cuminte ! Nu fac rău nimănu. Dar cânt ! Trebuie să cânt ! Așa mi-a poruncit stăpânul.

– Cântă, Gae, cântă ! Ai însă grijă ce cânți și cui cânți, că nu se știe ! Se prea poate să te joace alții !

– Mă, nu mi-e de-alta – a oftat gardianul, dar mă tem că rămân așa cu lozitul ăla. Măine, poi-măine lozesc și eu.

– Lozește, mă, cine te ține ? Acum, e la modă ! Poate ajungi ceva ! Notar, primar, mai știi ?

*

* *

„Câteva chile de rachiu..., n-ar fi mult ! Le dau și scap. Scap de munca asta împuțită !“ – gândise Anica lui Budică în zorii dimineții, după ce îl „cinstise“ pe Ion, brigadierul. „Destul mi-am frânt oasele muncind cu ziua pe la alții până-n colectiv. Atunci măcar n-aveam din ce trăi ! Al meu umbla cu scripca. Pământul era alor de-l aveau. Acum e-al C.A.P.-ului. Al tuturor și al nimănu. De bine de rău, în toamnă mai dau ceva și tot iau bucate ! Poate chiar mai mult decât alții ! E, vine Budică ! Se descurcă el !... Doar se are bine cu primarul, cu..., că doar de-aia îi cunoaște pe ăia de la partid. Da ! Dau ce dau și scap.

După plecarea oamenilor la câmp, când liniștea se așternuse în sat, grijulie, ca nu cumva să fie văzută, Anica a trecut pârleazul, spre livada colectivului, curcile și găinile ce le avea.

„Biri ! Biri ! – se auzise ea de sub prunul după umbra căruia își mutase așternutul. Fir-ați ale ciorilor să fiți ! Nu stați locului, de parcă ați fi argint viu ! Toată ziua să mă țin după voi !“

Între prânz și amiază, Anica priponise curcile, și se trăsese cu așternutul mai aproape de casă, la umbra unui păr. Abia adormise, când în poarta de la drum, i-a bătut Mitricioaica, apoi Bogheanca, vecinele ei.

– Aoleo..., dar ce faci, fată ?! Noaptea dormi, ziua dormi, de unde atâta osteneală pe capul tău ? Ai fi trăgând în plug, când nu te vede nimeni, și nici măcar eu nu știu ? – a întrebat Mitricioaica.

– Îmi odihnesc picioarele, că mă dor de nu mai pot ! De-atâta alergat după zăpăcitele astea de păsări ! – i-a răspuns Anica în doi peri.

– Anico, tu ai auzit ce pune aia la cale ? – a schimbat vorba Mitricioaica.

– Cine, fată ?

– Găianca, muierea lui Surdu. Oho... ! Femeie dată dracu ! Umblă cu ciobul, cu cârpe-nfășate și tămâie la betelia fustei, că doar, doar, i-o lua mințile Saftei să se-ncuscrească.

– Ce zici, mumă ? – a întrebat, nedumerită, Bogheanca, fiindcă nu auzise bine ce le spusese.

– Safta, maică, Safta ! – a repetat femeia lui Budică, răstit.

– E... ! Da ! Da ! Ion al Saftei, ziceai !

– Ăla de-o să-ți facă tronul când te-o lua popa.

– L-au luat, carevasăzică ? A murit, săracul, și era mai tânăr decât mine ! – a bolborosit Bogheanca, mai mult ca pentru ea, și s-a pus pe gânduri.

– Doamne, mânca-ți-aș sufletul ! – s-a văietat Anica. Decât să ajung ca asta, mai bine lipsă ! Ba nu aude, ba nu vede, de muncă... nici vorbă ! Încurcă lumea degeaba ! i-a șoptit Mitricioaicăi.

– Of ! Ce să te faci ? ! Tocmai tu vorbești, aia de nu mai prididești ? Las-o-ncolo, ce-ai cu ea ? Nu mușcă, nu latră... Se ține pe picioarele ei ? E bine ! Ferească Sfântul să cadă la pat, că atunci să vezi ce n-ai văzut !

– Aș lăsa-o, dar nu mă lasă ea... Că-mi vine..., nu știu cum să zic, când ne ia vorba din gură. Ori despre cine vorbeai ? – a întrebat Anica, curioasă, uitând de dureri.

– Despre Găianca și despre Safta.

– Așa. Ce spuneai că fac ?

– Eu văd din curte de la mine și de-aia știu. Nici nu se crapă de ziuă, când Găianca mulge vaca și fuge cu oala de lapte la Safta, de parcă ar avea acum copil de înțărcat. Seara, alcargă din nou cu geacul de brânză. În timpul zilei, când pe drum, când pe deal, la muncă, se şușotesc de parcă ar pune lumea la cale.

– Dă de dracu Safta ! Cu Găianca și-a găsit ! Știi ce cred eu ? Că vrea să-și mărite fata. Să i-o ducă Saftei plocon. Ce zici ? – a întrebat Anica.

– Pârțotina aia ? Fugi, că nu e de măritat ! – s-a mirat Mitricioaica.

– Aia, fată, aia ! Aștia așa sunt de când îi știu eu ! Nici n-apucă să li se usuce bine buricul, și se-ncalecă.

– Aoleu, Doamne ! Ca țigani ! Bat-o Sfântul s-o bată ! Trică, bărbatu-său, o știi ?

– Țala ? Țala vine rar pe-acasă. Iar când vine, îi împuie capul Găianca, până când, săracul..., adoarme.

– ...Că bine zici, fată ! Doarme ca boul pe coadă. Găianca ține frâiele. Ea-nvârte totul. Trică nu suflă. El pe-acasă e mai mult cu luatul de prin cotețele oamenilor, că-n rest... Păcat de Ion ! E om la locul lui ! Ce s-o face cu ale năroade pe cap ?

– Ce să facă ?

– Ce-a-nvățat ! Tronuri la morți !

– Auzi, dar băiatul lor o ști !?

– Mai vedea ! Țala e măgădan bătrân. Umblă pe la Petroșani ! Cine știe de n-o avea vreuna pe-acolo ? ! Dar te pui cu Găianca ? Cu farmece, cu... fel de fel de alte alea, îl aduce ea acasă, n-avea grijă !

– Ce zici, mumă ? – a întrebat din nou Bogheanca.

– Găianca ! – s-a răstit femeia lui Budică.

– Găianca ? ! O fi murit și ea ? A dat moartea în toți ! Numai pe mine nu mă vede. Mă lasă așa să-mi

amărăsc zilele, ca vai de mama mea ! Dar de ce-a murit, mumă ?

– N-a mai avut zile ! – și-a ieșit din fire Anica.

– Dă-i pace ! Nu vezi că numai la moarte-i e gândul ?

– Mi-a scos peri albi și eu s-o las ?

– Las-o ! Și... Auzi, eu cred că astea două au și logodit copiii, dar nu spun.

„Logodit ?!“ – abia auzise și își repetase în gând bătrâna. Îngrijorată, a întrebat :

– Ce-au făcut, mumă ? S-au însurat ? Păi cum, n-au murit ? Bată-i Sfântul să-i bată !

– Muică, muică ! Multă răbdare trebuie să am ! S-au însurat, au și murit, i-a luat dracu !

– Așa, de-odată ? Doamne, Doamne, s-a-ntors lumea pe dos ! „Să se logodească ?! O fi vreuna să nu stau liniștită nici pe lumea cealaltă !“ Să se logodească ?! – s-a mirt Bogheanca.

– Surdu n-aude, dar le potrivește ! – a rânjit și Mitricioaica, apoi a zis : Hai, du-te-acasă ! Nu de alta, dar te-o căuta moartea pe-acolo și dumneata bântui pe-aici.

– Mă duc, mumă ! – a liniștit-o femeia. Vă las. Văd c-aveți treburi. Of, Doamne, bătrânețile mele !

După căldura din timpul zilei, spre seară, o rafală de vânt a acoperit cerul cu nori cenușii și gri. De pe deal, Găianca și-a adus vaca acasă. Copiii satului au alergat care încotro, să pună la adăpost cloștile cu pui. Din drumul Vâlcei și până spre Seci, oamenii

s-au vânturat ca pleava, cât ai bate din palme. Unii au intrat în pădure, alții au alergat spre casă.

– Mă, fraților, vin iar ploile ! – s-a cutremurat Găiman cu gândul la apele vărsate peste locuri, în primăvara de curând trecută.

Acasă fiind, femeia lui Budică se adăpostise de furtună pe prispa casei. Privea cu oarecare nepăsare cerul. Gândurile îi erau în altă parte.

„O fi cum zice Mitricioaica, n-o fi...?! A dracului, Găianca ! Face cum face și trage spuza pe turta ei ! De, că n-o să-i meargă ! Să treacă ropotul ăsta de ploaie, apoi îi spun eu Saftei ce și cum stau lucrurile !“

*

* *

Furtuna era în toi. Ploua cu găleata. Tunet după tunet zguduia văzduhul brăzdat de șerpi aurii. Și-roaie de apă turbure se rostogoleau de peste tot, înecând ierburile frânte de viscol.

– Vine prăpăd mare, mă, nene ! – le-a zis Grasu celor câțiva, care se adăpostiseră sub frunzișul pădurii. Asta nu pare a fi ploaie de vară să treacă cu una, cu două !

– Parcă s-a spart cerul ! – s-a mirat Vătășelu, apoi le-a zis : Să fi mers ! Ne prinde noaptea aci, și cine știe ce-o fi în sat !

Pulberea drumului, înmuiată, se frământa sub picioarele oamenilor, într-un noroi cleios ce sclipea în lumina fiecărui trăsnet. Tot alergând, Găiman cu

femeia, Vătășelu și ceilalți, uzi până la piele, abia au putut ajunge sub copacul lui Roncea. Acolo, s-au oprit.

– O palmă de loc și, gata, ajungem ! – îi încuraja Paulina, în timp ce se uita speriată la aburii ce ieșeau din ei, ca din niște cai înspumați.

„Nu-i a bună ! Prăpăd după prăpăd pe capul nostru ! Unde vom merge, nu știu ! Dă, Doamne, un trăsnet în copacul ăsta și fă-ne scrum, dacă într-atât ți-am greșit !“ – s-a mâhnit, în sinea sa, Ion al lui Neamțu.

„Nu mai e de trăit și totuși... trebuie !“ – s-a gândit Găiman. Câtă vreme femeile și-au stors poalele fustelor, Vătășelu a uitat de orice și s-a repezit să-și dezlege mînzul din pripon.

– Hai, hai, hai odată ! – a îndemnat el animalul și l-a frecat cu cămașa sa pe spinare.

Speriați ca puii de potârniche, oamenii s-au împărășiat spre sat. În fuga lor, au simțit cum apa curge și din cer și din pământ.

Odată ajuns acasă, Găiman s-a dezbrăcat.

„Jaful ăsta ne mai trebuia, că în rest le-avem pe toate ! De fapt, am simțit de-atunci că se va întu-neca pământul. Soare pentru noi n-o să fie multă vreme. Să merg în beznă, să rabd de foame, să uit că sunt eu și să nu zic nimic. Atât mi-a mai rămas ! Un condamnat, fără a fi judecat. De cine ? De ce ? Nu-i vezi, nu-i auzi. Numai ziua dreptății, pe care o aștept ! – Dă-mi, Doamne, sănătate până atunci ! –

Și copiii pe care-i am mă fac să-ndur“ – și-a vorbit amărât Găiman sufletului său, până ce Jana și-a schimbat și ea hainele.

– Of! Altceva e la adăpost! – i-a zis ea. Când mă uit însă afară, parcă plouă tot timpul pe mine. S-aprind focul! Să ne-ncălzim și să mâncăm ceva.

– Tot mai plouă! – a repetat și Găiman. „Parcă plouă prin mine și apele mă duc la vale bucățică cu bucățică.“ Știi ce, Jano? Eu aș bea o sticlă cu vin. „Poate-mi fac streășină sufletului și nu mai simt udeala!“

– Bea, omule! Numai să nu-ți bei mințile, că vezi ce vremuri!

Marin a coborât în beci. A băut acolo câteva înghițituri, apoi s-a întors în casă cu oala plină. A turnat într-un pahar și iar a băut. Curând, s-a moleșit. Nu a mai avut chef de nimic. A intrat în camera de alături. S-a-ntins de-a lungul patului și a ațipit. În odaia de la drum, îi dormeau și copiii. La vatra casei, rămăsese doar Jana. S-au trezit când aburii din mămăliga răsturnată pe cârpător umpluseră încăperea. În jurul mesei, au mâncat tăcuți și îngândurați cu toții. Brânza, o ceapă spartă și tigaia cu jumări aveau să-i sature.

– Jano, mie mi se pare, sau lipsește ceva de pe masă? – a spart Găiman liniștea.

– Laptele, tată! – i-a răspuns Ilie, băiatul cel mare, fără a-i lăsa femeii răgaz.

– Așa e, mamă! – a tresărit ea. Doamne, ia-mă! De, uitai! Ce să fac? Cu atâtea pe cap, m-am pân-cit! Să le fi mulș acum...

– Stai locului ! Nu le-aduse Foltea.

– Aoleu ! Bietul de el ! Ce-o fi pățit pe potopul ăsta ?!

Cât timp au mâncat, ploaia a mai încetinit, dar un vânt înăbușit dinspre Vâlceaua lui Mițale, părea că mătură tot ce-i stă în cale.

– Auzi, omule ?! Praful și pulberea s-alege ! Curg de-a valma toate !

– Dacă o ține așa până dimineață, se rup dealurile și cad peste noi.

– Să fi desfundat șanțurile la capătul podului, să se ducă apa spre vale, că ne trezim cu ea în casă !

– Stai să vedem în ce parte o ia !

Nici n-a mai apucat Găiman să termine de vorbit, că un fulger i-a căzut aproape în fața ochilor. Câteva clipe mai târziu, bubuitura a părut că le despică curtea și casa în două. Găiman a sărit ca ars.

– Luă foc ! – a țipat el cât l-au ținut puterile. Arde ! Arde !

– Unde ? – a întrebat Jana, speriată, și, de frică, a alergat în prispă, apoi pe scări, în curte. A dat ocol casei și a luat seama pe la toate colțurile.

„Toate ca toate, numai casa să nu-mi ardă !“

– Foc ! Ajutoor ! – s-au auzit țipete de-a lungul drumului. – Foc ! Foc !

Femeia a ieșit la poartă și a văzut cum, dincolo de plopul lui Tănase, din acoperișul unei case, ieșeau flăcări.

– Săriți, mă... ! Săriți ! – l-a auzit ea strigând pe Gorici. „La el arde. Prea țipă ca din gură de șarpe ! – Marine ! Măă... ! Ia foc satul !“

Găiman și-a pus glugă un sac de cânepă pe cap și a fugit. Înaintea și înapoia lui, fugeau alții.

– În pod ! Stingeți în pod ! – le arăta, disperat, Gorici, aruncând totodată pe fereastră cărțile ce le strânsese cât timp fusese sanitar pe front, haine și tot ce-i cădea la îndemână.

Găleți cu apă, una după alta, se vărsau peste flăcările ce împânzeau podul.

– Mai repede ! Mai repede ! – se îndemneau unul pe altul văzând că tocmai atunci și ploaia încetinise.

– Plouă, Doamne, plouă ! – a îngenuncheat, a rugă, Goricioaica și a leșinat când coama casei a căzut jar peste tavan, apucând sub ea pe Nicu lui Savu.

Omul s-a zbătut de ceasul morții. O clipă, ceilalți au înmărmurit, apoi s-au năpustit peste tăciunii încinși. L-au scăpat pe Savu de la pârjol și au aruncat scândurile aprinse. Cocoloașe de nori au urcat spre cer dinspre dealul Negoifului. Curând, ploaia a căzut iar valuri. Abia acum focul s-a stins. Aburii și fumul s-au amestecat în întunericul nopții. Oamenii s-au întors la casele lor. Gorici a rămas singur, plângând. Într-un colț, abia acum și-a văzut femeia căzută.

– Scoală-te, muiere, scoală-te, că asta nu e timp de murit !

Restul nopții, lămpile au rămas aprinse în tot satul. Nimeni nu a dormit. Găiman încercase să ațipească de câteva ori, dar a tresărit de fiecare dată. Ciulea urechile la huruitul de-afară, apoi se apropia de fereastră.

– Tot mai dă, omule ? – l-a întrebat Jana cuibărită în patul de după sobă. Pe moment, a tăcut. Potop de gânduri negre îi împânzeau ființa. În vene simțise venin. Ar fi vrut să urle sau să-și înfigă dinții în coaja copacilor, înmuiați în întunericul nopții, ca să-și astâmpere durerea.

– Tot ! – a răspuns el într-un târziu și a rămas rezemat de masa așezată aproape de geam.

*

* *

„Vite încălțate ! Ce pot să le cer ?... Și totuși pe nemernicul ăla de Găiman trebuie să-l țin minte ! Dacă nu i-or plânge copiii pe vatră, să nu-mi zică mie pe nume !“ – a amenințat, în gând, primarul odată ce s-a îndepărtat de lanurile de porumb, dincolo de drumul Vâlcei, în vremea prânzului. „Ăștia-i am, cu ăștia defilez ! Nu pun eu la inimă nimicuri !“

– Ha ! Ha ! Ha ! Da' le-o făcui ! Nu se așteptau să le pic pe cap, nici cât îi hăul ! – s-a bucurat Culae și a început să fluiera.

Iapa îl ducea în pas domol. Știa drumul, și de cum a coborât dealul, parcă i-a ghicit și gândul. S-a îndreptat, singură, spre sediul colectivului. În dreptul fântânii lui Mitroacă, s-a oprit și a vrut să se adape.

– Dii, gloaba dracu ! A dat setea-n tine ! – i-a strigat el și a lovit-o cu sfârcul biciului încât ea a rupt-o la fugă până în curtea C.A.P.-ului.

Clămpan zărise primarul de departe. Știa că el trebuie să fie după felul în care se ridicau nori de praf în urma șaretei și după cum gonea calul. El a sărit ca ars după scaunul pe care cucăise câtva timp și i-a ieșit în cale.

– Să trăiți, tovarășe prim ! – și-a plecat el capul în fața primarului.

– Trăiesc și fără să zici tu, bă, teacă ! Să te văd însă pe tine cum o faci, că de ăștia care-mi clocesc, nu mai am nevoie. Președintele doarme, brigadierii... la fel, iar vitele alea își fac de cap. Muncesc în dorul lelii. Halal vouă !

– Să vedeți, eu... am misiune la grajduri ! – s-a bâlbâit Clămpan, apoi a întrebat ca opărit : Dar ce paștele mamii lor fac ?

– Dorm, bă ! Dorm ca și tine în cizmele statului ! Vă pun eu căpăstrul la bot și bâta pe spinare !... Vorbim noi diseară ! – a mai zis primarul și a plecat. „Dă-l dracu, să mă știe de șef, altfel și-o ia în cap !“

Îndată ce a plecat primarul, președintele și-a șters cu dosul mâinii nădușeala de pe frunte, apoi a umblat peste tot pe unde erau oameni la muncă, și, urlând, a înjurat cât a putut :

– Lenea, lenea, fir-ar ea a dracu ! Vă trage la somn, ai ? „Turbat !“ – i-a aratat Mutu lui Ganea.

– Îl mușcă șarpele ăl mare și dădu strechea în el ! – i-a răspuns celălalt. Urâtă dambla ! – și-a mai șoptit Ganea, apoi și-a văzut de treabă.

Clămpan fierbea fără a fi băgat de cineva în seamă. Goromele l-a văzut de departe. În dreptul

magaziei unde „plănuiau“ seară de seară pentru ziua următoare, l-a tras deoparte.

– Gata, șefule ! Ajunge o măciucă la un car de oale !

– Nu ajunge atâta timp cât eu vorbesc, iar ăștia ce știi tot aia fac !

– Lasă-i tătaru și haide înăuntru ! Să treacă ceasul ăl rău, și-om mai vedea !

Oala cu rachiu era pregătită. Magazionerul i-a întins-o.

– Ia ! Ia, că te-nmoaie ! – l-a îndemnat și i-a vorbit ca omul care părea că-i poartă de grijă. Nu știi de ce ți-ai bate dumneata capul cu atâtea ! Vrei să-nfunzi spitalele ? Ai viață de trăit, tovarășe !

– Nu-i vezi ? Mă beșteleşte șeful din cauza lor... Că-mi vine să iau câmpii, nu alta !

– Te știam om cu cap, dar văd că... În fața șefului și la coada calului, niciodată să nu stai. Amândoi au năravuri și nu se știe în ce toane sunt. Dumneata n-ai treburi pe-acasă ?

– Cum să n-am !... Și încă... multe !

– În loc să-ți vezi de ele, pierzi timpul pe-aici. Pe deasupra, mai iei și bobârnace peste nas. Dacă nu te găsea, trecea timpul și uita.

– Mai vedea ! îl cunosc eu bine. Parcă-l văd peste-un ceas. De nu ne-o face cu ou și cu oțet, mai vorbim noi !

– Vezi-ți de treabă ! Nu e dracul așa de negru cum îți închipui !

– Ha ! N-ai avut de-a face cu el și de-aia nu-ți pasă.

– Eu ? Numai o dată ? Nu-l bag în seamă. Fac pe prostul și merg mai departe. Văd că-mi prinde bine.

– Mă, să știi că ai dreptate ! – a înclinat din cap Clămpan. Pe chestia asta, ia mai scoate o oală !

– Vezi cum își vine omul la drum, dacă vrea ? – i-a rânjit șiret, Goromele. Să-ți pun și-o sticlă pentru acasă ? Tot suntem singuri ! „Ce, mama dracu, că doar nu dau de la mine !“

– Pune, pune... ! Dar mai repede, să nu care cumva să nimerească cine știe cine pe-aici ! – l-a grăbit președintele.

Nici n-apucase magazinerul să dosească sticla umplută, și prin curtea C.A.P.-ului a auzit din nou gura primarului.

– Gata, bă, plecați ? – i-a întrebat el pe câțiva oameni ce se îndreptau spre sat.

– Ce să facem ?! Se duse ziua !

– Târlă fără stăpân ! Nu-i nimic ! Cioaca faceți, cioaca luați ! De n-ați pleca voi cu traista goală-n toamnă, mai vorbim noi !

Clămpan, la auzul vorbelor, înghețase. Goromele însă l-a scos din încurcătură. I-a aruncat președintelui un caiet sub nas, pe masă, apoi a ieșit în pragul magaziei părând a fi preocupat de cine știe ce mari socoteli. A luat seama primarului și i-a salutat :

– Să trăiți, și bine-ați venit pe la noi ! Tocmai mă gândeam că...

– Gândeai pe dracu ! Vezi să nu te prindă, știi tu cine, cu ocaua mică ! Asta e meseria ta ! Gândirea las-o pe seama celor puși să gândească ! A mea, a celor de la județ... Și-așa nu este pentru tine !

– Mare sau mică, n-are importanță ! Cum o fi, numai bine să fie ! Tocmai îmi făcea președintele socotelile. Toată ziua, săracul, nu-și mai vede capul de-atâtea treburi și-l mai chemai și eu !

– Ați dat în greu ! Ce să vă faceți voi ?! Câteva ajutoare n-ați vrea ? Să muncească-n locul vostru, iar seara tot ele să vă toarne pe gât. Fi-v-ar gâtul al dracu !

– N-ar fi rău ! Dar... ! Aoleu, șefule, nu mai zice o dată, că-mi lasă gura apă. De-ai ști ce frunte mi-a venit ieri de la cazan... !

– Cine le-a dat ordin s-o aducă, ți-a spus ?

– Te pomenești că dumneata ?!

– Vai de capul vostru ! Dacă n-aș fi eu, v-ar fi mâncat păduchii de tot. Să nu fi amestecat-o cu ce ai în butoaie, că ai de-a face cu mine !

– Se poate, șefule ? M-am gândit eu că e venită cu socoteală. Ce i-al dumitale e pus de-o parte ! – l-a periat Goromele, apoi l-a poftit să intre. Cu o oală de rachiu l-a liniștit.

„Când se-ncălzește, și fierul se-nmoaie, dar omul !“ – s-a bucurat, în sinea sa, magazionerul.

Primii stropi de ploaie, căzuți o dată cu înserarea, nimeni din cei trei i-a auzit, câtă vreme primarul a vorbit.

– Oamenii trebuie educați în spiritul nostru, dar cine s-o facă ? Trăscău ? Zâmboi ? Capete seci ! N-au minte nici cât o curcă !

„Secătura aș fi eu sau președintele dacă acum ar vorbi cu brigadierii ! Curvă cu două fețe !“ – și-a zis, în sinea sa, Goromele și astfel i-a vorbit :

– Măcar la muncă să-i pună !

– Ai cap, mă ! Poți gospodări o țară, nu un colectiv ! – l-a lăudat Culae și i s-a adresat președintelui ca la ședințele de partid. Așa cum zice el : toată lumea să muncească ! Muncă și iar muncă, tovarăși ! Dați-le exemplul nostru ! Numai așa vom înainta...

– Plouă al dracului. Toarnă cu găleata ! – l-au întrerupt Zâmboi și Ion Trăscău, întrând ca vijelia pe ușă.

– Plouă ?! – au întrebat, mirați, Goromele și Clămpan.

„Cu ăștia aveam o răfuială. Să-i iert, să nu-i iert ?! Prea arată ca niște javre scoase din baltă. Acum îi las ! Am eu și vreme și ac pentru cojocul lor. Seara asta a început bine și de ce să mi-o stric ?“ – s-a tânguit, tăcut, primarul.

– Nu se vede ? Poți stoarce apă din noi, și... Dar așa e când unii beau cu capul gol, iar alții trag de botine prin nămoluri. Pe lumea cealaltă la fel o fi ? – a întrebat Zâmboi supărat.

– Ce, mă, tu ai școala noastră ? – l-a luat în râs Goromele.

– Tii..., drace, cine vorbește?! Mă și miram unde e ăla tobă de carte! – I-a retezat-o brigadierul. Are vreo două clase ca trenul și... Lasă-l pe tovarășul prim să zică ceva! Dumnealui măcar și-a tocit coatele pe la școli!

– Bă, nea...! Că ți-am uitat numele. Eu vorbeam de școala de partid. Ce știi tu? Acolo-n șase luni înveți cât alții în câțiva ani!

– Ai învățat pe dracu! Ai fost și tu așa, un fel de pierde vară pe banii statului!

Știindu-se cu musca pe căciulă, Goromele s-a roșit în fața celorlalți. Într-un fel, a pălit și președintele.

– De, mă! N-a putut omul să facă mai multă! S-o fi luat cu munca, cu treburile! Și-o fi frânt mâna! Și-apoi... mai dă-o-ncolo de carte! Ce-ți trebuie atâta? Să te sclințești? N-ai auzit că ăia de-o au nu e unul întreg la minte? – i-a luat el apărarea magazionerului.

– Nu mi-e de-alta, tovarășe, mie unul nici nu mi-a plăcut și nici nu m-am omorât cu ea, dar mi-e necaz... Uită când a furat piua porcilor din bățatură de la mumă-sa și i-a dus-o învățătorului să-l treacă din clasa întâi într-a doua. Altfel..., acolo rămânea, săracul!

– Bă..., băiete! Ha! Ha! Ha! Să te ia peste picior Zâmboi? Ce ești tu, mă, magazioner sau glugă de coceni? – a râs primarul scurt, ca apoi să le-nchidă gura la toți. Terminați! Să n-aud o vorbă! Deștept, cum zice el, nu e, dar nici prost cum îl credeți voi! Cât despre carte... nu are decât sub-

semnatul ! Cel mai deștept om din sat, deci, eu sunt ! V-ați lămurit ? De-asta sunt și primar ! Acum hai la treburile noastre !

Culac l-a măsurat cu privirea de sus în jos pe magazioner, i-a zâmbit șiret, încât celuilalt i-a venit inima la loc, și i-a zis :

– Acum ce stai și te uiți precum curca la avion ? Umple oalele de vrei să le-arăți câtă deșteptăciune e-n tine !

În magazie, se-ntunecase încât abia se mai vedeau unul pe celălalt. Goromele a aprins felinarul și a bâjbâit pe lângă butoaie.

– Șefule, – a întrebat el pe primar – să aduc frunte de-aia ?

– Ce-ai zis ? Au ăștia moacă de-așa ceva ?

Din vorbă-n vorbă și cu oală după oală, timpul le-a trecut pe nesimțite. Nu auzeau și nu vedeau nimic în jur. Numai din când în când, Trăscău le amintea :

– Da’-i trage, nu glumă !

– Cine, mă ? – a întrebat președintele.

– Ploaia ! Cine altcineva ?

– Credeam că eu sau dumneata, că... Ea las’ să tragă ! Ce ne pasă ?!

Petrecerea s-a prelungit până după miezul nopții când și-a făcut pe deplin suma și a vrut să plece. Primul a ieșit Zîmboi. A făcut însă cum a făcut și, de pe scări, a ajuns în șanțul cu apă. Ceilalți l-au auzit dinăuntru grohăind ca porcul în noroi și i-a umflat răsul.

– Sari, Ioane ! Scapă-l ! Ha ! Ha ! Ha ! Ai viață grea cu ăsta până-l duci acasă !

Cu greu, Pătru a intrat iar în magazie.

– Fraților, nu mai e de plecat ! Apa bălțește peste tot ! Aici dormim !

Clămpan s-a-nspăimântat și a ieșit în pragul magaziei. A privit îngrozit în noapte, valea. Peste tot, un vuiet de ape.

– Nu știu pe unde mai scoate cămașa ! – și-a zis, mai mult ca pentru el, însă a fost auzit și de ceilalți. Toți s-au repezit spre ieșire. Primarul a ridicat privirea către cer, vrând să deslușească întunericul nopții. Luna și stelele pieriseră. Numai din când în când fulgerele luminau bolta și lăsau să se vadă norii, valuri de fum spulberate de vânturi. Dincolo de copacul lui Roncea, în sat, a văzut flăcări.

– Arde ! – le-a spus celorlalți și le-a arătat cu mâna.

– M-am dat dracu ! Dac-o fi luat foc la mine ?!
– s-a îngrijorat Clămpan.

– Stai liniștit ! – l-a domolit primarul.

„Țara arde-n foc și baba se pieptănă. Așa suntem noi acum. Bem și nici în cot nu ne doare, pe când ăia de-acolo se dau de ceasul morții !“

*

* *

– Mă, da' plouă ! Plouă cum n-a mai plouat niciodată ! – și-a zis Foltea, departe de casă – rămas

cu turma de oi pe sub poala pădurii, tocmai pe la Obște. Ce-or face-ai mei? Copiii, muierea? Or să-mi cadă tavanele casei! Plouă prin pod și ea nu știe. A putrezit șița pe partea din vale. Cu ce s-o schimb? N-am bani. Ehe! vezi, femeie? Visul meu... Flăcări... Sfârșitul lumii! Ia uite-le! Taie cerul. N-ai crezut. Plouă ca pe vremea lui Noe! Ce mi-e un sfârșit, ce mi-e altul! Ce e mai rău e că nu mă pot întoarce în sat. Aici dorm! N-am încotro! Întunericul m-a țesut în el ca într-o pânză de păianjen.

Noroc cu pădurea! Tot pădurea mă scoate din încurcătură!“ – s-a încurajat ciobanul și a început să-și facă un adăpost din crengi, sub un lăstăriș mai des.

Oile s-au înghesuit și ele sub alte desișuri. Numai câinele, un dulău mare, lățos, se întinsese la picioarele lui. Își pusese capul pe labe și nu își clintea privirea din ochii omului. Uneori, ciulea urechile și mârâia, neliniștit.

– Ți-o fi foame?! N-am de unde! O oală dac-aveam, mâncam și eu și tu. Așa... răbdăm. Nu e prima, nici ultima dată. Rabdă ei și ăia de-acasă! De unde să aibă lapte, dacă noi suntem aici? Ce-o zice lumea? „Nu mai veni Foltea! O fi murit pe unde-va?!“ Parcă moare omul când vrea? Moare când îi vine ceasul! Dac-al meu o fi pe-aproape, rămâi tu! Să duci oile în sat, altfel ne facem de râsul lumii.

Cât timp a tănuit cu câinele sau cu el însuși, Foltea-și aranja un culcuș bun. Vreascuri, mușchi de pădure și frunze uscate îi erau culcușul. S-a

așezat și a închis ochii. Dintr-o dată s-a văzut în anii tinereții, pe ulițele mahalalei. A vrut să se prindă de el, cel de-atunci. A simțit însă cum pământul îi fuge de sub picioarele-i mult colindate.

„Am fost o dată ! Mai sunt și-acum ! Acolo, aici, oriunde sau poate nicăieri. Viața mi-a trecut. Au început să mă lase una după alta tot ce m-a ținut. Pământul nu-l mai am, oasele-mi scârțâie la-ncheieturi... Capul... ?! Capul mi-a-ncărunțit și mă chinuie când mi-aduce aminte ce-am fost și mai ales ce-a fost. Rămân după mine copiii. În ei mi-e speranța, dacă nu i-o vântura vremurile ! Deocamdată, mai am oile. Abia le-am închelbat. Le mai pierdusem o dată.

*

* *

O noapte lungă, mai lungă parcă decât oricare alta, se prelungise mult în zorii ce întârziiau să apară. Clocotul înfundat al hududoaielor înspăimântase totuși întreg satul. Deși trezi, oamenii nu putuseră să întrezărească ceva în bezna de afară. Singuri își trăiseră închipuirile sperând. Când încă nu se luminase de ziuă, mulți dintre ei băjbâiau pe prispele caselor cu câte o lumânare în mână, fără a avea curajul de a face un pas mai mult. Dimineața însă, când au putut să vadă apele băltind până sub pridvoare, mai întâi s-au îngrozit, apoi au alergat fie spre oborul vitelor, fie spre cotețele păsărilor, ca să scape din ghearele urgiei ce mai putea fi scăpat.

Ploua în rafale. Vântul scotea norii de dincolo de dealuri, apoi îi întindea deasupra caselor, peste livezi și lanuri, ca pe-un așternut cenușiu. Porumbul, grâul, iarba îngenuncheaseră în nămoluri mișcătoare. De la un capăt la altul al văii, curgeau apele ridicate până spre vârful sălciilor înșirate de-a lungul mătcii. Drumul era și el înecat. Peste tot, mirosea a mâl.

– Semn Dumnezeiesc ! Nu ne mai rabdă pământul pe toți ! – și-a zis Găiman în timp ce, cu greu, a desfăcut porțile ce stăteau gata să cadă, stâlcite de viitura adunată în curte.

– Jano ! – și-a strigat el femeia.

Glasul i-a pierit înghițit de vârtejuri înspumate și n-a fost auzit. Găiman a tăcut. A privit și a ascultat în toate părțile ca un lup hăituit. S-a ascultat și pe el. Inima-i bătea ca un ropot de cal. A încercat să se liniștească în timp ce a vrut să desfunde șanțul de vrejurile aduse de ape, dar s-a speriat și mai rău când, în podul casei, la Budulan, s-a auzit zgomot de străchini și oale sparte, behăitul unei capre, apoi strigătul Mariței pe gura cucumelei :

– Sări, Marine, de-mi dă o mână de ajutor ! Fir-ar a iaca-cui să fie ! Mă lasă săracă ! – s-a jelit femeia.

„Asta nu mai e-ntreagă !“ – s-a mirat Găiman în timp ce a trecut drumul, apoi a intrat în casă și a urcat acolo unde Marița bocea.

– De, mă, de ! Zisei și eu s-o scap, că se-neacă ! Mai bine o lăsam răului să-i fie de cap ! Uită-te ce-mi făcu !

– Capra ? – a întrebat Găiman, neputând să-și țină râsul cât era de cătrănit.

– Dracu ! Asta nu e capră, e drac ! Drac împielit !

– Tu ! Ea, săraca, n-are nici o vină ! De ! Când nu e cap, vai de picioare ! Puteai să cazi cu ea pe scări și să-ți frângi oasele. Să te schilodești sau să mori...

– Mă feri sfântul ! Până se trage puhoiul ăsta, nici la cimitir nu mă puteți duce, dar să-mi faceți groapa ?! Aici putrezeam !“

– Te mâncau viermii înainte de a te înghiți pământul ! – o înfricoșa Găiman. Cui îi ardea acum de tine ?

– Nimănui. De fapt, nici vie nu se uită careva la mine, dar întoiegită ?! Dacă se mai și întâmpla să rămân cu un zâmbet în colțul gurii – de, nu știe ce face omul când îi vine ceasul ! – fugeați ca dracu de tămâie. Nu cumva să mai iau după mine vreunul pe lumea cealaltă. Ehe... ! Cred mulți în semnul ăsta !

– O crede, Marișo ! Nu mă pricep la semne. Eu însă una-ți spun : vezi-ți de treburile tale ! Lasă-i pe alții în plata Celui de Sus ! Are el grijă !

– Îi las, mă !... Și ho, că n-am de gând să-mi iau drumul ! – i-a răspuns femeia mergând în urmă-i, spre poartă, prin apa până aproape de brâu.

La întoarcere, Marișo și-a privit casa. Semăna cu o luntre de pescari amărâți, înțepenită în nisipuri. În bărnele pridvorului, intrase putregaiul. De pe pereții vergeluiți cu nuiiele de salcâm, ca un făcut, cum trecuse anul, încă unul din viața ei, cum

căzuse câte o bucată de tencuială, pământ galben, amestecat cu paie.

„Cum e turcul, și pistolul!“ – și-a zis femeia. „Mor eu, moare totul! Se alege praful!“ – s-a necăjit ea, neputincioasă, cum de altfel se necăjea mai tot timpul și își găsea singură vină. Supărarea însă n-o ținea mult. Uita repede necazul. Uneori, chiar din el râdea. Primise parcă în dar bucuria de a se bucura de orice.

„Paiele nu țin la terfeleală! Ehe..., piatra ar fi fost altceva! Măcar o cruce să-mi fac! Să-mi stea acolo, la cap, semn că am fost. Să-și amintească ăi de-o rămâne în urma mea și să zică: Uite, aci e Marița! Aia care-a priponit un drac în pod!“

Ajunsă din nou în casă, Marița și-a luat iar seama. S-a văzut mai întâi în lada de zestre cu care se măritase, cufărul în care acum își chitise hainele de moarte, apoi în butoiul cumpărat când îi dăduse via pe rod. Putina așezată într-un colț, pe vatra casei cu focul, a făcut-o să se gândească la soacră-sa.

„M-am spetit muncind ca să răzbec în viață, iar voi...“ – și-a amintit Marița de vorbele ei și și-a zis:

– Parcă eu am dormit! Rea de gură de nu s-a dovedit alta ca ea! Și... să mai zic ceva... n-o fi bine.

De după corlată, i-a sărit în ochi căpisterea în care își plămădea pâinea, și molda, o albie mare, cioplită dintr-un buștean de salcie.

– Cum a trecut timpul! O mai trăi oare rudă-reasa de la care am luat-o? Amărâtă femeie! Parc-o aud: „Plin pă plin, cucoană!“ Eu și cucoană?! Săraca! A venit cocoșată și a plecat la fel. Dar

mulțumită. Ducea copiii acasă mălaiul pentru mămăligă.

În camera dinspre drum, Marița și-a dezbrăcat fusta, de altfel udă, a schimbat-o c-o alta uscată, apoi s-a așezat de-a lungul patului. A simțit cum că ar lua-o frigurile și s-a acoperit cu așternutul chitit sub pernă. Tot privind când pe tavan, când pe fereastră, și ascultând parcă trecerea timpului, a ațipit. În minte-i rămăseseră însă apele murdare de afară și chipul lui Găiman, chinuit de suferință. Așa îl știa de când vestea cu colectivul căzuse ca un trăsnet într-un capăt al satului și se rostogolise apoi ca un „cerc de foc“, tăind șanțuri în țărâna drumului „văzute de unii și nevăzute de alții“, până în partea cealaltă. Suferința de atunci pe mulți dintre ei îi unise. Acum făcea același lucru, însă rămăneau la fel, aproape neputincioși în fața unei puteri nevăzute. Amintirile acestea i-au țesut în somn un vis în care a văzut cum oamenii alergau prin aer spre o dungă de cer, ținându-se parcă pentru o clipă de aer, când văzduhul a înecat definitiv pământul. A văzut apoi mulțimea plutind ca niște butuci umflați și înnegriți. Numai pe Aneta Murgășancăi a întrezărit-o undeva, departe de ceilalți, întinsă într-un coșciug, peste tot ceruit, neatins de ape, și pe ea închisă de vie între pereții casei, sub apă, ca o scoică pe fundul unei bălți. Deasupra-i, razele de soare izbite de valuri. Rămăsese singură. S-a îngrozit și și-a rugat moarte :

– Ia-mă, Doamne, ia-mă ! – a țipat femeia, abia putând să se trezească.

Când s-a dezmeticit, a alergat la fereastră. A privit. În dreptul lui Clămpan, l-a zărit pe Marin trăgând de mărăcini și ierburi. „Desfundă canalul. Singur, amărâtul! Ceilalți ce-or aștepta?” – s-a întrebat Marița în gând, apoi s-a îmbrăcat și, grăbită, i-a sărit în ajutor. În urma ei, au venit : Mitricel, Titel și Neamțu...

*

* *

Odată desfundată, gura canalului a înghițit încetul cu încetul apele ce înecau șanțurile și drumul.

– O da Domnul de n-o mai ploua, altfel iar se astupă ! – le-a zis Găiman în timp ce și-a stors cămașa.

Ploaia îl pătrunsese până la oase. Răceala ei o simțea cum urcă prin el din vârful picioarelor până-n creștetul capului și apoi cum coboară de-a lungul spatelui odată cu fiecare picătură prelinsă pe după gât. Fără să mai scoată o vorbă, s-a îndreptat spre casă. Ajuns în fața curții, și-a făcut ochii roată peste valea împânzită de ape, deasupra căreia părea că plutește, ca un ulei ars, durerea din sufletele tuturor. A înălțat apoi privirea a rugă, spre copacul lui Roncea, ca înspre un altar viu, și a cerut îndurare cerului. A coborât după aceea în el, obosit. Un soi de singurătate l-a copleșit ! Părea înfrânt, în tot trecutul, de prezentul ce-l înconjura.

„Ce-am fost până acum ?! Chin și durere ! Trudă ! Clipe duse pe apa sâmbetei ! Un nimic de care multora le e scârbă ! Scârbă ? Ah, Doamne, ce să mai zic ?! «Fii tare, suflete, și taci !». De multe ori am greșit. Fie cu nepăsarea, fie... – cu înverșunarea..., fie cu... Păcatul e pretutendeni. S-o găsi și pentru tine cât de cât iertare. Iar dacă drept ai fost chiar și cu dușmanii, într-o zi, când soarele va răsări iar, tu sau poate umbra ta, în timp călcată sub tălpi murdare, va urca încetul cu încetul pe ziduri greu de urcat“.

Abătut de gânduri, Găiman a intrat în casă. Ar fi vrut să mănânce ceva. S-a uitat în coșul în care știa că femeia învelește mămăliga sau pâinea rămasă de la mesele trecute. A găsit câteva coji. A mușcat. Gura-i era uscată. N-a putut să înghită și a scuipat. Și-a simțit sufletul amar pe limbă.

„De-aș putea împinge timpul înainte... ! Să nu mai fie nicicând ce este ! Dealuri și văi pustiite ! Ulmi uscați ! Sufletul omului pârjolit ! Mă uit afară și văd cum plouă. Plouă însă cu foc ! Arde în noi și ultimul gram de credință. Simt cum suntem din ce în ce mai mult turma de oi rătăcită. Turma ? Bietul Foltea ! Nimeni nu s-a mai gândit la el ! Undeva, totuși el este ! Răbdător, așteaptă și poate-și privește neputincios, ca și mine, jumătatea năruită în scrum, dar tot mai speră. Speră să se întoarcă timpurile. Satul lui a rămas aici. Sate sunt și peste dealuri. Turme sunt peste tot ! Ciobanul sigur se va întoarce !“

– Jano ! Mă, Marine ! Oile, mă ! V-adusei oile !
Găiman a sărit din pat ca ars. Până ca el s-ajungă însă la poartă, Foltea se îndepărtase. În gând, i-a mulțumit.

„Încetul cu încetul ne strângem !“

Seara, pe vetrele caselor, mirosea a abur de lapte.

*

* *

Se luminase de ziuă și pentru cei care înnoptaseră întinși pe saci, lângă butoaie, în magazia colectivului. Primarul și președintele păreau descumpăniți. Brigadierii priveau năuci. Numai magazionerul arăta ca și opărit.

„Ce să dau, ce să-mi rămână ?! Când grămada e mare, greu bagă de seamă orbeții cum îmi trag partea. Acum... grâul e la pământ, porumbul e frânt, așa că... ia și tu, Goromele, dacă ai de unde ! Până și țuica mi-o trag ăștia prin mână. Primarului ce-i pasă ? Pe de o parte, are leafă, pe de alta... grămada lui, din pământ, din iarbă verde, n-am decât să i-o dau, altfel m-aruncă la sapă.“

– Nu miroase-a bine ! – și-a dat el cu părerea, neliniștit, mai ales în fața primarului. Anul ăsta, ca niciodată ! Parc-am fi călcat strâmb, și cu stângul ! Mă tem că nu se fac de nici unele și rămânem cu dinaintea goală.

– Noi, ca noi, dar cum o scoatem la cap cu cei din sat ? – au întrebat Pătru Zimboi... Că zile

muncă, scrise pe hârtie, nici măcar unul nu mănâncă.

Primarul l-a privit, într-un fel, ciudat. I se amestecase, dintr-o dată, sub pleoape, ură și scârbă. Fața-i buhăită arăta a fi a unui om tulburat.

– Da' ce, mă, am plouat eu ?! Treaba lor, să se descurce cu cine-o vrea... Cu ăla din biserică, cu..., cu dracu să-i pieptene. Noi am ales un drum, pe el mergem ! – a răbufnit Culae, amețit.

– Nu prea e cum spui dumneata, tovarășe... prim. Eu, Trăscău..., noi, brigadierii, am îndemnat lumea la muncă. Ba chiar mai mult ! Le-am stat cu bâta la spate, și acum... Ce așteptăm ? Să ne dea ei cu sapele în cap ? Vă spun eu ! Ferească Sfântul de foamea din om și setea de răzbunare ! Nu suntem în stare să-i potolim ? Ne iau apele ca pe niște murdării și ne... duc de ni se duce vestea ca de popă tuns.

„Murdării ?! Ce-am ajuns !“ – și-a zis, în gând, primarul, apoi a țipat :

– Nu țî-e rușine, porcule ? Rahat ești tu și toți ca tine. De ce-ați fost, mă, în stare ? De nimic ! V-ați tras de coadă. Ba că nu e una, ba că nu e alta, ba că plouă, ba că vă suflă vântu-n cur. Iar acum... de, răspunde primarul și președintele ! Cosesc eu fânul și scot grâul din nămoluri. Îl usuc și vi-l pun pe tavă. Asta vreți ? Asta vă fac ! Până una, alta, afară cu voi ! La grajduri ! Peste-un ceas, dac-o balegă găesc acolo, vă pun s-o lingeți ! Afară !! Afară, că v-a luat mama dracu !

– Pleava ca pleava ! Tot la suprafață stă ! Oricât ar fi ele de mari puhoaiete ! – și-a șoptit Trăscău în

timp ce și-a îmbrăcat haina încă udă, vrând să plece. Clămpan însă l-a auzit și l-a oprit, gata să-l lovească :

– Care pleavă, mă ? Cine-i pleava ? Noi, ăștia care trebuie să dăm socoteală să... – Că mi se face părul măciucă numai când mă gândesc la cei de la județ – sau voi, ăia cu... tra-la-la în deal, tra-la-la în vale, mereu cu capul plin de băutură și cu ochii sub fustele muierilor.

„Parcă ei sunt mai breji ! De ! Dar șeful e șef și-n șanț !“ – și-a zis Zîmboi, apoi l-a îndemnat pe Trăscău :

– Hai, Ioane ! Dumnealor cu ale lor ! Noi, nu vezi, avem sarcini precise ! La grajduri !

„E groasă și-ncurcată treaba ! E al dracului de-ncâlcită !“ – a gândit Goromele, nemișcat.

Simțise cum că alături de cei mari nu prea mai era loc, iar, lângă brigadierii, sub nici o formă nu-i convenea.

– Marș ! Afară ! La coada vacii să stați ! Ori ați uitat cine sunteți ?! – a țipat și președintele.

„Noi ca noi, dar el ! Tii..., drace ! Cum ne faci să râdem unul de altul și tu de toți !“ – și-a zis Goromele.

Brigadierii au plecat posomorâți. Magazionerul însă și-a mai făcut de lucru când pe lângă butoaie, când pe lângă câteva stive de saci. Clămpan nu l-a scăpat nici pe el din priviri.

– Bă, pe tine te-a făcut mă-ta la pivniță ? Ori n-ai auzit ce-am zis ?!

– Lasă-l ! Pe el lasă-l ! – a intervenit primarul

când a văzut că președintele s-a întrecut cu gluma, apoi s-a întors bosumflat către Goromele și i-a zis :

– Vezi de fierbe-mi o țuică pe undeva ! Mi-a intrat frigul azi-noapte-n oase. Oh, tremură carnea pe mine ! – s-a văietat el și și-a proptit capul pe masă. Tot el, cu strângere de inimă, a dat apoi dezlegare ca doi, trei litri de rachiu să fie dați și văcarilor.

– Să dea ce-o da vitelor, că altfel le ia și pe-astea dracul !

La scurt timp, aburii fierbinți de țuică au umplut încăperea. Magazionerul a turnat în niște cești prăfuite în care mai întâi a suflat și l-a îndemnat :

– Luați cât e caldă, ca să vă fie cu reveneală ! Apoi, în gând : „Luați, lua-v-ar dracu de spurcați !... Că grija de mine aveți cât vă sunt eu slugă ! După aceea, îmi dați cu piciorul. M-ai fi aruncat în mocirla asta, ai ?“ – a întrebat el, în gând, președintele, în timp ce ochii-i aruncau săgeți înveninate.

Primarul și-a rotit nările deasupra ceștii și a adulmecat mirosul. A sorbit. S-a scuturat apoi, când fiertura-i ajunsese în burtă. După ce s-a încălzit îndeajuns, foamea a început să-i dea târcoale. A dat din colț în colț, dar nici măcar o coajă de pâine nu a găsit. El și președintele, după prânz, și-au luat inima în dinți și au plecat spre casă, chiar dacă apa le ajungea aproape de brâu. Spre nemiaz, brigadierii i-au urmat. Cu capetele înfipite în piept, pleoștiți ca niște curci plouate, au tăiat satul sub privirile mirate ale celor ce-i urmăreau din dosul ferestrelor. Numai Goromele a rămas până aproape de seară. Și-a făcut

socoteli peste socoteli și griji peste griji. De cum ieșea în ușa magaziei și privea valea, i se făcea rău. I se părea că se învârte pământul cu el și apele îi băltesc în tâmples.

„Dacă ar fi vorba numai despre mine... Dar las sărac tot neamul.“

– Blesteme ! Abia au început să cadă. Să vezi de-acum încolo blesteme !

*
* *

În drum, spre casă, primarul a încercat să deslușească tăcerea, nemișcarea și plumbul norilor ce făceau boltă dintr-un deal într-altul, deasupra văii. Îi venea să urle. A urlat chiar. Și-a auzit însă glasul înainte de-a deschide gura, ca un ecou într-un butoi dogit. Vocea i s-a spart în el, izbită de aerul pe care încerca să-l despice cu forța pântecului. Cearta-i întunecase mințile cum întunecă norii munții pe timp de furtună. O pâclă deasă învăluisse pe un el de el, primarul, creat. Celălalt el, crescut de sufletu-i moștenit, ponosit și mocirlit de timpurile lui, se zvârcolea sufocat în nămolurile din ce în ce mai mari. Atât unul cât și celălalt încercau să dea buzna într-o lume pe care amândoi o credeau de mult îngenuncheată. S-au izbit însă de platoșa nevăzută a sufletelor celor trudiți și umiliți. Primarul a putut, în cele din urmă, să scrâșnească din dinți și, din nou, a înjurat :

– Paștele mamei lor ! Până și idioții ăștia pe care-i credeam ai mei îmi cer socoteală ?! Ce să mai

zic de ăia din sat?! De cei de la județ, nu mai vorbesc!

Până-n poarta casei, el a simțit cum se zbate ca un braconier prins în propriile-i capcane. A gemut. Pâcla l-a copleșit, făcându-l orb și surd. N-a simțit nici când a deschis ușa, nici când a intrat. În încăperea, s-a dezbrăcat aproape fără să știe ce face. S-a așezat în pat, dar i s-a părut că patul însuși se repede spre el. S-a îmbrăcat din nou c-o iuțelă ce-i trăda frica. Pe treptele scării, în fața casei, a întâlnit-o pe nevastă-sa. Îngrijorată și furioasă în același timp, femeia l-a luat în focuri :

– Pe unde umbli, boierule, noaptea? Nu mai știi de casă, de masă..., de muiere? Ai ajuns rău, mă! Ca toți neisprăviții ăștia! Chefuri după chefuri, oale cu vin și putori! Te pomenești că nu-ți mai plac acum, după ce te-am scos la lumină?! Din cauza lor, împutitele! Cad repede la pat! De, domnul primar! Ce-i al lui e pus deoparte! În ce loc ai înnoptat, tovărășele? În ăla de la dispensar, unde ziceai c-ai aranjat maternitatea? Bun ogeac! E, las' că ți-arăt eu ție! Te reclam! Te reclam până-n pânzele albe!

Lui Culae i s-au încleștat fălcile și fața i s-a învinețit. Brațele i-au întoiegit. Se simțea greu. Cu o ultimă zvâcnitură, și-a îmbrâncit femeia. Pașii l-au purtat spre poarta pe care a trântit-o zgomotos, apoi spre primărie. Când a intrat acolo, arăta ca un câine turbat. Gae, omul de serviciu, a sărit ca și ars la tălpi. Dintr-o dată, au început să-i tremure și mâinile și picioarele, dar nu a uitat să mârâie cântecul :

Foaie verde-a bobului
De dragul partidului.

– Bă, tontule, de ce nu ești la post ? – a tunat primarul și a lovit cu pumnul într-o masă scoasă pe holul dintre încăperi.

– Ba sunt ! Aici sunt ! – s-a bâlbâit Gae, încercând o scăpare.

– Ești la dracu !

– Acolo ! Să trăiți ! Da' sunt ! Uite-aici, de când a-nceput potopul ! – a răspuns, buimac, omul.

– Iar te uiți la mine ca boul la poarta nouă ? Cheamă-mi județul, ce mai stai ?!

Gae a ridicat receptorul. A bătut de câteva ori în furcă și, cu vocea stâlcită, a încercat să vorbească.

– A-a-lo ? Bă, nene ? A-a-lo, centrala ?

– Ce e, taică, arde ? – i-a răspuns o voce de la capătul celălalt al firului.

– Arde, neică, arde ! Dă-mi repede județul, c-am dat de dracu !

– Ha, ha, ha ! Unde ? – s-a amuzat centralista.

– Aici ! Foaie verde-a bobului ! Uite-aici !

– Alo, județul ? – s-a auzit femeia chemând spre un alt capăt de fir, apoi l-a întrebat iar pe Gae.

– Și cum e ? Negru ?

– Negru, tată, negru !

„Negru și cu coarne ! Ca toți dracii !“ – și-a zis, ca pentru ea, femeia și iar a aruncat paie pe foc :

– Dar ce are, taică, i s-a înecat iadul ?

Gogu trăncănea întruna cu receptorul în mână : Foaie verde-a bobului, iar în gând și-a zis : „Duce-s-ar dracului“. Centralista l-a ascultat, îngrijorată.

„Mare e grădina ta, Doamne ! S-a păncit, săracul ! Lozește !“

La câțva timp, mai târziu, primarul s-a desprins de scaun, sub privirile mirate ale omului de serviciu. Alte urme și brazde de noroi au rămas pe dușumeaua încăperii și pe cimentul lustruit de pe hol, în urma lui. Ușa și-a zornăit geamurile, ea însăși parcă înfricoșată bufnise înfundat și închisese dintr-o dată între pereții reci, văicărelile lui Culae, poruncile mai marilor de la oraș și năuceala lui Gae rămas cu ochii bulbucați. Singur, mai întâi gardianul a crezut că-i pică tavanele în cap, că acoperișul îl apasă tot acolo, odată cu niște vorbe de demult ce parcă încrustaseră încăperile.

– Toate cad pe mine ! Da' de ce, tată ? C-am vrut să scap de sărăcie ? Poate... ! – s-a aprobat el însuși când s-a gândit că nu procedase tocmai bine cu săteni de-ai lui, cândva. A, nu ! Fiecare face cum îl taie capul... Ba ! Trebuia să fi stat la locul meu ! Să nu mă fi dat cu...

Gae se zăpăcise. A vrut să șteargă urmele de noroi lăsate pe dușumea, dar i s-a părut că vede cum, de sub ele, alte urme se reped spre el de-a-ndoașelea.

– Huo ! Mai potoliți-vă, o dată, că mi-ați mâncat zilele ! – a huiduit cât l-au ținut puterile, ca atunci când huiduise un dulap mai mare, în care i se

părusese că plângeau, țipau, înjurau dosarele ferecate în sfori cu plumbi, sau ca atunci când unul dintre ele îi căzuse pe picior și îl strivise, ca și când teancul de hârtii ar fi fost o piatră de moară confiscată, sau, ca altă dată, când dintre niște foi, se scursesese aproape o mână de țărână, pe care, din nebagare de seamă, călcase, iar țărâna îi intrase printre degetele picioarelor în oase și îl duruse „Ferească-te Dumnezeu să te doară țărâna din tine!” – se văietaseră ei, câțiva ani buni, celor pe care îi întâlnea. Huo ! – a țipat el din nou. Eu ce vină am ? Nu vedeți, nici măcar o lampă, un felinar ceva nu mi-au dat ! De frig..., e-al răului de frig ! Lemne n-am.... Dar trebuie să păzesc. Asta mi-e meseria ! Asta știu și ei : să le păzesc. Nu cumva să le ia cineva ceva, că se fac pământ. De, spuneți și voi cu ce ? Aia nu e, aia nu e... ! Numai încurcături ! Peste tot, încurcături ! Vai de mamă de om ! Și eu să le păzesc ! Nu mi-e d-ajuns că mă păzesc pe mine ?! Ba vine una, ba vine alta... Telefonul ăsta mârâie la mine, ăla urlă tot la mine... Și bolile bântuie peste tot ! Doctorii nu mai fac față ! Am auzit că e gripă mare în oraș. Voi nu știți ? O fi luat-o și-ncoa. Dacă nu am eu grijă de capul meu, cine să aibă ?! Așa o fi lăsat ! Să se ferească omul și să aibă grijă toată viața ! Ai grijă cu ăia, că te bagă la încurcături, ferește-te de pungăși, că te înșeală, de hoți, că te fură... Ai grijă, că ăla e omul dracu, și dai de dracu ! Ai grijă cum umbli cu jandarmii, cu câinii ! Să te ferești să zici ceva, că de-aci ți se trage ! De voi să mă feresc ? Mâine, poi-mâine, mă feresc și de umbra mea ! O dată o apucă

năbădăile și mă ia la zor: „Ce te ții, mă, după mine? La muncă! Ia te uită coala!“ Ferește, ferește, până mă nimerește! Bătrânețea! M-am ferit de ea și... tot n-am scăpat! Eu cred că am îmbătrânit de când am deschis ochii, că sunt prea bătrân! Când s-or fi scurs, Doamne, anii?! Se făcu noapte și simt că nu mai trece. Dincolo de mine e o beznă... Spuneți-mi, cum să ies de-aici? Să intru în încurcăturile ăstora? Mai bine aștept! Așteptați și voi! Trebuie să se facă odată și odată lumină! Când mă gândesc că ăia... sus puși au încurcat lumea, ăștia de-acî trăiesc numai din încurcăturile lor, îmi vine să vă iau în cap și să m-arunc cu totul în gâldanul lui Mărăzan.

„De când te-așteptam...! Hai!“ – l-au îmboldit urmele pașilor nevăzuți.

– Huo! Huo! – a dat gură Gae, înspăimântat. Apoi el însuși s-a văzut urmă speriată care alerga pe pereți, în turma de urme ce-și căuta adăpost în varul tavanului, ca-ntr-o groapă comună pusă cu fundul spre cer. De-acolo, din pântecul ei, și-a simțit trupul cum se clatină și se prăbușește. A căzut pe podea.

Spre dimineață, Gae s-a trezit buimac. Zăcuse întins pe dușumea noaptea întreagă, iar acum îl apucase setea. Nici el nu știa de ce.

„Noroc că fântâna-i aproape!“ – și-a zis în sine. „Fântâna lui moș Bircă! Așa era pe vremuri! Făcea lumea fântâni, le slobozea! Are omul și-n ziua de azi unde să-și răcorească sufletul! Acum, fac! Fac încurcături și eu le păzesc! Cum trage vâlceaua! O să mă-nțepenească de spate. Asta-mi

mai lipsește ! Primăria, ce să zic ? Loc blestemat ! Musai să-mi iau inima-n dinți și să plec. Ia te uită ! Eu n-am casă, n-am masă ?“

Cumpăna fântânii a scârțâit. Gae a băut apă.

– Sfânt ! Ce e sfânt e sfânt !

Ciutura s-a bălăngănit de câteva ori între chei și a tăcut. El a plecat. Primăria i-a rămas curând în urmă.

– Tohoc ! Tohoc ! Au ! Nu mai pot ! – a tușit și s-a văietat, de s-a auzit din drum.

Ajuns în fața casei, Gae a mai luat seama într-o parte și-ntr-alta, la deal, la vale, și la salcâmi de pe coastă.

„Mulți au fost, puțini au rămas ! Când mă gândesc că au fost odată ai mei...“

Gae a vrut să deschidă poarta. Ea însă era deschisă. Urmele lui parcă i-o luaseră înainte.

Odată întors acasă, primarul, după ce raportase șefilor de la județ, s-a întins iar în pat. Nu a putut însă s-adoarmă. Parcă se culcase într-o sulică pânditoare, gata fiind să străpungă cu ea pe oricine i-ar fi stat în cale. În fața ochilor, i se părea că vede cum îi cad de pe cap cercurile de lumină aurie, aureole cu care el singur se-ncoronase.

„Mă știau de stăpân, chiar dacă nu toți vroiau să mi se-nchine ! Încetul cu încetul, îi dădeam eu pe brazdă ! Apele astea... Oh ! Simt cum îmi iau puterile ! Să ajung din nou ce-am fost ?! Un dascăl neisprăvit de țară ?! Să trăiesc dintr-o leafă, de la o lună la alta, ca ultimul om ?! Eu ? Eu, care i-am avut

pe toți la degetul mic ? Nu e cu puțință ! Mai bine, mort ! De zece mii de ori mort decât să-mi fie rușine sau scârbă de mine ! Sunt unii care de-abia așteaptă să-mi rădă în nas. E, uite că n-am să le fac pe plac ! Dar pe unde scot cămașa ? Pe capul meu ? Nici gând ! Pe capul celor din neam ? Nu se poate ! Îi sugrum înainte de a-mi vedea visul cu ochii. De ei am nevoie, mâine, poimâine, când trebuie să mă salt într-o funcție mai mare. Pe troacele ăstora de stau cu ochii pe mine și am s-o scot... Chiar dacă am să le mai iau un rând de piele ! Strâmtorați sunt toți. Nu e unul de Doamne-ajută ! Marin Iepure și încă vreo câțiva au o spuză de strânsură... Și asta că am vrut eu să-mi scape printre degete. De mă umflu nițel, ca vântul în țărâna drumului, îi spulber și pe ei. Foamea-l macină pe om ! Au răbdat, îi fac să mai rabde, și-apoi... le promit ceva acolo, că doar nu le promit marea cu sarea... Și de nu mi-o pupa picioarele... !“ – a vorbit cu el însuși, primarul, în timp ce s-a mutat dintr-o parte într-alta, pe căpătâiul patului.

– Dar ce-ai, băiete ? Nu ți-e bine ? Te-o fi deocheat alea pe unde umbli ?! – l-a înfruntat nevastă-sa.

Primarul nu i-a răspuns, iar ea a tăcut. Promisiunile, pe care gândea să le facă, îi luaseră într-un fel mințile. Credea că ele vor schimba totul. Dintr-o dată, el s-a și văzut pe malul unui iaz liniștit, înconjurat de ierburi și sălcii pletoase, abia înflorite. S-a simțit eliberat și, în același timp, ușurat, ca și când greutatea i le înghițiseră pe jumătate apele, pe jumă-

tate cerul oglindit în ele. Simțea cum se desfată în voie, ca un pașă în haremul visurilor de pe urmă. Vorba și-o auzea poruncă îndeplinită, pe când poftele i se hrăneau nestingherite cu toate gurile. Plăceri peste plăceri îl făceau ca nimic să nu poată desluși în juru-i. Nici măcar pânza de păianjen țesută între ceruri și pământuri, în care el singur se lăsase fir. I se părea că supus îi este și trecutul cu strămoșii, și prezentul cu prezenții, care singuri își vor lăsa viitorul aici. Ca un somnambul, Culae s-a ridicat iar din pat. S-a-mbrăcat și s-a întors din nou la primărie. Pe drum, s-a trezit. A văzut că nu calcă prin nori, de plăcere, ci că picioarele i se înfundă în mocirla drumului, că ploaia mai cade, și a auzit cum valea se văietă. O clipă s-a oprit locului. A simțit cum că visul i se spulberă. Ar fi vrut să se întoarcă acasă, numai că adormitul din el îl ducea cu un instinct sigur pe drumul aproape imposibil. Sigură-i părea și situația pe care și-o crease în minte și pe care credea că o călărește ca pe o iapă abia îmblânzită. La primărie, când a vrut să intre, s-a izbit însă de ușă și de tocul ei. Intrarea părea a nu mai fi pentru ei. A strigat totuși, mai mult în șoaptă, la Gae. Răspunsul nu mai avea de unde să-i vină. Primarul a înjurat înfundat și a scuipat.

– De-asta te plătesc, mă? Pastele mă-tii de nenorocit !

Pașii l-au purtat după aceea în fața casei lui Ion, îngrijitorul școlii.

– Mă, Ioane, măă... ! – a strigat el.

Omul s-a sculat speriat. Din prispa casei, a deslușit bine glasul primarului și și-a zis, înainte de-a răspunde :

„Iar necazuri ! Doamne, câte se mai întâmplă !“

– Ce e cu dumneata, șefule, de n-ai somn nici noaptea ?

– Auzi, mă, eu nu știu ce inimă aveți în voi ! Cum puteți dormi când știți că munca, averea satului, o duc apele la vale ?

– E... ! Da, da ! Așa e ! – l-a aprobat Ion, tulburat, apoi a întrebat : Averea cui ? A obștei ? Doamne, de-ar fi toată a noastră, n-am avea unde-o pune !

– Șiit ! Gura ! – a amenințat primarul.

Ion a ridicat din umeri, nedumerit, a dus mâna la gură ca și când ar fi vorbit cu păcat, a vrut să-și ceară chiar iertare, dar ceva parcă îl rodea la inimă.

– Eu..., gata, tac ! Dar ceilalți ce-or zice ? Nu știu că tot ce au le e curtea, și aia cât un troc și câte-o palmă de pământ la câmp, pe câte-o râpă ? Dar..., în fine, eu nu mă bag !

– Mă, Ioane, măă... ! – a mârâit primarul. Uite ce : chestiile astea nu sunt de nasul tău ! Pentru tine, mătura și fărășul, iar de nu-ți convine, la colectiv, nene !... Că e de muncă... !

– Am zis că tac !

– Atunci taci și, până una, alta, adu-mi la primărie brigadierii și președintele ! Până nu se lumi-

nează ! Pe Gae, lua-l-ar dracu, să-l trimiți după Piciu și Ganea ! Să fie și ei aici ! Că de-aia iau o leafă !

– Dacă ăsta e ordinul... ! – a răspuns, încurcat, Ion.

Culae s-a întors la primărie. În cancelarie, s-a așezat pe scaun și a rezemat capul pe masă. Aștepta.

Omul de serviciu al școlii s-a întors și el în casă. Bombănea. Supărat, parcă își certa nădragii și pufoaica pe care nu le găsea. Pentru o clipă, s-a gândit la primar.

„Pot să zic ceva ?! Vreau, nu vreau, trebuie ! N-am încotro ! Cu ăsta... niciodată nu știi ! Ce-o fi însă și cu ălalți ? Parc-ar fi luați din căluș. Hm ! Bani s-au schimbat, pământul l-au luat... Războiul, unii zic că s-a sfârșit, alții... Apele ! Să știi că apele astea... ! Or simți cum îi trag după ele !“

– Duce-s-ar... !

– Nu mai blestema, omule ! – l-a dojenit nevas-tă-sa. Doamne, Doamne, unde-o s-ajungem ?!

*
* *

La numai un ceas mai târziu, cancelaria primarului avea să se umple. Brigadierii veniseră într-o fugă. Președintele, nu numai că ajunsese gâfâind, dar și măcinat de gânduri pe care singur și le hrănise.

„Mare încurcătură ! – se frământa el. Altfel de ce m-ar chema în puterea nopții ? De când mă știu, n-a făcut-o ! S-o fi dus dracu colectivul ! Ce mă

fac ? Abia prinsesem un pic de cheag aci ! Zic ei unii că i-al tuturor și-al nimănu, dar nu-i așa ! Am avut partea mea ? Am avut-o ! Dacă n-a curs, a picat. Că n-au și alții ? Ce-mi pasă ! E treaba lor ! Nu se descurcă ! Stau la pândă pe la colțuri și colcăie de ură. Prostia... e a lor. Nu cred în noi. Se-nchină lui Christos și la toți sfinții ! Mama lor de sfinți ! De parcă s-ar fi născut și-ar trăi cu ei, nu cu mine ! Le scot eu gârgăunii din cap ! Unde nu-i vezi, una, două își fac cruce. Dau fuga la biserică, de parcă de acolo ar lua sacii de grâu, nu de la mine. Ba că e sfântul cutare, ba că e sfântul cutare, prostii din calendare popești ! La muncă ! La muncă ! Nu cu ochii în cer sau pe turla bisericii ! Biserca mării voastre ! Ce vorbești ?! Sfinții ăia... să pună umărul și osul, la muncă, nu să-i amețească pe-ăștia ! Colectivul abia l-am făcut și trebuie să rămână ! N-am să mă dau în lături, nici de-ar crăpa pământul !“ – și-a făcut președintele un legământ, înainte de-ar intra pe ușa primăriei.

Activiștii ajunseseră și ei când ceilalți nu apucaseră încă să se așeze. Numai Lungu, al treilea brigadier, a ajuns mai pe urmă.

– Ce e, mă, a pus nevastă-ta cracii pe tine, de nu te putuși scula ? ...Sau stai la capătul pământului ?! – l-a întrebat primarul. Ne socotim noi după-aceea ! – a amenințat tot el.

Culae i-a măsurat cu privirea pe fiecare în parte, a încercat să le pătrundă atât în suflet cât și în minte, în timp ce el însuși a alergat în el, căutând

portiuța de scăpare sau locul de popas, deși, timp de răgaz nu se-ntrezărea. Simțea cum ceva îl roade pe interior, ca o bubă coaptă. Orice gând ce îi trecea prin minte se izbea de un alt gând al său, și-n același timp de armata de gânduri a celor din sat, pe care le vedea numai ca pe niște sulițe otrăvite. Atât înainte de-ar veni cei chemați, cât și până ar deschide gura să spună ce-avea de spus, își pipăise mâinile, își frecase fruntea ca și când pe mâinile lui ar fi pus mâna alte mâini, peste fruntea lui ar fi călcat alte gânduri troyotitoare. În el, sau poate în jurul lui, în visele sau poate pe lângă visele lui, căuta dezlegarea. Cum să-nceapă și ce să spună ? Pentru o clipă, s-a simțit nimic altceva mai mult decât o terezie ruginită, uitată în podul unei băcănii naționalizate. Ochii, fața ștearsă lăsau să se vadă a fi un om otrăvit. Vulcanul din el nu se stinsese, ci numai se domolise. Mocnea. O dovedeau nu numai cutele dintre sprâncene, cât și freamățul pleoapelor. În cele din urmă, a înclinat tot în partea în care, de altfel, înainte plănuise. Acum, le-a dat voie celor veniți, într-un fel parcă și ei paralizați de puterea unui trăsnet, să se așeze.

– Stați !... Și faceți urechile cât ale de măgar, să auziți bine ce spun, că nu toc de o sută de ori, ca popa în biserică, la o babă surdă!

Primarul a vrut să facă o pauză numai cât să tragă aer în piept, dar președintele l-a întrerupt.

– Aoleu, șefule... ! Biserică ?! Bine zici ! De-acolo ni se trage ! Dacă și a mea, muierea, de ieri, de când am ajuns acasă și până-n toiul nopții, s-a tot închi-

nat... D-apăi celelalte ? Și-asta n-ar fi nimic ! Aud c-ar face mătăni de-alaltăieri, de când a trăsнит casa lui Gorici.

– Cum e turcul și pistolul ! Nu e cap, vai de... copite ! – i-a zis primarul, fără să schițeze măcar un zâmbet.

Ceilalți abia au putut să-și țină răsul, însă au rămas și ei înțepenți, mai ales când mai marele lor i-a împuns iar cu privirea. Primarul și-a scos o agendă din sertarul mesei și-a continuat :

– Din clipa asta, să n-aud o vorbă !... Și dacă n-aveți ținere de minte, luați-vă un caiet, ca mine, și notați-vă ! Beleaua e pe noi cât capra ! E moarte !

– Șiiit ! – a făcut semn Trăscău, către primar, ca și când ar fi vrut să-l oprească.

– Ce-ai, mă ? Te-ai scrântit ?

– Să-mi fie cu iertare, șefule, dar ai zis să nu scoatem o vorbă ! M-am gândit c-o fi murit careva... Ori pentru dumneavoastră morții sunt, și nu sunt ?!

– Bă, tontule, mort ești tu ! Ai tot murit de când te-a făcut mă-ta ! Acum ești pe lumea ailaltă ! Aici e numai hoitul din tine !

Primarul și-a prins cu palmele capul pe care l-a strâns zdravăn, ca pe o lubeniță când se-ncearcă, și a oftat :

– Cu voi, în felul ăsta, nu se mai poate ! Îmi vine să-mi iau câmpii și să măă... duc !

– Unde, tovarășe prim ?... Că peste toată valea sunt ape !

– La dracu ! La dracu să vă ia !

„Turbat ! Știam că-i așa. Să spună odată ce vrea, altfel... Doar bate câmpii, bombăne și huiduie. Să-i zic ceva ? Mai bine tac !“ – s-a gândit Lungu și s-a scărpinat în ureche, vrând să pară nepăsător.

Liniștea s-a așternut între ei ca într-un cimitir. Curând, după ce și-a făcut niște socoteli, primarul a reluat :

– Deci pacostea e pe capul nostru ! A plouat, au venit apele și-am dat de bucluc. Ați văzut și voi dacă v-ați trezit de-alaltăieri noapte și până acum ! Ce e de făcut ?

– Păi... – s-a gândit președintele colectivului. Să facem un șanț și-o groapă mai mare-ncolo, mai la vale. Să se ducă apele pe el în ea.

Primarul a simțit cum sângele îi năvălește în tâmple. Ceilalți nu s-au mai putut abține. Înghesuit, dar tot au râs.

– Să facem un șanț în cer și-o gaură la tine-n cap, că tot e sec ! Ce zici, nu e bine ? – a urlat primarul de s-a auzit din drum, apoi s-a ridicat și, amețit, a ieșit pe hol. Faceți ce vreți și cu cine vreți !

Toți ceilalți, pe moment, au încremenit. Au holbat ochii unul la celălalt, apoi, unul câte unul l-au pironit pe Clămpan.

– Ce dracu, mă, ești și tu președinte de colectiv ! Nu-l știi cum e ?! – l-a dojenit Ganea și a alergat după Culae. Cu rugăminți, aproape să-i cadă în genunchi, l-a adus, în cele din urmă înapoi. În fața ușii, înainte de a intra, primarul s-a oprit. A cumpănit ceva în minte și tot acolo s-a rotit cum se rotesc oamenii pe un călcâi. Încrunțat, deși simțise

că lucrurile iau o altă întorsătură, a intrat. S-a așezat la masă, a privit îndelung peretele din fața lui, de parcă acolo era izbânda zidită, apoi, într-un târziu, a vorbit :

– După câte vedeți, tac. Vă las pe voi să spuneți ce-aveți de spus. Numai să găsiți calea pe care să ieșim din încurcătură.

Ceilalți au tăcut și ei cu capetele înfipte în piept. Nu se știe dacă se gândeau la ceva, sau tăceau fiindcă, nu de mult, li se ceruse să tacă. Nici primarul nu știa ce să creadă. I-a analizat iar pe fiecare în parte, ca pe niște radiografii puse pe o sfoară la uscat. Deși bănuia, și-a dat seama că sunt goi, că din nimic nu poate scoate altceva decât nimic și s-a convins de faptul că, într-un fel, orbește, îl urmașeră până atunci, și la fel îl vor urma de aici înainte, numai că el trebuia să ungă undeva lucrurile.

– Deci, după cum văd, nu zice nimeni nimic ?! – le-a vorbit primarul pe un ton blajin, ca la copiii de școală, fapt care, pe cei din juru-i i-a pus în încurcătură.

– Măi, oameni buni ! – a reluat el, gata să impresioneze până la lacrimi. Ploile astea ne-au pus în mare încurcătură. Satul arată jalnic, și recolta pe câmp, tot așa. Oamenii, după ce că sunt ei vlăguți și... așa cum sunt, au să sărăcească și mai mult.

– Drept vorbești, și cu suflet ! – l-a periat Ganea.

– Asta așa e ! – l-a aprobat un altul.

– Grija noastră de-acum trebuie să se-ndrepte spre ei ! Să-i ajutăm să se-nzdrăvenească. Să...

„Să te ia dracu ! Simți că sfârșitul ți-e pe undeva pe-aproape și umbli iar cu palavre, doar, doar ai îndrepta ceva !“ – și-a zis, în gând, Lungu. „Dacă nu să mă ia pe mine.“

– Iată cum stau lucrurile ! Pe când noi ne-am agățat de putere și ținem cu dinții de ea, ei se desprind de noi. Ori puterea și avuția noastră constă în puterea lor de muncă. Nu cred că e vreunul de-aci care să spună: „am dus-o rău de pe urma colectivului“. Pe când cei din sat au măcinat cu sacul, voi ați măcinat cu carul. Ba ați mai adus și-n târg. Via v-a rămas vie, lotul ajutător..., știți voi, nu ca la alții ! Curtea, curte și aia... ce să mai vorbim !... Bașca faptul că am trecut cu vederea și pe alții. Lasă, că e finul, lasă, că e nașul, ba nepotul...

„Mă, cum le știe pe toate ! Nimic nu-i scapă, numai pe el nu se vede !“ – l-a înțepat în creștetul capului un alt gând pe Lungu și s-a hotărât să zică ceva, dar i-a luat-o înainte Piciu.

– Cu toate astea, nu se poate spune că ne-am pricopsit... Și-apoi, care este cu mâinile-n miere și nu gustă ?!

– Aci e-aici ! Voi nu ați gustat, ci ați mâncat pe săturate. Dacă află ăia de la județ și vă ia la scăr-mănat, cu țuica, cu mieii, cu..., cine știe ce mai iese !

– Are dreptate ! – s-a trezit, ca electrocutat, președintele colectivului, mai ales că și-a adus aminte că cele enumerate îi erau în grijă, dar un alt gând îl făcea să-și revină, și a întrebat :

– ăia de la județ ? N-aveți grijă ! Mai acum o lună, înainte de Paști, și ei au plecat încărcăți...

Parcă dumneata nu știi ?! Ploile astea i-o-ncurca, altfel... trebuiau să vină ! Controlează, că de..., asta le e meseria, dar am eu grijă să plece ștabii mulțumiți și lucrurile să fie bine !

– Nu fii așa sigur ! – l-a domolit primarul. Dacă și ei sunt strânși cu ușa, îți întorc spatele. Nu te știi, nu te cunosc și gata, îți fac patalamaua de te află toată lumea. Eu unul, din partea mea, mare lucru n-am făcut ! Ce-am băgat în gură și ce-am tras pe... Altceva nu s-a lipit !

„Tii, drace ! Cum știe să-și cocoloșească pe-ale lui ! – s-a mâniat Lungu. Dar casa, cu ce-a luat-o, ori te pomenești că i-o fi picat de sus ?!“

– Mare comedia dracu ! – a luat-o gura, tot lui, pe dinainte.

– Mare, nimic de zis ! – l-a aprobat primarul, luând vorba omului, ca semn de ură împotriva celor de care, lui, în primul rând, îi tremura cămașa. Cât despre mine... ! – a continuat el. Ce-am avut și ce-am pierdut ?! Diploma nu mi-o ia nimeni ! – a-ntoars-o și a izbit în același timp în ceilalți. Ce vă faceți voi?... Vă spun eu : unul nu rămâne ! Vă-ntoarceți la sapă ? Altă pregătire nu prea...

– Aoleu ! Ce vorbă e asta, șefule ? – s-a înspăimântat Ganea. Ne lași cu fundul în baltă tocmai acum ? Spune ce e de făcut și facem !

– Nu e altă cale decât asta ! – s-a bucurat, în sine, primarul, schimbând tonul. Să scăpăm de apele din lanuri și să curățăm matca. Scoate-ți oamenii la muncă, dar nu cu hăul ! Promite-ți-le că îi pontaiți două zile într-una și le dați și o cinzacă cu

rachiu seara... La urma urmei, le vom da ! Scoatem noi mai târziu pârleala ! Ați înțeles ?

– Înțeles ! – au răspuns în cor, cu glas tare, în afara lui Lungu care a aprobat și el, dar cu gura mai pe jumătate.

„Iar cu pungășii ?! De-astea de dau în sufletul omului ! Mă, de s-ar lăsa el ! Bă, un câine ține cio-lanul, nu cumva să-i scape !“

– Sunteți liberi ! – le-a zis Culae.

Când să se despartă, el l-a tras de-o parte pe Clămpan și numai lui i-a zis :

– Mă ! „Dac-ai fi măgar, te-ar chinui prostia !“ Te văd însă în două picioare. Nu știu ce să cred !

*

* *

Spre dimineată, din burta nopții au ieșit și zorii storși parcă dintr-o baltă tușată, și ceața, ca un abur cu miros de rufe murdare, ce se împrăștiase deasupra pământului, el însuși cazan încins sub care arseseră mocnit timpurile rele. Zorii s-au pierdut în crăpătul unei zile mohorâte, pe când ceața avea să moară, mai târziu, sub pleoapa norilor, până nu de mult fugăriți și frământați de vânturi. Liniștea aparentă a ultimei nopți trudise totuși sufletele celor mulți. După cele câteva zile însă, de când se culcaseră în vuietul apelor și se sculară în ropotul stropilor pe acoperișuri, duminică, s-au trezit deodată la sfârșitul unei vremi urâte ce se vedea că își dă duhul.

– Semn bun ! E, omule, vezi că orice început are și un sfârșit ! O da Sfântul și s-o îndrepta ! – i-a zis Jana, lui Găiman, după ce a luat seamă cerului.

– Ce, muiere ? Ce și cine să mai îndrepte ? Cu ploile astea a-ncurcat dracul ițele definitiv !

– Noi, Marine ! Noi, cu puterea lui Dumnezeu !

Cum s-ar zice..., iar să mă-nham la jug ! Păi, de ce ?! Bucate nu dau, de plătit nu plătesc ! Mă fată, fir-ar-al – că nu știu cum să mai zic – ca să nu blestem cu noaptea-n cap, pe boieri toți i-au pângărit, dar ei la cules dădeau una din trei ălor de n-aveau avere. Munceai și-ți dădea. Ți-aduci aminte ?... Și parcă nu chefuiam așa cu capul gol ca ăștia de-acum.

– Eu una... nu știu. Tata a avut pământ. Mult, puțin, atât cât a avut, dar i-a ajuns. Din el mi-a dat și de zestre. Altfel, nu mai umblai tu după mine ! L-au luat și n-a murit atunci. N-om muri nici noi acum – i-a răspuns femeia în timp ce a chibzuit, în minte, anii ce aveau să vie, apoi a continuat : Și eu m-am săturat de-o viață ca asta, dar copiii cine să ni-i crească ? Să rămână pe drumuri ? Să audă la tot pasul „vai de mama voastră că v-a făcut !“. Eu, una, fac ce zic ei ! – i-a zis Jana lui Găiman, dar el nu a ascultat.

– De știam că vin vremuri grele, mă duceam de mic copil la prăvălie, la vreun negustor, pe la oraș. Cât s-a ținut Pastoc de tata ! El, săracul, ce să zică ?! Nu și nu ! Avea ceva pământ ! E drept, nu cine știe ce ! Frate-meu, Ilie, de-asta a și plecat pe front. Le promisese că, dacă se-ntorc de-acolo, îi împrietărește. A murit, săracul ! Mai bine ! Rău c-am rămas eu ca vai de capul meu !

– Nu vorbi cu păcat, omule ! Cu el așa a fost să fie ! Pentru tine nici acum nu e târziu. Dacă vrei, ce nu faci ?! Să treacă anul ăsta și... de nu s-or schimba lucrurile, la primăvară o iei din loc. Marin Iepure a plecat de mult. Ai lui Brânză, la fel. Budică, de când nu i-a mai mers cu vioara și mai ales de când a mirosit că se-mput lucrurile ! Fac ce fac pe-acolo, și se-ntorc de sărbători, iarna, doldora de bani ! Întoliți...

– Ei au cheag, femeie ! Știi să tragă la cântar, să ciupă acolo o para clientului... Pe deasupra, s-au și obișnuit așa duși de-acasă. Cunosc lumea. Eu ce să fac ? Unde să trag ?

– La Pastoc, ăla, sau vezi tu ?! Țeapăn ești, numai să știi să socotești marfa, banii ! Iei și tu o leafă acolo, și tot e ceva !

– Zdravăn, nimic de zis ! Numai bun de rupt oasele ! Mi le-am rupt și la colectiv. Cu credință chiar ! Au zis că fac, că dreg, ne dau ! Și ne-au dat ! Vezi și tu ce!

– Be-he-he ! Be... !

– Sfinte ! – s-a-nspăimântat Jana și și-a făcut cruce. Diavolul ! – a zis tot ea, s-a-nchinat iar și a scuipat în sân.

– Vezi-ți de treabă ! E capra Măriței în podul casei. S-o fi dus cu oala s-o mulgă, că de mâncat... ce să-i dea ?! Iarbă sau frunze înnămolite ? – și-a ferit Găiman femeia de spaimă.

– Rigule ! Mă, Rigule ! – s-a auzit Clămpan strigând. Jana a tresărit.

– Taci ! – a făcut ea semn să asculte. Găiman a tăcut.

– Da ! De data asta nu te-nșeli. I-auzi-l, dracu e pe drum ! Vezi dacă strigă și-aici și-ntreabă-l ce mai vrea de la noi ?! – a spart el liniștea, după ce l-a recunoscut pe Clămpan.

Jana s-a tras spre ușa dinspre pridvor. A luat seama, nedumerită, când la Rigu, când la Clămpan. După cum vorbeau, nu se vedea a fi ceva rău și s-a mirat. Ba, mai mult, când să plece președintele, Rigu și-a frecat pumnii bucuros, apoi și-a dus mâna, militărește, în semn de salut, la cozorocul șepcii. Femeia a așteptat ca unul din ei să bată și-n poarta lor. Curiozitatea o frământa deja.

– Ce se aude, femeie ? – a întrebat-o Clămpan pe Jana.

– Eu știu ? Eram prea departe să-i aud. Ce să fie ? Pun ceva la cale. Prea le era în bună așa de dimineață. La noi nu strigară.

– Ne spune Rigu ! Îl știi doar că e gură spartă !

– Dacă o fi vreun câștig la mijloc pentru el, nu scoate o vorbă ! Nu-ți dai seama cât îl rabdă burta ! Hâtru ! Om dat dracu ! Cu cine o semăna, că taică-său era parcă,... Dumnezeu știe cum i-a corcit pe toți !

– Cu moșu-său, cu cine știe... lasă-i în plata Domnului, numai de ăștia nu-mi arde mie acum !

– Mă, băiete ! – a continuat femeia, fiindcă nu-și găsea în ea astâmpărul. De ce nu strigă din vale, la Vătășelu ? Ce, nu e și el om ca toți oamenii ? Ori la Marița, sau la Roncea ? Pe toți i-a ocolit ! La

noi ce să mai zic ?! O avea ceva cu tine, că tot timpul îi împungi și nu-ți mai tace gura.

– Ca și ție acum ! Ce-ți veni ? Nu sunt eu amărât destul ? Îți mai verși și tu veninul în mine ! Mai bine vezi de școală copiii și trimite-i la școală, că pe drum se poate merge ! Apele s-au tras spre matcă !

– Marine ! Mă, Marine ! – a strigat Rigu la Găiman.

– E, vezi ? Nici un sfert de ceas nu a trecut și i-auzi-l ! Numai că tu... ca melița ! De n-ar fi gură multă la muieri, oamenii ar trăi mai mult, iar femeile n-ar mai lua-o pe spinare. Când vă mănâncă pielea, gata : Taca-Taca, taca, taca și ce căutați, găsiți ! Bătaia e ruptă din rai, dar și uitarea e dată dracu. Nu trece cine știe ce și iar vi se face... Poate dor ! Dacă și-ar bate toți deodată muierile, ar geme pământul. Noroc că mănăcărimea vă apucă pe rând. Azi pe una, mâine pe-alta, o fi și asta o rânduială ca-n multe altele.

– Marine ! Tăcui eu și-ncepuși tu. Vezi dacă mai e Rigu la poartă !

– Plecă de mult ! Dacă are ceva cu mine, vine el singur înapoi.

Rigu însă nu s-a mai întors. Îi spusese președintele : „Dacă vrei să rămâi șef de echipă, să fii și tu ceva în sat, nu te-ncurca cu ăi de au gură multă ! Lor mai întâi să le-o astupi ! Și-apoi, fii cu ochii în patru ! Ia seama la cei din jurul tău ! Trage cu urechea și dă-i pe mâna noastră, dacă vrei să scapi de sapă“ !

Găiman a rămas surprins la câțva timp mai târziu, când a auzit gură de oameni, dinspre drum, la deal. Pe moment, a crezut că cei din sat dau buzna la primărie să vadă în ce parte trebuie s-o ia, după jaful ce-l făcuseră ploile, și a tresărit. Aștepta de mult răfuiala cu activiștii și mai ales cu primarul. I se agățaseră de suflet ca niște ciulini și-l zgâriau la fiecare pas.

„Sărac, dar măcar liber să fiu ! Cu ăștia, dintr-o parte, hău, dintr-alta, hău, parcă am fi iepuri. Numai slobod nu ești... Și când mă gândesc că neajunsurile de la ei vin, tremură carnea pe mine ! Noroc cu răbdarea ! Mare leac ! Oblojește pe mulți ! Acum cred însă că a venit ceasul !“

Când l-a văzut Clămpan pe Rigu cu opt, zece oameni după el, pe Grasu cu încă alți șase, șapte, toți cu hârleți și sape în spinare, a sfârșit inima în el.

– Păzește-i, Doamne, și iartă-i, că nu știu ce fac ! – s-a agitat și a dat fuga să-și schimbe hainele, ca apoi să le iasă înainte.

„Nu cu fierul sau cu bâta se face dreptate, deși... dreptate trebuie să se facă, chiar dacă murim cu toții. Eu știu însă că șefii nu cad. Tot din cei ca mine pică !“

Într-un suflet, Găiman a ajuns în drum, s-a repezit înaintea oamenilor, vrând să-i oprească.

– Măi, oameni buni, unde vă duceți ? Vă-nge-nunchează ăia cu plumbi de pușcă, sau vă-ncuie-n beciuri !

– Țsta s-a scrântit, săracul ! – le-a zis Grasu celor din jur. Toată noaptea a stat cu ochii între

picioarele muierii, negru a văzut, negru vede și-acum.

– Ptiu, bată-te să te bată, spurcatule ! – l-a repezit pe Grasu, Rina, femeia lui Șchiopu. O fi omul bolnav, apucat de friguri... Mă, Marine, te știam om ca lumea ! – l-a întrebat ea pe cel ce încă le stătea în față, speriat, așa cum nu-l văzuse niciodată.

– Unde vă duceți ? – a întrebat iar, cu glasul pierdut, Găiman.

– Să dăm drumul la apă de pe locuri. De prin grâu, de prin porumbi. Hai, nu mergi ? Ne pontează două zile-ntr-una și mai fac cinste cu câte un pahar cu rachie seara... Cel puțin așa zic ei ! – i-a răspuns femeia și i-a arătat cu degetul pe Rigu, pe Grasu, apoi a tăcut, încurcată, când a văzut că Găiman se rătăcise parcă în el.

– Mergeți ! Dacă-i așa, mergeți ! – a zis Găiman și s-a întors spre casă.

„Ne-au făcut turme ca pe oi, și câte vor mai face ! Se înmulțesc șefii !“ – s-a mâhnit el și, dintr-o dată, a strigat : „Vătafii !“

– Hai, omule, ne ducem ? – l-a întrebat Jana și l-a îndemnat : Hai, că-i prindem ! Luăm procente ! Două zile într-una, n-au dat ei de când sunt !

– Du-te, femeie, du-te ! Eu, azi, nu sunt în stare ! N-am putere !

– Dar ce ai ?

– Nu știi ! Simt cum iar se rupe ceva în mine, și...

– Așa se rupe zi de zi, dar n-ai timp să simți, i-a zis Jana și a plecat.

*
* *
*

Zi mohorâtă ! Până spre prânz, Găiman a fost copleșit de neliniști.

„Și acasă, câte nu sunt de făcut ! Curtea e vra-
iște, șanțurile sunt pline cu noroi ! Of, of, toate ca
toate, dar când văd prunii pe coastă răjghinați, mi se
frânge sufletul ! – și-a zis în sine el în timp ce se tot
uitase, de dimineață, după oamenii ce abia trecuseră
valea. O vreme a rămas pe gânduri, apoi s-a învârtit
între una și alta, ba a luat sapa în mână, ba,
ferăstrăul, gata să se apuce de treabă. Ceva însă-l
frământa. Nu-și găsea locul. Când se apuca de ceva,
parcă-l oprea altceva. Pe de altă parte, mereu alte
gânduri îi dădeau năvală în minte. Îl puneau când
într-o palidă lumină, ce-i venea de undeva de
departe, când într-un întuneric putred, plin de
hățișuri, din care nu-și mai vedea nici o scăpare.
Simțea cum un fel de cingătoare îi storcea creierii,
aerul umed îl îneca și-i făcea mâinile moi, mai ales
când în fața ochilor se deșirau, ca pe un drum, spre
front, cei care plecaseră la câmp.

– O vorbă să nu mai zic ! – și-a spus, de câteva
ori, de parcă ar fi fost în mijlocul unei mulțimi care
îl înghesuia fie cu sfaturi, fie cu îndemnuri, ca pe un
făcător de lucruri bune pentru unii, și-n același timp
rele pentru alții. Dar pot ? Pământul mi l-au luat,
boii cine știe pe unde le-or putrezi oasele, grapa și
plugul s-au dus. Până nu de mult, de ele eram legat.
Așa era dat ca omul să fie legat tot timpul de ceva.

Ne înțelegeam. Când trăgeam eu de ele, când ele de mine... Trăiam împreună. Acum, parc-aș fi o vită priponită și biciuită cu biciul ăsta blestemat, împletit din piele de limbă mincinoasă. Dacă dau să spun ceva, cine m-ascultă ? Mai mult chiar ! Sar alții cu gura împotriva. Cică, nu e voie ! Tăcerea, numai ea este permisă, acum, în lumea asta, de parcă am fi pe lumea cealaltă. Așa vor unii ! Țștia care nu știu că nici morții nu tac. Și ei mai zic câte una, alta prin ai lor, în sat, în lume..., peste tot. Și eu să tac, când nici măcar nu sunt mort ? De ce mai trăiește omul, dacă n-are voie să spună ce-l doare, ce gândește ?

Degeaba ! A făcut umbră pământului și a mâncat bucătura altuia ! Degeaba ! Da ! N-ai voie ! Sunt unii puși să-ți închidă gura. Atunci, ce-i rămâne omului ? Să-și verse focul în el și să-l stâmpere tot acolo. Eu unul... măcar în mine dac-aș fi eu ! Liber la orice ! Numai că nici aici nu-mi găsesc tot timpul locul. Îmi dă târcoale pofta de viață. Copiii... Sufletul e suflet, cere ! Și uite-așa, nici n-apuc să-mi intru bine-n carapace, și gata, dau buzna afară. Tronc cu capul de ceva tare, și iar fuga înapoi ! Mă frământ și iar mă frământ ! Viață ! Nici nu bag de seamă cum trece. Are dreptate femeia !

Tot vorbind cu el însuși, Găiman s-a trezit în fața beciului. Și-a adus aminte de butoiul cu vin și s-a gândit să-și înece nițel necazurile. Când tocmai băuse-o ulcică și stătea, într-o doară, să mai dea una pe gât sau nu, din drum l-a strigat Marița.

– Ce e, conită ? – a întrebat el, schimbat.

– Ptiu, bată-te să te bată norocul ! I-auzi, eu și cucoană ?!

– De ce nu ? Ești încă zdravă. Dacă mai beau o oală, te și văd așa la un pol de ani, ca atunci când erai în călduri și...

– Marine, gluma e glumă, te cam întreci cu ea și nu de-alta, dar ne-aude careva și ne ies vorbe. Măcar...

– Ei, las'că știu eu ! Tot ți-ar mai da brânci inima ! Zii că nu ! – a pus-o Găiman în încurcătură, apoi a schimbat vorba : Hai, spune, ce vrei ?

Femeia s-a schimbat dintr-o dată la față și i s-a încurcat limba.

– Dacă n-am făcut-o când eram în putere, acum... Ce știi tu ?! Îmi zgâlțâie oasele mai rău decât patul – a răspuns femeia la glumă, cu glumă, apoi a întrebat luând seama cerului : Tu ce zici, o mai ploua ?

– Cine știe ? Dar de ce întrebi ?

– Aș da blestemata aia din pod, că mi-a făcut capul cât o baniță. Nu pot închide un ochi toată noaptea. Tropăie-ntruna, de parc-ar fi apucată, mai ales când o sperie șobolanii.

– Mai las-o acolo, că stă bine ! – a râs Găiman. Faci focul pe vatră, intră fumul pe gura podului și pastrama e gata. Desfunzi butoiul ăla, știi tu care ! Mă chemi apoi pe mine și-ai să vezi trebușoară ce-ți fac, mai ceva ca atunci când erai în poftă !

După glumele cu Marița și mai ales când, la prânz, i s-au întors copiii de la școală, Găiman și-a găsit oarecum liniștea.

– Mă, Ioane, tată ! Mă, găsirăți, mă, școala ?

– Aha !

– Mă, mă, fir-ar să fie ! Și tu, săracul, care gândea că au luat-o apele ! – a glumit el și cu cel mai mic dintre ei.

După prânz, treburile i-au mers mai cu spor. Din când în când însă își mai aducea aminte de cei ce pleaseră în câmp. Punea mâna streășină ochilor, încerca să deslușească depărtarea în speranța de a-i vedea, apoi se uita cu teamă la cerul pe care se mai plimbau încă nori.

„Atât mi-ar mai trebui ! Să mi se-mbolnăvească muierea, că-n rest... treburile merg ce nu s-a dovedit pe fața pământului.“

Seara, femeia i s-a întors mânjită până-n albul ochilor, de noroi, de parcă se tăvălise în el. Găiman s-a speriat, dar nu a întrebat nimic. I-a luat numai seama.

Jana părea îndârjită, pe de o parte că văzuse cu ochii ei când Rigu dăduse brigadierului hârtia pe care îi notase cu câte două zile de muncă într-una, pe de altă parte de cinzaca înghițită cot la cot cu ceilalți. Ei atunci i se păruse că și ura și păcatul se spălaseră atât din sufletele celor mulți, cât și din ale celor ce cârmuiau satul.

– Dar cine nu greșește, fată ?! – îi răspunsese Paulinei, când aceasta îi dăduse cu cotul și-i zisese : „Vor să ne ia mințile cu farafastâcuri și să uităm“.

– Ei... și tu ! Sunt și ei oameni ! Apoi nu cred c-au făcut-o de capul lor ! Or fi fost obligați de alții să facă ce-au făcut. Căteii, știi tu, latră ! Dulăii

mușcă ! O da Ăl de Sus, și de-acum înainte o fi bine !

– Să te audă Dumnezeu ! Bine să fie ! Parcă însă nu pot crede. Lupii își schimbă părul, dar năravul, ba ! Ne-ar trebui alți oameni la primărie. La colectiv... mai bine s-ar alege praful !

– Taci, fată, taci ! Ai luat-o pe urmele alui meu ! Numai el bombăne și blestemă.

– Taci și tragi ca boul ! Ho, că vedem noi ce-nseamnă și astea două zile-ntr-una, la toamnă, când o fi să ne dea ceva pe ele. Mie mi-e că muncim pe-o litră de rachiu, și-atât !

– Păi, ascultă-mă pe mine ! Dacă fac asta, le dă lumea cu parul în cap !

– Mai face rahatul praf ! Tac și-nghit. Ei au putere, noi...

Pe moment, Jana nu știuse ce să zică. Îi cunoștea bine cine sunt ca oameni pe cei din conducerea satului, dar a-i da dreptate Paulinei era împotriva voinței ei, așteptărilor și speranțelor de ani de-a rândul.

„După cum zice asta, într-o zi, tot s-alege praful. Doamne păzește, să fie pe-aproape sorocul omenirii ?!“

De cum ajunse de la câmp, Jana rânduise și treburile casei. Odată cu înserarea, au mâncat toți în jurul mesei, tăcuți, ca și-n zilele trecute.

În pat, înainte de a se culca, Jana și-a adus aminte de cele vorbite cu Paulina și a întrebat :

– Marine, tu ce zici, mai e mult ?

– Până când ?

– Până... la sfârșitul lumii.

– Ha ! Te-ai scrântit, femeie ! întreabă-i pe ăia de la colectiv, de la primărie, cât de repede îl aduc. Eu unul, nu știu.

*
* *

A doua zi, când oamenii iar trebuiau să plece la muncă și când Găiman din nou s-a împotrivit, Jana a căzut cu un potop de vorbe pe capul omului.

– Marine, de ce nu vrei tu să m-ascuți ? O să te-arate mâine-poimâine lumea cu degetul cum le-arată pe alea de nu vor să iasă la muncă. A lui..., ce să-ți spun, că le știi. Mă, tu nu ești nici muier, nici de teapa lor ! Apoi, lumea e cu ochii în patru ! Ăstuia, despre care se spune că s-a îmbătat când au început ploile și nu s-a trezit nici acum, i-au ieșit vorbe.

– Dar, de ce-o bea, femeie, te-ai întrebat ? Îți spun eu : de bine ce-i e ! A văzut că se spetește cu munca degeaba, sau mai bine zis pentru alții. Îi știi care, dar tu nu vrei să-i vezi.

– Așa zici tu, dar oamenii ? Uite, până și Rigu l-a luat în bășcălie ! A zis că pe vreme rea, fiecare, ori își numără banii, ori face ce face cu muierea. Cum el gologani n-are, că de unde să aibă, s-or fi-mbătat, că nu i se mai scoală daravela.

Lui Găiman i s-a făcut negru-n fața ochilor. Ca un ghimpe, Rigu i se înfipsese în suflet, alături de alții, de-atunci de când îl văzuse îndemnând oamenii la muncă, prin mocirlă.

„Alege-s-ar praful de el!“ – a blestemat, în gând, Găiman, apoi a zis :

– I-auzi, te pomenești c-o fi stat la curul lui ! Ehe, îl văd eu și pe el !

Găiman a mai scrâșnit de câteva ori din dinți și a înjurat înfundat, ca nu cumva să-l audă careva. De Rigu începuse să-i fie frică. Știa că de acum el urmărește ceva și, pentru asta, ar pâra-o mai marilor și pe maică-sa. Cât despre el...

Ca să scape de gura femeii, Găiman, în cele din urmă, a plecat și el la câmp. A muncit alături de ceilalți, timp în care le-a luat la toți seama. Scăpați de ploi, oamenii se înveseliseră, dar un fel de vrajbă a simțit între ei. Câțiva s-au ținut scai de Rigu, pe unde era munca mai ușoară, în timp ce pe alții, tot el îi trimitea unde erau bălțile și măturile mai mari.

Nu trecuse decât o zi de când fusese numit șef de echipă și Rigu își găsisese metoda prin care să țină pe cei din jurul său în frâu. „Împarte-i, învrăjbește-i și-i vei domina !“ – îl sfătuisese de altfel și primarul.

Când vedea că i se opuneau mai mulți odată, slăbea el frâurile, o înmuia până ce auzea pe vreunul : „dă și el cu gura, dar nu e om rău ca brigadierul“. Jocul acesta îi dădea satisfacții. Uneori, îi creștea inima de bucurie. Știa că săcăiala macină sufletul omului, îl face sterp și, uneori, fără pic de scânteie în el !

„Supunere și ascultare vreau din partea lor ! Ca să fiu văzut bine în fața șefilor !“ – și-a zis în seara trecută, acasă, nevastei. „De ce să muncesc eu, când... mai bine pun pe alții să o facă ?!

„Cum crezi tu, omule, numai să nu-ți dea careva cu sapa în cap.“

„Nici o grijă!“ – i-a răspuns, sigur pe el.

Cursa-i fusese și lui întinsă de când îl ademenise Clămpan și dăduse în ea cu amândouă picioarele.

„Un naș își are tot nașul!“ – i-a răspuns Găiman femeii, când ea aducea vorba despre Rigu, ca despre unul care avea să se ajungă.

– Asta ? Vai de mama lui ! Nici nu mi-am imaginat că e așa sărac cu duhul ! Mi-e rușine să spun că mi-e vecin ! Mă fac de răs. L-au mirosit mai mulți, n-avea tu grijă ! Cine are cap vede, cine nu, dă ca prostul în gropi. Dar... ce să faci ?! De când e lumea, orice lingău își are lingăii lui. Așa că nu mă miră că și-a găsit slujbașii.

– Da ! – l-a înfruntat Jana. O să trăiască mai bine decât noi ?! O să trăiască ! – i-a răspuns tot ea.

– De murit, n-am să mor nici eu. În fine, fiecare după cum îi este dat ! – i-a răspuns el, cu înțelepciune. Eu, unul, îl las să văd până unde vrea să ajungă cu alții. În privința mea..., n-avea grijă ! I-o retez de nu se vede ! Mai repede decât i-aș face-o brigadierului sau ălorlalți mari șefi.

– Măă, Marine, tu nu vezi că sunt alte vremuri ? Acum, cine poate oase roade, cine nu...

– Rod cei care nu mai au nici un Dumnezeu, femeie. Parcă eu nu văd că de câțiva ani încoace e vremea hoților și a pungașilor ?! Ăstora care n-au avut de când lumea nimic și s-au îmbogățit peste noapte pe spinarea celor ce-au tras din tată în fiu pentru o pâine mai bună și pe care nu o au. Ce-ai

vrea ? Să fiu ca ei ? Uite că nu pot ! Nu toată lumea e la fel !

– Ai dreptate ! – l-a aprobat Jana. Dacă ar fi de pe urma lui, ar mai face lumea avere ? Avea dreptate tata : „Niciodată n-ai să te îmbogățești dacă nu muncește altul pentru tine !“ – mi-o spunea, și văd că se adeverește. Nu e drept, dar...

– Dreptate n-a fost de când lumea, și mai ales acum, când nimeni nu-ți recunoaște munca și nu te bagă în seamă. Atunci, spune tu : ce tragere de inimă să mai am când văd că pe zi ce trece mi se mai urcă în spate câte unul pe care, vreau, nu vreau, trebuie să-l duc ?!

– Marine, omul, în viață, trebuie să aibă trei ochi. Cu unul să se uite în timpul de a trecut, cu altul în cel de-acum, iar cu celălalt în vremurile de-or să vină, dacă vrea să se strecoare mai ușor. Cum tu o ții pe-a ta, n-o să trecem prin sită cât îi hăul, și-o să ne mănânce câinii ! Noi ca noi, dar copiii...

– Jano, vezi tu, de când m-a făcut mama, am fost condamnat să fiu liber. De ce nu-mi respectă condamnarea ?

Femeia a tăcut. I-a părut rău de el. Îl știa bine, dar la fel de bine știa că el, de unul singur, nu va izbuti. Seara, înainte de a se culca, uneori chiar în toiul nopții, se ruga :

„Tatăl nostru, care ești în ceruri, sfințească-se Numele Tău, vie-mpărăția Ta, facă-se voia Ta, precum în cer, așa și pe pământ. [...]“

*
* *

Ploile căzuseră cu mult înainte de Sfântul Ilie. Oamenii le așteptau nu ca pe un blestem, ci ca pe o binefacere, ca un semn de belșug sau o răsplată pentru credința lor.

Ziua de sărbătoare avea să fie frumoasă și însorită. Câțiva din sat, femei în vârstă, mai ales, și-au găsit odihna în drumul spre biserică, iar acolo tihna sufletească. Alții au rămas în jurul casei. Alții, câțiva însă, îndemnați de brigadier și de șefii de echipă, au ieșit la muncă, în câmp.

– Pe vremuri, în ziua asta ne duceam la bâlci ! Vuia lunca Otetelișului de hore și lăutari. Mai uitam de necazuri ! – i-a zis Savu lui frate-său.

– Horim și acum !... la sapă ! Stai să scoatem rândul ăsta la capăt ! Apoi cânti tu și joc eu !

– Dacă mai pot ! – a răs Savu mai mult de el. Mă, nu mi-e de-alta, dar cu ochii noștri am văzut ce-nseamnă putere Dumnezeiască, și uite ce facem ! Muncim în zi sfântă !

– Vreau eu sau tu ? Ne mână ăștia. Ai să vezi ce scandal o să iasă mâine, poimâine. Se pun cu amen-zile prin sat !

La sfârșitul zilei, primarul a ținut ședință cu toți subordonații.

Înainte de a începe, a întrebat pe fiecare brigadier în parte, câți oameni avusese la muncă, apoi, ca apucat, a tunat și a fulgerat :

– Recolta zace pe câmp, iar voi le dați pace. Să se odihnească, săracii, să se ducă la..., că de-asta ne arde nouă acum.

Președintele colectivului avea să fie ultimul muștruluit.

Dacă nu iei măsuri cu ei, pe tine te dau primul afară. Clămpan a înghețat. A doua zi, a dat ordin lui Rigu să strângă oamenii din cătunul său, ca el să le vorbească.

Păi, da ! Acum a dat boala-n tine, când trebuie să te duci la sapă ! – s-a răstit Clămpan către Ion al lui Neamțu, când omul s-a plâns de dureri în capul pieptului. Dar ieri, ai putut lua coșul pe după cot și tropa-tropa până la biserică. Căsați gura la popă și beliți ochii la icoana cu Iisus. Auzi, Dumnezeu ?! Care Dumnezeu, tovarășe ? Unde e, să-L văd ?! – a întrebat el, cu nedumerire fățișă, dar în același timp cu furie în suflet. Ce bine mi-a făcut mie ăla de ziceți voi că-mpărățește lumea ? Pentru mine... – a încercat el să-i convingă pe cei ce de fapt nu-l ascultau, sau îl ascultau numai pentru a-i cântări păgânitatea – pentru mine Dumnezeu e tovarășu' prim de la județ, sau secretarul general de la capitală ! El ne spune cum să rânduim lucrurile la colectiv, cum să muncim, cum să gândim ! El ne face să avem ce ne trebuie ! Și dacă vreți, cum el este pentru mine Atotputernicul, eu, primarul și încă alții câțiva ar trebui să fim tot același lucru, sau măcar sfinți pentru voi !

– Sfinți din talpa iadului, poate ! Mumă, mumă, cum pângăriți împărăția Domnului ! – i-a zis Aneta Murgășancăi.

– Talpă, netalpă, sfânt sunt ! Dacă nu-ți convine, nu te băga ! Lasă-i pe cei ce au urechi să asculte ! Ori crezi că toți fac mățanii și umblă ca tine la tot felul de liturghii ? Femeie ! – a vrut să amenințe președintele, dar a văzut cum că vreo câțiva erau gata de plecare și a reluat cu glas ceva mai blând : femeie, noroc cu mine că sunt om cu cap și suflet, altfel te-aș lăsa una, două să-nghiți în sec... N-ai avea după ce să bei apă. Noi ăștia, din conducere, vă purtăm de grijă, ca la niște copii ! Când n-aveți lemne, veniți fuga la primărie. Toamna, când n-aveți bucate, dați buzna la colectiv. Care n-a primit ? Bineînțeles, dac-a și muncit !

– Are dreptate dumnealui ! – l-a aprobat Rigu și a luat seama celor din jur.

– Am luat, numai că tocmai cei care muncesc au luat cât să nu moară de foame, poate nici atât, pe când ăia de nu prea se omoară au luat și mai iau cât... știm noi cât – s-a amestecat în vorbă Găiman, fără să știe ce se discutase mai înainte, fiindcă el venise mai târziu, dar auzise președintele de departe.

Rigu simțise cum că lucrurile au să ia o altă întorsătură. A aruncat o privire spre cer, apoi s-a scărpinat în creștetul capului în timp ce-și ținea în cealaltă mână o șapcă lăbărtată, și a zis :

– Măi, oameni buni, nu e timp de gâlceavă, și nu pentru asta ne-am adunat ! Vremea, uitați-vă și dumneavoastră, s-a îndreptat ! Multe am pus, iar, pe picioare, dar multe mai sunt de făcut ! Câmpul nu așteaptă. Grâului, mare lucru nu îi mai putem face ! S-o coace și așa căzut cum e, apoi o să-l secerăm

cum vom putea. Fânul e ca vai de el ! Porumbul însă nu e bun și trebuie săpat. Apele s-au scurs după locuri și noi putem munci. Despre lucrurile astea avea de gând să vă vorbească președintele nostru și nu despre..., dar dacă nu lăsați omul, dați din lac în puț. Nu-i așa, șefule, a întrebat Rigu președintele, zâmbind complice, în timp ce l-a bătut cu palma pe umăr.

– Mă, fraților, vorba lungă, sărăcia omului ! Noi de muncit muncim ! Asta am făcut și când aveam pământul nostru și acum, de când cu colectivul, dar... a cumpănit Tănase, apoi a continuat după ce a luat seama, cam neîncrezător, atât președintelui, cât și lui Rigu – să vă țineți de promisiune ! Să ne dați ce trebuie și cât trebuie să ne dați !

– Dacă se face, vă dăm, cum să nu ? – s-a repezit președintele cu vorba. La toți cei care dau o mână de ajutor ca să ieșim din încurcături, le dăm, chiar mai mult decât s-a stabilit în Adunarea Generală.

Oamenii, unii încurajați, orbiți de promisiuni, alții gânditori, câțiva fără să le pese nici dacă va fi rău, nici dacă va fi bine, s-au împraștiat.

„Dau ! Dau acum din gură, că nu-i doare, iar la toamnă dau din umeri și apoi..., iar din gură. Dau doi lei la ziua de muncă și cu ăia ne-au luat maul ! – și-a zis, ca pentru sine, Găiman, dezamăgit, în timp ce s-a întors spre casă. Dar asta e ! n-am ce să mă fac atâta timp cât nu sunt în stare

să-mi iau lumea în cap, să mă duc unde-mi văd ochii. Poate acolo câștig. Măcar până-mi cresc copiii, apoi... ce s-o alege !“

*
* * *

Foltea se învârtise cu oile în jurul satului. Într-una din dimineți, în răsăritul soarelui, el s-a încumetat să urce Piscul Vechi, lăsând într-o parte Vâlceaua din Văiereaua, ce îi părea răvășită ca o casă tâlhărită. Liniștea depărtărilor, în zări sfârtecate de trunchiuri de ulmi, îl chema ca o nălucă. Nu s-a oprit decât în poienile de la hotar, acolo unde pădurea se întindea cât vedeai cu ochii. A luat seama la iarba îngenunchată. A simțit cum ceva se frânge înăuntru-i, a plâns și a lăsat să curgă șuvoaie de lacrimi care să spele și să îndrepte firul fără de păcat, apoi, târziu, răscolit până acolo unde mintea îi putea ajunge, a oftat.

– Potop ! Potop în toată legea ! Ca pe vremea lui Noe ! Numai pe-ăsta nu-mi fusese dat să-l trec ! Războiul, război... ! Prizonier la bate-i-ar să-i bată, că de la ei ni s-a tras și mai târziu, și asta când era pe sfârșite balamucul ! Bine că nu mi-au degerat oasele pe-acolo ! Am avut noroc cu două perechi de obiele și... tinerețea. Of, Doamne, ce mă făceam fără ea ?! Mai târziu, când abia mă întorceam acasă, prinsei vremurile cu foametea... Sau cine știe, poate ele m-or fi prins pe mine ! Și pe alții ! Parcă-i văd și acum pe bieții moldoveni. Li se

lipise burta de spate. Și-ar fi mâncat, săracii, și opincile! Ce se făceau însă cu glodurile de pe drumuri? Nu știu de ce, dar poate frica de foame mă face să-mi pară că iar sunt pe aproape vremurile alea. Nu mi-e de-alta, dar să nu vorbesc cu păcat, mai am și-o droaie de copii! Când aveam pământul meu și i-am făcut, m-am bucurat. Mă gândeam că o să am cu cine să-l muncesc. Acum, de! Or avea și ei o soartă a lor! Numai boala să nu dea peste ei, că doctorii nu sunt, lui Gorici i-a ars casa, greu de trăit! Noroc cu oile astea! Mai o bucată de brânză, mai o strachină de lapte...“

– Tu-tu-tu! Tu-tu-tu! – a trâmbițat, undeva, departe, un corn. Foltea a tresărit.

„Măi! Măi! Ia să-l vezi că iar se ia de mine! Țsta după urme veni! Ce să fac? Dacă mă duc pe-acolo, n-am voie că e pământul colectivului! Dacă vin pe-aici, iar nu e voie că e pădurea statului. Pândari... peste tot pândari și iar pândari. S-au înmulțit ca ciupercile după ploaie. E, lasă-l să vină! – și-a făcut Foltea curaj. Să-l iau nițel pe furca a lungă! Ce e, mă, tu n-ai oi, vaci, cal? Ale tale unde pasc? Te pomenești că le-ai urcat pe casă?!... Sau tu ai moșia ta? Averile s-au dus, le-au luat. Sfinte, ăia de-au făcut-o, cum or putea dormi? Nu le-o fi frică măcar de lumea ailaltă, unde aud și eu că judecata e judecată și dreptate se face. De altfel, tot omul, cât trăiește, face la păcate. Moartea le pune capul. Dar vezi, una e să-ți fugă ochii după o muiere chipeșă, și alta e să-i iei unuia bucătura de la gură, lui și alor lui din casă. De-ăia, uneori, mă uit la mine și mă văd

plângând. Pe de o parte pentru păcatele mele, pe de alta, și pentru ale altora. Lacrimile mi-au tocit sufletul. Drumurile și potecile mi-au tocit tălpile, picioarele – uite, pân-aici la șolduri – că abia le mai simt. Schelet de coaste am rămas, în care pâlpaie inima copiilor, că a mea... e moartă de mult. Ehe, cum plâng și eu și alții... În hohote! Numai că nimeni n-aude. Nu sunt urechi pentru asta!

– Ce-o face și pădurarul ăsta? Nu mai vine o dată? Doar bagă frica în mine și mă face să tremur. Păi, până când? Până când?

*
* *

Ce era în sufletul lui Gorici, numai el știa. Încă din ziua următoare nopții în care-i arsesse casa, se mutase cu așternuturile în podul șoprului. Îi mai rămăseseră acolo, la sfârșitul primăverii, de când dăduse oile și capra la cioban, câțiva snopi de coceni și niște paie cam tocate de șoareci, dar, oricum, primitoare. În casă, în nici una din camere, nu mai era chip să stea. Acoperișul îi arsesse mai mult de jumătate, apa îi udase peste tot tavanele prin care, pe alocuri, se vedea cerul. Pereții erau jilavi și nu știa când, într-un ceas anume, se rup și cad peste el. Pacostea căzuse mai rău asupra lui decât asupra altora și motive de încrețit fruntea avea berechet, mai ales că, dintr-o leafă de sanitar în sat, nu avusese de unde pune de-o parte, cine știe

ce. Ca om cu suflet și cinstit, nu întinsese nici o dată mâna, chiar dacă, nu de puține ori, fusese trezit în toiul nopții de careva din sat ce avea neazuri. Vreme de câteva zile, după ce i se alesese praful de mai mult de jumătate din munca lui de-o viață, umblase năuc. Ieșise în drum, dăduse ocol curții sau se urcase pe dâmbul de dincolo de fântâna factorului și privea când la casă, când la cer, când undeva departe, în oglinda zărilor, apoi în el. Nu-i venea să creadă ochilor și se tot întreba :

„Ce rău am făcut, sau ale cui blesteme mi-a fost dat să le-ndur ? Ale lui tata ? Ale lui tata lui tata ?“

S-a gândit și la cei din neamul nevestei, la frați, dar tot nu a aflat. O clipă, mintea i-a rătăcit în timpul războiului. S-a văzut atunci pe el, apoi tunuri, mașinării vărsătoare de moarte, flăcări și iar flăcări, tranșee, mocirle, ploi sau nămeți, ger, foametea soldaților și foametea cu care mâncau păduchii din ei, hoituri de om lângă cele de cal, sânge..., auzi bubuituri. Patru ani îi trecuseră prin față, cât ar clipi o dată din gene. A tresărit și s-a cutremurat. Când și-a amintit de cel retezat de gloanțe și a văzut iar cum văzuse de altfel ani de-a rândul jumătatea omului țipând în iarba pârjolită în timp ce picioarele îi alergau înainte, alături de el, spre o viață ce semăna mai mult a moarte, a oftat.

„Cum să-l fi ajutat ? Cum, când eu singur vedeam moartea împânzită peste tot ? Numai norocul mai putea scăpa câte unul printre ghearele ei.“

În cele din urmă, Gorici, ca omul cumpătat ce cunoscuse și mai târziu, după război, necazurile oamenilor, a găsit pacostea ce-i fusese dat să-ndure, ca pe o încercare a Celui de Sus, în care avusese și mai avea încă multă încredere.

Să-și repare casa, i-au sărit în ajutor vecinii și oamenii de departe, care cum putură, printre picături, în timpul zilei sau seara, până noaptea, târziu. Numai pentru materiale și-au frânt picioarele, când la primărie, când pe la oraș, fiindcă lucrurile nu mai erau ca pe vremuri. Să aducă lemne pentru căpriori îi trebuiseră zile de ploconală în fața primarului, numai pentru o aprobare. Să-și cumpere tablă, altă ploconală pe la nu știu care „mari șefi“.

– Până treci puntea, te faci frate și cu dracu ! – i-a spus, într-o seară, femeii lui Budică.

– De, mă, nea Gheorghe, să dai dumneata atâta ?! Să te fi dus la Budică al meu, el e pe acolo printre ștabi, cunoaște pe toți dracii, poate-ți luau numai un rând de piele, nu două.

– Așa o fi, Anico ! Acum ce să fac ? Bine că m-am descurcat ! –a aprobat-o, dar, în sine, vorbele ei curgeau ca o otravă.

– „Când te-nșeală unul străin, parcă... te mulțumești cu gândul că în lume hoți și păcătoși sunt cu duiumul. Când același lucru ți-l face aproapele, lucrurile se schimbă. Te sfâșie. Ce să mai zic ? De la omul bogat, niciodată să nu te aștepți la ceva bun. Iar de la cel care nu are copii în bățatură, să nu-i bei nici apă din vadră. Tot săracul are mai mult suflet.

*
* *

– Gae, tu mă ? Să văd și să nu cred ! Tu cu sapa la colectiv ?! Mare minune ! – l-a luat în răs Ion, îngrijitorul școlii, pe gardianul de la primărie.

– Râzi, Ioane, râzi ! Ai grijă să nu-ți vină și ție rândul, că atunci o să vedem noi care pe care.

– Mă, băiete, tu ai călcat strâmb. E, ce să-ți fac ! Tocmai acum o să-ți iau eu locul... Sau poate țin două servicii și câștig două lefuri.

– Vezi să nu iei ! Poate pe-l cu coarne ! Îl bagi în sân și-l culci cu tine-n pat, să fiți doi. Eu am călcat cum am călcat, ai grijă cum pui piciorul ! Ce să-ți mai zic ?! Totuși, îmi ești prieten, de-aia, bagă bine la cap, altfel, mâine, poimâine, ai să-mi dai în genunchi să te scot după rând. Nu trece pe dinaintea stăpânului, că te-ai ars !

– Cum, mă, tu ăla cu glasul ca patefonul să ajungi în halul ăsta ?! – a răs mai departe Ion, fără să-l ia în seamă. Ți s-o fi zgâriat placa ?!

Lui Gae i se zgâriase într-adevăr sufletul, atunci când primarul îl luase peste picior ca pe un nimic și când urmele lui i-o luaseră înaintea, spre casă. Răzvrătirea sa însemnase, pentru Culae, nesupunere. Din acest motiv, și, mai mult, în batjocură, primarul îl trimisese la câmp să aibă cine să-și arunce ochii chiorâș la el și să bage, în același timp, frica în brigadier. Dacă ar fi fost trimis să muncească cot la cot cu ceilalți din sat, lucrurile ar fi fost cum ar fi fost, însă lui i se măsurase o postată bună, separat,

pe locurile de lângă cimitir. Când Gae se oprea să-și mai tragă sufletul, sau să-și ștergă nădușeala de pe frunte, îl lua fiori și îl năvăleau alte nădușeli, chiar dacă stătea rezemat în coada sapei. Crucile înnegrite de ploii, de la câțiva pași de el, îi făceau părul măciucă și numai dacă întorcea capul spre ele. La croncănitul vreunui stol de ciori în zbor, sau la foșnetul foilor de porumb, tresărea și aproape că-i îngheța sângele în vene.

Prânzul era și el un chin. Când se așeza pe coada sapei, apoi își întindea cârpa și scotea din traistă mâncarea, i se părea că alături, la masă, se așează morții. Unii pofticioși, alții flămânzi, după cum le știa fiecareia felul în timpul vieții. Ca tot omul frânt de osteneală, s-ar fi întins, după masă, să-și odihnească oasele. Uneori, o făcea fiindcă nici nu apuca bine să-nghită bucăturile, și toropeala, ca un fel de leșin, îl amețea. De cum ațipea, parcă se cobora printre coșciuge și oase vorbitoare.

„Munca de vită îndobitocită, dar mai ales truda sufletului o să te-aducă aici, lângă mine, în pământ, curând. Ce să-ți facem ? ! Voi ați vrut să fie așa ! Tu ai plecat capul și uneori i-ai sprijinit. Alții au stat cu mâinile în buzunar ! Totuna a fost ! Păcat de cei ce li s-au sfâșiat inimile ! Cine știe când o veni timpul să vă cadă jugul ! Până atunci nu ai decât să simți cât de greu te apasă pe tine pământul ! De viu !... Și cât de ușor mă mângâie pe mine ! Asta pentru că eu am crescut cu el și am intrat în el cu el, pe când tu ai să intri singur. Așa o să intre toți cei care l-au părăsit ca pe ceva sfânt !“ – i-a auzit pe-ai lui, din

neam, prin glasul lui taică-său, într-un vis din care a sărit ca ars și a cerut îndurare cerului.

Seara însă, în drum spre casă, s-a abătut la poarta primarului. A intrat și i-a căzut în genunchi. Mortii îl urmăriseră și plânseseră, nu știu pentru a câta oară, pentru el.

*
* *

„Dacă nu se schimbă nimic până la toamnă, în primăvară o iei din loc !“ – erau cuvintele Jancei, ce tot îi zornăiau în urechi, lui Găiman.

„Ușor de zis, greu de făcut ! Mai ales când nu știu mai nimic despre lume. Plecat de-acasă, n-am fost decât în timpul cătăniei. Atunci n-aveam femeie..., n-aveam copii și tot m-au sfâșiat fiorii despărțirii. Mi-aduc aminte ca acum. Până la oraș m-a dus baba Floarea. Lui tata îi venise rândul la batoză. Treiera grâul. El arunca snopii. Mama, prăfuită până-n albul ochilor, trăgea paiele de la spatele mașinii. Baba Floarea ! Parc-o aud : «Las'-că te duc eu, Marine ! Am bătut drumul ăsta pân-la oraș, de știu și măracinii pe marginea lui ! Mergem amândoi ! Tot îmi stătea mie în cap să vând un car de lemne ! Apoi... știu unde e gara, priponesc boii pe undeva pe-aproape și te pun la tren. Of ! L-am pus și pe moșu-tău când a plecat pe front ! În războiul dintâi. Nu s-a mai întors ! Așa a fost atunci ! Acum e altceva ! Armata e armată ! Te face om ! Nu-ți fie frică ! Războiul ăsta de pe urmă s-a sfârșit. Nemții au fost mânați la ei acasă... Rușii ce-au mai rămas

pe ici, pe colo, rătăciți. Or să plece, că... doar or avea și ei masă, muieri, pământul lor.»“

Baba Floarea ! Ageră femeie ! Știa cât costă timpul și-l drămuia cu preț. N-a fost chip să scap ! Am plecat cu ea. Până deasupra dealurilor, n-am mai scos o vorbă. Dincolo de pădurea Picăturilor, a oprit boii, și-a potrivit basmaua, apoi s-a uitat lung undeva, peste câmpuri, și mi-a zis :

„Vezi tu, mumă, ulmul ăla... ?! Departe, departe ! Tocmai acolo ! Eu nu-l prea mai văd. M-au cam lăsat ochii, dar îl știu ! S-a uscat, săracul copac ! Era bătrân..., mai bătrân decât mine ! Acolo l-am pomenit, acolo e și-acum ! L-au lăsat oamenii să stea așa, agățat de cer, ca semn de la Dumnezeu... Și ca să știm noi încotro să ne-ndreptăm acum ! De-aia... ! Uite ce: dacă vrei s-ajungi în viață undeva, fii cu ochii pe un semn al Celui de Sus ! Lasă-le de-o parte pe celelalte ! Ai grijă cu oamenii ! Nu-i lua, hodoronc-tronc, în seamă ! Prietenul poate fi dușman și dușmanul, prieten, uneori ! Fii cu băgare de seamă la toate ! Tac-to mare de-aia a murit ! N-a fost cu ochii-n patru, și-a nimerit un glonț în el. Al cui o fi fost cartușul ăla... ? El, ăla ? ! Mare păcat și-a făcut cu mine ! M-a lăsat singură în vremuri grele... Și altele la fel vor veni ! Așa îmi spune moșu-tău ! Noaptea în vise ! Mai stau din când în când de vorbă cu el ! Aflu ce mai e prin lume..., vorbim... Cum răzbeam eu în viață dacă n-aveam cu cine mă sfătui ? Mi s-au duș anii ! Din zi în zi aștept să mă cheme. Nu vrea. Îmi zice că mai am câte ceva de făcut. Să te duc pe tine la armată, să...

Aș mai face eu multe, dar nu prea mă mai țin oasele ! Am îmbătrânit.“

Trecuse, cred că... de șaiszeci de ani, dar se ținea tot bine ! Așa a fost până a închis ochii ! Înainte de a muri – sfârșisem eu armata – m-a privit cum privise atunci ulmul ăla. Mi-a spus că-mi lipsește un nasture de la haină, că ce mi-e dat să îndur, trebuie să îndur, apoi... Eu am crezut c-a adormit !

Găiman, din câte îl sfătuiseră bătrâna și după cât apucase să vadă în lume, mare lucru nu înțelesese. Mai ales despre oameni. Nu cunoscuse nici puțini, dar nici prea mulți. Pe cei din sat și pe alți câțiva, ocazional, prin târguri, pe care-i vedea destul de șters, în amintiri, parcă aburite de ceața timpului, pe cei care-l înconjurau zi de zi, îi simțea în el, cu forfota gândurilor, cu bucuriile și durerile lor, de cele mai multe ori aceleași cu ale sale. El avea însă mai tot timpul nevoie de cineva și mai ales când era la necaz. Atunci, ei îi dădeau buzna înăuntru-i. Îi primea adesea, oricum, dar unii, cum veneau, așa plecau. Ca o sămânță purtată de vânt. Pe alții, singur îi gonea, apoi iar căuta. Găsea mai ales prin străini, țărani simpli, curați la suflet, pe care i-ar fi vrut tot timpul alături. Un drum de du-te vino, deschis pentru oricine, îi fusese lui Găiman inima, o viață-ntregă. Greșeală pentru el și pentru cei asemenea lui, care nu-și pusese rădăcina la poarta sufletului un străjer să vegheze cu ce vine, dar mai ales cu ce se duce călătorul.

„Mă, omule, nu înțelegi? Așa sunt eu!“ – încercase să-i explice lui Vătășelu atunci când acesta îi reproșase că îi mai cântă în strună de la un timp și lui Rigu. Iau omul drept om. Până și pe hoț îl crede om. Dacă eu nu fur, gândesc că nici alții n-o fac. De fapt, numai hoțului îi este frică de hoț. O fi sau nu așa, poate greșesc! Dar află de la mine! Dacă îmi intră unul la suflet și mi-l pângărește, nu-l iert.“

Vătășelu îl privise îndelung, mirat și oarecum mâhnit. Găiman simțise dezamăgirea lui și-l întrebase :

„De altfel, ce-ai vrea să fac? Să-i dau în cap? Bun! Scăpăm de ăsta. Nu mai pun la socoteală necazurile ce-o să le am, dar cei mari au puterea în mână, în locul lui pun altul mai al dracu. Tu nu-i vezi că se țin șir, ca niște câini ai nimănu după o cățea în călduri?... Și-apoi, de unul singur, sau hai să zicem că om fi câțiva în satul ăsta, nu-i prea putem stârpi. Să le tăiem gâtul, nu merită! Au prea multe păcate! Pe deasupra, știi un lucru: iarba rea chiar la seceră mai scapă pe ici pe colo, apoi iar crește viguroasă, de parcă ar fi altoită. Numai dacă e pârjolit locul, ea piere. Până nu-și frâng gâtul toți, de la cel mai mare, până la cel mai mic, nimic nu se schimbă.“

„După cum zici tu..., nu mai scăpăm noi! Căpușa nu cade după găină, decât după ce se satură, iar înainte de a pica, își lasă acolo ouăle. Din ele ies iar căpuși și... uite-așa, biata găină arată ca și când ar sta tot timpul în ploaie. De bună voie, nu se dau la o parte.“

„Sunt vinovat !“ – și-a zis Găiman după ce și-a amintit câte ceva din trecut. N-am făcut ochii mari la viață și de-asta nu știu lumea. Cu toate astea, dacă până la toamnă nu se schimbă nimic, în primăvară... Până atunci e timp mult ! Mult prea mult, și răbdarea... !

*

* *

După sfântul Ilie, tot satul trudise cu greu, numai că... cei cu sapa, tot cu sapa, brigadierii cu inspectarea fiecărei tarlale, șefii de echipă cu îndemnuri la spatele celor dintâi. Președintele și primarul cu alte treburi. Primeau raportul și-l dădeau la rândul lor sus, la județ. De-acolo, veneau indicații, unele peste altele și amenințări în loc de mulțumiri, mai ales când ei spuneau că lucrurile nu sunt tocmai în ordine.

„...Ce crezi, că te-am pus acolo, să-mi povestești cum e vremea ? Îți mai dau termen două zile ! Dacă nu închei lucrările în câmp, să-ți faci bagajele !“ – îi țipase primarului de departe, ultima dată, în receptorul telefonului, o voce scârșnitoare. Angajamente, unul după altul, făcuse primarul până-n acel moment, dar, cum de data aceasta ajunsese la o zi ordonată, n-a mai putut spune decât „am înțeles“, iar când a fost din nou întrebat, a raportat că totul s-a încheiat, chiar dacă de muncă mai era mult. Intrase frica-n el, mai ales frica detronării. Cum îi trecuse prin cap că cei mari l-ar putea veri-

fica, l-a chemat pe președintele colectivului și au analizat împreună. Când au socotit pământul nemuncit, apoi oamenii din sat la care au mai adăugat și copiii de la școală, au găsit tot ce știau. Câmpul cerea muncă, iar aceasta avea să se facă în timp.

Și-n situația asta ? – a întrebat primarul, aproape disperat, pe Clămpan.

– Nu știi ce să spun ! – a răspuns președintele, și el îngrijorat. Tractoarele nu le putem băga pe locuri pentru că... ele nu știu să facă mușuroaie lângă cuiburile de porumb.

– Mă miram eu să ai și tu măcar o dată ceva în cap ! Și totuși, ce ne facem ?

– Facem o ședință, șefule ! Una de consiliu ! Poate zice careva ceva.

– Faci pe dracu să te ia ! Pleacă ! Să nu te mai văd în fața ochilor ! Hm ! De ședințe-mi arde mie acum ?!

Clămpan ieșise de la primar, val-vârtej. Drumul prin sat, spre sediu, l-a făcut, ca de obicei, îngâmfat. De cum a ajuns însă la magazie, s-a bosumflat și a căzut pe gânduri. Gânduri negre și otrăvite.

– Dacă mă dau afară de-aici..., are dreptate primarul, m-a luat dracu ! Unde să mă duc ?... Iar din colectiv, ca simplu țăran, abia îmi pot ține zilele... Și numai dacă sunt chibzuit, ori eu... m-am învățat să am cât îmi pofteste inima. Mă..., și ce planuri îmi făcusem ! – a bombănit el rezemat cu coatele pe masa în jurul căreia aveau să se strângă și brigadierii, seara.

Goromele, magazionerul, de cum îl zărise, îl și citise, numai din câteva priviri. Îl cunoștea de prea mult timp ca să nu-și poată da seama în ce ape se scaldă. În plus, președintele nu avea cine știe ce de afișat sau ascuns. Funcționa mult prea mecanic, precum un ceasornic sau jucărie cu arc pe care trebuia numai s-o-ntorci din când în când pentru a-ți satisface dorința sau simpla plăcere. Grițile lui pentru obște, idealurile afișate prin prisma unor dogme de care auzise numai cât de cât, erau adevărate meschinării. Viața lui, de fapt, se desfășura sub lumina unor învățături vechi : „Capul plecat...” și „Câinele care linge mâna stăpânului nu este alungat“. Era în felul acesta numai bun pentru funcția pe care o deținea după părerea mai marilor lui, dar nu și a oamenilor din sat. Cum ar fi putut tăia și spânzura primarul în toate sectoarele, dacă el și-ar fi avut punctul său de vedere, ca rezultat al dorinței tuturor ?!

Magazionerul îl știa. În mintea sa, îl vedea ca pe un arbore cu trunchi găunos, cu crengi din neștiință și rămurișuri din slăbiciuni, în dosul căruia își putea trage și el partea sa.

„...Că doar nu-i bag lui mâna-n buzunar ! Iau de la C.A.P., iar eu una și bună știu : «Colectivul e un rai/ Fură, dacă vrei să ai !»“ – se consola Goromele când i se părea că lua mult prea mult.

Dar pentru a câștiga încrederea președintelui, atunci când îl vedea în cumpănă, Goromele se prefăcea că îi întinde mâna și suferă alături de el.

– Câte necazuri..., fir-ar-ale tătaru ! Numai și numai necazuri ! – și-a zis el și a tușit ca să-i atragă atenția.

– Bine zici ! – l-a aprobat Clămpan, stând în aceeași poziție de om frământat, cu multe probleme pe cap. Nu mai scăpăm de ele ! Pe deasupra, primarul crede c-o să fim inspectați de la județ... Și ce ne-așteaptă... ! Parcă văd... !

– Albie de porci e puțin zis ! Acum să știi că ăia nu vin ca mai înainte.

Și ce ne facem ? – a întrebat președintele.

– Îți spun ceva : Cam deocheat, dar merită încercat... Însă faci cinste ?

– Fac ! – s-a grăbit președintele. Doar butoaiile sunt aici.

– Prășește acolo, să se vadă prășit ! Zece, cincisprezece pași la capătul lanurilor. Crezi că ăia se duc în mijlocul tarlalei ? Văd porumbii îndreptați, gata, le-ai luat ochii !

Clămpan s-a luminat la față, ca-n urma unui pariu câștigat, dar n-a mai scos o vorbă. S-a ridicat de pe scaun și s-a repezit glonț la primărie. Culae i-a împărtășit ideea. A găsit a fi chiar cea mai bună. S-au bucurat și au dat iar mâna prietenește, lucru ce nu-l mai făcuse de mult timp.

– Vezi, așa mai zic ! Dacă punem umărul și mintea, învingem orice. Oricum, pentru noi are balta pește ! Mie de tovarăș mi-era teamă, de alt-cineva nici că-mi pasă ! – i-a zis primarul atunci când au închinat un pahar.

*
* *
*

Tot restul verii, soarele arsesse deasupra pământului, nestingherit de nori. Cerul își revărsa căldura, ca un cuptor încins, peste tot ținutul. Câmpul o primea ca pe ceva sfânt și bun uneori, alteori ca pe o altă pacoste de după ploii.

– Mă, băiete ! – i-a zis Găiman lui Vătășelu, într-un amurg de seară, când se întorceau de la muncă. Porumbii săpați a doua oară ies la lumină ! Ceilalți sunt ca și când n-ar fi.

– Cresc în ei bălăriile și-i sufocă. Să știi că n-o să se facă nimic ! – și-a dat cu părerea și celălalt. Grâul jumătate e polog, jumătate stă cocoșat, gata să cadă. Ca muierea unuia de prin Găugești. Merge așa de vreo doi ani și mai bine. Nici nu moare, nici nu trăiește.

– Măcar dacă s-ar coace restul și tot ar fi ceva ! – a sperat Găiman, apoi, îngândurat, a întrebat : mă, dacă grâul nu se face, porumbul nu se face, noi ce mâncăm ? Papură de la baltă ?

– Papură și rogoz, dar nici din astea nu sunt cine știe ce ! – i-a răspuns Vătășelu și, fără să vrea, a râs. A râs numai până când privirile lui au întâlnit pe-ale lui Găiman, apoi, dintr-o dată a mușit și a rămas încordat, de parcă tot ce vibra în celălalt îl străpunsese cu fiori de gheață. O judecată dreaptă l-a fulgerat prin creștetul capului și l-a împânzit.

„Hangarale ce-mi cer cheltuieli, am destule. Chiar mai multe decât alții. Femeia mi-e de-a

doua..., nu prea-i convin plozii celei dintâi. Parcă ea, săraca, a vrut să-i lase pe mâna alteia?! Grindina aia nenorocită i-a putrezit plămâni de vie, și-apoi a-ngropat-o. Nu îmi este deci totuna dacă se fac sau nu bucatele. Ce-mi veni să râd? Poate să fac haz de necaz, sau... poate că eu, ca om, n-am dreptul să uit că uneori mai trebuie să și râd. Chiar dacă e rău sau bine. Nu trebuie însă să chinui cu râsul meu, pe alții. El se supără, iar eu nu știu cum s-o dreg.“

Găiman, în timp cât Vătășelu a chibzuit în minte, a rămas încordat. Dintr-o dată, toate necazurile vieții i s-au adunat în cap. Câteva clipe mai târziu însă, și unul și celălalt și-au schimbat căutătura sprâncenelor.

– Stai, mă, omule, că doar n-o să crăpăm! – a încercat Vătășelu să-și repare greșeala. Dar Găiman a privit mai întâi cerul, apoi drumul ce ducea înapoi, spre sat. I s-au părut amețitoare, ca un rachiu băut în plus.

Fără să-i mai zică ceva lui Vătășelu, a făcut, grăbit, primii pași, apoi și i-a domolit. Picioarele-i călcau pământul, descumpănite, în timp ce mâinile îi flencăneau pe lângă el.

„Trist pentru mine, dar mai trist pentru ei, că nu-și dau seama. Țsta, săracul, poate nu vru. Ori-cum, nu e nici primul, nici ultimul care îmi încearcă încrederea. Mi-e greu să-i trec ușor cu vederea, dar ce să-i fac? Am crescut împreună. Of, și cum îi simt privirile în ceafă! Mai bine-l aștept.“

Aproape de fântâna cu, ciutură de sub buza dealului, Găiman s-a oprit. S-a prefăcut cum că și-ar

lega nojițele la opinci, și abia acum a răspuns lui Vătășelu.

– N-om crăpa, mă, n-om crăpa, dar nici bine n-o să fie !

Până lângă grădinile din spatele curților, mare lucru nu și-au mai spus. Fiecare din ei își urmărea mai mult pașii și gândurile. Din când în când își furișau privirile în dreapta și-n stânga lor, fără să vrea. Gândul că lanurile de porumb cu frunze prăfuite, arătau ca un veșmânt purtat, îi chinuia. Înainte de a se despărți, Găiman, măcinat în el de propriile-i întrebări, a zis :

– În alte părți tot așa o fi ?

– Eu știu ?! – a răspuns, nesigur, Vătășelu. Dar uite ce zic : poimâine e zi de bălci ! Și la Picături și la Oteteliș ! Mergem și vedem !

– Poimâine ! – s-a mirat Găiman ca de ceva de care, cu greu își amintea.

– Poimâine – a repetat celălalt – e Sfânta Maria ! Ar trebui să fim la horă, la Izlaz, cum eram o dată. Să cânte lăutarii și... să faci și tu cinste... Că doar ți-e ziua, Sfinte Marine !

– Mergem ! – s-a îndârjit Găiman, apoi i-a întins mâna. Soarele și-a aruncat o ultimă uitătură peste coama dealurilor, când Găiman a intrat în curte. Copiii au alergat să-l întâmpine. Speriată de ropotul lor, în pragul casei, a ieșit și Jana. L-a văzut obosit și l-a întrebat :

– Greu îți fu, nu-i așa ? Te-ai fi fript și de sete pe căldura asta ?! Noi măcar avuserăm fântâna aproape !

„Hm ! Un izvor rece, ehe,... bun ar fi fost !“ – și-a zis, în gând, Găiman, în timp ce și-a adus aminte cât răbdase, apoi, nedumerit, a întrebat :

– Despre care fântână zici, femeie ?

– Aia săpată de-ai lui Mitroacă, demult, tocmai atunci când eram eu fată mare !

– Aia de i-au putrezit cheile și umblă broaștele prin ea ? Aleia-i zici tu fântână ?

– Ce să-i faci, omule ?!... Dacă nu se găsește careva s-o repare și s-o sfințească din nou... Bei de unde găsești ! Păcat de ea ! Izvorul ar fi rece și curat ca lacrima. Păcat de el, păcat de noi și de toată suflarea care se mișcă aiurea, ca și când am fi legați la ochi. De nimic nu mai suntem în stare. Măcar de-am vedea ce se întâmplă în jurul nostru.

– Ne-o fi luat Dumnezeu ochii ! – a răspuns Jana, semn că înțelesese vorbele tăioase, aruncate ca o bardă deasupra capului.

– Dumnezeu, pupa-I-aș tălpile, ne-a dat ochi de când ne-am născut, numai că ne-au legat la ei diavolul cu ai lui.

– Ho, că nici el nu e așa negru cum îl faci tu ! – l-a repezit Jana... Iar ai lui au mai înmuiat-o. Văd că de la un timp nu-și mai fac mendrele cu noi. Ne vorbesc cât de cât ca unui om, ne normează bine...

– Și de plătit... ? Cioaca... !

– Bună și-aia dacă ți-o dă cum trebuie ! – a glumit Jana ca să-i mai abată gândurile de la tot ce era mai rău.

Înserarea a căzut peste sat, caldă ca un așternut. La lumina palidă a lunii, au mâncat. Trudiți, cei

bătrâni nu au mai simțit nici pofta, nici bucuria pentru ce aveau pe masă. Copiii se uitau când la unul, când la altul, fără a înțelege ceva. Pentru ei, pofta mai era încă poftă.

După o noapte în care visele îi truseră la rândul lor, dimineața, au luat-o de la capăt. Înainte de a răsări soarele, Găiman și-a clătit fața, ca de obicei, apoi a privit de-a lungul drumului până spre cotitura Popeștilor. Când l-a văzut pe Trăscău bătând în poarta Murgășancăi, i s-a pus, dintr-o dată, un nod în gât și a intrat în curte. Furișat după un stâlp al pridvorului, în capătul prispei, a urmărit brigadierul pas cu pas și a văzut cum că, în dreptul Anetei, el a așteptat cam mult până ce femeia a ieșit din curte, prăfuită de făină, din cap până-n poalele fustei.

„O face pâine și colaci să împartă ! Și ăsta o luă la zor, după câte se pare !“ – și-a zis Găiman.

Când brigadierul a bătut și-n poarta Mariței lui Budulan, el s-a dat mai aproape, în dosul gardului, a așteptat ca să iasă, apoi a tras cu urechea.

– Fă, toate faceți azi colivă și colaci ? – s-a răstit Trăscău. De dat cu sapa, cine dă ? Eu ? Tata din groapă sau primarul ? Dați voi de dracu !

– De, mumă, de-aia e zi sfântă ! Măcar o dată pe an să ne pomenim și noi morții ! – a încercat să-l îmblânzească femeia, dar nu a avut pe cine. Trăscău era ca și turbat. A făcut câțiva pași și apoi s-a întors.

„Direct la primar mă opresc ! Să știe și el ce-i face satul ! Și dacă-i place, e treaba lui ! Bine ar fi dacă i-ar mai scărmana nițel pe toți !“

După ce a văzut și i-a ascultat, Găiman, tremurând, s-a așezat pe un buștean de salcie, în dosul ulucilor. Și-a revenit târziu, când l-a salutat pe Rigu din drum.

– Noroc, Marine ! Mă, n-auzi ? Da' ce-ai, mă băiete ? Ai fi cumva bolnav ?! Zisei noroc și tu...

Lui Găiman i s-a părut că și salutul și întrebarea nu îi erau puse nici cu răutate, dar nici din suflet.

„Ce Dumnezeu de noroc mi-o mai aduce și ăsta ?“

În cele din urmă, a răspuns cu glas stins, ca omul fără chef de vorbă.

– Noroc ! Eh ! Bolnav, sănătos, în ziua de azi tot una e !

– Nu e așa !... Adică... e treaba ta ! Eu treceam spre casă – a schimbat Rigu vorba. Te văzui abătut și... Mă, Marine, ai tu vreun foc la inimă ! Nu se poate ! Să te ajut cu ceva ? Hai, mă, ce dracu, doar suntem vecini ! Auzi, ia să bem un rachiu și să vezi cum îți trece ! Fac cinste !

Lui Găiman i s-a făcut scârbă, dar nu s-a grăbit să refuze. „Aștept de mult o zi în care să-i vorbesc ca de la om la om. Acum o fi ceasul !“

– Bine, mă, merg !

„O da Dumnezeu de s-o-mpăca dracu odată, Doamne, iartă-mă !“ – și-a zis, cu strângere de inimă, Jana, când i-a văzut împreună.

Cei doi au intrat din curte direct în pivniță. Avea acolo Rigu, lângă butoaie, pe un trunchi de copac, o ulcică pentru vin și una pentru țuică.

– Mai e ceva în ele ! – a întrebat Găiman în timp ce ciocănea într-un butoi ce suna mai mult a gol.

– Nu cine știe ce ! Câteva vedre de vin și... ce-o fi în butoiușul ăsta, țuică. Până-n secerat să tot mai fie, după care ce mai este ?! Facem vinul ăl nou. Îți e că nu avem ce bea acum ?

– Nu asta mă doare pe mine, mă Rigule ! Suntem aci de ani de zile. De când ne-nsurarăm și făcurăm casele una lângă alta. De ! Fiecare am făcut cât am putut. Nu trebuie să ne uităm chiorăș unul la altul, însă una am fost, și alta suntem ! Eu tot eu, tu... ehe, om cu funcție în colectiv ! Mă, da cinstit ! De ce te-ai dat, mă, cu ăștia de ne trag clopotele de vii ?

Rigu a pălit. S-a făcut la față când alb ca varul, când roșu ca para de foc. Tâmpilele i-au zvâcnit și fălcile au început să-i joace fără să vrea. Pe moment, i-a fost chiar teamă de cel ce-i stătea în față. Un timp a tăcut, apoi a vorbit înfricoșat.

– Marine, am un copil ! Știi că tu nu-i înghiți pe-ăi mari. Eu am zis să fiu om cuminte, să-i ascult, ca să trăiesc.

– Trăiește, mă, trăiește, dar... tu n-ai frică ? Dacă nu de oamenii din sat, măcar de puterea Celui de Sus ?!

– Ăl de Sus ! – a rânjit Rigu. De, eu știi ?

– Treaba ta ! Faci cum te taie capul ! Află însă de la mine că e păcat să-ți înșeli și să-ți vinzi aproapele. Te blestemă unul, altul, și nu se știe pe capul cui cad. Poate tocmai pe cel în numele căruia faci tu ticăloșii ! – i-a zis Găiman, a gustat din rachiu, apoi

i-a întors spatele. Din ușa beciului, iarăși i-a zis :
atât am vrut să aflu ! Dacă tu mai ești om sau nu ?!

*

* *

La câțva timp după ultimul cântat al cocoșilor, spre dimineața zilei de Sfânta Maria, un ropot de ploaie caldă a trezit aproape întreg satul. Teama de prăpădul apelor o mai păstra fiecare în minte. Fulgerele au brăzdat în noapte, pe tot cerul dinspre munții Văii Oltului, apoi s-au stins încet, spre Câmpia Dunării. Abia se mai întrezăreau ici, colo câte-o licărire, în revărsatul zorilor, când satul începuse să se miște.

– Asta da, ploaie ! – a zis, peste gard, mulțumit în sine, Ion al lui Neamțu, către Nicu lui Savu.

– Sfântă ! – l-a aprobat al doilea. Mai primește câmpul.

Pământul înmuiat, drumurile din nou desfundate i-au țintuit pe aproape toți ai satului la casele lor. Cu greu au putut să răzbească până la biserică sau la cimitir cei care își plănuiseră să meargă acolo și nu se lăsaseră. Nici Găiman și nici Vătășelu nu s-au lăsat învinși. Își făcuseră din vorbă legământ, și cum văzuseră că norii în zori se împrăștiaseră, luaseră drumul Vâlcei și nu s-au oprit decât în lunca Otetelișului. Răcoarea după ploaie i-a înveselit. Pe drum au vorbit, au glumit, iar când au ajuns în târg, s-au pus pe râs.

– Mă, Marine, de ce suntem noi aici ? De vândut n-avem ce, de cumpărat ar fi destule, dar... l-a

întrebat Vătășelu, apoi s-a scărpinat pe după gât, pe spate și în jurul betelor cu care era încins. Ai dracului, au murit și purecii și păduchii. Nimic nu mai are omul !

Și dac-ai avea, ce să cumperi ?! Târgul e sărac, mai de nici unele nu se văd a fi, așa că... stai locului, că ne ia lumea seama !

Târgul era într-adevăr sărac. Într-un colț, câțiva purcei mici și râpați, două, trei femei, fiecare cu câte o găină la subsuoară și un moș strâmb din toate încheieturile, cu o sfrijită de capră.

– De vânzare ți-e arătarea ? – a întrebat Vătășelu, abia putând să-și țină răsul.

– De pastramă, taică, de pastramă, i-a răspuns omul. Ehe..., nici nu-ți dai seama ce zace pe ea ! Nu te uita că i se văd coastele ! E nemâncată de... aseară, și apoi... caprele, știi dumneata, sunt ale dracului ! – a vrut moșul să-l convingă în speranța că va scăpa de blestemata de lângă el.

Pentru câteva clipe, Găiman a privit cerul și a rămas pierdut cu gândul pe cumpăna anilor.

– Mă, mă ! Când mă gândesc că n-aveam loc să mă mișc aici ! Oi, cai, căruțe cu grâu și porumb... Cârciuma de dincolo era plină. Se beau adălmașuri după adălmașuri ! Acum, arată ca o casă sărăcită – și-a zis el, mai mult ca pentru sine.

Vătășelu l-a ascultat, la rându-i, copleșit de amintiri, gata să-i dea lacrimile. Găiman s-a scormonit în buzunarul din dosul hainei și a scos o bancnotă de cincizeci de lei, împăturită cu grijă într-o batistă, și i-a zis celuiilalt :

– Dacă tot venim..., hai să ne cinstim, apoi să ne-ntoarcem acasă, că... avem de unde ne întoarce ! Of, Doamne, boii mei ! Două perechi cât muntele, aici i-am vândut, ca să ridic casa.

În timp ce Vătășelu și Găiman și-au depănat amintirile, fie în cârciuma de lângă târg, fie pe drumul înapoi, spre sat, la Izlaz, câțiva oameni mai tineri au încins hora.

Momentul potrivit când să-i trimită o scrisoare omului, abia acum îl găsisese și femeia lui Marin Iepure. Timp ea avea destul, fiindcă, în afară de câteva găini, rațe și un purcel, nimic nu o încurca. Nu știa însă carte, iar de câte ori până atunci îl rugase pe Niță al Neagăi, vecinul ei, să-i scrie, el o tot refuzase. Ba că nu avea timp, ba că era prea obosit și-i tremura mâna... Femeia îl zărise de data aceasta stând pe capul prispei, fără alte treburi. Zgârcită, cum era din fire, a scos din butoi o litră de rachiu, a băgat-o sub șorț, apoi a bătut în poartă, omului.

– Mă, Niță, fire-al focului să fii, dacă nici acum nu-i scrii omului meu, te blestem de-ai s-ajungi în fundul iadului !

– Aoleu, Ioană, da' ce-ți veni ? Te-o fi prins dorul de bărbat și nu mai poți răbda ?! Vezi, femeie, că e satul plin, și, după toiul nopții, nici dracu nu te-aude !

– Spurcat mai ești, băiete ! – i-a zis femeia, apoi a gândit să-i taie, într-un fel, pofta de bășcălie. Mă, dacă mi-era de-aia, îți făceam ție cu ochiul, că tot erai aproape. Uite, colo la gard, printre scânduri, și tot mă potoleam.

Niță a făcut ochii cât cepele, s-a uitat în toate părțile și a sărit ca ars.

– Taci, Ioană ! Mușcă-ți limba și taci, că te-aude lumea și mă bagi la belele, om nevinovat !... Ori vrei să nu mai am trai în casă ? ! Măcar dac-ai da și tu, că doar ai de unde !

– Am sau nu, treaba mea ! Tu musai să-mi scrii, că, de când mă duci cu vorba, pân-acum primeam și răspuns !

– De, nici broasca nu cântă pe uscat ! Apoi, tu crezi că eu îmi stric tocul și hârtia de pomană ? Să nu mai vorbesc de faptul că am rupt patru ani la rând opincile pe drumul școlii. Când mă gândesc... Numai bătaia de-am mâncat-o atunci de la învățător face cât un chil de rachiu, acum.

– Un chil ?! – s-a mirat Ioana, speriată. O litră nu-ți ajunge ? Că doar n-ai fi spart să torni pe-o parte și să curgă pe cealaltă ?! – s-a împotrivit femeia în timp ce a scos sticla de sub șorț și i-a întins-o. Niță a luat-o, a învărtit-o de câteva ori, apoi a pus-o la gură și nu a dat-o jos până ce și ultima picătură s-a scurs de pe fundu-i.

– Da, nimic de zis ! Are gust de prună !... Dar asta fu așa..., să-mi aduc aminte literele ! De scris m-apuc atunci când mai vii cu o sticlă ca asta.

Ioana s-a văzut strâmtorată. Semne de glumă nu erau pe fața lui Niță și ea nu a avut încotro. A făcut drumul înapoi spre casă. La venire, încă de cum a intrat pe poarta vecinului, i-a arătat sticla și i-a zis :

– Uite-o ! Na, să vezi că nu sunt din alea de-i tremură mâna când e să dea ceva ! Însă nu ți-o dau – s-a răzgândit ea – până nu văd scrisoarea făcută, că ți se ia vederea și cine știe ce bazaconii mai înșiri !

– E, așa mai merge ! – s-a arătat Niță mulțumit și i-a împins Ioanei un scaun să se așeze.

Femeia a rămas câteva clipe singură. Privirea ei părea că trece prin zidurile caselor, sfredelește dealuri și piscuri. Câteva clipe mai târziu, genele i-au acoperit pe jumătate ochii. Privea undeva în golul timpului care o despărțise de om. Gândurile alergau prin locuri neștiute până ce aduceau sub pleoape, alături, ca pe o nălucă, bărbatul.

– Ioano, nu-i a bună cu tine ! Te-ai damblagit ! Mâine, poimâine o să lozești de una singură prin casă ! Cu toată averea voastră, nici dracu n-o să te facă bine ! De-aia zic : lasă zgârcenia la o parte ! Mai dă și tu de pomană și roagă-te să ai moarte ușoară, că, de cazi la pat, o să te mănânce muștele de vie !

– Ce-ai, băiete, nu ești în toate mințile ? – l-a repezit femeia, ca trezită din somn. Eu de moarte sunt ? Apoi... nu-mi duce mie grija ! Am fini, nepoți, din toți, o să se găsească măcar unul să-mi aducă la pat o cană cu apă ! Dar uite ce : eu veni să-mi faci scrisoarea, nu să bați câmpii aiurea !

– Aia zic și eu ! – i-a răspuns Niță.

– Atunci stai și scrie !

– Scriu, numai spune ce !

Niță a întins o foaie de hârtie pe coperta unei cărți, a înmuiat tocul în călimară, făcând gestul unui pretins funcționar de pe timpuri, și a așteptat.

– Marine ! – a început femeia a-i zice.

– Scriu ? – a întrebat omul, nedumerit.

– Scrie ! Doar nu zisei să-mi cânti. Scrie : „Marine, află despre mine că mă aflu bine, sănătoasă, dar mă dor oasele și șalele, de parcă m-ar fi călcat carul lui Tânjală. Pe aici pe la noi, a trecut potopul.“

– Ho ! Mai încet, moară hodorogită ! Ușurel, că nu mă pot ține ! – a întrerupt-o Niță.

– Bine ! Cum zici tu !... Dar îmi e că mă-ncurc !

Ioana a tăcut câtva timp, apoi a întrebat :

– Scriseși ?

– Hh !

– Ce ?

– I-auzi, ce ?! Tu n-ai ținare de minte ? Cu... potopul ! A trecut peste tine și ți-a deșirat șira spinării !

– Bă, băiete, bă, oasele zisei !

– Oasele, șira, coastele de drac, totuna e ! Spune mai departe, că n-am timp ! Și până una, alta... mai dă-mi o gură de rachiu, că mi se uscă gâtul !

– Ia și scrie : „Ce să-ți mai spun ?“ – și-a întrebat Ioana bărbatul. „A fost prăpădul prăpădului ! Când am văzut că apele se urcă în prispă, nu știam ce să mai fac ; că scara de la pod se nimerise să i-o dau c-o zi înainte, Jițai. Neavând încotro, m-am cocoțat pe fiarele de pe coș de m-am făcut totuna de funingine. Când m-am dat jos, eram ca ăl din baltă ! Acum, bine c-a trecut și-am scăpat așa cum îți spusei. Marine...“

– Iar, Marine ?! O luăm de la început ? – a întrebat Niță.

– Ei, și cu tine ! Scrie mai departe : „Azi de dimineață, în zi sfântă, îmi calcă pragul casei, Găianca. O știi tu. Femeia lui Surdu. Neam cu finu Brichiș. Āla de stă pe uliță, în vale. Cum îți spuneam, nici n-apucă să stea pe pat, și mai, mai să-mi dea în genunchi.“

– De ce, Ioană ? – a întrebat, curios, Niță. Ce belea a mai dat și peste capul ăsteia ?

– Taci și scrie, c-ai să afli ! – l-a oprit femeia și iar l-a întrebat : Unde rămăsesem ?

La pat.

– Aoleo, puță, unde te duce mîntea ?! Tot la pat...

– Ioano, să nu vorbesc cu păcat, dar după ăl rachiu, așa ți-aș trage-o tăvăleală, să mă ții mînte !

– Șiit ! Că ne-aude a ta ! Mă, da', nu zici tu rău ce zici...

– Fii pe pace, a mea nu-i acasă ! E dusă pe la fie-sa. Nici că se-ntoarce pînă nu se-ntunecă. A ? Ce zici ? Să ne fi mutat la tine. Mai continuăm și-acolo.

– Mă, două rînduri și-nchei ! După care... vezi cum faci ! O iei prin fundul curții ! Ai grijă, să nu te vadă careva !

– Zii mai repede ! – a tresărit Niță și a mai luat o gură din sticla cu țuică.

Femeia lui Marin Iepure a continuat :

„Găianca a măritat-o pe fie-sa și au căzut pe capul meu să le fim nași. Și ce să facem, că și-al

Saftei ne e tot un fel de neam ! Ne vine nepot după ai lui Naniescu.“

– Gata, Ioană ! – a încercat s-o oprească Niță. Neamul vostru e mare ! Nașii au la rândul lor nași, finii, alți finii, nepoții, la rândul lor nepoți ! V-ați încurcat definitiv. Dracu știe cum vă mai țineți minte !

– Gata, mă, gata ! – i-a răspuns femeia. Doar atât mai spun : „Tu ce zici ?“

– Eu ? Vreau, păi cum să nu vreau ! – i-a răspuns Niță, de parcă pe el îl întrebase. Când e cu voia omului, nici păcate nu ai ! Hai, fugi ! – a îndemnat-o el. Până ajung eu, tu așterne patul !

Niță se înfierbântase ca la tinerețe. Își ieșise cu totul din minți. Cât ar fi bătut din palme, a golit ce mai era pe fundul sticlei și a sărit gardul la Ioana. Femeia îl aștepta tremurând. La rându-i înghițise o gură de rachiu, să prindă curaj. Când el a intrat în casă, cămașa ei din pânză topită i-a alunecat de pe umeri, lângă picioare. A rămas goală. Omul a strâns-o în brațe, apoi s-au prăbușit pe pat.

La plecare, Niță s-a trezit cu înc-o sticlă cu rachiu în buzunarul hainei. Ioana, rămasă singură, a trăit mai departe clipele abia trecute. În gând și-a zis : „plăcere din păcat !... Ah, plăcere, nu glumă ! Guști din ea, simți cum te ademenește, apoi bei, și tot ai mai bea ! E lăsat de undeva...“

*

* *

Încă din zorii zilei de Sfânta Maria, mai toți oamenii își găsiseră locul. Fie acasă, fie pe drumuri

sau în alte părți. Numai președintele colectivului se tot foia într-o parte și-ntr-alta. Ploaia căzută în timpul nopții îi încurcase definitiv socotelile, mai ales că își pusese în gând să trimită la muncă satul, cu voia sau fără voia lui.

Clămpan, în curtea sa, se simțea pus pe jărat. Nu a putut să țipe, să-njure... Se simțise strâmtorat. De aceea, în cele din urmă, a plecat. Ion al lui Neamțu, de cum l-a văzut în drum, nu l-a scăpat din ochi și, între timp, i s-a plâns femeii.

– Toate ca toate, dar când este călcată în picioare credința omului, nu mai e mult până s-alege praful... Și când mai și știi cine sunt cei care-o batjocoresc, îmi vine să fug undeva-n lumea largă. Uite-l, unul din ei e Clămpan! Tocmai trece la deal! Merge de parcă n-ar mai fi nimeni ca el! Unde s-o duce, ce-o mai căuta, numai el știe! Vai de capul lui! Taie și spânzură de parc-ar fi venetic! Uită că l-a făcut mumă-sa aci! Săraca! Dacă știa de la facere ce năpârcă deschide ochii pe fața pământului, cred că îi pisa capul ca la șarpe, înainte de lumina zilei.

Neamțu a rămas rezemat de pervazul geamului, până când iar a văzut pe Clămpan trecând de data asta la vale, însoțit de Trăscău. În gând, fiindcă femeia nu mai era lângă el, și-a zis : „Păi, se putea?! I-a întâlnit satana. Mai târziu, i-a adunat și pe ceilalți, apoi a venit și tartorele. Primarul! Cine știe ce mai pun la cale? Simt pe undeva, în ei, o crăpătură și vor să o astupe. Fiarele, când nu sunt

suficient de fiare, se strâng, plănuiesc, pândesc, apoi atacă-n haită. Dar ce fiară trebuie să fie ca să nu cadă pradă altei fiare? Ce haită trebuie să se strângă, ca să nu cadă pradă altei haite?“

Neamțu avusese dreptate. Conducerea satului se strânsese în magazia CAP-ului, acolo unde se-strângeau de obicei. În capătul mesei, rezemat de spătarul unui scaun, stătea primarul. Alături de el, președintele colectivului. Pe bănci, ca niște slujitori, brigadierii și șefii de echipă. Goromele, ca magazinier ce era, simțise că pentru el încă nu era momentul să se așeze. Un timp, a tăcut. A luat seama la butoaie, iar, în cele din urmă, a deschis vorba și a întrebat pe primar :

– Ce zici, șefule? Dacă tot mojicul bea, mă-nâncă, chefuliește, noi de ce n-am face-o? Ce, ăia au două perechi de... și noi, numai una? – a încercat el să le descrețească frunțile nu prea luminate, ale celor de față.

Primarul a râs, iar ceilalți au zâmbit, mai ales când l-au văzut oarecum dispus.

– Goromele, mă, nu e rău ce zici! Cu băutura ne descurcăm! Bun! Ce-i facem cu de-ale gurii? Ia zii, că de-aia te țin vâtaf la moșie!

– N-avem ce?! – a întrebat, oarecum mirat, magazinierul. Păi, stâna din Stava?! Într-o jumătate de ceas, cu căruța, am și adus câțiva berbecuți! Unul, doi, îi facem aici și, ce-o rămâne, mai ici dumneata, mai..., mai vedem noi! Câteva căpățâni de usturoi gălesc eu la văcari! O țuică fiartă, o găleată cu vin... după care suntem și noi oameni în

rândul lumii ! Ce ziceți, fraților ? – a întrebat și pe ceilalți.

– Ce zice șeful, noi... – a îndrăznit Zîmboi, căruia i se umpluse deja gura de salivă, de când auzise de o friptură făcută pe jar.

– Cu o mămăligă ar fi ca focul ! – s-a amestecat și Trăscău.

– Bă, nu e tocmai bine !

– Dar de ce, șefule ? – a întrebat Clămpan.

– Am zis ! Nu e bine ! Aici suntem în ochii lumii ! Mai bine punem vinul și țuica în căruță și mergem noi la stână. Chipurile, facem acolo un control ! Până una, alta, tu, Lungule, dă fuga la sfat să-i spui lui Gae de unde să mă ia în caz că... Dracu știe ce mai poate fi ! De asemenea, să le spui ăloră de la Miliție să fie cu ochii în patru și gata pregătiți deseară. Facem un rond prin sat. Oho, abia aștept ! Ardem și câteva amenzi pe ici, pe colo, pe unde mi-ați spus voi. Drumul spre Stava îl știți, așa că poți veni și singur. Bagă de seamă însă ! Dacă mai află și alții unde suntem, te belesc de viu !

– Se poate, șefule ? – l-a întrebat Zîmboi. Doar e de-al nostru !

Lungu nu a avut încotro și nici de ce să-și răcească gura. Știa că nu-i chip să se-mpotrivescă, iar, dacă ar face-o, și-ar bate singur cuie-n talpă. A simțit însă în el un fel de scârbă pentru tot ce i se petrecea sub ochi. Acum, întâia oară de când se înscrisese în colectiv, și-a refuzat orice și s-a căit în sinea sa că, odată, demult, râvnise la postul de

magazioner. A mulțumit în același timp cerului că soarta-l oprise numai la funcția de brigadier.

„Trebuie să mă duc dracu, unde-a nins și nu s-a prins ! Acum, cât se mai poate !“ – și-a zis Lungu în timp ce se ducea spre sat. „Ăștia de-aici nu mai sunt oameni ! Pământul nu se sfârșește dincolo de marginea zării. Acolo, sau dincolo de ea, există un Dumnezeu ! Altfel, viața nu și-ar mai avea rostul ! Acolo aș vrea s-ajung !“

La primărie, el totuși s-a oprit. A transmis mesajul primarului, atât lui Gae, cât și milițienilor. Când gardianul l-a văzut încotro se îndreaptă și l-a întreat de ce nu se-ntoarce la tovarăși, Lungu a răspuns :

– Auzi, tu, Gae, mă puse păcatul de luai o gură de... să-i zic o gură de foc, pe inima goală, și-așa mă răscolește, colea, în piept, de-mi vine să-mi dau duhul !

– De, focul !... Adică, vreau să zic, rachiul ăla tare. M-a ars și pe mine odată. Ce mi-a pățit spinarea..., numai eu știu ! – i-a răspuns Gae, apoi l-a sfătuit mai pe ocolite : du-te acasă numai dacă te-ai gândit bine ! Ai însă grijă, asta e boală care greu se iartă... Vreau să zic, greu se vindecă ! Doamne, păcatele mele, se vede că mi-am pierdut mințile ! Să știi dumneata că de-atunci mi se trage !

În timp ce nici Lungu și nici Gae nu îndrăzneau să-și spună ce aveau în suflet, primarul și toți cei care îi rămăseseră alături, se apropiau de stână. De departe, au simțit miros de carne la frigare.

– Să vedeți și voi cum trăiesc ăștia! Ți de pielea... oii! – le-a zis primarul celorlalți și, dintr-o dată, s-au schimbat la față, în semn de furie.

– Ei, tocmai acum văd ei pe dracu! – a vrut să-l încurajeze Clămpan.

– Ți ești tu! – i-a răspuns primarul și i-a aruncat o uitătură piezișă.

– Dumneata, eu,... – a mai continuat președintele în timp ce s-a gândit la ei ca fiind mai marii satului.

– Taci, mă! – l-a oprit Zîmboi. Iar scoți vreun porumbel din gură! Apoi, către primar: Iertați-l, șefule, și pe el și pe ăștia la care ne ducem! Oameni suntem cu toți!

– Oameni?! Fie și cum zici tu! Așa ca să nu-mi stric ziua, nu de-altceva...

La stână, ciobanii i-au primit cu chef și vorbă bună, însă primarul nu a putut să se abțină.

– Ce vă spuneam eu, mă?! Trai, ca-n rai! Să vedem pe banii cui?!

– Pe-ai noștri, șefule! – i-a răspuns cel mai bătrân dintre ciobani. Avem și noi oile noastre, mieii noștri.

– Dacă-i așa, să ne puneți și nouă unul pe jar, că doar n-am venit să vă vedem pe voi și să ne curgă balele pe aici.

– Cum să nu, șefule? Un pic de răbdare, și gata! – s-a nvoit, din capul locului, celălalt cioban, mai ales când a dat cu ochii de damigene. Hii! I-auzi brâul, brâul, brâul! – a început el a țopăi de câteva ori și a pocni din degete, ca să deschidă

pofta musafirilor. Muiere, cheamă-l pe-ăl mic cu fluiera ! – și-a îndemnat el femeia ce părea înspăimântată.

– De, tovarășe ! Poftim, să le mai zicem ceva ?!
– a dat, amețit, din cap, președintele colectivului.

– Nimic ! – au răspuns în cor brigadierii și șefii de echipă. La așa oameni și așa primire, n-avem cuvinte !

– Laolaltă au băut, au mâncat și s-au amețit. Au băut apoi iar, până când, în cele din urmă, s-au îmbătat. Cu încheieturile înmuiate, stăteau tolăniți pe lângă câte-o tufă, care, parcă, în ciuda lor, își muta repede umbra. Flăcăul cu fluierul se ținuse în pas cu ceilalți. Cântase, dar și băuse. Primarul ce mai era între și-ntre ! Îi vedea când pe unul, când pe altul, când se vedea și el între ei, dar parcă era, parcă nu era. Ceva îl frământa.

„Simt c-aș vrea ceva... Pe ea ! – și-a zis și a întins mâna spre nevasta ciobanului. Ciobănița, o femeie tânără și zdravănă i-a părut dintr-o dată, mult mai frumoasă decât era. Ea se grăbea să strângă resturile, să îndrepte sticlele răsturnate și se tot apleca după câte ceva. Sâni plini îi cădeau în afara bluzei cu nasturii aproape desfăcuți. Razele soarelui erau acum un dușman pentru ea. O dogoreau și-n același timp o dezbrăcau în toată goliciunea ei, fiindcă fusta îi era dintr-o stambă subțire. Buimac, primarul o urmărise. O vedea când pe ea, când cu o alta lângă ea. Nu știa ce să facă. În cele din urmă, după ce și-a dat câteva palme, s-a ridicat. A pândit femeia până ce a intrat într-una din încă-

perile zidite lângă stână, apoi a dat buzna și el. Ea stătea aplecată deasupra așternutului și-l întindea. S-a repezit asupra ei. Ciobănița a vrut să țipe, dar s-a gândit la scandalul ce ar putea să iasă și a tăcut.

Lungu a ajuns acasă, pe când cei din Stava zăceau. De cum a intrat în curte, nevastă-sa l-a văzut abătut, cum de altfel fusese și în zilele trecute.

„O fi vreuna să-și fi găsit alta prin sat ! Năroadele astea de au bărbații duși prin lume sunt în stare să pună cracii în sus pentru două, trei zile pontate aiurea, dar parcă nu-mi vine să cred. Nu e el dintr-ăia de umblă cu ochii după fuste ! Altceva îl roade la inimă ! Buba coace ea ce coace și, până la urmă, tot sparge ! Așa că... n-am decât să-l las în apele lui. Aflu eu !“ – a vorbit cu ea însăși, Rița.

Lungu, de cum intrase în casă, fără să mai stea pe gânduri, și-a aruncat hainele și a îmbrăcat altele ceva mai noi și curate. A încălțat ghetetele pe care rar le folosea.

„Doamne, cui mă lasă ?“ – s-a întrebat în gând Rița, dar nu a îndrăznit să zică ceva.

Când Lungu era gata pregătit de drum, ea nu a mai putut răbda și a zis :

– Unde te duci, omule, fără să spui o vorbă ?

– Of ! Nu știi ce să-ți spun, femeie ! De la o vreme-ncoace, mă arde-n capul pieptului ! Uneori, mă-ndoaie durerea... – a găsit Lungu să-ntărească o minciună scornită pe loc, pe care aproape că și el o credea. N-am vrut să-ți fac inima rea. Nu ți-aș fi spus nici acum, dacă nu mă întrebai. Mă duc la doctor, la oraș.

– Să fi mers cu tine ! – s-a liniștit, într-un fel, femeia, fiindcă el îi domolise bănuielile, dar se și îngrijora în același timp. „Decât bolnav, mai bine cu mândre prin sat ! Trece pe la ele și tot acasă vine !“

– Eu te-aș fi luat dacă ar fi avut cine rămâne acasă ! Cum om de încredere greu găsești, mă duc și singur. Ce să fac ?! – i-a zis Lungu, de data aceasta cu sinceritate.

– Să-ți fi dat ceva de-ale gurii la tine ?! Unde pleci așa cu mâna goală ?!

– Am ceva parale, și-apoi... nu mă duc în mijlocul pădurii ! Pe-acolo, găsesc eu un colț de pâine să-mi domolesc foamea ! – i-a mai zis el și a făcut hotărât primii pași.

Rița l-a urmat până la poartă. Acolo, a vrut să-l întrebe când are să se întoarcă, dar nu a avut putere. L-a urmărit însă cu privirea până ce el a dispărut până la prima cotitură. Ceva mai târziu, din prispa casei, ea se tot uita pe drumul ce șerpuia spre coama dealului. Abia atunci când nu l-a mai zărit, s-a apucat de treburi.

Când Lungu plecase din curte, soarele era la chindie. Odată cu seara, după ce urcase și coborâse câteva costișe, s-a oprit în dealul Șimnicului. Zarea, de-acolo îi părea o margine de clopot ce cădea tocmai dincolo de un alt deal, în partea cealaltă a orașului. Ca o pânză vălurită, o pâclă cețoasă se întindea peste oraș.

„Multă suflare ai mai strâns și-n locul ăsta, Doamne !“

Sub deal, înainte de a intra printre case, s-a oprit la cișmeaua ce-și prelingea izvorul, la numai un pas de marginea drumului. Lungu și-a spălat mâinile, și-a clătit fața cu apă limpede și rece, apoi a băut dintr-o cană de tablă smălțuită ce era legată cu lanț de crucea fântânii. A tras de câteva ori aer în piept și-a oftat ușurat. A citit după aceea câteva nume încrustate pe piatră. Nu le cunoștea, dar știa că sunt ale celor care săpaseră și sfințiseră cișmeaua.

„Slăvit să fie-n veci ! Uite, câte lucruri bune, de bună voie, n-ar face omul dac-ar fi liber ! Ei, săracii, au trudit oare îndemnați de la spate ? Nu-mi vine să cred nici în ruptul capului !“

Timp cât să-și odihnească trupul nu avea, chiar dacă locul era potrivit. Lungu și-a amintit de ce venise la oraș și s-a grăbit să ajungă acolo. Pe drum, a îndemnat. Aproape de gara îmbâcsită de mirosul fumului și al aburilor de locomotivă, avea un cunoscut la care, curând, a bătut la poartă. I-a răspuns Florea. Tocmai cel pe care-l căuta.

– Pe cine-mi văd ochii ?! Doamne, la oricine m-așteptam, dar numai la tine, nu ! Se vede că deal cu deal se întâlnește, dar om cu om ?! – s-a bucurat Florea când l-a văzut, apoi l-a îndemnat să intre și a strigat la nevastă-sa.

– Leanțo, a dat Sfântul să ne intre și nouă un om în casă ! E dintr-ai mei, din sat ! Așa că pune ceva pe masă ! N-o să stăm cu dinaintea goală !

Femeia a vrut să intre în încăpere, dar s-a oprit în prag. I-a luat seama lui Lungu, apoi s-a întors fără să scoată o vorbă. Dintr-un dulap, a scos o

sticlă cu rachiu și două pahare pe care le-a așezat pe masă în timp ce a încercat să-și amintească dacă îl mai văzuse.

„Nu mi-l amintesc, dar, după câte cred, nu pare a fi dintre cei care reazemă cârciumile, ziua-ntreagă, și nici pungaș de peron.“

– Ia zii, măi băiete, ce mai e pe la noi? – a întrebat Florea, dornic să mai afle câte ceva despre locurile în care, pentru o clipă, se văzuse iar copil.

– Ce să-ți spun? Greu pentru toți când n-ai din ce trăi, și, mai ales, e greu când fiecare își aduce aminte că odată, demult, aveau... și ce mânca, și libertate... Acum... toate s-au dus. Să nu înțelegi că eu n-am ce mânca. Altceva m-a făcut să plec de-acasă! Am venit la tine să m-ajutri măcar c-un sfat. Să-mi spui și mie cum să scap de-acolo. Să găsesc pe-aici o slujbă, fie ea și de hamal. Car valiza unuia, îmi plătește, apoi îmi dă pace. În sat, ăia nu te mai slăbesc. Hăis în deal, cea în vale până cazi frânt.

– Știam eu de când te-am văzut că nu degeaba ai bătut drumul la oraș... Și zici că primarul și Clâmpan s-au ajuns? Hai, mai spune-mi și mie! – l-a îndemnat Florea.

Lungu i-a povestit până târziu, după miezul nopții. Celălalt l-a ascultat, s-a cutremurat și i-a zis:

– Omului îi e dat să vadă și să-ndure multe! Viața îl sucește, îl învârtește...! De multe ori moare și nu știe dacă a trăit. Mă, dar ce-mi spui tu, nu credeam să fi dat cu mâna de cer!

– De trăit s-ar putea ! – l-a întrerupt Lungu.
Numai să te lase alții !

– E, vezi, „ăștia, alții“ omoară sufletul în om și, fără el, timpul e ca și mort. Nu e cazul la tine. Dacă te-ai fi stins, nu veneai acum aici. Bucură-te că trăiești și hai să cinstim ! – l-a îndemnat Florea în timp ce a umplut paharele.

– Floreo, tot larg la inimă ești ! Cum te știu !
Până acum nu cinstirăm ?

– Ba da ! Trecutul ! Așa cum a fost, tot merită, mai ales că el nu este mort.

Cei doi au ciocnit paharele, au gustat din ele și le-au așezat înapoi pe masă.

– Nu mai bei ? – a întrebat Florea.

– Aș mai bea eu dacă n-aș duce grija zilei de mâine !

– Mâine ?! Mâine, tu te vei naște a doua oară, iar eu am să-ți fiu moașa. Hai, mă, ce Dumnezeu, că doar n-am să te las pe drumuri ! Curaj !

Lungu s-a luminat la față precum se luminează cerul după o ploaie de vară.

– Parcă mi-a mai venit inima la loc ! – s-a bucurat el. Dar tot nu-mi vine a crede ! O meserie nu am, tânăr nu prea mai sunt..., cine și ce să facă cu mine ?

– Omul, cât trăiește, învață, iar de muncă... tu ești tocmai bun.

– De muncit, muncesc, numai bani să iasă ! Mă, Floreo, crede-mă, nu vreau să mai fac avere, ci numai să trăiesc și eu ca omul. E mult... ?

*
* *

Luni, după Sfânta Maria, încă mahmur după cheful de care nu voia să mai audă, primarul și-a amintit de zilele trecute și mai ales de sâmbătă, când oamenii nu ieșiseră la muncă, și s-a înfuriat. A chemat la el milițienii satului și le-a ordonat să amendeze cu câte cinci sute de lei pe cei pe care îi considerase a fi capul răutăților. În seara aceleiași zile, mulți dintre oamenii satului, printre care și Găiman, s-au trezit la poartă cu gardianul.

– Doamne, ce să mă fac ? – s-a jelit Marița lui Budulan în fața lui Gae. De unde să dau eu atâția bani, când, de la colectiv, îmi dau doi lei pe ziua de muncă ?

– Nu știi, femeie ! – i-a răspuns, rece, gardianul. Altă dată să-ți bagi mințile-n cap și să faci ce ți se spune !

Marița a suspinat. Găiman a oftat numai, a scrâșnit din dinți și iar a oftat când gardianul i-a dat jalba. Ochii i s-au pironit dintr-o dată pe casa lui Rigu. Privirile, ca două flăcări, sfredeleau pereții.

– Mi-ai făcut-o, da ? Am să plătesc. Vând ceva și plătesc, dar, într-o zi, nu știi deocamdată care, ai să mi-o plătești tu mie, și încă scump. Ți-o jur !

*
* *

– Mărine, după ce că nu s-a strâns aproape nimic în secerat, am auzit că mai întâi colectivul își

dă contractele la stat ! – i-a zis, revoltat, Vătășelu lui Găiman, într-o seară, când venise să-i spună că a doua zi e Adunare generală la școală. Pe noi ne-au lăsat pe urmă... Dacă mai rămâne ceva, dacă nu... Noi putem răbda ! Ce zici, mergem ?

– Mai încape îndoială ?! Își bat joc de munca noastră și noi stăm cu mâinile în șolduri ? Nici vorbă !

– S-a ales pulberea și praful de ea !... Iar dacă și acum tăcem, chiar că s-alege praful de toți ! – a întărit Vătășelu, după care a plecat.

Găiman s-a întors și el din drum și a intrat în curte. „Să nu tăcem!“ – și-a zis încurcat. „Până când să tot tăcem ? Eu, unul, n-am să tac ! Să-mi spună numai atât: de ce mă-nșeală și mă fură ? Cu ce drept ? Cu care legi ? Ah, blestamate timpuri ! De le-aș putea schimba...“

„Iar i s-a năzărit ceva sau cine știe ce îi mai băgă în cap Vătășelu ?!“ s-a întrebat Jana îngrijorată.

Noaptea trecuse greu pentru Găiman. Aproape că n-a închis ochii. Dimineața, la fel, până când președintele colectivului și brigadierul i-au trecut prin fața casei, spre școală.

„Bine că se ține ședința, că-n rest, vedem noi ! Mai rău de-atât nu se poate, dar poți ști în ziua de azi ?“

Până când el să se îmbrace, mai mulți oameni dinspre cotitura Popeștilor i-o luaseră înaintea. Veneau, ținându-se șir, grupuri grupuri : Neamțu și Frățileanu, Ciuculete, Nămol și Mitricel...

– Mă, să nu tăceți ! – i-a îndemnat Vătășelu pe cei care treceau pe lângă el, apoi a strigat la Găiman : Marine, hai o dată, ce mă aștepți ? Lăutarii ?!

Curtea școlii aproape că se umpluse. În clădire însă nu se putea intra încă. Ușa era închisă. Capii satului întârziaseră. Închiși în cancelaria primarului, plănuiau care va lua cuvântul și ce va spune. Gae păzea ușa de la intrarea în primărie încât nimeni să nu-i deranjeze. Din când în când, el a intrat și a raportat :

– Au mai trecut ai lui Roncea, Naniescu, Ciungu...

– Bine, bine ! Fii cu ochii pe ei ! Vezi ce fac, trage cu urechea la ce zic și apoi iar mai vii !

La numai câtva timp mai târziu, gardianul a intrat din nou în cancelarie.

– Vin puhoi din toate părțile ! Nu le mai pot ține socoteala !

– Eu zic să-ncepem ! Intrăm în școala a veche ! Cine are loc, bine, cine nu, mai stă pe-afară, sau poate pleca ! – și-a dat cu părerea Clămpan.

– Începem ! Da ! – a aprobat primarul, apoi a ordonat lui Gae să deschidă ușa căminului cultural și să spună celor din curte că, în curând, vin și ei.

Când Gae a deschis, cu teamă, clădirea, cei adunați au năvălit. Încăperea nu era prea mare. Înăuntrul ei, pereții erau cât de cât curați, iar unde pe alocuri tencuiala căzuse, fuseseră prinse în cuie lozinci cărora oamenii nu le dădeau importanță. În capătul dinspre față al sălii, era așezată o masă.

Deasupra ei, pe perete, aproape de tavan, era înrămat un singur tablou.

– Drace ! Ia te uită, măă ! – s-a mirat Neamțu în timp ce s-a așezat pe-un scaun. A rămas singur, arde-l-ar focul !

– Pe vremea mea... – a zis Frățileanu când a văzut încotro s-a uitat Ion. Pe vremea mea era Stalin, unul cu cioc și doi cu barbă. Eu pe ei i-am prins când învățam să mă iscălesc. Țsta cine-o mai fi, că nu-l cunosc ? – a întrebat el, fără să vrea de undeva răspuns.

– Păi, nu e Stalin ? – s-a prins în vorbă Neamțu în timp ce și-a pus mâna streășină ochilor și și-a încruntat privirea.

– E dracu de la balta verde ! E-al nostru, de-acum ! Ce știi dumneata ? Țla de care-ntrebi avea mustăți răsucite ! Ca tartorele iadului !

– O fi spânit, mai știi ? L-o fi blestemat careva și-o fi spânit ?! – a bombănit celălalt, dar a fost întrerupt de liniștea ce, în câteva clipe, a împânzit sala.

Printre rândurile de scaune au trecut, unul după altul, ștabii. Primarul și președintele s-au așezat pe scaunele din spatele mesei. Brigadierii și șefii de echipă au rămas pe primele rânduri din sală. La scurt timp, liniștea a fost curmată de președinte.

– Tovarăși ! Facem această adunare ca să vedem, să analizăm care este rodul muncii noastre.

– Vrei să spui a noastră, că pe voi nu v-am văzut cu sapa ! Pe nici unul ! – s-a ridicat, din sală, Ciuculete.

– Așa e, așa e ! – au strigat mulți, de prin toate colțurile.

– Care și cum a muncit rămâne de văzut ! Ori-cum, nu sunteți voi cei care analizați munca celor din conducere !

Clămpan a fost din nou întrerupt.

– Liniște, tovarăși ! – a țipat înfuriat și a bătut cu pumnul în masă.

– Lăsați-l, mă, dracu, să vedem ce mai lozește ! – a zis careva dintre cei mulți.

Dar, ca lucrurile să meargă bine, ședința să decurgă normal, propun ca din prezidiu să mai facă parte brigadierii Trăscău și Zîmboi, iar din partea dumneavoastră, Rigu, om destoinic, pe care singuri vi l-ați ales !

– Ales noi ?! Cine, mă ? Cine și cu ce ocazie ? – a strigat Găiman.

– Tu să-ți ții gura, dacă nu, te potcovesc iar !

– Vedem noi care pentru care găsește cuie și potcoave ! – a scrâșnit din dinți Găiman și s-a așezat forțat în scaun, împins de Vătășelu.

– Cei strigați să poftească aici ! Să grăbim lucrările, tovarăși ! – a încercat să-și potolească mânia, Clămpan.

– Zoriți-le, lua-v-ar dracu ! Vă bateți joc de noi un an întreg și acum dați zor ?! – a înjurat tot Găiman.

– Taci, mă, vrei să te ia jandarmii ? E timp și de răfuială.

– Tovarăși ! – s-a ridicat de data aceasta primarul și a oftat. Cei din sală au tăcut.

– Tovarăși ?! Noi, dar mai ales eu, știm ce greutateți aveți și ce vă frământă, însă anul ăsta natura a fost vitregă cu noi. A plouat mult.

– Așa e ! Știm cu toții ! Ați văzut și voi ! – l-au aprobat cei din dreapta și din stânga sa, înainte ca oamenii să-nceapă iar să strige.

– De știut, știm. Știm că anul ăsta a plouat prea mult, că anul trecut a fost secetă, că la anul cine știe ce-o mai fi... Până mai ieri, toate belelele veneau de la Dumnezeu. Acum, de la tovarășa natură ! Mâine, poimâine, cine știe de la care tovarăș, drac, sau duh vin. Altceva nu știm noi ! De ce nu ne plătiți munca ? Pământul ni l-ați luat, boii și carele la fel, munca ne-o luați. De ce ?

– De ce ? – a întrebat, în cor, întreaga sală.

– Rău sau bun, așa cum a fost timpul, de pe câmp tot s-a strâns ceva ! Voi însă dați partea noastră cotă, la stat, ca să rămâneți în scaune sus puse, de unde puteți jecmăni și trăi în voie ! – le-a strigat Frățileanu.

– Hoților ! – au strigat și cei din sală.

– Tâlharilor ! – s-a auzit o voce.

– Tovarăși, nu e vorba de nici o cotă ! Noi dăm ce ne-am angajat.

– V-ați angajat pe spinarea noastră ! Cu ce drept, mă ? – a întrebat iar Găiman. Dați-ne ce-i al nostru și vă lăsăm să dați cu capul sub voi.

– De dat... ne-am gândit să dăm acum, la început, câte o jumătate de kilogram de grâu la ziua de muncă... și doi lei pe deasupra !

– O jumătate de chil ?! – s-au întrebat, mirați, oamenii.

– Și doi lei la ziua de muncă ! Ce, nu v-ajunge ? – i-a întrebat și Găiman pe cei din juru-i. Așa ne

trebuie, dacă le cântăm în strună ! „De ce nu mi-aș fi luat eu și muierea ? S-audă cu urechile ei ! Să vadă pentru ce și-a rupt oasele ! Că mie îmi scoate ochii și-mi dă peste nas, când dau să spun ceva.“

– Măi, tovarăși ! – a țipat cât l-au ținut puterile, Clămpan. Eu îl bag în mă-sa pe-ăl de mai scoate o vorbă fără să se înscrie la cuvânt ! Cu asta am terminat !

– Huo !

– Cheamă miliția ! – i-a zis primarul unuia din brigadierii și i-a arătat fereastra pe care să iasă.

Până ce șeful de post și ajutorul lui să sosească, lumea se împrăștiase. Găiman, Vătășelu și ceilalți se îndreptau spre casele lor, tăcuți și mai amărăți ca oricând. N-a scos unul o vorbă. Tocmai la piscul bisericii vechi, ale cărei ziduri dărâmate rămăseseră o mărturie a unor timpuri trecute, Găiman a ridicat ochii spre altarul nevăzut, apoi a întors privirea spre cimitirul de dincolo de vale. Cu vocea sugrumată, abia a putut zice :

– Morții, ei cei care au intrat în pământ pentru pământ, ne mai pot ajuta ! Pe ștabi, sau pe noi, să ne cheme la ei ! Ajută-i, Doamne, și fă cum e mai bine !

*

* *

„Primarul, președintele... toți s-au pus pe capul meu, iar eu, de unul singur, nu pot întoarce lumea pe dos. O scânteie-ntr-un loc nu-nseamnă flăcări peste tot !“ – s-a frământat Găiman. „Decât

s-o țin așa..., fără măcar să sper, mai bine plec. Îi las pe ei, să văd, împărățesc pământul? Într-o zi sau alta, tot o să-și frângă gâtul! Atunci, poate atunci am să mă-ntorc! Până una, alta, trebuie să-mi țin casa, copiii..., și-atât. Plec!“ – se hotărâse el în cele din urmă, atunci când gardianul i-a adus înc-o amendă.

Găiman i-a spus femeii ce avea de gând să facă. Nu se aștepta ca omul să-i plece, și vestea a pus-o în încurcătură.

– De, Marine! Dumnezeu să fie cu tine și să-ți ajute, dar și singură..., de ce să n-o spun pe-a dreaptă, mi-e frică! Aici, ăia de-ți stau ție-n gât o să mă ia peste picior. Copiii poate n-au să m-asculte... în rest..., ar fi cum ar fi... Dar mai bine du-te! Să-ncercăm și altfel.

– Copiii! – a gândit Găiman și a oftat. Ei trebuie să știe de ce-am plecat și să facă ce le spui tu. Cât despre ăștia, mai ușor îi înfrunt de departe, decât stând aici, chiar dacă sunt ei puternici... Iar ție o să-ți dea pace, cum fac și cu celelalte.

– Of, omule! Ele au bani la saltea și pe deasupra, nu vezi cum trag la ele în văzul lumii, când unii, când alții?

– Tu nu ești dintr-ălea! – și-a arătat Găiman mai întâi încrederea, însă, fulgerat de un gând otrăvit, a amenințat: ...Iar dac-ai fi și n-am aflat până acum, aflu mai târziu, însă să știi că de cum o s-aud măcar o vorbă, îți iau gâtul cu securea pe tocătorul de lemne!

– Cât mă privește pe mine..., n-ai nici o grijă !
– l-a asigurat Jana. Tu să nu te-ncurci cu vreo
mujerie pe-acolo ! Îți spun fiindcă au mai făcut-o și
alții... Și, Marine, ai grijă, dă-te după oameni ! Mai
bine dă de la tine decât să intri-n scandaluri ! De-ai
ști cât am... tremurat eu zile-n șir... ! De cei de-aici
scapi, dacă pleci, sau scapă ei de tine. Or fi însă și
pe-acolo oameni răi, așa că domolește-te ! Nu mi-ai
spus unde te duci ?

– Unde ? – s-a-ntrebat Găiman și a rămas pe
gânduri. Visez să mă duc acolo unde se simte ade-
văratul gust al pâinii și miroase a busuioc, dincolo
de freamătul gândului și zbuciumul sufletului, acolo
unde omul să se poată sătura dintr-o fărâma, unde
fluietul face țândări aerul, cavalul tună, iadul se face
pulbere, cazanele cu smoală îngheață și cerul își
capătă culoarea dintâi, acolo unde moartea nu mai
are cu nimeni nimic, acolo unde apele își mângâie
albia cu susurul izvorului și păsările sărută stropii de
adevăr căzuți din norii încărcăți de adevăr, acolo
unde mugurul pleznește când nici nu te aștepți și
frunzele dau năvală peste zburdălnicia mieilor albi
și puri ca sufletul îngerului, acolo unde sufletul a
rămas suflet, unde cântecul lăutarului curge în
pahare cu vin, de peste tot, cum curg primăvara, la
vale, apele. Dar mai întâi ar trebui să mă duc acolo
unde se cere iertare Celui de Sus.

Ochii lui Găiman, îndreptați spre cer, au cobo-
rât pe pământul din fața casei, apoi s-au rotit prin
încăperea în care dormeau și au rămas câtva timp
parcă așezați pe pat.

– Mă duc la Pastoc ! Am încredere în el... De altfel, altul nici nu cunosc.

Jana îl urmărise clipă cu clipă, îi înțelesese gândurile și dorințele de dincolo de priviri. Și-a adus aminte despre câte ceva din tinerețe, l-a ademenit, apoi s-au dat în pat.

– Mai am încă pentru ce trăi ! – i-a zis Găiman într-un târziu.

– Și eu la fel ! – l-a încurajat ea, apoi l-a întrebat când pleacă.

– De ce mă întrebi ? Ca să scapi de mine, sau ți-e teamă ca nu cumva să mă răzgândesc ?! – a întrebat-o el, zâmbind.

– Nici una, nici alta nu mi-ar fi trecut prin cap. Vreau însă să nu pleci ca de la o casă pustie, și mai vreau să mai ții minte că aici ți-a rămas nevasta, copiii și, chiar dacă tu pleci, într-un fel dezertezi, pe noi nu ne părăsești.

La miezul nopții, Găiman a plecat. A doua zi, când Jana s-a dus la câmp, nu s-a arătat a fi nici bucuroasă, nici tristă. Femeile din sat, curioase, au întrebat-o :

Nici după amenda de ieri, al tău nu și-a băgat mințile-n cap ?! Tot nu vine la muncă ?

– S-o fi-mbătat de necaz ?! – a-ntrebat-o Paulina.

– De-aia nu mai puteți voi ? De grija lui, sau îi purtați vreuna sâmbetele ? Uite că a plecat ! – le-a înfruntat ea.

– Unde ? – au întrebat mai multe deodată.

– În lumea largă... Și dacă acolo a zis că se duce, acolo s-a dus ! De-acum, nu mai încurcă pe nimeni cu nimic... Sau poate... nu vă dă pace nici de departe...

În câteva săptămâni, s-au făcut nevăzuți mulți alții. Aproape toți bărbații buni de muncă ! În sat, rămăseseră femeile, președintele cu brigadierii, tractoriștii, Foltea și Gorici. Drumul lor nu avea răscruci. Era drept, dar în același timp plin de gropi și hățșuri. Soarta așa hotărâse.

*
* *

Seară de seară, spre sat, cobora dinspre vii mirosul de struguri pârguiți. Începuse toamna. O liniște bănuitoare plutea peste tot ținutul.

– Se-ndreaptă lucrurile dacă au plecat unii ? – a întrebat Trăscău, într-o seară, pe Clămpan, în timp ce se gândea la culesul porumbului și curățitul câmpului.

– Se-ndreaptă ! – s-a grăbit să răspundă celălalt. Dă-i dracu ! Cei care s-au dus încurcau mai mult lucrurile. Pe deasupra, mai ne puneau în cap și pe alții ! Mai bine așa ! Pe femei – că ele au mai rămas – le sucești cum vrei.

– De ! Bine-ar fi să fie cum spui, dar dacă-ncep iar ploile, porumbul, după ce că s-a făcut puțin, o să rămână pe câmp, și iar dăm de dracu !

– De-aia trăim, ca să dăm ! Altfel, n-am mai simți că mai suntem !

„Cei mari au dreptate tot timpul ! Puterea le-o dă !“ – și-a zis Trăscău în gând.

Orbit de interese și îngâmfare, Clămpan nu-și făcuse probleme nici în urma scandalului de la școală și nici mai târziu, când, unul câte unul, oame-nii se îndreptau spre oraș. Primarul urmărise însă îndeaproape plecarea multora. El își dăduse seama că ea devenise o boală pentru care, dacă nu va lua măsuri de stagnare și combatere, nu prea târziu, îi va ataca și lui scaunul, iar atunci nimic nu-i va mai fi de folos. De la o zi la alta, el era din ce în ce mai tăcut. Adesea, Gae îl văzuse rămas pe gânduri, cu privirea fixă, întocmai ca o femeie care vrea să facă ceva nepermis și caută un mod de a-și pune planul în aplicare, fără a fi prinsă.

„Nenorociții ăștia mai sunt încă legați de pământ“ – i-a trecut prin minte înainte de orice, mai marelui din sat. „E adevărat că mai au doar lotul ajutor. Mai mult n-am de unde să le dau, dar la toți care s-au dus, îl iau și pe cel care-l au. Să-i vezi cum vin înapoi, unul câte unul, după cum au plecat. O fi, sau n-o fi bine ? Nu mi-e decât să nu iasă iar scandal. Aș putea face și altfel. Să-i plătesc mai mult, și același lucru aș obține. Când știu că numai cu o lingură în plus i-aș potoli... Dar șefii mei ? Atât ar trebui să afle că n-am dat la stat tot ce-am contractat și... zbor. Eu să zbor ?! Decât să mă-nfunde în cine știe ce hududoaie, unde să-nvăț carte pe negliobii negliobilor, mai bine să-i ia dracu pe toți ! Oricum, situația e-ncâlcită. Clămpan, Goromele... ce-or zice ?“

– Lasă-i încolo ! Bine că s-au dus ! Avem liniște, altceva nici că ne mai trebuie ! – i-a răspuns președintele colectivului când a fost întrebat, dar când a văzut că magazinierul i se alătură primarului, și-a schimbat și el părerea fără a ști de ce.

Goromele, șiret din fire, și-a adus aminte de propunerea lui Clămpan cu stupii. A pitrocit-o nițel în minte, apoi le-a zis :

– Bani mai mulți și fără cine știe ce muncă ?! Nu e deloc rău ! – s-a prefăcut el că-și stoarce creierii în timp ce primarul și Clămpan îl ascultau cu sufletul la gură. Parale se pot scoate prin muncă deșteaptă sau hoșie. Cum noi nu suntem tâlhari, de muncit, așa de-a moaca, nu mai are cine... Nu ne rămâne decât să fim deștepți. Cine credeți că ar putea munci pentru noi ?

– Hm ! Dracu !... Și nici ăla, că n-o fi prost.

– Nu dracu, șefule, ci o stupină ! Dacă am avea câteva sute de familii acolo... albinele își fac datoria fără să le-ndemni și fără să ceară ceva. Aici, la noi, unde și pomii și florile sunt până toamna târziu, ar merge de minune. Curge mierea, curg și gologanii și sincer, nici nouă nu ne-ar strica. Măcar câte-o linguriță, dimineața, pe burta goală. Am auzit că face bine.

Primarul și-a descrețit fruntea în timp ce președintele a pus capul în pământ, plin de invidie.

– Bun ! – l-au aprobat amândoi. Dar cum rămâne cu restul ?!

– Care rest ?! – s-a mirat Goromele.

– Oamenii ! Scoatem bani și le dăm de po-mană ? S-o crezi tu ! Să muncească din greu pentru ei, dar unde ?

– Da ! Eu..., în magazii, hambare, nu am cine știe ce de făcut. Mă descurc la fel cum am făcut-o și până acum. „Mare comedia dracului ! Are de gând să-mi aducă alții pe cap. Eu am oamenii mei !“ – și-a zis Goromele și s-a și scuzat în fața primarului.

– Lasă-i, șefule, încolo ! De rupt oase, găsim noi pentru ei. Chestiunea cu stupii e pe locul întâi. Ar trebui discutată și la județ. Să știe cei de acolo că noi am găsit o vacă bună de mulș și ceva se schimbă. Inițiativă, nu glumă ! Am înțeles că astfel de lucruri se încurajează cu premii. Bani, vreau să zic, și... cu laude ! Nu se știe de unde sare iepurele ! Destul ne-au beștelit ! O dată ne vedem și noi printre primii, și de ce nu ? Credeți că alții sunt mai breji ? Peste tot o apă și-un pământ, numai că unii știu să iasă în față.

– Au stofă-n ei de negustor ! Își prezintă până și rahatul ca marfă de preț, iar cine n-are ochi să vadă îl ia drept bun.

Primarul s-a uitat la amândoi. Le-a drămuit vorbele și a găsit că propunerea lui Goromele era chiar pe pofta inimii sale.

„Cum de nu mi-a trecut până acum prin minte ? – s-a întrebat mirat, în gând, primarul. Nu-i a bună ! Primesc sfaturi de la un terchea-berchea, în loc să-i dau eu lui, dar fie ! Cât despre ce mi-a spus Clămpan, prostii ! Știu eu mai bine. Trebuie să ai oameni mari, nu glumă ! Unii să te propună, alții să

te susțină, șefilor să le fii pe plac, altfel și un milițian e cineva pe lângă un pârlit de președinte la nu știu ce colectiv ! Nu sunt luați în seamă oamenii mari dacă nu cântă în strună puterii. Eu, unul, aș cânta, dar nu știu cum ?! Cu stupii, parcă merită să încerc ! Vorba prostului... Or curge parale, mai știi ?“

– Să fac, sau nu cum ziceți voi ? – i-a întrebat primarul.

Un timp s-a și văzut în biroul primului secretar, susținând înverșunat ideea, însă ceva ca o ceață ce-i învăluia mintea, l-a împiedicat să întrezărească răspunsul șefului de județ, așa cum și-l dorea el. Pe moment, a ezitat.

„Ehe, primarul e pe marginea gropii ! – și-a zis Goromele. Să-i dăm brânci, mi-e că mă trage după el, iar, dacă nu poate, mă aruncă cel care o să-i ia locul. Dacă-i întind mâna, nu mai văd eu stupi aici cât îi hăul, și mierea o să curgă-n altă parte.“

– Șefule, dacă tot vrem să ne jucăm cu focul, s-o facem pe timp fără furtună ! – l-a îndemnat, în cele din urmă, magazionerul.

– De ce, mă ? N-aveți curaj ? Eu unul am. Dar dacă nu iese bine, pe voi cade beleaua !

*

* *

Cei trei s-au despărțit, fiecare cu gândurile lui. Goromele știa că într-un fel îl aruncase pe șeful satului pe jar, dar în sinea lui părea nepăsător.

„Ce-mi spune mie primarul ?! Dacă nu iese bine, eu sunt țapul ispășitor ?! Da' de unde ! Eu

mi-am dat cu părerea. Dracu l-a pus să m-asculte ? Treaba lui ! Să-și asume răspunderea dacă e șef și vrea să rămână în scaun !“

Clămpan a mârâit și el câteva vorbe printre dinți, mai ales după ce a rămas pe deplin sigur.

„...De ! Prost mă crede ăsta ! Cum văd că se încurcă ceva, eu, unul, n-am văzut, n-am auzit.“

Primarul luase însă lucrurile în serios.

„Dacă nici cu chestia asta nu ies în față, chiar că nu mai am mult de stat pe-aici... Și-ar fi păcat pentru mine. Mai ales când știi cât m-am zbatut să fiu și eu... cineva. La prima vedere, lucrurile n-ar fi complicate, dac-aș avea relații. Mai dau ceva, că de nu, nimeni nu mă bagă în seamă. Dar cui ?... Mda ! Da ! O porțiță parc-o văd. Băbălău ! E și el secretar pe la județ. Răspunde de agricultură. Face inspecții... O fi având la rându-i porțițele, oamenii săi... Și-uite, așa, mă strecor ! Oare-o vrea ? Dar de ce nu ?! Are balta pește-aici, are și el pe masă ! El și ai lui. N-am eu..., el tot are. Bălți sunt în tot județul ! În cazul că se opune, i-o spun pe șleau : „Știi ce, tovarășe, măcar pentru cât ai cărat de la noi, puteai pune o vorbă bună, acolo. Îl fac de răs peste tot. Fie ce-o fi ! Bine zic ? Nu prea. Corb la corb nu-și scoate ochii. Tot mai bine cu sărut-mâna și... sarsanalele pline. Așa fac. Îl iau cu mine pe... Asta e, pe cine să iau ? Clămpan ? N-am curaj să-l las undeva că nu știu în ce încurcătură mă mai bagă, deși, la o adică... doar îl arăt cu degetul : «Președintele colectivului a socotit, a zis...» M-o asculta însă

cineva?! Nu cred. Goromele mi se pare mai deslușit la minte. Pe deasupra, nu mai află și alții de plocoanele duse. Ee... și dacă lucrurile ies cum vreau eu? Țsta știe să bată toba. Află satul, o lume-ntreagă. Pân-aici e bine! Cumpăr stupii, câștig apoi bani, dar cu ce folos?! Trebuie să trec pe la primul secretar. Să-i raportez, mai degrabă, să mă laud și eu nițel! Poate din una, din alta, îmi dă o mână de ajutor. Cu oamenii, cu munca...“

Câteva seri la rând, primarul urzise planuri peste planuri. În cele din urmă, s-a decis. A doua zi, după un drum la care plecase mai hotărât ca oricând, el și Goromele a bătut la ușile cârmuitorilor de județ. Spre surprinderea lor, li s-au deschis una după alta, parcă așteptându-i. S-au prezentat cum se cuvenea. Încărcați. La plecare, din fiecare loc, au primit laude, și-n același mod, de la Direcția Agricolă, au ieșit cu aprobarea pentru stupină. Succesul de până acolo l-a încurajat, mai ales pe primar, l-a încăpățânat și chiar l-a făcut arogant atunci când a călcat printre secretarii județului. În sinea sa, el devenise o personalitate plină de demnitate. Totuși, la fiecare pas, pe scările sau coridoarele clădirii, simțea cum îl copleșește puterea acelora care priveau orice, de sus.

Cu inima în dinți și într-un fel tulburat, ca după o beție, însoțit de un milițian, a ajuns în anticamera primului secretar. De la masă, o doamnă tânără și bine făcută, după ce i-a aruncat priviri parcă în scârbă, l-a pus să-și facă mai întâi un raport pe care numai ea avea să-l prezinte șefului de județ.

– Fac, adică... scriu ! – s-a bâlbâit primarul în fața femeii, dar eu vreau să stau de vorbă, tovarășe...

– Știi ce ? În primul rând, nu ești tovarășe cu mine, iar în al doilea, nu dumneata stabilești aici ce trebuie făcut. Vezi-ți lungul nasului, altfel una, două, pleci cu coada-ntre picioare ! – l-a repezit femeia.

Culae s-a așezat într-un colț al camerei, la o masă rotundă și a scris. A prezentat apoi hârtiile secretarei și a așteptat.

Țimpul trecea nemilos pentru el. Nimeni nu-l băga în seamă. În încăperea în care stătea, nu mai intrase și nu mai ieșise cineva. S-a apropiat înserarea.

În tot acest timp de așteptare, care într-un fel îl paraliza, s-a simțit un umil servitor de un oarecare rang în rândul sutelor de servitori. I s-a făcut lehamite de el însuși.

„Să plec... ? Dau de bănuț. Nu mă supun, sau cine știe ce crede stăpânul ?! Să stau... ? Dar cât să tot stau ? Nici înainte, nici înapoi. Tocmai ca soldatul rus pe front. Din față-l împușca Hitler, din spate, Stalin. Ce-am căutat, am găsit ! Dracu m-a pus să vin !“

Când aproape orice speranță îl părăsise, primarul a fost anunțat că poate fi primit. A intrat. Încăperea în care era instalat primul secretar l-a uluit de la început. Pereții capitonați în pluș de culoarea vișinei pârguite aveau reflexe săgetătoare. Prin tălpi, el a simțit cum l-au pătruns căldurile care parcă veneau din pardoseala capitonată cu covor persan,

în care aproape i se îngropaseră încălțările. Lustrele încărcate cu cristaluri ce dominau tavanul, l-au făcut să-și lase capul pe spate. Biroul sculptat și-o masă lungă, perpendiculară pe acesta, i-au reflectat amurgul soarelui atunci când le-a privit. Liniștea ce trona în interior l-a cutremurat.

Primul-secretar l-a primit uitându-se pe stradă sau poate în măreția sa, stând cu spatele către el.

– Știu de ce ai venit ! – i-a zis șeful județului, într-un târziu, fără a se clinti. Rușine ! Rușine să-ți fie că vii la mine cu fleacuri de-astea ! Toți, cum dați de-un necaz, cum vă plângeți ca muierile !

– Tovarășe prim..., dacă-mi permiteți să... explic – s-a bâlbâit mai rău primarul.

– Ce, tovarășe ? Ce să-mi explici ? – a întrebat, răspicat, primul secretar apăsând pe fiecare cuvânt, apoi a continuat : Ai venit să-mi spui că n-ai ce da de muncă oamenilor ?!... Și ei, la rându-le, că n-au din ce trăi ?! „Nici pâine fără muncă, nici muncă fără pâine !“ Așa a zis Secretarul general. Ce-mi pasă mie dacă unii nu mai pot ? N-au decât să moară... Deci... Deci n-ai decât să-i pui la muncă !

– Ce ? – a întrebat, înfricoșat, primarul, cu glasul stins.

– Dă-rămă un deal, astupă o vale, taie un canal dintr-un cap într-altul al satului, și strânge apele în el, să ai de unde uda buruienele ! Că numai buruieni cresc pe la voi !

– Am înțeles ! Să trăiți ! Am înțeles ! – i-a răspuns primarul, nu pentru faptul că-i erau clare lucrurile, dar nu mai avea puterea să mai spună

ceva. Și-a cerut totuși permisiunea să plece. O dată cu răspunsul afirmativ, a primit înștiințarea că județul îi va trimite în sat un specialist, un om cu cap „care să-i mai lumineze mințile“.

Din biroul primului secretar, primarul a ieșit năuc. Nici în antecameră nu și-a revenit. Simțea cum îl copleșește încă puterea stăpânului. Abia pe scări și apoi pe stradă, când a răsuflat, s-a putut dezmetici, dar în cap îi rămăseseră cuvintele primului secretar, iar el, fără să vrea, le-a tot repetat : „Un agronom, un om cu cap, mare comedia dracului ! De-asta aveam eu nevoie ! Te pomenești că-l trimite să-mi ia locul ?!“

În colțul clădirii Comitetului Județean, Goro-mele numai că nu făcuse groapă în locul în care se învârtise ceasuri în șir. Negru de supărare, îi venea să urle, dar n-avea decât să rămână scrâșnind din dinți, să scuipe și să-njure mai rău ca un birjar.

„A-nnebunit până și țăranul care stă la câmp în aer curat și-i cântă privighetoarea la ureche, dar noi, ăștia din oraș, căroră ne hârâie ziulica toată motoarele în cap și-nghițim la fum ?“ – își ziceau trecătorii luându-i seama.

Când magazionerul și-a zărit stăpânul, a avut dintr-o dată senzație de vomă, însă faptul că l-a văzut mult mai buimăcit decât pe el însuși, i-a trezit curiozitatea și l-a întrebat :

- E, șefule, cum fu... ?
- Nu știu.
- Și ce vorbirăți ?
- Nu știu.

– Păi, ce zise ?

– Nu știu.

– Atunci ce dracu, Doamne, iartă-mă, făcuși de azi-dimineață și până acum?

– Nu știu.

„Nu e a bună, se scrânti, săracul ! De nu m-aș molipsi și eu !“ – s-a îngrijorat Goromele, apoi l-a îndemnat pe primar să meargă fie spre casă, fie să caute un adăpost, peste noapte, în oraș.

Primarul însă nu i-a răspuns. Blocat în gândurile lui, a repetat mecanic :

„Unul cu cap, un agronom ! De-ăsta aveam eu nevoie !“

Magazionerul l-a dus, mai mult orbește, până la intrarea unui hotel. I-a deschis ușa. Primarul a sărit ca ars :

– Vrei să dorm ? O viață-ntreagă am cucăit, am tot dormit, și-acum tot asta vrei ? Să-mi ia alții locul ? Eu unul, nu ! Dormi tu, dormi lua-te-ar dracu !

*

* *

Din fața hotelului, primarul s-a întors mai mult decât tulburat. Primii pași repeziți îi trădau mânia și-l făceau să arate în același timp ca un om speriat. Întâlnirea cu primul-secretar, deși curând terminată, persista în el și-i provoca teamă. Frică îi era, fără să vrea, de orice i-ar fi ieșit în cale, dar mai ales îi era frică de slăbiciunile lui. Abia acum își dăduse seama că era un nimic ce putea fi înlăturat la un singur semn din partea aceluia ce deținea puterea.

„Chiar așa ?!“ – s-a întrebat, într-un fel în care își plângea de milă, și s-a oprit. Era deja noapte și parcă o beznă se țesuse și în el. Dezamăgit, a încercat, iar, mai târziu, a dat crezare la faptul că în ziua aceea nu existase, sau el nu se aflase niciunde în acea zi, că totul fusese numai un coșmar al unui vis. Nu era însă sigur, cum de altfel nu era nici de faptul că cel care îl primise fusese mai marele județului.

„Să fi fost el ?! Nu-mi vine să cred ! Mi-a fost dat o singură dată în viață, de când sunt eu primar, să-l văd. Atunci, când cu manifestația de Ziua națională. L-am zărit la tribună. Mi-a părut un om deștept, înțelept, bun... Saluta poporul. Era impunător prin felul lui de-a fi. Așa îl păstram în minte. E drept că imaginea aceea, acum îmi fuge de sub privire, dar... să fi fost totuși el ?! Poate da ! Și ce-i cu asta ? Puterea lui trebuie slăvită în orice împrejurare. Cum aș putea fi eu mare și tare în sat dacă el n-ar avea puteri împărătești la județ ? Mă așteptam totuși să fiu primit altfel !“ – și-a zis primarul și s-a uitat în jur. A analizat locul. A văzut unde se află și, chiar dacă știa că satul îi este undeva departe, iar se încăpățâna. A pornit într-acolo hotărât pentru că acolo își știa puterea, singura ce-l făcea să spere. Magazionerul l-a urmat supus.

– Mă, fir-ar-al tătaru, greu e să fii șef !.. Dar, mai greu să-ți ții șefia ! Trebuie dat bir, nu glumă ! Asta nu prea știe primarul ! – a șoptit, ca pentru sine, Goromele, deoarece altcuiva nici că avea cui să spună. Primarul era cam la zece pași în fața sa și,

după felul în care îndemna, se vedea că nu-și dorea să-i fie cineva alături.

Cale de patru ceasuri, până după miezul nopții, când au ajuns la intrarea în sat, n-au schimbat un cuvânt. Abia acolo primarul l-a așteptat pe Goromele și i-a zis :

– Nimănui, nici o vorbă !... Iar dacă te trage cineva de limbă, spui că lucrurile au mers strună. Le arăți aprobarea pentru stupină și cu asta le-am luat ochii ! Ai înțeles ?

– Se poate, șefule ?! Altceva nici că a fost ! – l-a încredințat magazionerul, apoi s-au despărțit obosiți și tulburați.

O explicație la modul în care se comportase stăpânul său cu el, căutase Goromele, despiciând firul în patru, dar nu găsisse. În cele din urmă, s-a gândit, cu teamă, că primarul nu ar mai fi primar. Din dimineața zilei următoare, apoi mult timp după aceea, regulat, fie că trecea pe la primărie să-l vadă, fie că întreba pe oricine îi ieșea în cale, de el. Îl găsea, sau afla că este acolo, dar cu totul alt om. Închis în el, primarul răsfoia dosare, documente sau hârtii rătăcite, pe care numai din întâmplare nu le aruncase la coș. De fapt, el se prefăcea că e preocupat numai pentru a putea refuza, fără să urle, însă fierbea. Gae, gardianul primăriei, avea de-acum o sarcină precisă. Păzea ușa primarului și spunea oricui ar fi îndrăznit să intre :

„Nu se poate, taică ! Șeful nu-și mai vede capul de treburi.“ Veniți mâine, poimâine, în altă zi ! Primăria nu se mută din loc !“

– Liniște ! Prea multă liniște ! – și-au dat cu cotul unul altuia, Ganea și Piciu, puși pe gânduri și parcă prinși în chingi.

„Miroase a ceva inspecție !“ – s-au gândit, și, din precauție, ca nu cumva tocmai ei să fie găsiți pe picior greșit, și-au umplut mesele cu registre. De dimineață și până aproape să plece acasă, nu-și mai dădeau jos ochelarii de pe vârful nasului.

– Chinul dracului, mânca-ți-aș sufletul ! În felul ăsta, nu aș sta notar nici dacă mi-ar da cinci lefuri pe lună ! – îi zicea, de fiecare dată, la plecare, Ganea, celuilalt.

Și ce-ai face, nene ? Ai lăsa mapa și-ai lua sapa ? Eu unul nu cred. Uiți cât de răătăciți eram până-n colectiv. Acum, de bine, de rău, un locșor al nostru, bineînțeles, îl avem bunicel. Leafa, leafă... Uită-te la cei din jur ! Nu au pe ce lua o lețcaie, și asta n-ar fi nimic. Ei fac ochii cât cepele când răstoarnă mămăliga pe cârpător.

Primarul, în timpul programului, nu mai ieșea din încăperea sa decât pentru necesități. Dacă avea de transmis vreo dispoziție, o scria pe-un bilețel, apoi îl chema la ordin pe Gae. Îi înmâna bucata de hârtie împăturită și aștepta răspuns. În timpul zilei, se simțea stingherit și el. Ciulea urechile și tresărea la fiecare deschidere de ușă, iar când auzea pași venind dinspre intrare, sfârâia inima în el. Numai după ce plecau funcționarii, se mai liniștea. Atunci îi schimba și locul lui Gae din fața ușii sale, în fața primăriei, nu înainte însă de a-l instrui...

– Bă, dacă vezi cumva venind de la deal, de la vale, chiar și din cer, vreo mașină mică, de-aia neagră, ca uliul, te repezi să-mi dai de știre, altfel dracu te-a luat !

– Am înțeles, sărut-mâna, șefule ! – s-a chinuit Gae să-i fie pe plac, chiar și când îi înghiorțaiu mațele de foame. Nu apuca însă să facă primii pași și ordinul se schimba.

– Mă, uite ce ! Mai bine tu, tot timpul, să cânti ! Pe ăla „foaie verde“ și ce mai știi tu... Dar tare, să se-audă ! Cum stai din cântat, înseamnă că ceva nu e în regulă, iar eu știu ce-am de făcut.

„Doamne, păcatele mele ! Ce-am să mă fac ?“ – și-a zis, în gând, gardianul, apoi a blestemat : „De-ar crăpa pământul sub tine și te-ar înghiți ! Scap și eu, altfel îmi mănânci zilele ! Fripte, nefripte, cum îți poștește inima ! Arde-o-ar focul !“

În timp ce Gae lălăia prin fața primăriei, primarul pune capul pe masă. O lua de la-nceput. De când plecase la oraș, pe unde mersese, unde intrase și ce văzuse. Pas cu pas, se urmărea pe el însuși. Lucrurile îi erau clare până la primăria județului. Din acel loc, situația îi devenea confuză. O clădire cu ziduri impunătoare, în interiorul căreia se înșirau coridoare sparte din loc în loc și astupate cu uși capitonate ce dădeau în alte coridoare, cu alte uși, îi apăreau mereu în minte.

„Întortocheală drăcească, în care greu intri, greu te descurci ca să ajungi unde nu se știe dacă poți să ajungi ! Peste tot, funcționari care mai de care, păziți la rândul lor de alți funcționari ce trag

cu urechea și scriu. Ce tot or scie?! Te iau peste picior... Bine că pe mine nu m-au luat!“ – s-a mândrit în sinea lui. „Am ajuns totuși eu la primul secretar?! Am ajuns!“

„Dărâma un deal, astupă o vale!“ – și-a amintit întocmai cuvintele, însă a simțit cum vocea aceea venea din altă parte.

„De ce n-am întrebat cu cine și cu ce plătesc?... Mai bine! Se vede de la o poștă că au venit timpurile când să-i pui omului furca în coastă și să-i zici : «Muncește, muncește și iar muncește!»“

Deodată, primarul a văzut sub pleoape dealurile din împrejurimile satului dărâmate, văile netezite, nici un locșor nu era mai mare decât celălalt. În urechi, îi zornăia iar glasul acela :

„Cum de nu mi-am dat seama? Vocea lui era poruncă de sus!“

Primarului i s-a făcut inima cât un purice, când gândul i s-a dus la o masă și mai mare decât aceea pe care o văzuse la primul secretar, pusă sus, peste alte zeci de mese, iar sub toate și-a văzut spinarea încovoiată între sute de spinări cu capete plecate, iar, sub ei, gloata cea mare.

„Și totuși... sunt cineva! Ce mai contează cum?... Și ce?“

*

* *

De la o zi la alta, toamna pusese stăpânire peste ținuturile cu dealuri nu prea mănoase, pe alocuri

chiar sterpe, parcă lăsate pradă paraginii. Nu începușe culesul. Satul aștepta.

– Lucrurile or să se schimbe ! – le-a zis, în treacăt, în timp ce se întorcea de la școală, Fîru, învățătorul satului, celor câteva femei strânse la taină, simțind că iar or să i se plângă. O să vedeți voi ! Greu le-a fost să ia pământul, dar mai greu o să le fie să-l dea înapoi.

– Râzi de noi, domnule învățător !

– Nicidecum ! Aveți răbdare și curaj ! – le-a răspuns Fîru, îndepărtându-se.

.....

– Să stăm și să răbdăm ? Mai bine... De faci la timp un lucru bun sau rău, rămâne făcut ! – le-a zis Găianca vecinelor ei. Binele îți prinde bine oricând, iar răul, de ești sortit să-l faci, tot îl vei face, chiar dacă te ferești. Găsesc însă că, făcându-l mai de vreme, îți rămâne timp în viață să-l îndrepti. Uite, de-aia am zis, să-mi mărit fata ! Să fac și eu ceva ! Orice-ați zice voi, cu asta v-am închis și gura ! Nu mai aveți de ce bate toba pe la colțuri !

– Vrei să scapi de ea ?! Într-un fel, nu ești tu proastă ca Safta ! Muți beleaua ta pe capul ei ! – s-a amestecat în vorbă Paulina.

– Se mărită ?! Cine, fată ? – a întrebat cu o prefăcută curiozitate Anica lui Budică, cea care știa câte-n lună și-n stele. Auziți, după mintea mea, nu e rău ! Ele dau de dracu ! – a încercat ea să facă haz pe seama Găiancăi. De-aia zic ! Să fie în ceasul de Doamne ajută, că de „ăl bun“ de-acum, au noroc,

săracii ! Auzi tu, dar băiatul știe, nu știe ? El ce zice, că n-am auzit să fi venit să-și vadă nevasta.

– Anico, n-ar trebui să scoți o vorbă. Tu, asta, care-ai fost stearpă ca mârtoaga lui Brichiș, ce te-amesteci în treburi de care în vecii vecilor n-o să ai parte ? – a înfruntat-o Găianca. E treaba mea și-a cuscrei !

– Ehe, ușurel cu cuskra ! Safta a făcut un pas înapoi de la o vreme. Mă uit c-o să-ți încurce ițele, chiar dacă fie-ta și-a mutat legătura la ea – a ațâțat-o Anica.

– S-o fi măritat biata fată cu soacra, mai știi ?! Îi ține de urât noaptea, când bubuie, când plouă – a turnat gaz pe foc Paulina, întrucât Găianca a îngălbinit la față și a plecat.

– Să știți de la mine, asta nu se lasă ! Plecă ? Bine făcu ! Dacă tot se duse, să vă mai spun eu una și mai și : în toamna asta jucăm la două nunți – le-a făcut curioase Anica.

– E, nu mai spune ! La mai cine ? – a întrebat Mitricioaica.

– La Ioncica ! Își mărită și ea fata cu băiatul lui Gore, plăpumarul.

– Aoleo, Doamne, dar s-or fi-înțeleș ?! – au întrebat toate, mirate.

– Ce era să mai facă ? Dacă mai din una, mai din alta, i-a râvnit fata și... a început să i se umfle burta... Auziți ? Ioncica e otrăvită, dar tace pământ. Nu cumva să afle lumea, și de la ea, bărbatu-său, că le snopește-n bătăi pe-amândouă. Ăla, știți că e

omul dracu ! Te pomenești că pune mâna pe secure și le despică-n două.

– Mai face..., Doamne iartă-mă, că era să mai zic o prostie, înjură ce-njură, apoi, gata ! În două trei săptămâni îi vezi în capul mesei, la nuntă – și-a dat cu părerea Paulina.

– Așa ar fi, dacă ar vrea Gore. El însă să n-audă ! O ține tare că vrea noră-n casă, fată mare. Și, pe deasupra, cu zestre, nu glumă !

– Vezi cum o-ntoarce dacă el are strânsură ? L-a pricopsit dăracul și acum se uită tot spre locuri de unde ar mai putea lua ceva. Dar... îl blestemă Dumnezeu și pe el și pe fiu-său.

– Treaba asta cu averea i-a cam intrat în cap și Saftei ! – a întrerupt-o Anica. Săracă, dar cere și ea zestre că doar un băiat are, și nu așa unul oarecare ! E „mecalnic“, are meserie la bază ! Nu miroase a grajd ca alții ! Of, ce să facă ?! Cere, săraca, dar tot o prostește Găianca, și mie de-aia-mi vine să mor !

– Dar nu mori dracu o dată, că și-așa faci umbră pământului degeaba ?! – a răbufnit Paulina.

– Se simte-n pielea ălora ! – a încercat să râdă Anica. Nu are și ea o părțotină ?! Măine, poimăine îi vine cu boracul în brațe și-l pune pe pragul ușii. Cine i-o fi tatăl mai greu de spus !

– Ei, și ? Orice naș își are nașul, d-apăi copilul tată ?!

– Ehe, ce ție și cu nașul ! – s-a arătat Anica, gânditoare. Dar peste dar, cum au luat-o acum, apoi ține-te, nene, plocoane ! Și când te gândești că toate

cad pe capul soacrei mici... Bine însă că au pe cine pune !

– Pe cine ?

– Pe Marin Iepure. Nu-i știți damblaua ?

*

* *

Când se luminase de ziuă, Găiman ajunsese în gara Craiovei. Forfota din fața ei l-a făcut să-și pună întrebări după întrebări, fiindcă mai toți oamenii ce i se perindau sub ochi, îi păreau că se poartă pe ei înșiși, mânați de gânduri nu tocmai ale lor, spre locuri de unde puțini aveau să se întoarcă luminați la față.

„Muncitori sau țărani sărmani ca mine, cândva ! Mulți !“ – s-a mirat el și s-a gândit la forțele ce îi făceau să-și grăbească picioarele sau să se-nghesuie în mașinile ce trăgeau una după alta în locuri dinainte știute. Găiman, din puținul ce îi fusese dat să vadă în viață, învățase totuși lucruri ce îl făceau să întrevadă cum deasupra fiecărui cap din puhoiul de capete mișcătoare, stătea gata ridicată sabia care, în a ei cădere, nu ar fi făcut decât să curme sacrificiul, un fel de moarte lentă, curgătoare dintr-o zi într-alta, ce însă ei nu o puteau simți din cauza beției de speranță. De mizeria trecutului împânzită în ei, fugiseră și, fără să vadă, se aruncaseră în vârtoarea primejdiei.

„Înoată ei, înot și eu, deși știu bine : bogăția îl orbește pe om, iar sărăcia îl prostește“ – a zis Găiman tulburat, și a părăsit locul.

În gară, a întâlnit alți oameni, într-un fel diferiți de cei pe care-i văzuse în afara ei. Unii priveau chinuți la ceasul ale cărui limbi dintr-o dată le arătase atât măsura timpului trecut, cât și pe cea a viitorului bătându-le în urechi, sacadat, tic-tacul prezentului, vrând să le spună că îmbătrânesc cu oricare clipă ce trece sau mai pot întineri prin bucuria clipei ce vine, însă nu pentru mult timp.

Din motive pe care el nici nu a încercat să le caute, a văzut cum mulți dintre călători parcă nu erau acolo. Trupurile și bagajele de mână le mai rămăseseră rezemate de câte un pervaz. Ei erau deja pe drum, sau deja ajunși în locuri unde vorbeau acelora ce încă nu-i întâlniseră, dar pe care îi aveau sub priviri. Se mutaseră dintr-o dată, într-un fel, dintr-un loc într-altul al vieții ca și cum ea, viața, ar fi o casă cu o intrare, o ieșire și mai multe încăperi în care aveau să zăbovească atâta vreme cât dorința le era primită. Alții priveau absenți. Aceștia își tănuiau singuri gândurile.

Găiman a privit la cei din jur și a încercat să se asemene cu ei. Târziu, a găsit că toți se rupseseră de undeva, călătoreau spre ceva, singuri, printre oameni, idei îngrămădite una peste alta și aveau să ajungă altundeva, de cele mai multe ori nu acolo unde își doriseră.

„Astea sunt vremurile !“ – și-a șoptit el, apoi s-a îndreptat spre peron.

O șoptă a depărtării îl chema. Unde ? Dacă nu ar fi știut că trebuie să-l găsească pe Pastoc, pentru ca mai întâi la el să-și încerce norocul, s-ar fi urcat

în oricare tren. A privit la cele ce erau pe linii. Îi plăceau. A avut însă impresia că al lui încă nu sosise. Își dorea unul care să-l poarte spre locuri, unde să nu audă de lucruri rele.

„Mare minune ! Asta da, mașină ! Are putere și știe să fugă ! Nu oricine-i ține pasul ! Dar sărăcia ? O lasă aici ? O ia și apoi o vântură pe drum, sau o cară și-acolo unde vreau s-ajung ? Dacă o fi așa, sar din lac în puț. Dar... trebuie să-ncerc ! Doamne, ferește-mă de rău !“ – s-a rugat el și și-a făcut cruce sub ochii unor doamne ce păreau indignate de prezența lui.

– Azi, dragă, toți țăraniii călătoresc ! își poartă balegile pe la orașe ! Într-o zi, o să ne-mpută !

„Țăraniii tot oameni sunt, cucoană ! Au și ei dreptul lor“ – a vrut să le zică Găiman, dar înțelepciunea l-a făcut să nu bage în seamă vorbele fără noimă. Îl duruseră totuși.

Ca să mai uite, și-a lăsat gândurile slobode, iar el a căutat undeva, mai spre capătul peronului, o bancă pe care să se-așeze. A găsit-o. De altfel, erau mai multe, iar pe ele stăteau oameni care, cel puțin, priviți din afară, îi semănau. Nu se aștepta să găsească un mod de a se-nțelege cu ei. Tocmai din faptul că poate chiar fiecare, luat în parte, își avea drumul său, deși aveau să urce în același tren. În suflet însă a simțit cum că o vorbă putea să schimbe cu mulți dintre ei. Întâmplător, câteva priviri schimbase în treacăt cu unul ce se vedea de la o poștă bătut de vânturi și ars de soare.

– Tot la București ? – a întrebat unul, mai mult să-i treacă timpul.

– Nu ! Tocmai la Ploiești, taică ! – a răspuns răspicat Găiman, cu blândețe însă.

– La Ploiești care va să zică ?! Negustor ?! – a întrebat celălalt într-un mod în care Găiman i-a înțeles curiozitatea și a răspuns fără a-l mai lăsa să scoată vorbele cu cleștele.

– De, îmi încerc și eu norocul ! Ce să fac dacă colectivul mi-a rupt oasele pe nimic ?

– Cum, nu vă dau bucate ?

– Mai deloc ! De altfel, de unde să ne dea dacă iau ei tot ?

Pentru noi nu mai rămâne ! Știu doar să ne spună : „aveți răbdare și munciți mai mult, și-o să fie bine !“ Dar când ? Când o face plopul mere ? Atunci cui îi mai trebuie binele de care ei, de fapt, s-au săturat și de care vor să scape, ca apoi să poată trăi mult mai bine ?

– După câte văd, te cam roade ceva la suflet ! – l-a bănuțit omul. Treaba dumitale ! Eu nu mă bag ! – a încercat tot el să oprească discuția luând seama în jur, ca nu cumva să fie prin preajmă din cei puși să tragă cu urechea. Tocmai la Ploiești ziceai ?

– Tocmai !... – a aprobat iar Găiman.

– Bine, mergi sănătos și mai vorbim noi ! Eu, tot într-acolo !

Găiman simțea cum că omul din față sa se temea să-și lase gura slobodă și nu l-a mai întrebat nimic. Între timp, din partea înspre care avea el să călătorească, își anunțase sosirea un tren prin

șuierile când scurte, când prelungite, ce spintecau aerul. Odată cu locomotiva, îndată ce s-a oprit în fața celui de-al doilea peron, au părut că se opresc dintr-o dată multe: ochii lui asupra celor din vagoane, privirile aceluia asupra sa, iar între ei gânduri, întrebări și iar gânduri. Clipa de neclintire s-a topit însă repede. Începuse coborârea. Sosiseră câteva mici bucurii așteptate de multă vreme, datorii, deznădejdi și numai ici-colo câte o licărire de-implinire ce nu avea însă puterea să mustească. Sosise între timp și trenul ce avea să meargă într-acolo de unde primul venise. Între oameni, pe nesimțite, se făcuse un schimb de locuri.

„Câți mai urcară! – s-a mirat Găiman după ce a apucat să stea pe o banchetă, de care mai întâi s-a temut. Cine o fi stat aici înaintea mea?! – s-a întrebat el, mirat. De nu mi-ar purta ghinion!“

Locomotiva s-a pus în mișcare și roțile au scrâșnit într-un mod asemănător aceluia de atunci când se oprise.

„Trenurile sunt condamnate să care mereu aceleași poveri! Ce asemănare între ele și noi! Cu câtă trudă se fac și câtă oboseală îndură până ce mor!“ – s-a gândit Găiman, apoi a adormit.

La București, a schimbat, în grabă, trenurile. N-a avut timp să facă asemănări și deosebiri. Era mulțumit că încă o frântură de drum străbătuse, iar de-acum era și odihnit. Emoția sosirii în gara Ploieștilor îl copleșise de cum pornise trenul într-acolo.

„Grijă acasă, pe drum, grijă să mă dau jos acolo, să-l găsec pe Pastoc, griji tot timpul, peste tot ! Chiar și când pun capul s-ațipesc, dau năvală peste mine ! Lucru mare grijile, nene !“

*
* *

Speranța îl urnise pe Găiman din loc, ea fiind la orice pas în sufletul său și rugăciune, și cruce și îndemn, dar teama de necunoscut îi făcea vorba tremurândă. Acum, aproape de capătul drumului la care pornise, nu-și dorea marea cu sarea, dar, ca și omul la înec, se agăța de orice și își dorea să fie totul într-un ceas de Doamne-ajută.

Nerăbdător, stătea cu capul pe jumătate scos peste rama geamului din tren. A văzut astfel mai repede flăcări într-o parte a orașului, apoi a simțit mirosul găzăriilor.

„M-apropii !“ – și-a zis el.

N-a mai trecut multă vreme și tocmai când răbdarea îi ajunsese la capătul firului, locomotiva a încetinit, apoi s-a oprit lin. Frânarea roților fusese de data aceasta ca o șoaptă de înțelegere.

„Până aici ai plătit, până aici te-am adus ! Să-ți fie de bine !“

„Și ție !“ – a îngânat și el.

Găiman, nu de mult plecase dintr-o gară și în alta ajunsese oarecum repede. Și-a coborât valiza din tren, apoi, pentru puțin timp, s-a pierdut între mulțimea ce curgea ca un șuvoi. Dincolo de peroane și de clădirea gării, s-a oprit. Necunoscutul

începea să-i devină încetul cu încetul cunoscut. Bulevardul larg deschis în fața sa, luminile de o parte și de alta a lui, castanii, unul după altul, apoi șirul de case ce păreau că se ascund în spatele lor, l-au făcut să se scufunde în trecut și să râvnească prezentul. A trăit dintr-o dată în acel oraș, în care își făcuse armata, acum aici, și s-a simțit în același timp undeva pe drumul din satul său. Clipa aceasta, ca o totalitate de clipe, adunată de niciunde și în același timp de peste tot, i-a umplut sufletul. S-a regăsit. A făcut primii pași când totuși s-a întrebat :

„Încotro s-apuc ? Orașul e mare. Pastoc o fi el undeva, dar unde ?“

Găiman a stat puțin pe gânduri. Și-a pipăit bărbia, apoi o îndrumare și-a găsit-o în sine.

„La negustori ! Ei trebuie să-l știe ! Trăiește în mijlocul lor ! Cineva tot îl cunoaște !“

Și-a grăbit pașii. Bulevardul a dus spre halele din piața mare a orașului. Mai erau acolo și cumpărători și vânzători. A căutat cu privirea cunoștințele. Nu a găsit nici una. A părut, pe moment, nedumerit. Știa că-n orașul acesta erau mulți de la el din sat. Și-a făcut totuși curaj și s-a apropiat de-o tarabă. Cel din spatele ei își aranja lăzile cu marfă. A așteptat. Când vânzătorul s-a întors cu fața spre el și l-a întrebat cu ce-l poate servi, Găiman i-a răspuns :

– Cu nimic ! Numai o-ntrebare, dacă nu vă este cu supărare !

– La de-astea, numai mofturoșii sunt țâfnoși. Despre ce este vorba ?

– Caut pe unul..., cum să-ți spun eu dumitale, ți-o fi dușman, prieten... ? Ce să mai ocolesc vorba, îl caut pe Ilie Pastoc.

– Ilie Pastoc ? Ești de prin părțile lui ?! Oltean deci ?! – a răs vânzătorul, oarecum bucuros, apoi i-a întins mâna ca unui prieten. Hai noroc ! Eu tot de pe-acolo !

– Noroc să dea Dumnezeu, că de-aia am venit ! – i-a răspuns, parcă răcorit la suflet, Găiman.

– Să ai parte de el ! – deși, după ce umbli dumneata nu crește pe toate gardurile ! Dar să lăsăm asta ! De nea Pastoc parcă întrebai ?!

– De el ! – i-a răspuns Găiman, preocupat în același timp și de găsirea aceluia pe care-l căuta, și de răstălmăcirea vorbelor spuse de vânzător.

– E negustor bătrân ! Cine nu-l cunoaște ?! Are prăvălie mare, numai că la el s-a-nchis și stă departe. Cunoști locurile ? Ai mai fost pe-aici ? – a întrebat negustorul, deși și-a dat seama că Găiman era la prima venire.

– Nu !

– Atunci unde-ai să dormi ?

– Nu știu... – a ezitat, pe moment, Găiman, apoi i-a răspuns hotărât : Aici ! Pun capul pe valiză. Haine groase am, frig nu prea este..., mă descurc eu !

– Nu se cade ! Oameni suntem ! Dacă aștepți până ce termin, te iau la mine.

Găiman s-a bucurat. A tras valiza în dosul teșghelei și-a dat o mână de ajutor negustorului. În

doi, treaba se sfârșește repede. Între timp, au vorbit multe. Cel care punea mereu întrebări era vânzătorul.

Când au ajuns acasă, la gazda negustorului, cei doi au întins masa. Găiman a scos din valiză legătura cu mâncare. Niște brânză, o găină friptă și-o pâine coaptă-n țest. A mâncat. Poftă aveau amândoi. Când Găiman a rupt pâinea, pe negustor l-au trecut, pe șira spinării, și fiori de gheață și valuri de căldură.

– Pâine de la noi de-acasă ! Tânjesc după ea ! Mă, omule, află de la mine ! Oriunde ne-am afla, rădăcinile tot acolo ne sunt înfipte !

Noaptea le-a trecut repede. În dimineața următoare, amândoi se grăbeau, fiecare unde avea treabă. La numai câțiva pași după despărțire, negustorul s-a oprit :

– Ai grijă ce faci și cum te tocmești ! – a avertizat el. O fi el Pastoc de la dumneata din sat, dar e vulpe bătrână, iar fiu-său, Trină..., trage grosul înaintea de-a mai da și la alții ceva. Dacă nu ești cu ochii pe ei, te pot scoate la pepeni verzi încât nu numai că nu iei o para, dar mai și pui la loc în gestiune, din buzunar.

„Cum, să mă-nșele pe mine Pastoc ?! – s-a întrebat, nedumerit, Găiman – când mă cunoaște de mic?!... Sau Trină, cu care am copilărit ?! Nici gând ! Păi, eu, să fiu în locul lor, i-aș înșela ? Deși... banul e ochiul dracului ! El te și vinde, te și cumpără ! Mai știi ?!

*
* *

– Cu băiatul nu mi-e frică ! – îi zisese Găianca Saftei cu câteva săptămâni în urmă. Pe vreun șantier, și tot găsește să muncească ! Cu fata e altceva ! Carte, ce să-nvețe ?! Meserie... ?! Femeile și meseria ! Ele acasă cu gătitul, cu copiii ! Așa o fi fost lăsat de sus, fetele să se mărite până n-apucă să crape ochii în lume, că, de-i crapă, se tot duc și, măcar de-ar face ceva pe-acolo ! Bat străzile degeaba ! Să te uiți la a Ioncicăi, a dat-o la liceu. Ei, părinții, săracii, zic că fata lor e la carte ! Cine știe ce-o-nvăța pe-acolo, că pe-aici... am auzit eu : o tăvălește băiatul plăpumarului. Când lângă troița fântânii lui Georgică, când băgați după ea. „Buruienile, mari !“ – zic ei. „Nimeni nu ne vede, nimeni nu ne-aude.“ Dar satul știe. A mea nu iese din curte, iar, dacă ar face-o, atât i-ar trebui ! Îi iau gâtul cu... ce mi-o ieși în cale ! Dumneata o știi de mică ! Am fată vrednică și cuminte ! Nu-i stau mâinile ziulica-ntreagă. Aici, lângă noi, o să fie de folos la amândouă. Dacă noi nu ne-om ajuta, atunci cine ?! Ne-ncuscrim și-o să fie bine !

Laudele și vorbele cu tâlc spuse de Găianca înmuieră inima Saftei atunci, dar, de când se dusesese vestea cu pretențiile plăpumarului, Safta tăcea. Găianca se pusese pe gânduri, iar, de când o mai și-nfruntaseră vecinele, stătea ca pe ghimpi.

– Of, mi s-a pus un junghi la inimă ! Nu mă lasă aștia să trăiesc și eu ca draga de lume!...Dar dacă o

avea dreptate ? – s-a întrebat Găianca, speriată. S-o fi mutat fie-mea la Safta, dar fiu-său nici nu visează ! Semne că ar veni după femeie nu prea sunt !

„I-o fi trimis vorbă, nu i-o fi trimis... ?! Eu degeaba am fost și la vrăjitoare ! O hoată ! Mi-a luat broboada și șorțul degeaba ! Ce să mă fac ? Data nunții s-apropie... M-a mai pus dracu să vorbesc și de naș cu ai lui Iepure. Satul întreg mă știe. Atât ar trebui, să nu-mi iese socotelile, că mă fac de râsul lumii. Eu, batjocura ei ? Dacă în două zile nu-l aduc aici pe Nicolae și nu mi-l fac ginere, să nu-mi zică unul pe nume !“

Cum era de așteptat, Nicolae, băiatul Saftai, venise acasă așa cum Sanda îi pusese la cale drumurile. Primise o telegramă prin care era înștiințat că îi murise mama. Luat pe neașteptate, se cutremurase, îl dureau sufletul și își reproșa faptul că o neglijase stând departe de casă, dar ce era să facă ? Nimeni alta nu-l îndrumase mai mult decât ea spre o meserie la oraș. El plecase de la slujbă, în haine de lucru ; o salopetă îmbâcsită de praf și uleiuri. Cât timp călătorise fie cu trenul, fie cu mașina, stătuse abătut de gânduri, fiindcă ceva-i spunea că lucrurile nu stau așa cum îi fuseseră anunțate.

„Nu pot crede că-i adevărat !“ – își zisese mai tot timpul. „Omul simte când îi vine ceasul cu o săptămână sau măcar cu o zi, două, înainte. Mama mi-ar fi scris că e bolnavă, că... În afară de-asta, eu cum puteam să stau liniștit ? Nici vreo bucurie, să râd prostește, n-a dat peste mine, nici nu mi s-a

frânt inima de ceva care să mă chinuie. O fi și liniștea un semn rău ?“

*
* *

Toamna lăsase razele soarelui, mult timp, până spre sfârșitul ei, să mângâie atât tristețea celor rămași acasă, cât și gândurile lor, mereu duse după cei plecați. Câteva zile blânde, câteva seri în care numai pe alocuri se strânseseră vecinii la clacă, se așternuseră peste ei.

La primărie, sosise de la oraș un inginer. Vestea se întinsese repede în tot satul. Primarul îl primise, însă teama ce mocnea în el îl făcuse într-o seară să cheme brigadierii și să le spună :

– Ați auzit ! Nu știu cu ce gânduri a venit, dar aflu eu ! Voi fiți cu ochii în patru pe oameni ! Ascultați peste tot ! Să știm ce zic, ce cred, altfel ne trezim băgați la apă. Până se limpezesc lucrurile, astă treabă o aveți ! Din două în două zile îmi dați raportul !

Pătru Zâmboi și Trăscău umblau noaptea prin sat și ascultau peste tot.

.....

– Ce-o mai fi, Dumnezeu știe ! – a auzit Trăscău pe Marița, femeia lui Budulan. Prăpădul de-astă vară mi-a adus pacostea pe cap. Când o fi să mor, mă scap de ea ! Prea mi-a intrat în oase ! E ca o țată băgată în mine. Mă urmărește unde mă duc, mă ascultă când vorbesc, ce să mai spun, îmi stă

sub piele. De acolo-mi fură și gândurile ! Ea știe dinainte ce-am să fac eu peste o zi sau două. Știe când mă duc la cimitir ! Ptiu, bate-o-ar s-o bată ! M-aș pune cu un târș pe ea când nu mă lasă să-i plâng pe-ai mei. Când m-așez lângă cruce, cum se face la jelit, ea gata îmi bombăne-n urechi :

„Vezi că ți se văd cracii !“ – îmi zice.

„Arde-te-ar focul !“ – o blestem eu și mă-nchin cu amândouă mâinile. Nu pleacă. Mă pune să mă tămâi de vie. Îmi dau cu ciobul, ce să fac ?... Altfel, nu e chip să scap ! Într-o dimineață, m-a scos din minți. Mi-a zis că, dacă tot caut moartea cu lumânările după mine, îmi pune ea capul. Lângă cruci. Atunci, am dat cu oala cu tămâie după ea. În sus... Păi, da, într-acolo, că-mi stă deasupra ! Ce să fie ? Era gata, gata, să iau foc, iar ea... nimic !

– Marișo, te-ai damblagit ! Ce ți-a venit, femeie ? Parcă lozești ! – s-a mirat Jana, ascultând-o pe furiș.

– Eu ? Ea lozește ! Mă pomenește pe la toată lumea. Asta o să umple satul ! Nu mi-e de-alta, dar mă tem c-o să le spună ăloră de la colectiv că-i huidui și-i blestem cum îmi vine la gură. O să-mi ia și pământul ăsta și-o să rămân pe drumuri.

– Și dumneata o lași ? – a întrebat, mai mult să se dumirească, Paulina.

– Nu. O pândesc. Șiiit ! Mai în șoaptă, că m-aude ! Vă spun și vouă : acum stă în podul casei și doarme între zdrențele mele. Am să mă duc să-i dau foc. Să scap de ea, că prea m-amărăște ! Țipă

odată cu mine ! Plânge ! Mă îngână când mănânc ! Mi se pune de-a curmezișul în gât, de nu pot să-mi înghit bucătura. Tot timpul mă bate la cap s-o păstrez pentru vremuri grele. Na, ziceți voi că mint ! – și-a arătat Marița picioarele, ceva mai sus de genunchi. Am rămas pielea și osul.

Marița a privit speriată în spatele oamenilor. Căuta parcă ceva într-acolo.

– Veniși ? Pleacă fire-a dracului ! – a blestemat Marița, apoi a zis către oameni : Uite-o, se sculă ! Stă rezemată de stâlpul pridvorului ! Rânjește ! Mă duc să-i dau foc !

– Spânzur-o, Marițo ! E mai bine și de ea și de tine. Îți arde șandramaua și chiar că rămâi în curul gol ! – a încercat să-i abată pornirile, Jana.

„Asta ori s-a păncit, ori a-nnebunit ?!“ – a zis și Trăscău luând-o încetinel pe lângă garduri.

În dreptul Găiancăi, a auzit o altă voce. S-a oprit. Parcă priponit în loc, a ascultat.

– V-am spus eu ?! Cu Sanda să nu vă puneți ! Nici nu-mi stați în cale, nici nu-mi călcați în urmă ! Până la nuntă, am să vă înnod mințile ! Voi ați vrut-o ! Ba că fie-mea e așa și pe dincolo, ba că nu are avere... Știți voi ?! Ați fi trăit cu mine în casă ?! Ia să mă uit ! O fi vreuna să găsesc pe careva aici ?! Pe sub pat, pe după sobă... Mamă, mamă, ce păruială i-aș trage ! Mai ales Anică ! Asta le-mbârligă pe toate ! Ieși, fa, de-aci ! Ieși să-ți înmoi oasele ! – a strigat Găianca și a lovit cu coada toporului în tabla patului.

Zgomotul a străbătut pereții. Trăscău a tresărit ca și când el fusese lovit. O clipă, s-a făcut liniște, apoi a auzit :

– Să știți că Nicolae mi-e ginere și Safta, cuscră ! Peste o lună am nunta ! Să scoateți banii de la ciorap, altfel v-a luat mama dracu !

Brigadierul s-a nspăimântat.

„Să fie Găianca, să nu fie ?! Îngrijorat, a făcut câțiva pași, cu frică. Marița a nnebunit, Sanda lozește... Ceva bântuie prin sat și pe mine o să mă ia dracu !“ – și-a zis Trăscău și a rupt-o la fugă. S-a oprit în dreptul învățătorului. A văzut lumina aprinsă și și-a revenit.

– Uci-gă-te tămâia ! – a blestemat și și-a făcut cruce. S-a uitat apoi peste gard, în casa lui Piru. L-a văzut vorbind. Trăscău a deschis încet poarta, s-a aciuat sub fereastra omului și iar a ascultat :

– Ceva mă frământă, mă doare ! – a auzit el învățătorul zicând soției sale. Nu credeam c-o s-ajungem aici ! Am tot sperat că lucrurile se vor schimba, că pământul va fi iarăși al nostru, că... toată nebunia aia după război își are și ea sfârșitul.

„Care sfârșit ? I-auzi, pământul să fie iar al lor ?! Țsta chiar că e nebun !“ – a zis Trăscău.

– Și tot mai cred într-un sfârșit ! – a continuat învățătorul. Când va fi, și cum va fi... Acum nebunia este în toi. Un vârful ei îl văd peste câțiva ani. Foametea a nceput de-acum. Și ea, ca un tăvălug, o să ne strivească pe toți. Ah, nu m-am gândit niciodată c-am să ajung să mai îndur mizeria ! Am fugit de sărăcie cât am putut, dar nici ea n-a stat pe

loc. Ne-a luat-o chiar înainte. La prima cotitură, ne-așteaptă și ne va lovi iar. Vom răbda până ce ne va ajunge cuțitul la os, iar atunci va fi vărsare de sânge. Aripile bisericii sunt frânte. Credința pierdută, iar, fără de ea, o să pierim cu toții. Va fi iar urgie ! De altfel, la noi, mai tot timpul nebunia a sfârșit printr-o altă nebunie. Păcat de poporul ăsta ! Parcă ar fi blestemat !

– Mă, omule, lasă tu poporul, blestemele, și ce-ți mai trece ție prin cap ! Pământul, Doamne ! Averea mea ! Măcar lotul ajutor ni-l mai lasă ?

– Nu se știe ! Cât timp suntem în mâna puterii, se poate face oricând ce se vrea cu noi, cu copiii noștri.

– Primăria ce face ? – a întrebat femeia, revoltată. A lăsat comuna în mâinile lui Clămpan și a unor... Să n-aud și să nu văd ! Președintele și brigadierii, draci împelițați ! Târâie-brâu și cu ai lui.

„Brigadierii ?! Ei, las' pe mine ! V-arăt eu vouă cine suntem noi ! – a amenințat, în gând, Trăscău. Să aud măcar ce mai ziceți, și v-aranjez eu !“

– Primăria ? – a întrebat învățătorul mirat, apoi câteva clipe a tăcut. Și-a frecat între degete o țigară, a aprins-o, după care a răspuns : Primăria este locul în care te duci cu sufletul în vârf de băț și te-ntorci fără nimic. „N-avem, nu se poate“ sau „mai lasă-ne, tovarășe, cu tot felul de nimicuri“. Asta auzi acolo și totuși, între ei se clocește ceva. Aud c-ar fi venit de la oraș un om cu carte. Cam târziu ! Ce să mai facă, săracul ? Și dac-o să vrea, tot nu-l lasă ăia pe care-i pomeneai tu.

– Auzi, să știi că inginerul de care spui, le-a băgat în cap că, dacă n-avem zile de muncă...

– Zile de robie în colectiv, vrei să spui, femeie !
– și-a întrerupt învățătorul nevasta. Dacă n-avem, ni se ia lotul ajutor și rămânem cu ce mai e prin curte. Află că nu el a zis așa ceva ! Primăria, județul, partidul în frunte cu alesul lui, tu nu auzi ? Ascultă cum vin poruncile peste noi ! Ca un potop ! Curg de sus și mătură tot ce le ies în cale, aici, jos !

– Să știi că eu, de mâine, mă duc la colectiv ! i-a zis femeia lui Firu, hotărâtă, N-am de ales ! Ne ia și ultima palmă de pământ !

– Cum vrei tu ! Munca n-ar fi o rușine dacă ar fi respectată și plătită. Sub orice formă ar fi ea ! Când mă gândesc însă că seamănă a robie... Of, văd cum oameni fără suflet calcă peste alții, iar vină au toți ! Știi ce ?! Mă tem că într-o zi ai să te căiești pentru ce vrei să faci, dar treaba ta, du-te ! Ai însă grijă ! Fă înainte de toate ce-ți spune sufletul și ce e drept, nu ce te-ndeamnă alții !

*

* *

„Leafă, cine știe ce, nu are ! Dacă e să trăiască din ea, abia îi ajunge lui. Fără a mai bea vin, o... Cum nevasta și copilul îi stau la oraș, nu-i rămâne decât să-mi cânte în strună !“ – și-a zis primarul înainte de a schimba primele vorbe cu inginerul nou venit.

– Ei, și cum ți se pare pe la noi ? Dealuri, păduri, zonă frumoasă, nu ? – a întrebat primarul.

– Mda ! – i-a răspuns inginerul, deși sălbăticia unui loc nu-nseamnă tot timpul frumusețe.

– Ai dreptate ! Pe la noi, cam sărăcie, mai ales după vara asta, nu tocmai bună, dar... – a vrut să mai zică ceva Culae, însă s-a oprit.

„Dărâmă un deal, astupă o vale, sapă...” – a auzit în urechi glasul acela care i se instalase în cap ca o mașinărie ce se pornea după bunul ei plac.

– Sapă ! – a zis primarul cu voce tare, fără să vrea.

– Arături adânci cu tractoare, și-apoi sapă ! – l-a corectat inginerul, fără a-și da seama de tulburarea celui alt. Într-un an, doi, de-acum încolo, se schimbă multe. Omul sfințește locul. Nu despre mine e vorba ! – s-a corectat el, văzând licăriri de răutate în ochii celui din fața sa, ci despre oamenii dumneavoastră din sat !

– Dacă la ei te gândeai, află că pe aici nu prea sunt. Au plecat care încotro. La oraș ! Pe-acolo umblă câinii cu covrigii în coadă ! Așa cred ei ?!. Parcă-i văd venind val-vârtej înapoi. Nouă, ne-au rămas femeile. Și mai bătrâne, și mai tinere... Ce zici ? – l-a ispitit primarul. Bine că ai venit ! Ne mai dai o mână de ajutor. Hai, nu te sfi ! Cineva tot trebuie să-ți spele, să-ți pună masa. Traiul, viața, ni le facem noi. Era parcă o zicală.

– Din păcate, numai atât. De la o vreme, viața ne-o fac alții, iar noi... Totul e ca, printre scăpări, să facem ceva esențial.

– Nu te frământa ! Lucrurile merg de la sine. Mai bine ia să luăm noi un rachiu !

Primarul s-a împins cu scaunul în spatele biroului, până lângă un dulap. A scos de-acolo o sticlă cu țuică și două pahare. A turnat.

– Noroc ! – a zis el.

– Să fie ! – i-a răspuns inginerul. Brr ! Ca focul ! Frunte de cazan ! Am dreptate ? ! Nimic de zis ! Ce e bun cui nu-i place ? Numai că și bunul, când e prea mult, otrăvește.

– Trăiește-ți, omule, viața când poți ! Aici, la noi, e timp berechet pentru așa ceva ! C.A.P.-ul are președinte, brigadierii... Dumneata numai să iei seama ! Mai tragi cu urechea când la unul, când la ceilalți. Le mai dai câte-un sfat... în rest, ce să faci ? Că doar n-ai venit să te tragi de nojițe cu opincariiăștia, lua-i-ar dracu !

– Nu vă-nțelegeți ?!

– Da și nu prea ! Ce să le cer, când n-au nimic în cap ? Trei, patru clase primare, și-alea pe o parte le-au intrat, pe alta le-au ieșit !

„E de-al meu !“ – și-a zis apoi, în gând, primarul, după ce a golit al doilea rând de pahare, pe care nu a uitat să le umple.

„...Să udați buruienele, că numai de-alea cresc pe la voi !“ – a auzit el vocea aceea de mecanism uzat.

– Numai de-astea se face pe la noi ! Bea cât este ! – l-a îndemnat pe inginer în timp ce agita sticla în care, la un moment dat, i s-a părut că îl vede pe mai marele județului.

„Tii, drace ! Țsta e primul-secretar ! Știam eu că m-am înșelat !“

– Dă, tovarășe prim, ordin să tacă și să plece, că...

– Să plec eu?! – a întrebat, mirat, inginerul. Nici n-am venit bine și mă și luați la goană. Nu vă fie teamă, nu iau funcția nimănui! Stau în banca mea. Inginer, și-atât, dar, dacă vreți, plec.

– Tu?! Unde? Ești de-al meu! Acum, m-am convins!

– O să facem treabă până la paștele cailor! – a râs, încurcat, inginerul.

Și mai târziu! Eheh..., ascultă la mine! Trăiește-ți viața! Bea! Cântă!

*Iote brâul, brâul, brâul
Și pe mândra trece râul
Desculță și dezbrăcată
Cum n-a fost ea niciodată.
Iote-așa și iar așa,*

a pocnit din degete primarul, ca apucat.

– „Foaie verde-a bobului“ – a fredonat și gardianul în timp ce a crăpăt ușa. Să cânt, șefule?

– Cântă, mă, cântă, că acum e timpul lui „foaie verde“. Măine, poimăine, nu se știe! Se alege praful de toți!

„Ce să se mai aleagă?! Praful e ales!“ – și-a zis inginerul.

*

* *

– Dacă o fi trimis să dea pe unul dintre noi la o parte, eu, unul, tot primar rămân! N-are decât să se

instaleze președinte la colectiv ! – i-a zis Culae lui Goromele.

Vorba s-a dus din gură în gură, până ce a auzit și Clămpan.

„Mă lucrează pe la spate, care va să zică ! Bine ! Atunci, las' pe mine !“ – își tot zisese o noapte întreagă președintele C.A.P.-ului.

A doua zi, grăbit și îmbufnat, s-a îndreptat spre primărie. Acolo, fără a mai bate la ușă, a intrat.

– Noul nostru colaborator și tovarăș ! – l-a prezentat Culae pe inginer, președintelui de C.A.P., înainte ca acesta să scoată o vorbă. Băiat deștept și om de treabă !

„Crede că iar mă prostește !“ – a gândit Clămpan și, pe moment, a luat poziția omului dornic de răzbunare.

– De treabă ? Atunci, bun venit dumnealui ! Eu..., adică de mine nu mai ai nevoie – s-a bâlbâit Clămpan. Să nu uiți însă, șefule, tot ce-am făcut împreună !

– Taci, mă, nărodule ! – a încercat a-l liniști primarul. El este inginer și-atât ! Pentru funcția de președinte, de unul ca tine am nevoie ! Energic ! Ca să bați câmpii, nu-ți trebuie cine știe ce carte ! Dumnealui... așa crezi tu ? A-nvățat ani de zile ca să umble creanga pe sub deal, pe sub pădure, că vrea Sulea Spătaru !... Āla fiind tu !

Inginerul a răs. A zâmbit, într-un fel complice, dar șiret, și primarul.

– Dacă așa stau lucrurile, se schimbă socotelile ! Dau fuga la a mea să taie vreo curcă... ceva.

– Dă ! Dă poruncă să taie orice, chiar și ție capul, că tot degeaba-l ai !

Președintele nu s-a supărat. Se stinsese în câteva clipe. Flacăra din el s-ar fi ntins numai dacă ar fi primit ordin să predea colectivul noului venit. Clămpan însă parcă înviase. Și-a aruncat pălăria pe cap și a ieșit. Primarul l-a condus. Gestul l-a făcut nu din politețe, ci din grija față de cum dorea să fie primit inginerul în casa președintelui.

– Ai grijă ! Mai cu una, cu alta, îi luăm ăștia mințile, altfel cum crezi că ne lasă în pace ?! – i-a zis lui Clămpan înainte de a se despărți.

Între timp, în cancelarie se făcuse liniște. Singur, inginerul privea pe fereastră. Își aducea aminte câteva versuri din timpul studenției : „Nu există decât o singură viață mare/ La care mai participăm/ Nu există decât o singură viață mare/ Restul nu suntem !“

„Când suntem și când nu suntem ?“ – s-a întrebat pe el însuși. În câteva clipe, și-a dat și un răspuns : „Când participăm și când nu participăm !“ N-a fost însă mulțumit. Alte întrebări au dat năvală peste el. „Să participăm sau să nu participăm ? Unde și când ? Împotriva cui ? Pentru cine, sau alături de cine ? Deci sunt eu sau nu sunt ?“ – avea să fie ultima întrebare, întrucât ușa s-a deschis și primarul a intrat.

– Cum ți s-a părut ? – a întrebat el.

– Nici prea deștept, nici prea cumsecade. Cum de altfel sunt toți președinții.

Răspunsul direct, lipsit aproape de orice menajament, l-a făcut pe primar să tresară.

„Azi zice de el, mâine despre mine. Ia te uită, cine se crede ăsta ?“ – s-a întrebat furios, în gând, apoi a zis :

– Așa cum e, dar ține colectivul în spinare de câțiva ani ?! Îl ține ! Prost, ce să-i fac ! M-am obișnuit așa. E prostul meu ! Punem însă mână de la mână și ne descurcăm.

„Prostia, dacă nu se ține ca zeama de varză stricată, nu e prostie !“ – și-a zis inginerul, apoi l-a aprobat pe primar în tot ce a spus.

„În definitiv, dacă el se simte bine numai când nu-i întoarce nimeni vorba, eu de ce-aș face-o ? Ca să-i arăt greșelile ? Nu mi-e nici prieten, nici străin. N-am nici milă, nici ură pentru el. Tocmai cum este mai rău. Să n-aibă nimeni nimic cu tine. Dar el știe ?!“

*

* *

– Negustoria, băiete, să îți minte de la mine, se face cu oameni zdraveni și dornici să câștige ! Găiman, dacă simte gustul banului, trage și-n jug. El o să-ți aducă paralele ! Mai recuperează din pierderile ce și le fac negustoresele tale. Alea de stau toată ziua când cu ochii în oglindă, când pe limbile ceasului ! – i-a zis Pastoc lui fiu-său când acesta i-a spus că are vânzători destui și nu prea l-ar mai vrea pe Găiman. Mulți ? Mai bine zis, multe. Așa e, dar leneșe și toate proaste, mai ales de gură. Stau lângă

cântare și se uită lung la marfă cum se strică, în loc s-o scoată afară, pe tarabă, cu căruțul pe marginea străzii. Oriunde, numai să se vândă. Ce știți voi, negustorii din ziua de azi?! Pe vremea mea, vindeam cu cobița, cu coșul. Îi duceam clientului marfa acasă, numai să-l am tot timpul client. Câștigam greu un ban. Acum, cu ochii numai după ciupit! Văd că nu e bine și nu știu cât o să meargă așa. Vrând, nevrând, vă iau oamenii seama.

– Dumneata, tată, ai rămas cu ale dumitale în cap. Vechituri! Lumea s-a schimbat și nici negustorii nu mai sunt așa după timpuri. Trebuie să câștigi dacă vrei să fii cineva! Cum? N-are importanță!

– Câștigă, nimeni nu zice nu, dar cinstit! Lasă-i și celui ce-ți dă banii! Munca lui, mă! Măcar bucuria că i-ai făcut pe plac! Nu-i lua și una și alta, că praful se alege de tine și de tot ce-ai strâns!

Pastoc, câteva clipe a tăcut. A răstălmăcit cu iuteală cele câteva cuvinte ale lui Trină și i-a zis:

– După mintea ta, eu care n-am făcut mare avere în viață, dar care v-am crescut pe voi fără de lipsuri și fără a mă arăta alții cu degetul, sunt un nimic. Te-nșeli, băiete! Mulți își scot pălăria în fața mea pentru că și eu, la rândul-mi, am scos-o în fața lor. Iar dacă din ei se pleacă și-n fața ta, o fac fiindcă mă știu pe mine omul care a fost tot timpul cu oamenii. Au câștigat ei, am câștigat și eu. De-aia-ți spun: pe Găiman ia-ți-l alături! Nu din milă, ci din dorința de a face un bine, de a nu lăsa un om îngenunchat în necazuri, de alte necazuri.

Binele aduce bine. Răul, tot rău. Nu te lăsa orbit de bani și de muieri ! Înșeală. Curmă vieți omenești... Și, ca să nu mai lungesc vorba, cred c-ai înțeles. Îi faci formele lui Găiman și astă seară vii cu el acasă, altfel nici tu nu mai ai ce căuta ! Să nu mă faci de răs pe mine, aici și-n satul în care m-am născut ! Toți mă știu de om cumsecade !

Trină s-a văzut înfrânt. Fără voia sa, s-a arătat amabil și prietenos lui Găiman, omul care nu știa ce să facă mai repede și mai bine pentru a se dovedi muncitor și devotat. La sfârșitul programului, târziu, după ora închiderii, cei doi au plecat spre casă. Pe drum, înainte de a ajunge, Trină l-a oprit pe Găiman în fața restaurantului Berbec.

– Hai, fără frică ! Fac eu cinste ! Nu te bag la cheltuieli ! – l-a îndemnat el în fața porțiței ce dădea în grădina încă deschisă.

Găiman a cumpănit.

– Dacă zici tu..., însă pentru prima și ultima dată – i-a răspuns el în timp ce s-a uitat atent la mesele în jurul cărora stăteau oameni îmbrăcați în haine elegante.

„Măcar un rând de țoale ca astea să am și eu ! Pentru moarte !“ – și-a dorit în sinea sa.

Câteva mese erau libere. Trină s-a îndreptat spre una dintre ele. A tras un scaun și i-a zis :

– Stai ! Cât ai bate din palme, sosește ospătarul ! Aici vin numai unul și unul ! Șeful poliției, primarul orașului, din cei cu buzunarele doldora de gologani !

– Să fi mers în altă parte ! – s-a sfiit Găiman, încurcat, neștiind cum să se așeze pentru a-și putea feri înfățișarea de privirile celorlalți.

– Doar ți-am spus, eu fac cinste ! – a repetat Trină cu aroganță. Găiman s-a simțit nu numai sărac, dar și umilit.

– Odată și-odată ți-o-ntorc ! – a vrut Găiman să iasă din încurcătură.

– Bine ar fi, dar nu văd nici cum, nici când ! – i-a răspuns celălalt, în treacăt, ascultând de fapt ospătarul care întrebase : „De băut ?“.

– Ceva la cinci stele, maistre !

– Și-o gustărică ?

– Ce e ?! De fleacuri de-astea mă știi ? Aruncă doi pui la ceaun ! Cu mujdei și mămăliguță ! Nu știi ?! Ai grijă și de vreo două baterii de vin ! Să fie la gheață, că nu se știe ce poște-mi vin.

– S-a marcat, șefule ! – a răspuns ospătarul, dar Trină nici pe el nu l-a băgat în seamă.

– Ce zici ? După toate astea, te mai dezlipești și tu ! – l-a întrebat pe Găiman.

„Ăsta chiar vrea să-și bată joc de mine !“ – s-a mirat omul.

Mâhnit și tulburat, Găiman își dorea poate mai mult ca oricând să se ridice și să întoarcă spatele tuturor. Simțea mirosul de putregai în dedesubturile a tot ce părea scânteietor și aranjat. Nu știa însă nici cum s-o facă și nici nu avea puterea de a înfrunța neprevăzutul. În cele din urmă, luptând cu el însuși, a reușit să se suporte. În timpul mesei, a fost mai mult decât cumpătat. A băut puțin, a mâncat

pe-ndelete și l-a așteptat pe Trină să se desfete cu băutura cumpărată din banii aruncați pe masă.

Acasă, chiar dacă trecuse de miezul nopții, Pastoc îl aștepta. Masa era întinsă. Nici unul nu a mai putut însă mânca. De cum îi văzuse bătrânul, simțise rătăcirea lui fiu-său și oboseala lui Găiman. Pe cel din urmă, l-a condus din bucătărie printr-un hol, în camera în care avea să doarmă. Găiman a ezitat. Patul, un divan de lemn masiv, aranjat cu cearceafuri și pături din lână, luciul obiectelor din jur l-au ținut în picioare.

– Mă gândeam că putem sta de vorbă ! Acum însă e târziu. Rămâne pentru altă dată ! Măine, poi-măine... – i-a zis Pastoc.

– Cum crezi ! – a răspuns Găiman, încurcat.

– Ai aici tot ce-ți trebuie ! Să dormi ca la tine acasă ! – i-a arătat Pastoc lucrurile și a plecat.

Găiman n-a îndrăznit să se așeze. Se rușinase de cel pe care-l primise în casă. În plus, s-a gândit la simplitatea lucrurilor lui de țară. În cele din urmă, s-a descălțat și, cu bocancii în mână, mai mult în vârful picioarelor, a trecut prin hol, înapoi, la bucătărie. Văzuse acolo o canapea mai veche pe care, de cum a ajuns, s-a și întins. Nici aici nu se simțea în largul său. Totuși, a adormit.

*

* *

Ruginiseră pădurile spre sfârșitul acelei toamne târzii. Câmpul își chemase la adăpost veșmântul

pentru a-l primeni în rădăcini, sub scoarța pământului a cărei veșnicie se putea măsura până și într-un pumn de țărână purtată de vânturi sau înmuiată de ploii. Cerul își mânase în depărtări, dincolo de orizonturi, stolurile de păsări, iar acum strângea spre înaltu-i, în vârtejuri, roiuri de frunze și ierburi uscate. Trecuse timpul și dealurile rămăseseră goale. Zilele se scurgeau una după alta, pe nesimțite, cum era să treacă și ziua de Sfântul Dumitru. Satul uitase de însemnătatea ei. Norocul îi fusese cu Foltea. El îi amintise. Tocmise cu fiecare casă în parte paza oilor, de la Sfântul Gheorghe și până atunci. Cu numai două zile înainte de soroc, ciobanul le-a zis oamenilor că a sosit timpul ca el să-și ia simbria și vremea să-și odihnească picioarele. Alergase destul. Numai că, de cum se văzuse în curte cu turma mică, se simțise dintr-o dată și singur și sărac.

– De la o vreme, bogăția mea ține de a celor din sat. Ce-am să mă fac atunci când vor săraci definitiv cu toții ? – se întrebuse îngândurat, într-una din zile, când se întorcea din oborul oilor. Până una, alta, nu-mi rămâne decât să trăiesc.

Foltea a tresărit, la auzul unui strigăt de dincolo de gard. Cu pași domoli, s-a îndreptat spre poartă.

– Noroc, Folteo !

– Noroc ! – i-a răspuns el... Dar ce s-a-ntâmpat, că numai pe sanitar nu-l așteptam ?!

– Sănătos, voinic ? – a întrebat Gorici.

– Sănătos ! După cum vezi ! Atât mi-ar mai trebui, să fiu bolnav ! În rest... lumea nu mai poate de bine, iar eu, la fel.

– Mă, omule, dacă tu nu te-mbolnăvești, ălălalt nu, eu de unde să iau un ban, că leafa de la stat numai leafă nu este ! – a râs Gorici.

– După câte văd..., dumitale ți-ar fi bine dacă oamenii ar urla de junghiuri. Măine, poimăine și popa are să ne vrea moartea ! Ca să aibă de unde lua și el un ban !

– Mă, tu nu vezi că fac haz de necaz ? Ce, nu mai știi de glumă ?

„Glumă ! O fi, însă pe spinarea cui ? – și-a zis Foltea, apoi a regretat : Păcătos mai sunt ! Are dreptate, săracul ! Eu, cioban, tot de la alții trăiesc ! El, sanitar, celălalt cu botezuri, cu nunți și... morți. Ce vină are popa, dacă el trebuie să ne ducă la groapă ? Cineva tot trebuie s-o facă. Nu știi de ce, dar, de la o vreme, se zbârlește părul pe mine când aud muierea : «Costică, te primeniși ? Dă mai repede, că vine părintele și te găsește așa !» Parc-ar veni să mă ia !... Dacă ar fi fost după capul meu, făceam două feluri de popi : unii pentru sfințirea venirii pe lume și a binecuvântării celor vii, alții pentru înmormântări. Să se știe dinainte, care pentru ce vine.“

– Of ! – a oftat Foltea, apoi a vorbit sanitarului : Dumneata, într-adevăr, glumești ! Mă mir cum poți să mai faci asta, după necazurile ce le-ai avut ! Ai inima mare ! Eu nu mai sunt așa. Nu mă mir și nici alții n-ar trebui s-o facă, fiindcă, vezi dumneata, a trecut o zi și-am văzut că n-a fost bine. Am așteptat pe-a doua, crezând că poate a fost o întâmplare sau o greșeală a mea. A doua zi... ce să-ți mai spun, că știi cum a fost ! Mai proastă decât

prima ! Tot eu am greșit – mi-am zis. A venit a treia, a patra... a noua, tot mai spre rău ! De-aia mă întreb : Sunt de vină numai eu ?

– Mă, Costică, ascultă la mine ! Unii ți-ar spune că tu ești de vină, alții... că de vină e Cel de Sus, iar cei mai mulți ar da din umeri zicând : Dracu știe cine ne poartă sâmbetele ! Depinde cine, când, și mai ales de pe ce funcție îți vorbește. Oricum, vină avem toți.

– De ce ?! – a întrebat mirat, Foltea.

– Fiindcă-i lăsăm. Stăm, răbdăm... Răbdarea ne-a fost dată, dar nu cred că omul trebuie să îndure mai mult decât e omenesc.

– Singuri le-am făcut pe plac. Ne-am prins în horă și tot noi jucăm. După cum ei ne cântă. Ce să mai facem când nimic nu mai e de făcut ?!

– Cum, mă, nimic ?! Atunci s-așteptăm să... ne ia pielea, fără să scoatem o vorbă ? – s-a revoltat Gorici.

– Fără ! Numai că n-o să ne-o ia ei, ci le vom da-o noi de bunăvoie. Așa sunt vremurile ! – i-a răspuns ciobanul.

– Taci, că mi se face părul măciucă ! Numai când mă gândesc la cât sunt de înglodat și... datorii tot trebuie să mai fac. Nu-ți vine a crede, dar... de-asta am venit la tine. Să mă amâi cu plata pentru oi și de acolo, de unde ai avea, să mă și împrumuți. S-a nimerit cu nunta de-odată și Safta și Gore ! Așa se-ntâmplă când n-ai un ban în buzunar !

Foltea, câteva clipe, a tăcut. Și-a făcut în gând mici socoteli.

„Pentru unii atât, pentru ceilalți... cam atât... Nu prea mai sunt timpuri de aruncat crăițarii, dar singura bucurie ce ne-a mai rămas e nunta. Trebuie și eu să mă duc !“

– Să știi dumneata, că... bani nu am cine știe ce, dar... cam câți îți trebuie ? – a întrebat el.

– Cât dă un om de rând la două mese. Vreau sau nu... trebuie să mă duc și la unii și la ceilalți. În fiecare zi le trec prin fața curții ! Fetelor, eu le-am tăiat buricul ! Pentru copii mai mult !

– Pentru ei ! Poate prind mai mult curaj în viață dacă văd că le suntem alături.

.....

Joi, înainte de sâmbăta nunții, Ioncica tocmise pe Ionele cu carul cu boi cu care să ducă zestrea fetei, la casa ginerelui.

Femeia nu avusese de ales. Se făcuse luntre și punte până ce cumpărase mașină de cusut, masă, scaune, pat și „gardilop“. Cearceafurile, pernele, velințele și prosoapele cusute erau de mult chitite în lada pe care și ea o avusese, la rândul ei, de zestre. Un car lungit cu țepi umpluse Ionele, dar cuscrii Ioncicăi tot nu se arătaseră mulțumiți.

– Pe vremuri, pământul era averea miresei. Astăzi, banii ! – i-a zis, fără sfială, Gore, femeii, după ce a lăsat-o să bage lucrurile la el în casă. Tot ce-ai adus nu face cine știe ce ! Cu restul cum rămâne ?

– O să mai dăm, dar la nuntă, și-n capul mesei ! – i-a răspuns, la început cu jumătate de gură, Ioncica, apoi a dat drumul la tot ce avea pe suflet.

Eu, una, dacă aş avea, aş da mai mult, fiindcă nu la străini dau ! Deocamdată însă atâta pot ! Fii mai darnic dumneata acum ! Nici eu n-am să mă dau înapoi, mai târziu... Iar dacă nu poţi, ei să fie sănătoşi, că lucrurile se strâng de-a lungul vieţii. Nimeni n-a avut totul de la început !

„E femeie dată dracu Ioncica !... Dar nici cu mine nu-i merge !“ – s-a gândit Gore, apoi a zis :

– Ai dreptate într-un fel, însă pe tine, când te-a luat bărbatu-tău, erai neumblată. O parte din avere o păstrai acolo unde îi era locul. Fie-ta..., ce să-i faci, a cheltuit-o ! Cum nu se poate pune la loc, mai dai tu parale, că de nu, luni, după nuntă, ți-o aduc în băătăură. Desculță și dezbrăcată, să te știe lumea ! – a amenințat Gore și a plecat.

– Fă cum te taie capul ! –a răspuns Ioncica, mânioasă. De răs ne facem și unii și alții. Am dat peste-un neam de oameni... N-am ce zice ! Vai de mama voastră ! – a răbufnit și i-a întors și ea spatele. Satul întreg știe că fiu-tău i-a sucit mințile, numai tu nu... Iar el, bate-l-ar să-l bată, tace ca mutul. Om de nimic, din om de nimic !... – Dar a găsit și fie-mea... Așa merită ! N-a deschis ochii când trebuia, acum vede pe dracu ! La mine în curte, n-are ce căuta ! O tai bucați, chiar dacă înfund pușcăria și ajung în talpa iadului ! – a bombănit, de una singură, aproape tot drumul, înapoi spre casă, femeia.

Ioncica mai avea numai câțiva pași până la intrarea sa în curte, când Sanda i s-a pus în față cu vorbe vesele, dar și răutăcioase.

– Bine te-am găsit, soacră! Să fie într-un ceas...! Gata? Cum e? Îți făcuși fala, ai? Te băgași însă și la datorii, iar Grigore... nu e el omul să se mulțumească oricum. De-acum încolo să te văd! O să curgă zdrențele de pe tine și lumea numai de bine nu te vorbește! Eu spui: N-o băga-n seamă, altfel o lași să-ți toarne venin în suflet!

– Așa cum faci tu acum! Ehe, Sando, nu se știe cum se-ntoarce roata! I-ai luat mințile Saftei acum, și nu ți-a cerut nimic, dar când îi vor veni la loc, atunci să te ții! Nici pe tine nu te are satul la inimă, n-avea grijă! De-aia mă întreb: Care dintre noi o fi arătată cu degetul mai mult?! Eu, tu, amândouă? Fie de bine, fie de rău, tu zici ceva, trebuie să zică și ei până ce altele vor face altceva mai breaz decât noi. Numai atunci vom fi uitate, iar celelalte vor fi luate în bătă chiar și de mine, de tine... Așa e de când lumea la noi! Rădem unii de alții în loc să ne vedem fiecare lungul nasului! Eu, una, acum încerc să-mi văd de treburi. De-aia-ți spun: Să-ți fie și ție cum mi-ai dorit tu mie! Du-te! Am o mulțime de treburi și-ai fi având și tu.

– Am... cu grămada! – i-a răspuns Sanda. Tocmai plecasem să chem câteva neamuri în ajutor. Numai mâine nu-i poimâine, și gata, nunta e în toi! Dacă-ți vine omul în curte, trebuie să-i pui ceva pe masă. Eu, bine că am nimerit-o!

„Ce să mai zic?! Fiecare cu norocul ei!“ – și-a domolit Ioncica lacrimile.

*
* *

A doua zi, vineri, așteptarea stăpâna satul. Prin fața curților, femeile măturaseră frunzele uscate, apoi văruiseră gardurile. Ziua de duminică, de atunci când aveau să fie nunțile, o așteptau ca pe o sărbătoare.

„Să mai îmbrac și eu o haină bună și să ascult lăutarii, chiar dacă uneori numai durerea ne-o cântă !“ – și-a zis Paulina, îndreptându-se spre poartă.

Se scurseseră câteva ceasuri de când se luminează de ziuă și nimic nu se întâmplase. În preajma prânzului, nerăbdarea i-a scos pe alții în fața porților. Oamenii își luaseră seama unii altora, mai schimbaseră câteva vorbe între ei, apoi priviseră lung, de-a lungul drumului. Nimic nu se întâmpla. Dezamăgiți, începuseră să se întoarcă din nou în singurătatea caselor, când strigăte de copii s-au auzit de departe. Oamenii au tresărit și din nou au alergat în drum.

Venise de la oraș, într-o mașină mică, Marin Iepure.

– Gata, în sfârșit, a dat Domnul și a ajuns nașul ! – i-a zis Naniescu, femeii. De când îl așteptăm... Dacă nici el nu mă scoate din încurcături, atunci nici dracu nu o face !

– Săracul ! Dacă ne-ar avea numai pe noi fini, ehe..., altfel ar sta lucrurile ! Mai e însă și Cocoș, Deșca, ăia de la deal, ăștia de la vale... Pe deasupra, poimăine cunună și pe băiatul Saftei cu fata Sandei.

O știi cum e Găianca ! Când pune mâna pe ceva, ori ia tot, ori nimic ! Cine o fi pus-o pe nașa să se-ncurce ? Nu aveau ei peste tot fini, finisori, nepoți... ? Sanda o să-i lase săraci. Bietul nașu ! Când mă gândesc cât a muncit să facă avere... Și să i-o ia alții ?! Ce e drept, n-a fost an să nu ne-ajute, dar și noi... Dar acum ce să fac dacă din colectiv n-am luat nimic ? ! Or veni și timpuri mai bune, dar până atunci... Să mai treacă și ei cu vederea !

– Măcar pentru nunta lui Gore să ne dea bani, altfel ne facem de râs !

În timp ce Nanieștii își făceau planuri și socoteli, Marin Iepure se oprise, în drumul său spre casă, să-și vadă noii fini. Sanda îi ieșise înainte cu sticla cu rachiu, cum se face în preajma nunții. Fie-sa și gineri-său o urmaseră.

– Pupă mâna nașului ! – și-a îndemnat Sanda fata. Ce aștepți ? Că te-am învățat până... Ia te uită și dumneata la ea, nașule, cât de mare s-a făcut, ghindocul ! Parcă te văd mâine, poimâine, că te cheamă să-i botezi și copilul, iar acum se rușinează.

– Să fiu eu sănătos și să tot botez ! – i-a răspuns Iepure femeii, în timp ce a scos din buzunar niște bani pe care i-a dat tinerilor. Poate aveți grijă de mine la bătrânețe !

– Fii fără teamă ! Dumneata să îmbătrânești, că... a încercat să glumească Sanda.

„...Că se găsește el careva să-ți dea brânci în groapă pentru averea de-o ai !“ – a completat-o, în gând, Nicolae și, în sine, a zâmbit.

Marin Iepure își arătase, într-un fel, bunătatea, însă fără să-și dea seama, îi zisese șoferului :

– Bătrânețile să ți le cumperi de-acum, dacă vrei să-ți fie bine !

– Cine știe dacă le-apuc și ce vremuri vor veni ?! Dumneata îi înveți rău. Le dai acum, iar ei o să-ți tot ceară.

– Să fie sănătoși ! – a reparat el greșeala, apoi a plecat spre casă. Acolo, era așteptat de nevastă-sa, care nu mai putea sta locului, mai ales de grija cheltuielilor pe care le făcuse pentru nuntă. Nici nu apucase Marin să se așeze și ea i s-a și văietat :

– Ploconul adus..., o nimica toată ! Au venit la mine ca nimeni alții ! Cu o găină sub braț și un coș pe după cot ! În el, o pâine și două sticle cu vin. Și ăla acru ! Țsta dar de naș e ? Eu mi-am rupt picioarele după ei până la oraș să le cumpăr ba lumânări, ba voal, ba... de toate ! Pe deasupra, vor să-i umplu și de bani. Ce s-or fi gândit ?! Îi punem în capul mesei pe ăia, că sunt pricopsiți și scoatem pârleala. Mai bine-l cununam pe-al lui Gore. Om înstărit ! A știut să-și tragă focul pe turta lui. Ioncica i-a dus... până și zestre de naș. De la Safta, nimic n-ai să vezi cât ai trăi ! Nu e ea din cele care dau !

– Lasă-i, femeie ! Or avea grijă când n-om mai putea !

– Mai vedea ! Țștia cresc, se duc..., mâine, poimâine nici că te mai cunosc !

– Păcatul lor de-o fi așa !

– Păcatul lor atunci, dar banii noștri, acum... Eu, să știi, că-i chem să le arăt socotelile ! Să ne dea

ei banii pe ce-am cheltuit și după aceea dăm și noi. Marine, nu fii mână spartă ! Uită-te la mine ! Scârțâi din toate oasele ! Sunt bolnavă coaptă !

– Banii te-au îmbolnăvit, femeie, iar eu m-am hodorogit făcând la ei. E și rău..., e și bine. Ei ne fac fală acum, ne țin, și tot ei o să ne-ngroape !

*
* *

Sâmbătă, de când începuseră nuntașii să cheme cu lăutari oamenii din poartă-n poartă, satul bâzâia ca un roi de albine.

– Bine te-am găsit ! – a urat un flăcău lui Ion al lui Neamțu.

– Bine ai venit !... Și să trăiască tinerii ! – i-a răspuns omul în timp ce a gustat dintr-o sticlă. Dar... din partea cui vii ?

– Și din partea celor tineri și a celor bătrâni ! – i-a răspuns tânărul.

– Bine, mă băietate, bine ! Să fie într-un ceas bun ! – a strigat omul, apoi și-a zis :

„Și unii și alții ! Care însă or fi ? Ți de la deal, sau ăi de la vale ? Ori ăia, ori ăia... totuna e ! Te înveselesc câteva ceasuri. Îți auzi vorbe, săptămâni de-a rândul, dacă sari calul la băutura, apoi îți zici : Câte n-aș fi făcut eu cu banii dați la masă ? ! Doamne, cum face sărăcia socoteli din noi ! De-ar face numai atât, tot ar fi bine ! Într-o zi, o să fim pungași, hoți, oameni de nimic, rătăciți...

Câinii au lătrat în curtea lui Savu, la Mitricel, Budică și Gorici. S-au potolit numai după ce lăutarii s-au pierdut după cotitura Popeștilor. În urma lor, au rămas femeile vorbind.

– Trăirăm s-o vedem și pe-asta ! Mare minune dacă are să iasă bine până la urmă ! – le-a zis Anica celorlalte ieșite în drum. Sanda a aranjat lucrurile, după pofta inimii ei. Pe ceilalți i-a băgat în mă-sa. Lui Grigore nu-i convine averea noră-sii. Păcat de copii că i-am încurcat !

– Vai de capul ălor bătrâni ! – a întrerupt-o femeia lui Mitricel. Eu știu bine că atunci când faci ceva împotriva voinței altora, răul de l-ai făcut se răsfrânge asupra ta. Mai devreme sau mai târziu... Și mai știu de la tata – Dumnezeu să-l ierte ! – că cei care-au făcut negustorie cu sufletele oamenilor, n-au sfârșit bine.

– Să rămână treburile astea pentru timp ! – s-a amestecat Paulina. Acum sunt nunțile, iar ele sunt ale lor și pentru noi. Cu vorbă bună s-au îndreptat greșeli mari, s-au împăcat dușmani între ei... Uneori, chiar au făcut casă împreună... Eu zic să ne-nveselim cu toții, măcar acum, dacă suntem în stare. Destul am răs unii de alții !

Femeile nu au mai scos o vorbă. Anica a amuțit și ea, deși multe-i stăteau în vârful limbii.

Spre seară, lăutarii aveau să cânte și la Gore și la Safta. Zumzetul satului se liniștise și, de departe, se auzeau viorile. Parcă se-ngânau una pe alta. Aproape când să se-ntunece, oamenii din sat s-au împărțit în două. Unii la deal, alții la vale, după cum nunțile le

erau mai aproape. Numai Jana, femeia lui Găiman, nu știa ce să facă.

„M-aș duce și nu m-aș duce ?!” – s-a tocmit ea, singură. „Dacă mi-ar fi omul acasă, lucrurile s-ar schimba. Așa, ce-o să zică lumea ? Țăla se chinuie pe-acolo să câștige un ban, iar ea îl cheltuie pe-aici. De-altfel, nu sunt singură. Roncioaica, Nela, tot ca mine și ele! Mă duc ! Poate aflu de la Iepure ceva de Marin al meu. Nu îi duc dorul, dar lipsa i-o simt... Că și el... atât a așteptat să scape de acasă, apoi a uitat. Pe mine ca pe mine, dar copiii... !”

– Jano ! Ieși până afară ! – s-a auzit careva strigând din drum.

– Doamne, cine să fie ? – s-a speriat Jana, apoi, îndârjită, a întrebat : Care ești, mă ?

– Eu, factorul ! Am o scrisoare pentru tine !

– De când o aștept, mi-au albit ochii în cap ! Târziu, dar a venit ! Hai, intră și nu-ți fie frică ! N-am câine, iar eu nu mănânc oameni.

Gheorghe a intrat. I-a întins plicul Janei și în timp ce ea a încercat să deslușească scrisul, el a ciu-pit-o de șold.

– Stai, mă, păcătosule, că ne văd copiii ! – i-a zis Jana și s-a ferit.

– Eu stau, că de avut, tot am, dar tu... ce te faci ?

– Mă duc la nuntă ! – a ocolit Jana răspunsul.

– Și mai târziu ?

– Văd eu !

– Până se termină masa, ai tot timpul să te gândești. Îmi faci un semn, și eu, gata ! O s-o iau

prin prunii din spatele curții tale, să nu mă vadă careva. Tu să m-aștepți lângă furca șoprului !

– Fire-ai să fii, Gheorghe, dar nărod mai ești ! A ta ce face ?

– Sforăie după sobă. Ca mâța cu coada-ntre picioare. O potoli mai devreme, altfel se ținea scai după mine.

– Ptiu, blestematele ! Numai de-a naiba am să te-ncerc ! Să văd de ce ești în stare ! – l-a încurajat Jana, apoi l-a îmbrâncit, în glumă, și a băgat scrisoarea în sân, fără s-o fi citit.

.....

Tot timpul cât a durat masa, la nuntă, femeia a stat ca pe ghimpi. Gându-i era numai la plasta de fân din colțul șoprului.

„E în dos... Și dacă tot păcătuiesc cu gândul, ce mai contează fapta ? – s-a-mpăcat pe ea însăși, după paharul cu vin pe care l-a băut. Rigu de n-ar bântui prin curte ! A, nu, în fiecare seară vine beat de la colectiv și cade mort.“

Aproape de miezul nopții, oamenii s-au întors de la nuntă spre casă.

– S-au strâns câțiva și astă-seară ! Rachiul bun, lăutarii... Aia de la Jianu făcură toți banii, ăilalți... – și-a dat cu părerea Ion al lui Neamțu.

– Masa, cam sărăcuță, de, pune omul ce are ! De fapt, mâine seară e nuntă mare ! Atunci, pun sarmale, pun... Măă, de când n-am mai mâncat eu o sarma ! – le-a zis Gorici.

– Eu am și uitat de ele ! De Paști, poate... „Să fi făcut muierea atunci..., cine mai ține minte ?! Numai la ele nu mi-a fost mie gândul !“ Mă fraților, mi se pare, sau așa să fie ? Prea s-a domolit lumea ! Pe vremuri, nu era horă în sat sau nuntă la care să nu se bată careva pentru o sârbă înainte. Să fi pierit cheful de joc așa deodată ?

– În timpurile de azi, cui îi mai arde ? Când ai oasele frânte de muncă și burta goală, greu se mișcă picioarele ! Pe de altă parte, libertatea de-o aveam nu mai e ! Acum, dacă scoți o vorbă, se-aude, și una, două, te trezești cu milițienii, dar dacă mai faci și vreo năzbâtie ?!

– Așa e ! Ele au rămas numai pentru ștabi. Doar ei chefuiesc, horesc, bea, mănâncă. Mai pun mâna și pe muierile altora. Cine îi întreabă dacă au dreptul sau nu ?! De acum, că s-a terminat cu munca, și până în primăvară, numai cu țuică fiartă, pastramă la grătar și vin, trăiesc.

– Așa mai zic și eu ! Când eram copil... – abia îmi aduc aminte – tata la fel ne ținea. Avea totul de la el din curte și nu era nici primar, nici președinte și nici brigadier, că pe atunci nu era colectiv. Muncea și avea. Astăzi, poți să scormonești pământul cu unghiile zi și noapte, să stai și în cap ! Degeaba !

*

* *

Duminică, nunta începuse de dimineața, cu bărbieritul ginerilor, îmbrăcatul miresei... Și la

Gore și la Safta, cântau lăutarii. Ei rânduiau obiceiurile cu grijă, ca nu cumva să fie uitat ceva din ele. Numai cununia la biserică fusese aranjată de preot în așa fel încât nunțile să nu se întâlnească acolo.

Satul își trăia ziua ca pe o amintire. Bărbații abia că își mai întrezăreau tinerețile, pe când femeile, mai toate, se vedeau cândva mirese.

– Vezi, omule, tu nu mi-ai luat atunci pantofi de lac, cu toc, cum se poartă acum ! De ce, mă ? N-am știut eu ce să-ți cer ! Eram mică și fără minte – l-a îmboldit, în văzul lumii, Paulina, pe bărbatu-său, stând pe marginea horei când se juca bradul.

– De-aia te-ai măritat ! – a glumit Savu. N-ar fi fost nici un necaz dacă nu mi-ai fi căzut belea pe cap. E..., femeie, mare noroc ai avut ! Neagră și urâtă cum erai, de nu te luam eu, nici că te mai lua careva ! Cu mine ce te-ai mai îndreptat !

– Bine că ai fost tu frumos ! Ooof ! Când te aud, nu știu cum îmi vine ! Mă-ntreb și-acum, cum de m-am culcat cu un pocit ca tine ? ! Numai osul și pielea !

– În săptămâna oarbă, și dracu ți se pare arătos ! Vezi-ți de treabă, Savule ! Așa a fost să fie ! – le-a zis Gorici.

– Așa, dar ce să facem ? Mai zicem câte ceva, să treacă timpul și să uităm de urâtul ce a intrat în noi acum ! – s-a apărut Savu în fața sanitarului, ca nu cumva să creadă că el s-ar certa cu femeia.

– Urâtul ? ! Puteți scăpa de el. Aveți viața înaintea ! În mine – oricât aş vrea eu să nu fie așa – a

intrat deznădejdea, singurătatea. „Mă domnește moartea.“ Necazul de astă vară m-a îmbătrânit cu câțiva ani. Și-așa eram eu trecut! Am așteptat nunțile astea să mai întineresc. Din când în când, un ceas, două, dacă mai sunt ca altădată, tot e bine! De-acum încolo, încerc a mă-mpăca cu gândul. Pentru mine, necazul e altul! Văd prea mulți bătrâni, iar unii, săracii, sunt așa de mici copii. Nu le-a mai fost dată tinerețea. Mă uit la băiatul Sandei – îl știu și pe-al lui Gore – și mi se umple inima de bucurie. Pentru ei ar trebui să ne rugăm la biserică, la cununie, să le fie lăsați anii de-i au. Să și-i trăiască cum vor ei. În libertate!

– Ca să fie cum zici tu, Gheorghe..., – i-a surprins învățătorul care se lipise cercului de oameni din jurul horei – ar trebui să strigăm la fel ca milioanele dinaintea noastră : „Vrem lumină, claritate, nu explicații, ci rezolvarea!“

– Tot ce spui, domnule învățător, înseamnă viață în prezent și viitor. Ce ne facem însă cu umbra? Dăinuie de veacuri. Ea conduce! În libertate, credință, lumina de care ziceai o pălește. Vremurile, tulburi, cuștile cu zăbrele îi priesc! Vezi dumneata? Pasărea cerului își are demnitatea ei de pasăre. Noi...

Hora bradului se sfârșise. Câțiva flăcăi se și grăbiseră să joace o sârbă în care mireasa să fie alături. Oamenii de pe margine priveau și, uneori, își dădeau cu cotul :

– Nu e topită de frumusețe mireasa! În rochia asta albă însă îi stă bine! Văd că se-nfuge al naibii la

ea copilul lui Ciuculete ! Mai știi ce-o fi fost între ei, înainte de-a lua-o Nicolae ?!

– O fi vreuna ca nici la Trică să nu vie Ion, după nuntă, cu sticla cu țuică înroșită.

– Ha, ha, ha ! Află că o treabă ca asta i-ar astupa gura Sandei și l-ar mai liniști și pe Gore.

– Pe vremea mea – abia și-a amintit Bogheanca – mireasa își punea salbă cu bani de aur la gât !

– Atunci era-ntr-un fel ! Acum, atât ți-ar trebui, ca să rămâi fără ea ! – i-a zis Foltea.

– De, mumă, de când s-a luat pământul, au pierit și galbenii ! – a vrut bătrâna să-i spună tot lui Foltea, dar nu a mai avut cui. El plecase.

„Vremea mea a trecut ! – a regretat femeia. Parcă am fost, parcă n-am fost ?! Nu mă mai bagă nimeni în seamă !... Dar cine să mă mai bage când nimeni nu mai este ?“

Hora se terminase. Ilie, băiatul lui Ciuculete, apucase cu fata Sandei de toarta găleții cu care trebuiau să aducă apă. După ce Tănase le dăduse câteva fire de busuioc, cu toții au plecat spre fântână.

Mai toți oamenii au ieșit iar din curți, în fața porților, și au privit. Ieșise în dreptul ei și Marița lui Budulan, dar abia apucase să-și pună mâna streășină și să privească pe drum spre nuntași, că o și repezise Jana, apoi Roncioaica.

– Intră, femeie, în curte, ori vrei să fii de râsul lumii ?!

– Ce vă veni, fată ? Așa mă pusă asta, de-mi stă sub limbă, să mă-mbrac. Cu cămașa ăleia de-a

murit, că de-aia mi-a dat-o de pomană. Hii, hii, hii ! I-auzi că acum umblă goală pușcă pe-acolo și se uită morții chiorâș la ea !

– Intră ! – au îmbrâncit-o cele două, în spatele gardului și i-au închis poarta.

Marița se liniștise în pridvorul casei, când nuntașii se-ntorceau cu găleata plină. În urma lor, venea poștașul satului.

– Ziua bună la dumneavoastră ! – a zis el femeilor, dar a tras cu coada ochiului mai mult la Jana, apoi, fără să aștepte răspuns, a întrebat-o : De bine ți-a scris omul, sau de rău ?

Jana a tresărit. Abia acum și-a amintit de scrisoarea primită în ziua trecută.

– Ce te bagi, că doar nu e treaba ta ?

– Ca să știi ! – a răspuns Gheorghe, apoi s-a apropiat de femeie și i-a zis în șoaptă : Vine sau nu ?... Și când ?

– Veștile, de unde ar veni, sunt binevenite, dar mai ales dacă vin de la...

– Cei dragi ! – a întrerupt-o poștașul.

– De la omul meu ! Și bine zici : „cel drag“ – i-a rețezat-o Jana, apoi a intrat în curte.

„Of, Doamne, de ce-ai lăsat ispita ?“ – și-a zis ea și a căutat plicul. Târziu, l-a găsit mototolit în pala de fân, din dosul curții. Tremurând toată, l-a desfăcut și a citit :

„Dragă nevastă,

Aș avea multe de spus despre ce am văzut până acum, dar și mai multe despre cele ce nu stau în ochii lumii. Pentru

asta mi-ar trebui vreme, nu glumă ! Iar eu am... atât cât am între muncă, muncă și somnul care și el, la rândul-i, mă sperie, fiindcă tu nu știi, dar află că aici, mai mult decât în sat la noi, mănâncă cel mare din cel mic, acesta de la cel mai mic, care la rândul său mănâncă mai nimic. După cum vezi, «toți se mănâncă pe toți.»

– Nu pricep – și-a zis, încurcată, Jana, apoi a citit mai departe : „*Peste tot pute a suflet împușit.*“

– Ori Marin al meu a luat-o pe urmele Marișei, ori s-a stricat lumea ! – și-a mai zis Jana, apoi a continuat :

„...Iar eu, fie că am călcat în spurcăciuni, fie că pe aci, pe-acasă, se întâmplă ceva. Nu știu ce să cred, dar, de la o vreme, mi se bate un ochi de parc-ar vrea să-mi sară din cap înainte, și să mă oprească, sau măcar să m-abată de la drumul pe care am pornit. E și asta un semn ! – vorba babii ! Jano, altceva ce să-ți spun ?... În rest, sunt sănătos. Deocamdată, stau la o cucoană, într-o cămăruță, tocmai în fundul curții, lângă cușca unei javre de câine. Bine și-acolo ! Măcar sunt pășit. Javra asta a simțit că avem aceeași viață. De altfel, și eu ! Ce să fac ? Îndur, dar măcar mai câștig ceva. Tu să-mi scrii pe adresa asta, după plic ; iar, dacă se schimbă ceva, îți dau de veste. Dar nu cred. Nu-mi duceți grija, ci păziți-vă pe voi. Închei aici și aștept.“

– Din tot ce-a scris, nu-nțelesei mai nimic ! Nici câți bani a câștigat pe acolo..., nici când vine acasă... Să-i fie dor de mine... mai văzuși ! Și eu, care nu știam cum să mă spovedesc mai repede !

*
* *

Trecuse de chindie, când mirii s-au întors de la cununat. Lumea se strânsese iar în fața porții lui Gore și la Sanda.

– Dragi tovarăși, invitați, și toți care au poftă sau buna plăcere, sunt rugați să poftească la masă ! – a strigat un lăutar după ce a luat seama peste capetele oamenilor și a văzut pe Clămpan cu brigadierul alături, și pe Rigu printre mulți alții.

Masa cu dar fusese anunțată, dar nimeni încă nu se grăbea să se așeze.

– Necazurile... mai greu se împart între ai satului, decât bucuriile. S-au strâns mai mulți decât aseară ! – i-a zis Titel lui frate-său. A venit până și Grasu cu ai lui. Ția de stau colo, mai de-o parte, sunt tocmai de la Stupineaua. Din neamul lui Joi-maru. S-o fi împăcat cu ai lui Porojan ?

– Da de unde ! Porojan mai bine tăcea. Nu-și prindea mințile cu ei. Joimaru ăl bătrân – uite-l, mă, ăla cu căciulă fumurie – e gros la pungă și mai are și nu știu ce neam pe la judecătorie. Împinge ce-mpinge, pe-acolo, și-l lasă pe amărâțul celălalt cu buza umflată, după ce fiu-său, pădurarul, i-a batjocorit și fata și muierea.

– Taci, mă ! Vezi că ne iau seama ! Mai bine hai să găsim un loc ferit spre coada mesei, că aș bea un rachiu.

În dosul porților, Gorici deja se cinstea cu învățătorul. Ion, socrul mare, le pusese la îndemână și

țuică și vin. Se arătaseră mulțumiți că fuseseră băgați în seamă, dar ceva tot îi frământa.

– Domnule învățător..., dumneata umbli de acasă la școală și înapoi. Vezi satul și lumea de pe drum, pe când eu am intrat din curte în curte precum popa cu botezul. Oamenii, mă vor sau nu, înainte de a aduce preotul să-i grijească, mai încercă la mine... Și ziua și noaptea, nu m-am supărat. Eu îi știu pe toți și pe dinafară și pe dinăuntru. Mulți dintre ei nu mai sunt de încredere. S-au dat de partea jandarmilor, a primăriei și-i vând pe ăilalți. Nu poți scoate o vorbă, că a doua zi ți-e pusă la dosar. Îmi dă năvală sângele în cap când mă gândesc. Le-aș face injecții cu otravă ălora, pe care eu îi știu. N-am însă curajul. Ăștia sunt mai răi decât lupii. Sfășie tot.

– Gheorghe, eu îmi dau seama că am ajuns acolo unde nici nu bănuiam. Ce știu eu despre ce de fapt nu știu, știe cel de lângă mine. Țsta e și motivul pentru care ne stăpânește frica... Iar dacă ea ne domină, și puterea ! Noi acum nu știm care suntem și care nu suntem. De aceea ne ferim unii de alții. Dezbinații, de când lumea, au fost sortiți pieirii. Eu totuși, sper ca, într-o zi, pânza de pe ochii multora să cadă. Atunci, vom vedea cu toții c-am fost înșelați.

– Cât suntem sub cizmă străină, greu de spus când !

– Mai târziu..., mai devreme..., cizme au fost ele multe, și-au trecut. Au tropăit ce-au tropăit, dar până la urmă au ajuns șoșoni plotogiți.

– Să te-audă Dumnezeu ! Măcar pentru copiii noștri, în viitor, să fie bine !

– Pentru a fi, noi trebuie să începem și să-l facem cât putem, ei să-l continue și să-l păstreze.

– De ! Domnule învățător, nu te grăbi ! Uși că pentru unii este bine sau chiar foarte bine acum.

– Care sunt ăia ? ! Vântură lume ? Cei care au făcut patru clase și au ajuns președinți ? Cei cu șapte de sunt acum primari, sau ăia de-au dat cu barda în țărani și-n muncitori și s-au trezit peste noapte colonei ori generali ? Nu uita că pasărea pe limba ei pierde !

– Pofțiți la masă ! – a invitat-o, încă o dată, lăutarul.

În capătul mesei, se așezase nașul, Marin Iepure, și femeia. Alături, câteva neamuri apropiate. La mesele din fața lor, fusese adus președintele colectivului cu ai lui. „Invitați de seamă !“. Unul după altul, și-au găsit locurile toți cei veniți. Sticlele fuseseră defundate. Au ciocnit, au băut, iar, între timp, au schimbat vorbe între ei, apropiiații, luând seama la cei îndepărtați.

După ce și pofta de sarmale le fusese astâmpărată, câțiva s-au ridicat și au căutat pe socri și ginere. Le-au urat de bine, apoi au dat banii, dar de nuntă.

– De la noi atât, de la Dumnezeu mai mult !... Și nu vă supărați că plecăm. Suntem datori și la Gore.

– Vă mulțumim și mergeți sănătoși ! – le-a zis Nicolae în timp ce i-a condus spre poartă.

Mai târziu, alții i-au urmat. Un schimb de oameni, de altfel, avea să se facă între cele două nunți. Pe când unii plecau dintr-o parte, alții veneau din cealaltă. Cu ei duceau sau aduceau vești.

– Bă, v-a, v-ați dat dracu ! Pe mi-mine mă zgâlțâie, trac-tractorul. Pe voi să vă văd ! Hâc ! Cum scoa-scoateți cămașa !

– Zii, mă, o dată ce-ai de zis !

– Pri-pri-marul zi-zise că dă-râmă Dea-dea-lul Viilor. Târ-nă-copul o să vă pu-pu-nă capul ! – s-a bâlbâit, amețit, Bîțu până a spune ce auzise în timpul nunții, la Gore.

– Ce zicea ? – a întrebat Ceaușu, nesigur de cele auzite.

Că primăria a hotărât să scoată viile de pe coastele din preajma satului – i-a răspuns Mișăle.

– Ce face, mă ?! – s-a revoltat tot Ceaușu.

– Ce-ai auzit ! Pun pomi și alte vii în locul ălor de sunt ! – a răspuns, nepăsător, celălalt.

– Ptiu, fir-ați ai dracului de porci ! Ani de-a rândul le-ați înjumătățit, acum le luați definitiv.

– Pe – pe noi ne înjuri, bă ? – a încercat Bîțu să se ridice de pe locul pe care stătuse și a săltat mâna în semn că ar vrea să-l lovească pe Ceaușu, care la rândul-i nu a stat locului.

Încă treaz și mai iute, l-a împins pe tractorist zicând :

– Stai, omule, unde ți-e locul, că te pocnesc de-ți iese băutura din cap și pe ochi și pe urechi !

– Au, Doamne, ia-mă, se-ncaieră ! – s-a ferit și s-a închinat Aneta Murgășancăi.

– Dă-le pace, femeie ! – a liniștit-o Grasu. Știi ei mai bine ce fac !

– Ce-o fi având de-mpărțit ? – a întrebat Tănase pe Savu.

– Ce nu au, fiindcă ce au își împrumută sau își vând. De, băutura turnată în suflet necăjit, sporște necazul. Ațâță omul și-l pune să facă lucruri de care, a doua zi și el se rușinează... Dar ce-o fi zis Bîțu, de i-a sărit țandăra lui Ceaușu ? – a întrebat, la rîndul său, Savu.

– Zise că scot viile.

– Viile ? Care vii ?

– Ale noastre ! – i-a răspuns Titel. Mai știi tu altele ? Gândeai că... nu pot s-o facă. E, uite că pot !

– Cine îndrăznește, mă, că-l joc în picioare ?!

– Ția de acolo. Nu-i vezi ? Președintele, brigadierul ! Nu te gândeai însă că le scot ei. Nuuu ! Păi ce, ăștia au muncit vreodată de când cu colectivul ? Noi ni le scoatem ! Eu te ajut pe tine, tu pe mine ! Poate mai găsim și alții...

– Să-mi scoți tu mie via ? – a răcnit Savu către frate-său.

– Eu nu ! Doar ți-am spus. Te ajut.

– Nici mort ! Mă, când mă uit pe coastă, acolo-l văd pe tata punând la ea. Ai înțeles ? – a întrebat Savu și a trântit cu sticla de masă, apoi a băut și iar a trântit-o.

– Uite-i, turbară ! – i-a arătat Ion al lui Neamțu lui Foltea pe cei care de fapt săriseră în ochii tuturor.

– E, Ioane, auziră că ne ia viile ! Auzii și eu !

– Deci asta e ! Păcatele lor ! Mai au să ne scoată sufletele !

Vorba s-a dus din om în om, până ce a ajuns la urechile lui Frățileanu. Omul a simțit cum i se taie respirația. Fără a mai sta pe gânduri, s-a rezemat de umerii celor din jur și s-a ridicat de la masă. Din câțiva pași făcuți hotărât, a ajuns la Clămpan. În câteva clipe l-a luat de gulerul hainei, l-a ridicat de pe scaun și l-a aruncat la loc :

– În afara viilor, ce mai aveți, mă, de scos ? Zii odată !... Ca să știu ce-ți scot eu ție acum !

– Are să te coste asta ! – a mai avut timp președintele să spună până s-a trezit sub masă.

– Auu... ! Săriți măi, oameni buni, că-l omoară ! – a strigat ajutor Anica, femeia lui Budică, în timp ce l-a tras de mânecă pe bărba-tu-său și i-a șoptit :

– Nu te băga ! Vrei să te snopească ăștia ?

În ajutorul președintelui, au sărit neamurile brigadierului cu el și câțiva din ai lui Rigu. De partea cealaltă, Savu, Titel, Grasu, câteva femei, la început, apoi celelalte. Frățileanu, fiindcă-l scăpase pe președinte între timp din ochi, s-a năpustit asupra lăutarilor, care tăceau înmărmuriți.

– Voi ce ați înlemnit, mă ? V-am tocmit să cântați, sau să căscați gura la noi ?

– Să cântăm ! s-au speriat ei.

– Atunci dați-i drumul, că v-a luat mama... ! – le-a zis Frățileanu și a pus mâna pe basul țiganului. A rotit apoi privirea în jur, până ce a dat iar de președinte. Dintr-un pas și o smucitură a sa, capul

lui Clămpan a trecut printre corzi, în pântecul instrumentului. Femeile au blestemat și au țipat până când un ou crud s-a spart tot în capul președintelui, apoi au început să râdă. O ploaie de alte ouă au căzut, aruncate de niște copii, și i-au spoit pe aproape toți. În scurt timp s-au liniștit.

Când scandalul s-a terminat, Marin Iepure s-a întors și el în capul mesei. Bucătarul a anunțat friptura, apoi, lăutarii, strângerea darului. Clămpan s-a văzut lăsat în plata Domnului și a vrut să plece, dar, când s-a apropiat de poartă, tot Frățileanu l-a oprit, fără însă a-l lovi.

– De mâncat, slavă Domnului, ai mâncat, de băut la fel, acum plătește!... Altfel...

Președintele s-a văzut încolțit. A scos banii din buzunarul hainei, a căutat socrul și i-a dat. A luat după aceea o sticlă cu țuică după masă și a băut.

– Ne vedem noi mâine! – le-a zis el scrâșnind din dinți, celor din jur.

– Porc te știm de când te știm! La fel ești și acum! Înjuri ca un birjar în loc să-ți ceri iertare! – i-au zis câțiva.

– Marș, panaramă ce ești! Marș până nu cășun iar pe tine! – l-a amenințat Frățileanu.

– Îmi pare rău de el! – i-a zice Gorici învățătorului, deși n-ar trebui! Așa sunt eu, durerile altora mă dor și pe mine.

– Gheorghe, nu-l căi! Roagă-te ca ce luă să-i fie un fel de leac și să-l vindece.

– Să se facă bine unul ca el?! M-aș mira! Din câte știu, se poate vindeca și omul și animalul,

numai că... nici ei pe ei nu se știu, și sunt bolnavi !
Boala fiecăruia în parte însă este aceea că vor să fie
mai bolnavi decât sunt.

– Multe mi-a fost dat să văd în viață, dar așa
ceva, în ruptul capului, nu credeam să mai apuc ! –
și-a zis Foltea când nunta era pe sfârșite.

*
* *

Trecuseră zilele. Vremea toamnei își terminase
de citit pagina, iar timpul grijului îi schimbase foaia.

„– S-a dus și ea ! Ne-a-mbogățit sau ne-a făcut
să credem că avem de toate. A venit o alta care ne
pune să mâncăm tot ce-am strâns și... ce n-am
strâns, mestecând cu gândul la gândul c-am avut.
Trece și asta, vine cealaltă... Patru la număr !
Fiecare, în felul lor, ne stăpânesc și ne-apasă. Una cu
frumusețea, alta cu truda... S-o pus frigul și zăpada.“

„Ce mai lauzi, măi Costică ?“ – l-am întrebat
pe Foltea alaltăieri, când i-am dus ciobănitul. „Ce
vezi și dumneata, domnule învățător ! Mă pârălesc
la gura sobei. Îmi înmoi țurțurii din oase și frica de
frig.“ A îmbătrânit, săracul ! Toți îmbătrânim, mai
ales când simțim că trăim degeaba. În seara asta...,
nevastă, se lăsa post de pe coastă ! Vedeai pe un
deal un foc, pe celălalt, un alt foc, fiecare deal cu
focul lui ! Striga nu știu care pe a lui cutare cu a lui
cutare, îi răspundea un altul tot strigând. Undeva,
la mijloc, se întâlneau strigătele și se pupau.
Noaptea asta își avea mirosul ei de lăsat de post.

Acum miroase a Mariță bolnavă ! Tu, femeie, dormi ostenită !... Iar în mine urlă lupii înfomețați ! Dormi, cât eu mă duc să...

– Unde, Firule ? – a întrebat femeia, somnoroasă.

– Să reazem un pic cerul nopții, că, de la o vreme, mi se pare prea împins într-o parte.

– Și crezi c-ai să-l îndrepti tu ? Mai bine povestește-mi ! Cât timp îmi doarme somnul, eu te-ascult.

– Mă tem că nu-i așa ! Tu crezi în vedeniile altora, atâta timp cât le faci pe plac și sapi în sufletele oamenilor. Scoateți viile și nu e bine !

*

* *

Văzduhul își lăsase o parte din omătul său pe pământ. Cu o alta, învelise stelele. Castanii își întorseseră ghirlandele de flori în jos. La streșinile caselor atârnavu creste de munți.

– De când mă știu, tot acasă am fost în ziua de Crăciun ! – i-a zis Găiman lui Mitrele, negustorul pe care-l întâlnise când abia făcuse câțiva pași prin piața Ploieștiului... Cu femeia și copiii în jurul mesei, cu oala de vin, cu de toate. Dacă nu eram încurcat cu brazii aștia... Ca să vezi și dumneata ! Pomi pentru copii ! La mine-n sat nu s-a mai pomenit așa ceva ! De Anul Nou, am să le duc și alor mei unul, să văd ce fac ! Parcă-i aud de-acum zicând : „Bine, mă, tată, asta ne-aduci ? Haine, ghetete, bomboane, n-ai găsit pe-acolo ?“

Găiman a făcut o pauză. Pentru o clipă s-a și văzut cu copiii pe lângă el. A tresărit apoi, ca dintr-un vis, și a întrebat : Ori despre ce vorbeam ?

– Despre ziua asta ! i-a răspuns Mitrele.

– E,da ! – și-a amintit el... Să te culci în ajun mai de cu seară, iar după toiuł noptii, să te scoli ! Te-nchini, pupi icoana, bei o țuică fiartă... Spre ziua, ți se scoală copiii. Când se strâng roată în jurul ceunului cu caltaboși, uiți de toate necazurile ! „Nu veni tac-to ! V-o fi uitat ?!“ – le-o zice Jana. De unde să știe că mă gândesc la ei ? Ce-o fi pățit și ea, săraca ?! Femeie ca oricare alta ! Ba să taie porcul, ba cu vitele ! Câte nu sunt și pe capul ei ! Muncă și-acolo, fără să se vadă ceva. Eu tot am strâns niște gologani ! Am pus de-o parte leafa ce mi-a dat-o șeful. Cu mâncarea m-am descurcat la prăvălie ! Când un ardei, când o roșie, ouă, cartofi... Mi-am luat o lampă cu gaz ! Uite-o ! Gătesc pe ea și mă satur. La fel mâncam și acasă ! Să-ți spun drept, eu nu sunt obișnuit cu bunătățile. O ciorbă de cartofi, dar să fie fierbinte, o mănânc mai cu poftă decât pe-a ăstora de la cârciumă. Astăzi însă nu ne-ar strica o tigaie cu carne friptă !

– Eu... pot să am și purcelul tot pe tavă ! Degeaba, dacă nu sunt cu ai mei ! Măcar tu te duci de Anul Nou acasă ! Eu... nici atunci nu pot. Sunt angajat permanent ! cu carte de muncă. Am zis să strâng câțiva ani pentru o pensie, dar cine știe dac-o mai apuc ?!

– Pensia ? – a întrebat Găiman, apoi și-a zis, ca pentru sine : „Nu mi-ar strica nici mie ! S-o am,

acolo, sprijin la bătrânețe ! Copiii or să aibă nezarurile lor !“

De ! Un ajutor pentru atunci când n-o să mai pot... – i-a răspuns negustorul.

– Bună, nimic de zis ! E ca un baston, omului, la drum rău ! Se sprijină de el, dar, dacă nu mai sunt puteri, tot e greu !

*
* *

În cele câteva zile dintre Crăciun și Anul Nou, nimeni din sat nu mai muncise la scosul viilor. Oamenii își văzuseră de sărbători. Ei își încheiaseră, într-un fel, socotelile. Numai cei din conducerea satului nu și le sfârșiseră și nici nu își pregătiseră îndeajuns anul ce urma. Cele câteva sute de stuți înșirați în spatele clădirii în care își avea sediul C.A.P.-ul, nu aduceau liniște, mai ales de când inginerul avertizase că pentru îngrijirea lor nu este suficient nici unul ca Mărăzanu, țârcovnic de meserie, și nici zahărul ce îl aveau.

– „Stupii sunt aur !“ – le-a zis inginerul. Dacă sunt îngrijiți ! Pentru a fi, însă trebuie știute lucrurile pe care numai specialiștii le știu. Oricum, cât mă privește și din câte știu eu, albinele nu ling la grunji de zahăr, ca vacile la cei de sare !

Primarul și președintele au schimbat câteva priviri piezișe, la auzul vorbelor, apoi amândoi l-au țintuit pe magazinier.

– Goromele, dumnealui are dreptate ! Ce ai de spus ? – l-au întrebat aproape amândoi deodată.

– Aici nici eu nu știu. A plouat prin acoperiș, a tras umezeala prin pardosea, acum înghețul... Mă pot pune eu contra la toate ?

– Poate nu ! – i-a vorbit, apăsător, primarul. Dar de ce se vede ?! De ce se știe ?! Nu ne ferim de dumnealui, care... dar dacă vine altul ?! Să zicem Băbălău, de la județ ! Și vede, aude...

– Nicio grijă, șefule ! Fără să anunțe, nici dracu nu dă pe-aici ! Și de ce-ar veni ? Să plece cu mâna goală ? Când știm dinainte, altfel îl așteptăm ! Mulțumiți pleacă și ei ! – s-a apărât Goromele.

– Să considerăm problema asta încheiată ! – a reluat primarul. Într-un stup, albinele sunt cu miile ! Ce mare pagubă dacă mor câteva sute ? Fac ce le rămase, pui, la primăvară, că... altă treabă nu au !

– Pe deasupra, noi unde suntem, șefule ? – s-a repezit Zâmboi de față la discuție. Aici, iar datoria noastră e să le punem să muncească !

– E, vezi tovarășe inginer ! Lucrurile nu stau tocmai rău acolo unde zici dumneata ! O mână de ajutor să ne dai la terasarea dealurilor. Acolo e buba ce ne doare, nu la viespiile astea ! Dumneata însă îți cam pierzi timpul uitându-te pe unde nu trebuie, în loc să fii în mijlocul oamenilor așa cum sunt șefii de echipă !

...Dacă se poate și cu bâta în mână, ca dumnealor ! – i-a răspuns inginerul... Că, slavă Domnului, de-asta am și făcut agronomia ! Eu cred că tot satul ieșea la muncă dacă terasam dealurile pe care cresc ciulinii și lăsam pe cele cu vii, așa cum sunt. Domnilor, aveți grijă, oamenii răniți și înfometaji

nu sunt buni de luptă ! Iar dacă-i strângi cu ușa, într-o zi întorc pușca.

– Cum îți permiți, tovarășu' ? Ieși ! Afară ! De azi înainte, n-ai ce căuta în biroul meu ! Pe câmp și la grajduri ți-e locul de muncă ! – a țipat primarul.

Inginerul s-a ridicat și a părăsit încăperea. Pe drum, parcă se împleticea în gânduri, în amintiri, în tot ce pățise până atunci.

„Sigur am s-o pățesc ! Nu mi-ar părea rău dacă măcar i-aș putea abate de la drumul pe care au pornit... Când însă și ei și alții mai mari lor au obloane la ochi... Și totuși, faptul că i-am înfruntat îmi dovedește că eu sunt ! Uneori, și asta este o cale de a face ceva... Bună ?... Rea ?“

În urma plecării inginerului, primarul a dat telefon la Direcția Agricolă, unde s-a plâns unui oarecare de al cărui nume nu auzise.

Dați-i foc ! Ardeți-l, ce mai așteptați ! Doar n-a venit un pârlit ca el să vă stea în cale ! – l-a sfătuit cel de la capătul celălalt al firului.

– Să trăiți ! Am înțeles ! – i-a răspuns primarul, încurajat, apoi le-a zis celor de față : Auzirăți, mă ? Dăm foc la tot ! Pârjolim pământul, apoi n-au decât să sape ! Săpa-și-ar singuri groapa !

– Dăm foc viilor ? – au întrebat brigadierii uimiți.

– Întocmai ! Și nu mâine sau poimâine, ci în seara asta ! Acum !

În zorii zilei următoare, când flăcările încă nu mistuiseră totul, dar fumul înecase valea satului,

oamenii mai întâi s-au speriat, apoi și-au făcut cruce. S-a închinat și inginerul.

„Orice mi-ar fi trecut prin minte, numai asta nu ! Când prostia hotărăște, sigur s-alege praful !“ – și-a zis el, apoi a împachetat tot ce avea adus, iar, după prânz, fără să mai anunțe, a plecat spre oraș.

Găiman, cu o zi înaintea Anului Nou, s-a întors la ai săi. Văzuse de deasupra dealurilor, înainte de a coborî în sat, pâcla de fum ce împânzea încă locurile. Pentru o clipă, și-a amintit de casa lui Gorici, arzând. S-a cutremurat. Când a ajuns acasă, a aflat de cele întâmplate. A blestemat cât a putut și a plâns.

„Mare e grădina ta, Doamne !“

*
* *

Noaptea dintre ani, Găiman a petrecut-o cu femeia și copiii alături, povestind. A doua zi, a ieșit la poartă. A văzut cum lumea trecea mai tăcută decât el o știa.

„Parcă ar fi opăriți, săracii ! Ce-o mai veni ?“ – s-a întrebat el îngândurat.

– Marine, trecurăm în noul an, nu bem și noi un pahar cu vin, sau nu mai bagi lumea în seamă de când umbli pe la oraș ? Ai câștigat ceva bani pe-acolo ? Cred și eu, altfel n-ai sta tu liniștit ! – l-a întrebat Rigu.

– De, eu știu ?! Crezi ce-ți convine ! – a tresărit Găiman. Poate am câștigat, poate nu, oricum...

nu-ți fă grijă ! Chiar dacă n-aș avea, ție tot nu ți-aș cere ! Văd însă că te frământă ceva și parcă-ți stă pe vârful limbii. Invidie ? Fii pe pace ! Averea nu se face peste noapte ! Deocamdată, mi-am îmbrăcat copiii, nevasta... Să știi că sunt totuși mulțumit ! Dacă nu dau peste unii ca voi, care nu lasă pe alții să trăiască, mă descurc... Da' văd că nici tu nu o duci rău ! Cum se face, mă, că numai la voi, șefii, tocmai cei care nu dați cioc cu sapa, sunt pătulele pline ?! E ! Vorba unui amărât care mi-a zis la întoarcere, pe tren : „Colectivul e un rai, fură dacă vrei să ai !“ Avea dreptate, numai că nu oricine are dreptul să fure. Într-un fel, dacă toți am face-o, nu s-ar mai numi hoție, iar atunci voi nu ați tânji după șefie !

– Ar fi cazul să-ți măsoari verbele, vecine, pentru că, dacă te mai aud și alții, nu știu dacă ți-ar fi tocmai bine ! Eu, unul, să zicem, că... tac, dar ai grijă cu cei de la primărie, cu miliția !

„Tace ca și atunci ! Crede că nu știu, sau am uitat“ – și-a zis Găiman, dar l-a lăsat să vorbească.

După câte am auzit, de mâine au puteri depline ! – i-a zis Rigu. Pot să taie și să spânzure în voie ! Dacă ești împotriva lor, ești împotriva partidului... Ori nu știi ce-nseamnă asta, mă ? Nu ți-aș dori să afli !

– Bănuiesc și știu că numai cu amenințările o duceți voi bine, dar mai știu însă că celor de teapa ta le tremură izmenele în fața altora mai mari. Alora, de alții și mai mari ! Nu aveți curajul nici să vedeți și nici să spuneți. Muți și orbi pe toate

treptele ! Te-ai întrebat ce s-ar întâmpla dacă, vreodată, scara asta s-ar frânge ? Îți spun eu : s-alege praful de voi toți, ăștia care vă bateți acum cu pumnul în piept și strigați cât puteți : „Partidul e în toate“ !. Eu, unul, îmi mășor vorbele. Tu gândește-ți-le pe-ale tale, că mâine, poimâine, te joacă poporul în picioare !

– Niciodată !

– Bine... ! Fă cum te taie capul ! După cum vezi, eu am învățat să stau liniștit, însă atâta timp cât nu mi se așează cineva nepoftit la masă... Iar dacă o face, pun mâna pe bardă și, fie că-i scurtez mâinile, fie îi scurtez gâtul. Ca mine vor face și alții !

– Nu au cum ! – s-a încăpățânat Rigu, apoi a schimbat vorba : Ce zici, bem ceva ?

– De dragul de a bea, nu se cade ! – l-a refuzat Găiman.

– Treaba ta ! Atunci te las, dar să-ți mai spun ceva : Tu și muierea, ca să vă păstrați curtea și lotul ajutor, trebuie să faceți patru sute de norme muncă în colectiv. Nu e mult, mai ales că de muncit, acum avem ce ! Dealurile vă așteaptă !

– Și dacă nu le fac ?

– Îți mășori, singur, doi ari jumătate, aci, în ogradă, și-ți tragi gardul împrejurul ei.

– Bine, mă, mai vedem noi ! – i-a răspuns Găiman, apoi s-a întors și a înjurat printre dinți, fără ca celălalt să-l audă.

„Ăsta era vinul ?! Venin, nu vin !“ – și-a mai zis și a vrut să intre în curte, însă l-a strigat Marița lui Budulan.

– Mă, Marine ! Mă, băiete, a intrat necuratu-n mine ! Auzi-l ! Asta se jură că te bagă la zdup. Așa-mi zice asta ! Mă, mă, s-au pus pe capul nostru !

– S-o fi pus, Marițo, dar închină-te și necurații fug ! – i-a zis Găiman, înduioșat, în timp ce a ridicat ochii spre cer.

„Of, Doamne ! Ce păcate-o fi făcut ?“

*
* *

– Nici anul care a venit nu se-arată a fi mai bun ! – s-a plâns Jana lui bărbatu-său într-una din zilele de după Sfântul Ion. Altă dată, în timpul ăsta, erau nămeții cât gardul ! Casele aveau cușme de zăpadă ! Câmpul dormea tot sub ea ! Acolo, înfră-țea grâul ! La adăpost ! Acum, rabdă și la sete și la pustiile astea de vânturi. Uită-te pe la Roncea, în vale ! E pârlit tot !

– Cum e el, și noi ! La primăvară, o să are iar locurile și o să semene altceva. Porumb, sau...

Sau buruieni, mărăcini ! Știi tu cum au făcut acum doi ani pe dosul dealului, dincolo de fântâna lui Mitroacă ? Ții minte ?

– Cum să nu ?! Cât i-am rugat eu, Vătășelu, ăștia de la deal, să ne dea tarlău aia în parte ?! O munceam noi și-mpărțeam câștigul cu ei, dar cum, să avem la fel ca ei ?... Și dacă așa trebuiau să stea lucrurile, nu ne-am lăsat, chiar dacă se putea. Cum nici primarul, nici toată târla de la primărie, de la colectiv, cu neamurile lor nu voiau să facă bătături în palmă... acum să nu crezi că le-ar fi părut rău de

mâinile noastre ! Nici noi nu aveam voie la mai mult. Ba au făcut în așa fel încât ne-au aruncat câțiva pași înapoi.

– Cum vor face și acum cu noi ! Marine, dacă nu săpăm postaja de ne-au dat-o în Dealul Viilor, e-ncurcată ! Mă, omule, tu te-ncăpățânezi pentru că iar o să pleci ! Nimic de zis ! Ai făcut treabă bună, însă în acel timp n-ai dus grija noastră. Eu, copiii, de aici am mâncat ! N-am așteptat pâinea de la tine ! Dacă ăștia ne iau lotul ajutător, e greu și de noi și de tine. Numai din munca ta n-o să ne poți ține, iar eu singură nu pot să o scot la capăt. E de săpat, nu glumă ! Măcar, cât mai ești acasă, dă-mi o mână de ajutor ! Scăpăm și putem avea un rost al nostru, aici, că nu se știe... Mâine, poimâine se strică lucrurile și pe unde umbli tu ! Atunci unde-ai să te-ntorci ? Tot în sat ! Ascultă-mă pe mine !... Am auzit că Vătășelu o să vină în curând și definitiv. S-a-ncurcat cu un șantier pe la Hune-doara, săracul ! Muncește de se spetește la betoane și fiare. Ce câștigă, cheltuie cu mâncarea. Doarme prin barăci... Așa mi-a spus nevastă-sa, la fel îți spun și eu. Cât despre ea, vai de capul ei ! O fi femeia lui de-a doua, dar nu și-a bătut joc de casă... Și uite, vezi, are unde se întoarce !

Găiman a privit lung prin ochiul de la fereastră, mut și surd la zvârcolirile sufletului său și, cu jumătate de limbă, i-a zis femeii :

– Până acum, nu m-am jurat că n-am să mai pun piciorul în colectiv, dar nici mult nu mai e. De mâine, chiar dacă-mi calc pe inimă, mergem să

săpăm. Ai să vezi însă mai târziu că stricăm și ce e bun făcut. Nu mă gândesc numai la viile ce-au ars, ci și la dealurile pe unde creștea iarba. Acolo, avea omul unde duce o vacă, o oaie la păscut. Acum... o să se aleagă praful. Bine ar fi să fim iertați.

– De, omule, spune-mi tu cum să facem ? Dacă muncim nu e bine. Dacă nu muncim, iar nu este bine. Când vorbim, nu e bine, când tăcem, iar... Numai unii au dreptul să facă de toate. Orice !... Și pe când ei sunt sătui, noi facem foamea. Of, cât despre iertare... ! Îndurare, Doamne ? Ne-ai dat pedeapsa pedepselor. Moartea !... Iar înaintea ei, chinul și păcatul. Dacă nu mâncăm, păcat că nu avem ce ! Chiar și când mâncăm, păcat că avem ca vai de mamă de om ! Așa am fost lăsați să fim. Rari sunt ăia care vin pe lume să fie și să rămână cineva !... Sau mai știi ? Poate noi om fi !

*

* *

Patru ani la rând, mâna omului făcuse ca dealurile să cadă unul după altul, în terase.

– Gata, Titele ? – l-a întrebat Ion al lui Neamțu de îndată ce l-a întâlnit și apoi au coborât împreună coasta, cu hârleții și târnăcoapele în spinare.

– Dădu sfântul și sfârși ! Nu credeam că termin, în ruptul capului ! O da Domnul și nu ne-o fi munca în zadar ! Aș vrea să avem alte vii, alți pomi... .

– O da, mă, o da ! Numai că râpele ne-au frânt ! Noi, cine știe dacă mai apucăm să mâncăm din poame ?!

– Vezi-ți de treabă ! N-am murit până acum, nici de-acum înainte n-o facem. Clămpan cu ai lui râdeau pe-nghesuite gândind că dealurile ne-ngroapă oasele. N-a fost cum au vrut ei. Femeile ce sunt mai stâlcite, dar... nici din ele n-au pierit. Știi ce ? Cum ajung acasă, numai de-al dracu, am să beau un clondir cu vin și-am să-i aștept în poartă, fluierând. Mă, nea Ioane, ține minte de la mine : Când o fi și o fi, ăștia de oftică pier... Și cu cât mai multă, cu atât mai repede. Eu, unul, aș strânge duminică satul la horă, acolo, sub dealuri. Să tragem o sârbă încât să vadă orbii că suntem aici vechi de când lumea ! Crede-mă, mi se luminează cerul și-mi veni inima la loc ! Am din nou curaj ! Să-i văd pe ei ! Pe primar, pe..., dar mai ales pe Clămpan. Stupii ? Știi că le-au murit ? Bani, nu glumă ! Păcat de bielele albine ! Au încăput pe mâna unor capete seci. De-ar fi știut că de la ei li se trage, îi făceau ciur. Oricum, nu cred că scapă basma curată.

– Zici tu ?! Nu uita că atunci când i-au cumpărat, au făcut-o cu știrea ălor care acuma ar trebui să-i tragă la răspundere. „Corb la corb nu-și scoate ochii.“ Tot pe spinarea noastră se plătesc toate. Așa e în colectiv ! Uneori, îmi spune inima că, chiar dacă se va face ceva pe locurile astea, tot în buzunarele lor intră, și-n ale ălor mai mari decât ei. Mă, nene ! Hoție ca acum nu s-a mai pomenit de când lumea ! Din cauza ei, a sărăcit satul și de oameni ! Noi și încă vreo câțiva am mai rămas bărbați între muieri. Câteodată, mi-e și rușine să muncesc alături de ele. Se uită la mine ca la...

– De, nedomolite ! Se-ncing ca iepele ! Dumneata, armăsar bătrân !

– Vezi-ți de treabă ! Nu la asta mă gândeam. Ne știi că nu suntem în stare de altceva... Să fii plecat din sat, cum au făcut-o bărbații lor, care... măcar gospodăriile și le-au mai îndreptat. Noi am rămas la fel. De când zic să-mi dau cu stropan pe casă... ! N-am bani ! N-am de unde !

– Nea Ioane, când le vine lor, nu cu stropanul dumitale au treabă... Cu daravela ! Află, că ți-o spun cu mâna pe inimă ! Nici mai de mult, nici mai de curând, acum un an, erau porumbii în mătăsuri, aveau boabele cu lapte, numai buni de copt. Într-o duminică mă-ntorceam de la târg. Când să trec puntea, aci, în vale, lângă locurile Modârlanilor, o văd pe a lui... nu ți-o spun, că vorba se duce – era cu găștele la baltă. Se băgase femeia într-o văioagă și-și făcea treaba aia... Cu ce crezi ? Cu un știulete. Când m-a văzut, și-a tras poalele. Dacă am întrebat-o, știi ce mi-a răspuns ? „N-am încotro. Doar n-am să iau câmpii.“ E, am liniștit-o eu... Atunci, dar după aceea ? Abia mă pot ține la a mea !

– Ptii, Doamne, câte mai aude omul !

– Așa că..., atinge-ți din când în când baba, n-o lăsa în patimi !

Din vorbă în vorbă, cei doi au ajuns în sat o dată cu înserarea. În dreptul Anetei lui Murgășanu, din drum, Neamțu și-a aruncat ochii peste gard, în curtea femeii. A văzut cum, sub un ceaun, așezat pe niște pirostrie, ardea focul.

– Miroase a păsat! – i-a zis lui Titel. Aneta... își mănâncă singură mămăliga, de ani de zile.

– Trăiește și ea ! Dacă o-ntrebi cum o duce, nu se văietă. S-a obișnuit așa. Unii râd de ea, alții îi plâng de milă... Mai ales de când s-a dus vorba că-și tămâie locul pe care și-a-nsemnat groapa.

– Am fost bună odată ! Omul rabdă, rabdă, dar cât ? – s-a auzit dincolo de cotitura Popeștilor.

– E gura Saftei ! – a zis Titel, după ce s-a oprit câteva clipe și a ascultat. Așa tăinuie ea cu cuscră-sa. Au program, seară de seară. Șiit ! Ia taci !

– Uite ce avere a avut fie-ta : o tigiaie, și-aia de la costorari. Lua-ți-o, fir-ați ale dracu cu ea cu tot ! – a țipat iar Safta.

Un zgomot de tablă lovită cu pietre, de pe marginea șanțului, a tulburat și mai mult liniștea.

– Sanda și Safta ! Astea sunt ! Așa le știu... de după nunta copiilor. N-o să sfârșească cât îi hăul !

– Așa suntem toți. Când nu mai știm încotro s-apucăm, înjurăm, țipăm...

– Să zicem bogdaproste că a fost lăsat omului și asta ! Da, da ! Când te-apucă, să urlî, și-ai să vezi că-ți trece !

*

* *

Câțiva ani buni brăzdaseră fruntea și obrajii lui Găiman. Un ban câștigat și pus deoparte l-au făcut însă să nu simtă timpul trecut.

– Parcă ar fi fost ieri când te-am întâlnit pe dumneata ! Ce mă făceam de nu te găseam ? Singur,

printre străini, și noaptea... – a vorbit el negustorului, întâlnit cu ani în urmă în piața de lângă halele Ploieștiului, apoi l-a plâns pe Pastoc... Și el, săracul, fie-i țărâna ușoară ! Mult m-a ajutat ! Îmi pare rău că nu l-a îngropat acolo-n sat, lângă ai lui. Cum s-o descurca prin părțile astea, în lumea cealaltă ? Singur, printre străini, și-n întuneric ?! Dumnezeu să-i dea lumină, măcar cât mi-a dat el mie liniște. Mi-am crescut copiii. Doi sunt la casele lor. Mai am pe ceilalți. Gemenii ! Să termine și ei școala, să-i văd la fel ca pe ceilalți, apoi mă-ntorc în sat. Nevastă-mea nu e tocmai bătrână, dar nu mai poate. Și-a frânt oasele la global. Țsta o să-i pună capul !

– Globalul ! Cine a scos porcăria asta să știi că a fost omul dracu ! Mai întâi le-a luat mințile țăranilor. Le-a dat câte un car, două cu porumbi. Nu mai avuseseră de mult așa ceva. Acum însă, aud că nu mai iau nimic. Ba mai mult ! Umblă cu traista pe la oraș. Chin pe bieții oameni, și mare rușine pentru țară ! Cum, domnule, să n-aibă pâine tocmai cel ce o face ?

– Mâine, poimâine, n-o să aibă nici cei de-aici. Ai să vezi ! De când s-a zgâlțâit pământul, de la cutremurul ăl mare încoace, s-au pocit toate. Mie mi s-a făcut atunci un semn. Parcă mi-a trecut o sabie prin creștetul capului. Nu-i a bună ! mi-am zis, și uite că așa este !

– Nu mi-e de-altceva, dar a murit și Pastoc. Pe el mă bizuiam. Trină... mă tem ca nu cumva să mă bage în bucluc. Eu, unul, nu mi-am înșelat clienții. Bruma ce-am strâns-o a fost din ce mi-au lăsat ei.

Zece bani, cincisprezece bani... Nu m-am mânjit, cum aud că face el.

– Să ai grijă ! Ia marfa cu cântarul și dă-i banii pe monetar. Semnat și de tine și de el. Ferește-te cât poți, mai ales că... – l-a îndemnat negustorul, apoi a socotit : „să fie vreo șapte, opt ani de când a venit !“. Doi, trei ani îți mai trebuie în cartea de muncă, apoi iei și tu o pensie de câteva sute. Puțini, dar decât deloc, buni și ăia !

Trecuseră câteva săptămâni de la înmormântarea lui Pastoc. Trină îi făcuse pomenile, una după alta, care mai de care mai pompoasă.

– Măcar atât, din câtă avere ți-a lăsat !... Ca să nu mai zic că taică-tău te-a făcut om ! – îi zicea câte unul, cu invidie. Trină însă nu răspundea nimic, își făcea socotelile și rămânea o vreme pe gânduri.

„Mult ! Am aruncat cu bani de parcă n-ar fi fost ai mei ! Și pentru ce ? De ochii lumii ! Ca să aibă unii ce povesti la alții, iar eu, buzunarele goale ! Cum, necum, n-am decât să strâng totul la loc.“

Prăvălia s-a umplut în următoarele zile, cu zarzavaturi, ardei roșii, tot felul de trufandale pentru un început de vară luate mai pe ocolite de la serele din jurul orașului.

Găiman vindea cum nu vânduse el niciodată. De câteva mii de lei pe zi.

„Nu e rău, dar, parcă, nici bine !“

La sfârșitul uneia din săptămâni, într-o duminică după masă, când abia ajunsese acasă, Găiman s-a trezit la ușă cu Trină.

– După cum vezi, m-am zbătut să avem ce vinde. Ne invidiază ceilalți care stau ziulica toată cu

două, trei lăzi de verdeață în față – i-a zis el. Eu, una știu : dai, iei, nu dai, mai stai până ce vin ăia de la televizor să filmeze. Știi că serele trimit la export, dar eu... Mai o relație, mai o cunoștință... Și ce să mai lungesc vorba, din ce scoți tu, știu eu cum, mie îmi dai o mie de lei pe săptămână. Ce să fac, dau și eu la rându-mi în altă parte !

– O mie ? – s-a mirat Găiman. Câteva sute e tot ce-mi rămâne și asta fiindcă n-am timp să mă duc la cantină. Mănânc din mers câte un colț de pâine cu roșii și sare.

– Vai de capul tău ! Nu mă gândeam că ești atât de încuiat. Cum, mă, la marfa asta să nu fii în stare să scoți de două, trei ori cât ți-am cerut ? – s-a revoltat Trină. Câteva clipe a tăcut, apoi a revenit. Știi ce ? Cu unul ca tine ajung la pepeni verzi ! Faci cum crezi ! Pe mine nu mă privește ! Ori dai cât ți-am spus, ori... tălpășița, neică ! Te duci la unul în stare să-ți facă statuia negustorului cinstit ! – a amenințat el, apoi, înainte de-a pleca, i-a zis : Măine să vii cu cântarul la verificat ! Ai înțeles ?

– Am, ce să fac ?! – i-a răspuns Găiman, după care i-a zis ca pentru sine : „Cu ăsta nu e de glumit ! Bani i-au luat mințile ! Mai rău e că nu pot să-l bag în mă-sa și să plec. Am fugit de dracu și-am dat peste ăl bătrân. Până-n toamnă însă, n-am încotro ! Trebuie să-l rabd !“

După discuție, în zilele următoare, Trină s-a arătat din ce în ce mai preocupat de magazin. Seară de seară, strângea banii de la vânzători, se retrăgea

într-o cameră a lui și își făcea socotelile. Când termina, îi anunța pe toți cu glas rece :

– Sunt la casierie ! Nu uitați, mâine, cât mai devreme !

Toată vara, Găiman o dusesse numai cu leafa, uneori nici ea întreagă.

„Să vezi cum ajunge omul de unde a plecat ! – s-a mâniat pe el însuși. Înainte mă muncea Clămpan, acum mă muncește ăsta. Și unul și altul, pe nimic ! Mă tot întreb : unde vrea să ajungă ? Simt cum iar îmi dă târcoale frica.“

Trecuse vara. Într-una din duminicile unui început de toamnă, piața orașului și toate prăvăliile gemeau de oameni. Începuseră să-și strângă pentru iarnă. Și Găiman vindea de dimineața până seara. Deși cu ochii în patru, ba la cântar, ba la bani, uneori trăgea cu urechea la cei care-i treceau prin față.

– Cum sărăcia bântuie peste tot, măcar varză la butoi, cartofi și murături s-avem ! – a auzit el pe unul vorbind dintre cei ce stăteau la rând. Carnea se duce pe apa sâmbetei ! Din când în când, mai găsești copite și căpățâni de porc, în rest... nimic !

– Mă, așa o fi pentru toți ?

– Ehe..., șefii își au magazinele lor ! Iau tot prin spate ! Ștabii ăi mari, ce să mai vorbim ! De-ai-a sunt fermele partidului !

– Domnule, eu am auzit una care le pune capac la toate ! – s-a amestecat un altul în vorbă. Se zice că, la noi, miliția a declarat greva foamei. Așa cum fac ăia prin occident, când nu le convine ceva.

– Grevă ! Fugi, domnule, că nu au voie ! Mai ales ei ! – i-a luat cineva vorba în serios.

– Te-ntreb un lucru ! – a stăruit cel cu zvonul în timp ce a întors privirea spre el. Ai văzut vreunul în piață la vreun rând ?

– Nu ! – a răspuns omul nedumerit.

– Deci... rabdă, săracii ! Fac grevă ! Nu-i vezi ce amărăți și slăbiți sunt ? Mă, ce le-aș face eu dacă aș avea o putere ! – s-a revoltat el, nemaiputând să se abțină.

– Auzi, ai o țigară ? – l-a întrebat cel din spatele său.

– Am ! – a răspuns omul în timp ce a simțit cum îi sfârâie inima.

– Atunci dă-te mai încoace să tragem două fumuri !

Cei doi s-au despărțit din mulțime și au dispărut în spatele magazinului.

– Ce i-o păți spinarea ăștuia, numai el știe ! și-au dat cu cotul cei din jur, după care au muțit.

Găiman a încremenit și el când a văzut cele petrecute, dar mai ales când l-a auzit gemând, sub lovituri, pe cel care, cu câteva clipe înainte, aștepta să-și cumpere de-ale gurii.

„În ziua de azi nu știi cine te ascultă și de ce. S-a umplut lumea de iude !“ – și-a zis în sine.

– Aranjează-l nițel și pe al meu ! – s-a auzit vocea lui Trină.

„Al meu ? Care al meu ?“ – s-a întrebat Găiman și, dintr-o dată, s-a cutremurat.

La numai o jumătate de oră mai târziu, doi necunoscuți s-au oprit la teighea.

– Trei kilograme de roșii, o varză și două kilograme de ardei, te rugăm !

Găiman a luat seama bine celor veniți, a cântărit atent și a cerut bani. Cei doi au plătit. La scurt timp însă, s-a trezit cu ei înapoi.

– Înșeli, bădie, nu glumă !

– Nu cred ! Putem verifica ! – a răspuns încrezător, Găiman, apoi iar a cântărit și a făcut socotelile. Totul în regulă ! – le-a zis el bucuros.

Respectivii au privit unul spre altul, și-au zâmbit într-un fel în care dădeau de înțeles că știau deja ceva și apoi au vorbit amândoi deodată :

– Cum ?! Ți-o merge cu alții, dar pe noi nu ne protesti ! Suntem școliți, nene, nu ca dumneata ! – a încercat să-l batjocorească în timp ce și-au scos legitimațiile de milițieni din buzunar și când au ridicat greutatea de pe cântarul ce se dezzechilibra.

– Nimic în el ! Hopa, Mitică ! Să vezi ce n-ai văzut ! Nu-i merge omului jucăria cum trebuie, și el, săracul... Fiarele înșeală lumea ! – au râs milițienii, apoi au zis : ia să vedem și de ce !

Pe Găiman l-au trecut apele. Nu putea să creadă totuși ce vedea, dar era adevărat. Milițienii, parcă satisfăcuți, ridicaseră tasul de pe cântar și scoteau, una câte una, monede de câte un leu, de sub fiarele balanței. Numărau opt.

– Nu eu le-am pus ! – s-a repezit Găiman. Jur că nu știu de ele !

– Până una, alta, oprești vânzarea și vii cu noi ! – au ordonat milițienii.

„Sigur, Trină mi-a facut-o ! El m-a și turnat !“ – a gândit în sinea sa, apoi, fără să vrea, a înjurat tare :

– Dumnezeu’ mă-tii de porc !

– Pe cine înjuri, mă ? Crucea mă-tii de hoț ! – l-a lovit unul dintre milițieni.

– Oooh ! – a gemut Găiman, dar nu a răspuns.

Însoțit de milițieni, curând, a intrat în biroul lui Trină. Acesta nu a părut surprins de prezența celor trei și a întrebat :

– Care e necazul ?

– Angajatul dumneavoastră... Fură ca-n codru ! Tâlhar la drumul mare ! Se face însă că nu știe. O ține tare că n-are nici un amestec într-o chestiune pe care noi n-am mai întâlnit-o. Uită-te și dumneata ! Sub tas, am găsit nu mai puțin de opt monede. Cu cât înșeală pușlamaua cumpărătorul ?!

– Dacă el nu știe, eu... nici atât ! – a răspuns Trină, liniștit.

– Știi, mă, ce-nseamnă asta ?! – l-a întrebat pe Găiman unul din milițieni, pe când celălalt l-a lovit cu pumnul sub coasta dreaptă. Furt cu premeditare ! Te-ai pus să te pricopsești pe spinarea unora ca noi ? Oameni ai muncii ! Ai să-nfunzi pușcăria ! – l-au amenințară cei doi, apoi l-au întrebat pe Trină : Ce-i facem ? Te cunoaștem de-atâta timp. Nimeni nu te-a făcut de răs în oraș. N-am vrea să ai necazuri din cauza unui nenorocit. Și totuși, cum facem ?

– Păi... ce să zic ? Să stau eu de vorbă cu el ! – a răspuns Trină, descumpănit, apoi i-a zis lui Găiman : Hai, mă, mai de-o-parte !

Cei doi s-au dat într-un colț al magaziei, în spațele unei stive de lăzi. Găiman s-a înfierbântat atât de mult încât a vrut să-l sugrume pe cel din fața sa. Și-a dat însă seama că nu era nici locul și nici momentul. Cu noduri în gât, abia a mai putut să întrebe :

– Ce mai vrei de la mine ?

– Să te-ajut să scapi ! Cu ăștia..., dacă n-ai pe cineva, nu-ți merge !

– Cum să m-ajuuți după ce tu m-ai băgat la-ncurcătura ?

– Te costă cam douăzeci de mii și faci numai câteva luni la locul de muncă. Dacă ești deștept, în timpul ăsta scoți banii ! – i-a răspuns Trină, fără a-i lua în seamă vorbele.

Găiman s-a gândit mai întâi acasă, apoi la tot ce strânsese.

„Pentru ce să dau ? Pentru ce-a furat el cu mâna mea ? Nu am însă ce mă face. Sunt între ciocan și nicovală. Pot face orice cu mine !“ – a plâns în sinea sa.

– Mă-nvoiesc, chiar dacă nu mi-e cu voia, dar știi că n-am banii acum ! –i-a zis, în cele din urmă, lui Trină.

– Pun de la mine ! Asta „așa c-am lucrat atâta timp împreună și... nu vreau să se-audă în sat că... vezi, Doamne, eu te-am băgat la zdup ! – i-a răspuns Trină, apoi s-a îndreptat spre milițienii cu care a intrat în biroul său.

N-am crezut că mai pot tremura la fel ca în anii ăia când s-a luat pământul ! Mă gândeam că nimeni

n-are ce să mai îmi ia și totuși, uite că nu. Libertatea! – s-a cutremurat Găiman, apoi, scârbit, iar s-a întrebat : Ce-or pune la cale ? Se tocmesc pentru mine. Geambași de suflete ! Mă vând și mă cumpără ca la târgul de vite. Peste-un ceas, sunt al lor ! De-acum încolo, trebuie să-i slujesc orbește. Of, of, nu trebuia să mă-nvoiesc ! Poate m-am grăbit, dar cine m-ascultă pe mine prin tribunale ?“

Ușa încăperii s-a deschis. Milițienii au ieșit. În spatele lor, satisfăcut, Trină ! Găiman s-a ridicat de pe lada pe care căzuse toropit.

– Ai grijă cum te comporți și ce faci de azi înainte ! Și... să-i pupi până și picioarele șefului tău, că, dacă nu era dumnealui, vedeai tu pe dracu ! – a amenințat iar unul dintre milițieni.

Găiman nu a putut scoate o vorbă. Gura îi era încleștată, iar capul i-a căzut pe piept, amețit. A simțit cum prăvălia se învârtește cu el și stivele de lăzi se aruncă spre tavan, de unde apoi dau năvală tot peste el. Picioarele i s-au înmuiat și iar a căzut pe lada de pe care abia se ridicase. Broboane de apă îi curgeau pe frunte și ceafă. Țeapăn și năuc, a rămas mai mult de o oră, până când un alt vânzător a intrat în magazie și l-a văzut.

– Ce-ai pățit, domn' Marin ?

– Nimic, m-a prins osteneala.

– Și ce gust are ?

– ... De moarte care vine și te face fulg. Scapi de greutatea-ți, și-apoi plutești... o... cum mai plutești !

Vânzătorul și-a făcut cruce, mirat. Și-a ridicat apoi în spate o ladă cu cartofi și a plecat.

– Bine ar fi dacă semnul făcut ar însemna ceva pentru tine !

*

* *

O altă toamnă căzuse din nou peste sat. Razele soarelui ridicau, de fiecare dată, până spre prânz, ceața, agățând-o între dealuri, ca pe o rufă pusă la uscat. Zorii zilelor nu mai puteau să zvânte nici măcar nedumerirea oamenilor, îngroșată noapte după noapte. Sătenii aproape că nu mai discutau între ei. Nici vecin cu vecin nu mai schimba cine știe ce vorbe. Toți tăceau, chiar dacă fiecare simțea că singura lui vindecare ar fi cuvântul.

Numai primarul vorbea, de pe scaunul lui, președintelui de colectiv. Acesta transmitea spusele brigadierilor deveniți între timp șefi de ferme. „Fermierii“ distribuiau la rândul-le ordinele șefilor de echipă. Ultimii înghițeau totul din mers, stând între zecile de muncitori aduși din fabrici „să ajute“ la strânsul recoltei.

– Mă, băiete, de când nu mai știm noi să ne culegem porumbii ? – a îndrăznit, totuși, să-l întrebe, în șoaptă, Savu pe frate-său, Titel, într-o dimineață, după ce amândoi se uitaseră, cu mâinile în șolduri, la puhoiul de muncitori ce împânzeau dealul, ca un roi de lăcuste.

– De acum un an, de când a prins-o pe-a lui Mitricel cu ulciorul cu boabe.

– Da, da, îmi aduc aminte ! Unele aveau trăiștile agățate de brâu, sub fustă, altele, sânul plin.

– De ! Cu ce să-și țină, mă, omul un purcel, o pasăre, la bățatură ? Oi nu poți avea că... vrei sau nu, dai cotă la stat. Vacă nu... M-am crucit când am auzit că dacă ai, musai să contractezi cinci sute de chile de lapte pe an.

– Aia nu, aia nu ! Pâinea... de la oraș, dacă sunt parale, dar aud că, și dacă ai, tot nu-ți mai dau ! Acum e pe cartelă, cum a fost odată în timpul războiului.

– O fi și-acum, numai că nu știm noi.

– Ce e nu e bine ! Pe mine asta mă doare. Ne-am chinuit vara toată cu sapa. „Fă cutare lucru, că de nu, te-amendez. Sapă globalul că...” Amenzi peste amenzi și tot așa, uite-ne slugi ! Acum, toamna chinuie pe ăia de s-au pierdut printre porumbi.

– Nu cred că vin nici ei cu voia. Strânși cu ușa, altfel... Dacă aici în sat au găsit cum să ne facă să mergem în brânci, n-avea grijă, că și acolo se știe !

– Au ! Acum îmi dau eu seama de ce și-a bătut învățătorul femeia astă primăvară și n-a lăsat-o să ia globalul. Bine ar fi fost dacă era unul ca el să mă bată și pe mine... Și nu numai anul ăsta, ci de câțiva ani. Poate deschideam ochii la timp. Vedeam de mult ce văd acum.

– Ar fi fost ! Numai că... așa e omul nostru ! Și tu și eu... atunci când am auzit pe nevastă-sa țipând, am răs. Mai târziu, când l-a luat în șuturi primăria și conducerea școlii, în loc să-i sărim în

ajutor – mă, numai pentru că era de-al nostru din sat – am balmăjit ca niște tonți. Vezi, Doamne, noi, ăia care abia legăm două vorbe, eram deștepți, iar el, săracul, cel îngâmfat... Și uite, a avut dreptate ! Din păcate... acum pătimizește. L-au mutat dascăl în alt sat ! Umblă pe drumuri bietul om ! Ce poftă de carte să aibă ca să poată învăța pe alții carte ? Și pe cine ? Pe copilul unuia ca mine, ca tine... ? Măine, poimăine are să geamă prostia noastră prin școli, prin fabrici sau aici, în sat. Copiii sunt vinovați mai puțin decât noi. Este ?

– Da, mă, dar și noi suntem atât cât suntem, dar mai ales cât ne fac alții. Vina noastră mi se pare alta. Că dormim sau umblăm nai tot timpul somnoroși și, când ne trezim, abia vedem în jur. Păcat ! Așa se întâmplă atunci când mulți sunt puși să vegheze ca noi ă dormim. Eu dorm, tu dormi și dracii își fac jocul în voie, ziulica toată. Seara, se desfată cu mâncăruri bune, băuturi, cu femei, iar nouă ne dau surogate prin radio și jurnale. De citit, eu... mai rar. Așa îl aud pe Grasu... Că și ăsta s-a hodorogit, de abia se mai târăște. Zace pe la poartă cu un ziar în mână. Într-o zi, nu știu ce mi-a venit, și m-am luat de el :

„Bă, dacă nu mai poți, de ce nu mori ?“

S-a uitat o dată, așa, la mine, și mi-a zis :

„N-am unde ! N-am loc ! Sunt alții rânduți ! Peste tot este ocupat ! Pe deasupra, aud că e criză, că nu sunt suflete care să vie.“

– Are dreptate ! Nu mai face lumea copiii... și de murit, au tot murit ! Foltea ?

– ... !

– Ciobanul satului, mă ! Unde te gândești ? Cum uită omul de când nu mai e nevoie de el ! Am auzit aseară că l-ar fi pleznit, trage să moară.

– Vai de el, mai ales c-a rămas singur ! Muierea i-a luat-o înainte, copiii... N-a mai dat unul pe-aici de ani de zile. Nici el nu știe pe unde sunt !

– Se zice că l-ar păzi Lina lui Buturoagă, Nae... Stau cu rândul la capul său. Când s-o-ntuneca, pe seară, să fi mers și noi să-l vedem. Înconjurat de mai mulți, o avea curaj în fața morții. Face târgul mai ușor cu ea, mai ales că e în chinuri. Ce zici ?

– Mergem ! Măcar atât ! Unul pe altul să ne petrecem până la poarta aia. Care-o fi..., Dumnezeu știe ! A din față..., a din dos ?!

*

* *

Seara se apropia fără a avea firescul ei. Noaptea se lăsa ca o geană de undeva dinspre dealul din deal. Gălăgia muncitorilor întorși de la cules învăluia atâtea tâlcuri.

– Mă, lua-i-ar dracu cu râpele lor cu tot ! Sunt fript de sete ! – s-a auzit o voce din mijlocul unui grup ce își târa picioarele prin țărâna drumului, lăsând în urma sa un nor de praf, ca în urma unei turme de oi. Un butoi cu apă n-au fost în stare să ne aducă ! Ce conducere ! Ce grijă față de om ! Se mai și bat cu pumnii în piept ! De mâine, gata ! Poate să crape Mateucă ! Porcul ăla de la partid ! Nu mă mai prinde el pe-aici ! Mă internez în spital,

la balamuc, oriunde, dar cu chestii de-astea, am zis : gata !

– Mă, nea... cutare, te-aude secretarul și nu știu pe unde o să scoți cămașa ! Știi doar că e-ngust la minte ! – i-a zis un coleg.

– Dar ca să-și umple sarsanalele lui, are cap ? – a întrebat primul.

– O avea ! Și dumneata, dac-ai fi în locul lui, poate la fel ai face !

– Eu, slavă Domnului, nu sunt ! Și asta pentru că n-am vrut să fiu nici cățelul, nici lingăul cuiva ! Dar ia spune-mi, domnule, ce căutăm aici ?

– S-ajutăm țăranii. Pe cei care stau cu mâinile în sân pe marginea șanțului, fiindcă sunt păziți să nu se ducă în lanul de porumb.

– Știi și de ce ?

– Să nu le dea ceva de pe pământul pe care ei l-au muncit. Rodul muncii lor îl strângem noi și-l ducem altora. Probabil ăloră care nu știu decât să pună la cale războaie. Să amenințe și să trăiască din așa ceva – s-a revoltat omul, dar când a văzut că celălalt îl ațâță, s-a gândit că e mai bine să rămână în urmele lui.

„Ce vină să avem, mă, nene ? – s-a întrebat, singur, Ion al lui Neamțu, după ce a tras cu urechea atât la cei doi, cât și la alții. Noi am rămas și puțini, și fără putere ! Dumneavoastră ați fi mulți, numai că și aci și-a băgat diavolul coada. Acum, poate unora vă mai convine ! Nu mai e mult și are să vă ajungă cuțitul la os ca și nouă.“

Liniștea s-a așternut abia după plecarea mașinilor cu cei de la oraș. Se întunecase. Titel l-a strigat pe frate-său și au plecat spre Foltea. La intrarea în curtea sa, poarta le-a fost deschisă, ca de altfel și ușa de la casă. În încăpere, întins de-a lungul patului, l-au găsit zăcând pe ciobanul de până mai ieri. Stătea cu ochii închiși, gura ușor întredeschisă. Parcă dormea. Lipiți de sobă, stăteau Nae și Mitra, femeia lui Brânză. Lângă picioarele lui Foltea, Lina lui Buturoagă povestea. Cei doi și-au găsit locul și ascultau :

– ...Cum vă spuneam, erau pe-atunci oi... de se albea fața dealului când venea seara cu ele de la păscut. Daa... ! Și Foltea avea turmă mare ! – și-a amintit Lina cu ochii duși acolo, spre coastă. Ale lui vreo..., nici el nu mai știa câte ! Odată mi-a zis :

„– Auzi, Lino, noatina asta e-a ta?... C-am însemnat-o. I-am dat cu turchez pe șale !

– Care, mă ? – l-am întrebat eu.

– Uite... aia de-acolo, de lângă furca șopronului !

– A mea, mă, a mea ! – i-am răspuns.

– Ee..., bine, bine ! – o-ncurcasem într-ale mele !

– Mă, să-mi scoți oaia la curat, că mă duc cu tine la proces, auzi ?“

A doua zi –, Doamne, că-mi vine să mai și râd tocmai acum când săracul dă să moară – mă trezesc cu el c-un ghemotoc de lână, vopsită gata... Așa cât ai pune o dată în furcă. Ce ziceți că făcuse ? Îmi pocise miaua pe spate. O... ciondărâse, că nu știu

cum să mai zic ! Ce mai oaie a fost aia ! Am rămas fără ea. Am dat-o cotă. La contract, bate-l-ar păcatele să-l bată ! Parcă eu de contract mai sunt ?! Dacă nu m-au lăsat, ce era să fac ?

– A avut oi multe ! – a aprobat-o Mitra. Ale lui, câte-or fi fost, celelalte, în păzeală ! Dar degeaba ! Le-a luat statul pe toate ! Măcar una să-i fi rămas, să i-o fi dat de pomană, peste groapă !

– Gata, taci ! – a șoptit Nae.

– Ce e ? – a întrebat Lina, cu ochii pe lumânări, crezând că lui Foltea i se apropie ceasul.

– Șiiit !... A așipit. Să-l lăsăm să doarmă !

– Și-o reveni ? – a întrebat Savu, îngrijorat.

– Mai vedea ! Nu scapă ea femeia lui Marin Iepure care, oricum, e mai tânără și... cu care a mai umblat bărbatu-său, din doctor în doctor ! – i-a răspuns Mitra.

– Hrr... ha ! Hrr... ha ! – hârâia Foltea, pierdut.

– Trage, și popa nu mai vine ! O să-nchidă ochii negrijit ! – s-a necăjit Titel.

– Hrr... ha ! Hârr-ha ! Ve-ta ! O-i-le me-le...

– Veta ? E, da, da ! Muierea lui ! S-o fi întâlnit cu ea ?! Hm ! Nu-i a bună ! Să-l fi primenit, că haine văd că are !

– E cufărul plin ! Doamne, nici copiii ăștia nu-l mai prind viu ! – s-a-ngrijorat și Lina.

– A făcut la copii... până s-a boșorogit ! – le-a zis Mitra.

– Până i-a ieșit o boroagă între picioare !

– Degeaba ! Dacă i-o fi scris să moară singur, să n-aibă pe nimeni lângă el, așa moare !

Câteva clipe mai târziu, Foltea s-a liniștit. Dormea. Cei care îl păzeau și-au dat cu părerea și s-au înțeles să-l vegheze pe rând. După primul cântat al cocoșilor, în toiul nopții, Foltea a început să respire iar greu, ca și cum coșul pieptului i-ar fi fost înfundat. Din când în când, crăpa ochii și lua seama în juru-i. Se uita când la Lina, care cucăia alături, când la lumânări. Cu un ceas înainte de a se lumina de ziuă, Foltea a auzit ultimul cântat al cocoșilor. Singur, s-a speriat.

– Lino ! Mă, fată ! Ss-scoal', că mor ! – abia a mai putut zice.

Femeia a sărit buimacă și a aprins lumânarea. I-a pus-o în mână.

– Doamne, ce să mă fac eu ? Moare ! Săriți, mă, săriți ! – a țipat ea.

Au sărit ca arși toți din odaia de alături. Au venit și vecinii. Foltea murise.

– Nu fuserăm în stare să fim aci când își dădu duhul ! – s-a plâns Savu. Dumnezeu să-l ierte și El să-l aibă în pază !

În zorii zilei, clopotul a bătut. Dangățul s-a spart pe tot cerul, deasupra satului și a coborât parcă odată cu el, spre văi.

Aproape de nemiază, s-a auzit din nou. Un fior a trecut din om în om, în tot trupul satului.

– Își luă drumul și-a lui Iepure ! – și-a zis Neamțu. Ea mai zăcea ! Moartea nu iartă ! Nu se uită dacă ești bogat sau sărac ! A pus ochii pe tine, te ia !

*
* *

Murise în aceeași zi și Foltea, și muiera lui Iepure. Curând, avea să-i îngroape. Drumul la biserică le-a fost însă separat. Ea, înainte, făcându-i pomana după ce-au băgat-o în groapă. El, în urma ei, la un ceas mai târziu, și pomana i-au făcut când încă nu-l scosese ră din casă. Spre biserică și apoi spre cimitir, Foltea fusese însoțit de cei care-l păziseră și alți câțiva ce își amintiseră că, numai cu câțiva ani în urmă, el le bătuse și dimineața și seara în poartă să le ia și apoi să le aducă oile de la păscut.

„O oală cu lapte, dac-am avut, el ne-a adus-o ! Eu unul, n-am să-l uit cât am să trăiesc, dar după cum îmi scârțâie oasele, nici eu n-o mai duc mult ! Acolo mi-e locul, acolo mă duc !“ – și-a frământat sufletul cu gândurile, Gorici.

Curtea lui Iepure se umpluse de oameni : fini, nepoți, toate neamurile, după ce se întorseseră de la cimitir.

– S-a dus, săraca, de tânără ! – a plâns-o, șiret, Găianca, în timpul pomenii. I s-a pus junghiul ăla la inimă și n-a putut scăpa de el, cu toți banii lui nașu !

– Să știi că de grija averii s-a-mbolnăvit ! – i-a șoptit Safta, cuscră-sa, cu care se împăcase numai de două zile.

– Eu știu ?! Grija banilor, sau singurătatea ?! Că de când e lumea, tot pustnică a fost ! Ea, în casă la alții rar a călcat ! Cu cine să vorbească ? Nu s-a avut decât pe ea și numai cu ea s-a tănuit ! Asta i-a pus capul !

– Și cu ce s-a ales ? Cu nimic ! N-a știut să-și trăiască viața după cum i-a dat mâna ! Bărbatu-său o fi cu inima frântă acum – nimic de zis, o-ngropă împărătește, îi făcu pomană mare, dar într-un an, doi, o uită. Noi poate s-o ținem minte ! El abia așteaptă să plece după ce și-o aranja casa !

– Casa ? – a tresărit Găianca. Dacă tot a venit vorba, cui i-o lăsa-o ?

– Poți ști ? Nu vezi cum se dau, când unii, când alții, pe lângă nașu' ? Care mai de care îi joacă-n strună și așteaptă mai rău ca mortul colacul !

– Să fi mers și noi ! Orice-am apuca e bun luat. Las-o-ncolo de mâncare, îți umpli burta acum și te otrăvești când ai să-i vezi pe ceilalți cu brațele pline !

Pomana se sfârșise. Mai toate neamurile s-au mai învățit prin casă și prin curte. Își făceau de lucru, fără a-ndrăzni careva să plece. Așteptau toți cu sufletul la gură ca Iepure să-și facă vorbă despre ceva. El însă părea plecat în altă parte. Pe cei din jur, îi privea stins.

– Mă, frate, tu ce zici ? – a întrebat Păsat pe Noane. Țsta s-a scrântit așa deodată ? Că nu râde, că nu plânge e treaba lui ! Cum rămâne însă cu noi ? Să zică și el ceva, altfel ne scoate pe toți din minți !

– Taci, mă ! E amărât ! Lasă-l până mâine, poimâine, să-și facă socotelile ! – a încercat Noane să-l liniștească. Hai acasă ! Acum degeaba stăm și... până una, alta, răbdare ! Să nu-l supărăm, că nouă ne facem rău ! Odată-l vezi că zice : la nici unul,

nimic ! Rămânem cu buza umflată, iar eu numai de-asta n-am chef !

Cu chiu, cu vai, în cele din urmă, Iepure a rămas singur. Noaptea întreagă s-a învârtit prin casă. Totu-i părea pustiu. Nimic nu mai trăia în jurul său, în afara câtorva lucruri pe care el însuși le-adusese acasă cândva. Nu știa ce să facă. În cele din urmă, pe acestea le-a pus într-un garderob și l-a încuiat cu grijă. Celelalte au rămas așa cum le lăsase nevastă-sa.

Spre dimineață, Iepure a pus zăvoare la ferestre și lacătul la ușă. Poarta a bătut-o în cuie, apoi a plecat în lume.

.....

– Ce vorbești ?! E-ncurcat cu vreuna pe-acolo, altfel de ce-a plecat ? Fîr-ar-ale dracu de putori ! Îi mănâncă averea ! – a înjurat întruna Brichiș, în ziua următoare, când a aflat.

– Ba vezi c-o fi stat de unul singur ! – l-a înrăit și mai mult moașe-sa, Reta Bușii. Te gândeai că ți-o lasă ție ? Mai văzuși ! Pe-acolo o toacă !

.....

– „Ăsta are avere, nu glumă ! Prăvălii, bani la case de bani, mai știi ? – se tot gândea Noane. O trage-o-ncoace ? Cui o da-o ? Din câte are..., musai să am partea mea !“

.....

– Îi ești nepot, ce-ți pasă ? – s-a arătat mâhnită, dar mai ales supărată, Găianca, în fața lui Liță. Eu

una, n-am pretenții, dar... lui gineri-meu să-i fi dat ceva, că de-aia l-a pus naș !

.....

„Dacă ăstora le dă, n-are încotro, trebuie să-mi dea și mie ! – s-a gândit Ivan. Păi, nu sunt eu finul lui Gulică și ăsta n-a fost botezat tot de el ?... De Mărin Iepure ! Mai pe departe, dar tot sunt de-al lor !“

.....

– Altceva nu, dar casa mi-o lasă ! Sunt cel mai mic și tot n-am de nici unele ! – s-a arătat, încrezător, Păun, când a povestit lui Vătășelu. Drept de avut, am ! Nu sunt nepotul lui Ioncică ? Ioncică, mă, ăla de-a botezat-o pe Măria Vetii, iar asta e nepoata lui Iepure ! Vezi ? Nepot de nepot de naș, sau știi cum mai vine ?!

.....

– Bine c-ai apucat găinile și purceaua ieri ! – i-a zis, cu invidie, Păsat, lui Cocoș. Mie mi-aduse azi, Niță al Neagăi, cățeaua. Cățeaua nașii, mă ! Auzi, să i-o țin ! Parcă javra trăiește cu aer, nu cu mămăligă ?! Lua-o-ar dracu ! Am să chem pe Ilie, pădurarul, s-o-mpuște... Dar parcă ăla vrea pe degeaba ? Nu ! Vezi cum pierd eu un kil de vin ? Voi vă pricopsiți, iar eu sărăcesc.

În zilele următoare, lucrurile se încurcaseră rău. Toate rudele îl înjurau și-l batjocoreau pe Marin Iepure.

– Fir-ar-ar cu oasele lui cu tot ! ăsta rudă mi-e ? Nu mi-a lăsat nimic, mă ! Ce om ! Un cap de ață să

fi știut că e de la el, și tot era ceva ! – s-a plâns și Safta.

– Tu de ce n-ai luat ? – a-ntrebat-o Paulina.

– Am putut ? N-am avut loc de ceilalți. S-au încăierat ca chiorii... până la urmă, casa i-a dăruit-o Șurghe, unul tocmai din Stupineaua. A dat buzna și-a pus-o jos. A zis că tot nu are lemne de foc. În curte, a intrat Niță, că doar de-aia îi era vecin. Abia acum și-a lărgit bățătura. Alege-s-ar praful și pulberea !

– Taci, fată, nu mai blestema, că praful e ales ! N-o fi nici bine... !

*

* *

Lună de lună, de când începuse toamna și până aproape de sărbători, Găiman simțise cum cerul de deasupra Ploieștilor îi cade pe umeri și-l dăruită. Deși nu făcuse pușcărie, ceas de ceas se mișca într-un arest al zilei. Ca și priponit, avea voie numai acolo unde Trină îl trimitea. Lui Găiman, drept până și cu dușmanul său, nu-i rămăsese decât să îndure sclavia propriului său cuvânt. Cu două săptămâni până-n Crăciun, a găsit totuși de cuviință să-ncheie socotelile, apoi să plece.

– Ți-am slujit cu credință de ani de zile, chiar și în lunile acestea de când tu, cu bună știință, m-ai îndatorat – i-a zis, la momentul potrivit, lui Trină. Te-am iertat pentru ce-ai făcut, dar de uitat... S-a terminat ! Să zicem că suntem chit ! Tu m-ai scăpat de la necaz, eu ți-am plătit. Cu vârf și-ndesat ! Cred

că ești mulțumit și n-ai să-mi porți pică. Peste o zi, mă-ntorc în sat sau poate... mă duc în altă parte. Acolo, într-un loc, unde să fiu numai sluga mea.

– Când ai să-l găsești, să-mi spui și mie ! – i-a răspuns Trină, surprins de decizia lui Găiman. Eu, unul, să fiu în locul tău, m-aș mai gândi ! Datoria ți-ai plătit-o fără ca eu să-ți pun sula-n coastă. Te-am lăsat să mi-o dai din mica ciupeală. Așa cum zici tu, pentru că nu vrei să știi că, de fapt, și asta e tot hoție ! Eu, cel puțin, recunosc, înșel, fur. Să am remușcări ?! Nu ! Mai ales când știi că și alții mă fură pe mine. Te-ntreb un lucru : Acasă, ce-ai să faci ? O iei iar cu sapa ? În altă parte, greu să te mai primească ! Marine, uiți că nu mai ești tânăr ! După părerea mea... „pleacă tocmai acum de sărbători când aveam nevoie de unul care să-mi muncească ! Cu vânzătoarele astea, mare lucru nu fac ! Avea dreptate tata !“ – ar fi bine dacă ai mai rămâne ! Aici, banul se câștigă fără să tragi în plug !

– Prin furt ! Și, pentru că mi-am dat seama de hoția cu care mi-am încărcat sufletul, plec ! Poate mai am timp să mă spovedesc, să mă rog lui Dumnezeu... în plus, domnule șef, nu de mine ai nevoie, ci de munca mea ! Păcat ! Nea Pastoc, taică-tău, a fost și el negustor, dar din cei cu suflet. Tu te-ai dat de partea tâlharilor. Rămâi cu ei ! Mâine, în timpul ăsta, sunt departe ! De când aștept să fac un Crăciun acasă... ?!

„Să-l scot dator la inventar... ?! N-ar avea-ncotro și-ar rămâne, dar... mai bine nu. Îl las să se ducă. Poate peste-o săptămână, două, se răzgân-

dește. Până atunci, însă, nu rămâne decât să muncesc eu în locul lui. Cam greu !“ – s-a frământat, în sine, Trină, apoi a zis :

– Cu forța nu te pot ține ! Facem socotelile, vedem ce marfă mai ai și... Ți-aduci aminte când ai venit ? Ne-am dus la restaurant, la „Berbec“. Mergem și acum ?

– Ehe..., parcă văd seara aceea ! Atunci, mi-am pus eu prima întrebare despre tine. A trebuit să treacă anii, ca să găsesc răspunsul. „Acum, ce rost mai are ?! Mă simt eliberat. Mi-am făcut datoria fără să aștept recompensă. El singur a căzut în păcat. Îl las în plata Domnului.“

– Mă, Trină, totul a trecut ! Chiar m-aș bucura să ne despărțim ca prieteni. Ne cinstim și rămânem cinstiți unul față de celălalt, în anii ce-au să vină. De restul... are Dumnezeu grijă !

*
* *

A doua zi, Găiman avea să plece din oraș. Ninge cu fulgi argintii. Zăpada acoperise străzile și împodobise castanii. Iarna îi îmbrăcase iar în haina ei.

În drumul spre gară, Găiman i-a lăsat în urmă, cu păreri de rău. Cu gândul dus acasă, de cum s-a urcat în tren, a privit totuși spre depărtări ce-i păreau împărțite de curcubeie în jumătăți. Acestea, la rândul-le în alte jumătăți. Sferturi de spațiu și timp erau în mintea sa. Se avânta în ele dinăuntru și

dinafara lor. Trei îi erau cunoscute și le putea vedea așa cum singur și le crease în împrejurări nu tocmai prielnice sufletului său. Ultimul sfert care ar fi trebuit să fie luminat de strălucirea celor trei știute, îi părea învăluit în ceață și mister. Tot timpul drumului, Găiman s-a uitat mâhnit la valiza care parcă-i căruse o bună parte din viață, speranță și hazard.

„Ce-am să fac mai târziu?” – s-a întrebat el, fără a găsi un răspuns. Ca să-și potolească gândurile, în cele din urmă, și-a zis: „Ce-o da Domnul!”

Găiman plecase înaintea prânzului din gara Ploieștiului. Odată cu înserarea, a ajuns la Craiova, iar când luminile erau aprinse în satul său, a coborât și el în fața casei, din mașina care își făcea, în mod regulat, cursa. Jana, nevastă-sa, a tresărit când a auzit poarta, apoi pașii lui, prin curte.

– Jano ! – s-a auzit ea strigată.

– Ei, care ești, mă ? – a răspuns femeia în timp ce a trecut prin casa cu focul și a deschis ușa dinspre prispă. Aoleo, Doamne, dar ce e, omule, cu tine, veniși ?

– Veni !

– De ce ?

– Poate pentru că m-am săturat de-atâta dus departe !

– Bine făcuși ! Îmi luași o piatră de pe inimă, de sărbători ! i-a răspuns ea, totuși îngrijorată. Of, de una singură, greu se ține o casă ! Mai ales când n-ai cu cine te-ajuta ! Mariței, vreau, nu vreau, tot eu îi port de grijă ! Să-i duc de mâncare, să-i dau la

pășări, să-i încui porcul pentru că, într-una din zile, curățise un coș de boabe, apoi se-apucase să le-nghită. De ce n-o ierta-o Dumnezeu ? Rigu..., măgarul ăsta, numai de ceartă și de hâră e bun. De vreo lună nu vorbesc cu el. O să vezi, și-a schimbat gardul din spatele casei.

– Și ce e rău în asta ? Cu atât mai bine ! – N-ar fi fost, dacă nu l-ar fi mutat cu aproape un pas mai spre noi, pe motiv că i se scurge apa de pe streășină, pe uluci, și-i putrezesc. Cum s-ar zice... Ne-a intrat în bătătură. Ne-a luat din pământ. Îl las până-n primăvară să văd dacă e om de cuvânt. S-a jurat că o să ne dea un rând de porumbi din locul lui. Țăla de-l are la baltă în vale, lângă noi.

Jana a înșirat, una după alta, vorbe dorite și nedorite de Marin. Dacă nu i-ar fi pus masa și nu i-ar fi adus și o sticlă cu vin cu care să-și piardă timpul, el ar fi dormit de mult.

Deși obișnuit să se scoale cu mult înaintea altora, a doua zi, Găiman s-a trezit târziu. Abia acum era odihnit și mulțumit în sinea sa că era acasă. Ieșit în fața curții, l-au văzut aproape toți oamenii satului. A răspuns la întrebări și, la rându-i, s-a interesat de multe. Capătul podului rămăsese la fel ca pe timpuri, punctul de informare al țaranului, precum colțul străzii pentru orășean.

Când frigul îl pătrunsese și se pregătea să intre în casă, pe Găiman l-a văzut Vătășelu. Bucuros, acesta i-a zis :

– Ehe..., lume nouă ! Bine-ai venit, Marine ! Înseamnă că am scăpat ! Mă arvunise nevastă-ta să tai porcul. Acum, că tot ești aci, îl facem împreună.

– Dacă zici tu, așa să fie ! – i-a răspuns Găiman. Te văd înghețat, hai să fierbem o țuică la mine, și mai stăm de vorbă.

Omul s-a învoit. Împreună, au intrat în curte și apoi în încăperea în care soba încă mai ardea.

– Ia, zii, mă, cum mai stau lucrurile ? – a întrebat Găiman.

Vătășelu a privit afară, spre bolta cenușie a cerului, și a răspuns :

– Ca și până acum ! În picioare, când e vorba despre treburile lor, și culcat, când e vorba de ale noastre. Doar n-ai crede că s-a schimbat ceva în bine ! Răul e sub altă formă, însă tot rău e !

– Și tu cum te descurci ?

– Cum pot ! Am încercat pe la oraș, dar... fie că n-am avut noroc, fie că nu era locul meu acolo... N-am putut sta. Nu toți își găsesc un alt cuib, mai ales când își au deja unul. Aici, e drept, trag ca în jug, dar nu de unul singur. Am alături muierea, calul... îl știi tu, ăla care era gata, gata să mi-l ia apele atunci, când cu potopul.

– Oho, păi n-a-mbătrânit ?

– Ba da, dar el, bătrân, eu... Ne-am obișnuit unul cu altul. Îi știi și-mi știe năravul. De multe ori, m-am gândit să-l schimb. Mi-a părut însă rău de el și mi-a fost teamă că n-am să mai am timp să pun altul la ham. Am îmbătrânit, Marine ! Ce să mai aștept de acum încolo ? Moartea !

– Las-o acum deoparte ! N-o mai pomeni, că poate sughite. După cum înțeleg eu, calul ți-e sprijinul ăla mare !

– Calul și pământul! Mai ales el! – a întărit Vătășelu. Subțiază foamea.

„Tot pământul!” – și-a zis Găiman.

*

* *

Crăciunul, Boboteaza, sărbători ce nu putuseră fi șterse din sufletul oamenilor, l-au făcut și pe Găiman să mai uite că mai era din nou pe drumuri. După ce a trecut și ziua de Sf. Ion, puțina liniște a dispărut, mai ales că, în curând, și vacanța copiilor se termina. Și copiii lui s-au întors la oraș, la școală, iar, la plecare, el a trebuit să le dea bani.

„Deocamdată am avut, dar la primăvară? Cum să strâng banii? De unde să-i dau? De la colectiv, nici vorbă! Țștia n-au plătit și nici nu vor face-o vreodată. Statul i-a-ndatorat, iar acum el le ia totul, pe nimic“.

– Măcar să-mi fi completat anii de pensie! – s-a mâniat Găiman și a lovit cu pumnul în masă încât Jana s-a speriat.

– Cu cine te cerți, omule? – a întrebat ea, după ce l-a privit din nou, îngândurată.

– Cu toți și cu nimeni, deși poate mai întâi ar fi trebuit să mă cert cu mine, iar după aceea... Sunt ei câțiva pe care îi am la inimă!

– Dă-le pace! Lasă-i să iasă de-acolo și ducă-se învârtindu-se! Inima trebuie să-ți fie goală de alții. Neotrăvită!

– Vezi tu, femeie, singurătatea, fără griji, unora le dă liniște! Și noi ne-am mulțumi cu ce-am avea,

numai că nu suntem singuri. Copiii ne cer, colectivul nu dă, iar primăria ne ia și ce-avem.

– Ho, Marine ! – îl încuraja Jana. Copiii mai au anul ăsta, apoi au o meserie. Găsesc ei undeva să muncească. Noi suntem ca și scăpați. De-acum încolo ce ne mai trebuie ? Nimic ! Lucrurile de moarte să le-avem strânse, în rest... și noi ca oricare ! De azi pe mâine ! Omule, nu pune la inimă totul, că... – vorba ta – îi lași pe unii să se bucure prea devreme ! Până una, alta, ca să-ți mai treacă, du-te până la magazin. Iei rația de gaz, vezi dacă a venit uleiul..., pe drum mai schimbi o vorbă cu careva și-ți trece.

Găiman a oftat. Și-a frecat grumazul, apoi și-a luat seama mâinilor.

„Trebuie să munciți !“ – le-a zis el, în gând, apoi, ceva mai liniștit, i-a răspuns Janei :

– Nu e rău, mai ales că n-am mai fost prin sat de când... nici eu nu mai țin minte !

Găiman s-a îmbrăcat în haine noi, așa cum făcea uneori la oraș, duminica, atunci când schimba cantina cu câte-o cârciumă. Când a fost gata de plecare, Jana i-a dat bidonul pentru gaz și cu el odată, o plasă cu ouă. Omul s-a uitat la ele, nedumerit, apoi gândul că nici gazul n-are pe ce să-l ia, l-a înfierbântat din nou. Supărat, a întreat :

– Cu ele ce să fac ? Să mă ia lumea în răs și să-mi zică : „bă, ai tăiat frunze la câini pe unde ai fost ?“

– Ehe, Marine, cum se vede că ai fost plecat de-acasă ! Aici, la prăvălie, nu-ți dă gaz dacă n-ai ouă ! Nu iei făina, dacă nu dai găina ! E lucru mare, mă, ce știi tu ?!

– O fi, și nu cred că am să-l fac eu mic, dar nici cu ouăle-n mână, nu mă duc ! Așa ceva până acum n-am auzit ! – i-a zis și, în cele din urmă, a plecat.

La prăvălie, abia aștepta să-i ceară vânzătoarea ceva, însă ea, crezând că tot cu negustoria se ocupă, s-a mulțumit să-l întrebe cum îi merg afacerile.

Nu i-a răspuns nimic, dar, în sinea sa, și-a zis : „Cum se schimbă lucrurile dacă ești, sau te cred de-al lor ! Ce i-aș mai fi zis câteva, chiar dacă-mi băteam iar cuie-n talpă !“

Din prăvălie, Găiman a intrat în bodega de alături. Înăuntrul ei, erau câțiva din tractoriștii S.M.A.-ului. Îi știa pe fiecare în parte pentru că niciunul nu-i trăsesese o brazdă fără a-i cere pe lângă bani și ceva băutură, chiar dacă tractorul nu era al lor. Lângă ei, l-a zărit pe Lungu. Stătea singur la masă, liniștit. Într-o clipă, și-a amintit de anii de atunci, când el întorsese spatele mai marilor din sat și plecase la oraș.

„Ce să fie cu el ?“ – s-a întrebat Găiman, apoi și-a plătit o sticlă cu bere și s-a apropiat de masă.

– Noroc, Costică ! Amândoi, bere ! Ca oamenii care vor să se răcorească, chiar dacă e ger afară. Pot să stau ?

– Ia loc, Marine ! Tu negustor, eu, muncitor... Amândoi plecați de-acasă ! Or să creadă cei din jur că ne ținem mari și ne-am ales de ei.

– Precum grâul de neghină. Care e grâul, care-o fi neghina, greu de spus ! Poate suntem când una, când alta, însă uneori nu vrem să știm.

– Adevărul e undeva la mijloc. Așa cum spun bătrânii. Tu ai dreptate. Noi credem că suntem ceva, altfel... Și pentru că tot veni vorba de-a fi, ia spune-mi, tu pe unde mai ești ?

– Deocamdată, acasă ! – i-a răspuns Găiman, șoptit... Și nu prea știu ce să fac să pot câștiga un ban ?!

– Te știam la Ploiești, la băiatul lui Pastoc.

– Am fost, dar de când a murit bătrânul, cu fiu-său nu m-am înțeles.

– Și... ?!

Și caut ceva de lucru, mai ales că doi ani mi-ar trebui să am o pensie. Toată viața am muncit și n-am strâns nimic. Pe de-o parte, casa, datoriile, pe de alta, copiii... Bani s-au dus. Mă uit cam cu frică spre bătrânețe. Ea își are socotelile ei... Dar să lăsăm asta ! Tu pe unde muncești ?

– Pe șantier. Când pe la Craiova, când pe la Severin. În primăvară, aud că ne mută la Calafat. Ridicăm fabrici de tot felul. La ce-or trebui atâtea uzine, nu mă-ntreba. Nu știu să-ți răspund.

– Și cum e ?

– Bine sau rău..., asta e ! Am scăpat de colectiv eu, apoi muierea de global și copiii de muncile agricole. Cum începeau școala, începeau și culesul. La țară, bieții copii... numai de carte n-aveau parte !... Dar ce-am crezut și la ce-am ajuns... ! Mă doare când îmi drămuiesc pâinea. De muncit avem, de mâncat nu prea este. Mă gândesc la tine. Mai mult pentru pensie. Doi ani nu e mult. Cât făceai pe timpuri armată. Aș putea vorbi cu șeful de șantier

să te angajeze. Îți spun însă din capul locului că până nu dai ceva, nu mișcă. Așa a trăit toată viața ! Și-a făcut casă, are mașină... !

– Dacă-i dă mâna...

– Îi dă ! A mea, a altora, poate și-a ta.

– Nu poate, ci sigur ! Mai ales acum când sunt înghesuit. Pot conta pe tine ? Într-o zi, ne descurcăm noi.

– Să fim sănătoși că timp pentru o bere s-o găsi
– i-a răspuns Lungu în timp ce i-a întins mâna.

*

* *

Câteva zile mai târziu, Găiman a deschis ușile șefului de șantier, „bine pregătit“ și cererea i-a fost semnată. Pe moment, s-a bucurat, însă, la numai câțiva pași de la ieșire, s-a simțit din nou lovit.

„Am deschis multe uși, dar niciunde n-am fost primit ca un om al nimănui, fără nici un Dumnezeu. Simt cum m-apucă umilința clipei trecute și viitoare, pe care singur iar am semnat s-o-ndur. Nu mai știu cine sunt și, din păcate, nu mă mai pot întoarce la ce-am fost, la orice pas de «încercare» mă găsesc întors de alții.“

În anticamera inginerului Pițică, Găiman a fost oprit de o fată tânără și zveltă.

– Așteptați afară pe cel care de acum înainte vă va fi șef !

– Bine, dar... nu dumnealui îmi e ?

– Asta-i bună ! Dânsul e șef peste șefi ! – l-a lămurit secretara. „Alt șef, altă distracție ! Ține-te,

Marine, cu plocoane !“ – a gândit Găiman și-n același timp a tresărit.

– Auzi, nene, să nu pleci, că n-am chef să te caut pe unde... ți se năzărește dumitale !

– Bine ! – a răspuns Găiman cu jumătate de gură – apoi, dezamăgit, și-a zis : „Să mă caute până i-o găsi boala ! Nu mai stau un ceas ! Cum rămâne însă cu ce le-am dat ? M-am prins în horă cu dracu, joc !“ – și-a zâmbit, apoi a urmărit pașii unuia înalt și tuciuriu la față.

*

* *

„Ăstuia, sigur, de la suflet i-a ieșit negreala în piele !“ – abia a apucat el să-și zică, pentru că l-a și strigat celălalt.

– Găiman ?

– Aici ! Eu !

– Vino !

Găiman s-a grăbit făcând pași ca soldatul în prima zi de armată.

– Bârzoii ! Inspector de cadre ! – s-a recomandat cel care l-a chemat, apoi a intrat într-o încăpere. Acolo, Găiman a fost prezentat unei femei.

– Doamna Păsărică ! Șefa de personal !

„Păsărică, pui de lele !“ Păsărică, Pițică... ! Doamne, ce adunătură ! – și-a zis Găiman când aproape își pierduse mințile.

– Ia loc și răspunde-mi la întrebări ! – i-a cerut femeia. Pușcărie ai făcut ?

„Pușcărie ? De ce tocmai asta ?“ – s-a întrebat Găiman, apoi a răspuns hotărât :

– Nu ! Dacă făceam, poate îmi era mai ușor acum !

Răspunsul a făcut-o pe șefa de personal să ridice privirea de pe hârtiile ce-i stăteau în față și să-și scoată ochelarii. L-a privit tăios și din nou a întrebat :

– Data și locul nașterii ?

„Acolo, atunci..., contingentul... Ce tot mă mai întreabă dacă tot plec ?“ – a vrut el să răspundă în doi peri, dar s-a izbit din nou de aceleași priviri.

– Aveți actele mele pe masă ! – a răspuns el, tulburat.

– Mda ! – a mârâit femeia, cu un aer de superioritate. Le-a cercetat, a scris, apoi i-a spus lui Găiman : Ai fost dat la betoane ! La tovarășul șef Pistică.

– Pistică și mai cum ?

– Pistică și-atât ! A doua ușă pe dreapta !

„Te dă ăla dracu, una, două. Așteaptă și-ai să vezi !“ – și-a zis șefa, fără a schița nici un zâmbet.

Prima zi de muncă i-a trecut lui Găiman, cunoscându-și șefii. Ultimul din ei fusese maistrul Mătu Cazacu. Patru clase primare, tractorist, limbagiu și meșter făcut la apelul de seară, în cârciuma de la Saru. Atât aflate Găiman despre el.

„Dacă tot mi-au făcut formele, doi ani nu crăp ! Depinde cum mă-nțeleg cu meșterul ! Mai las eu de la mine, mai... Mă amăgesc singur. Unul ca el, după cum l-am văzut, nu știe să lase. Vrea chiar mai mult decât ceilalți“ – a socotit Găiman îngrijorat.

Munca de zi cu zi, apoi așteptarea primului salariu l-au făcut pe Găiman să uite din nou câte ceva din tot ce-l frământa. Atunci când a primit leafa, și-a amintit, în primul rând, că datora lui Lungu.

– Mă, am venit să m-achit ! Vreau să fac cinste !
– a îndrăznit Găiman de cum celălalt a crăpat ușa.

– Dacă o faci din inimă, nu mă-mpotrivesc !
Obligațiile însă mi se pun în gât și nu pot să le-nghit.

– O fac din suflet, chiar dacă, de multe ori, îmi vine să te-njur.

– Așa mai merge ! Intra !

Găiman a scos din sacoșă o sticlă cu rachiu, apoi i-a zis :

– Coaptă sau crudă, cum vrei tu, numai să nu mă ții mult. În seara asta, vreau s-ajung acasă. N-am mai fost acolo de când m-am angajat.

– Mă, chiar dacă nu sunt în apele mele, să pun ceva să mâncăm !

– Nu te deranja ! – s-a împotrivit Găiman, apoi, curios, a întrebat : ai vreun necaz ?

– Nu, un fel de ciudă. Pe cine, nici eu nu știu !
Astăzi, n-am ajuns la slujbă pentru că...

Lungu a povestit cum că, de dimineață, fusese liber și se duse la țară să ducă o pâine maică-si. La întoarcere spre oraș, o întâmplare îl făcuse să întârzie.

.....

– ...De acolo a început dandanaua ! De când cu casa babei, moștenire și pentru nepotu-său, care era ortodox și pentru frații ei, adventiștii, cei care aveau la rândul-le, pretenții. Cum îți spuneam,

Bulmez – așa am înțeles că îl cheamă pe nepotu-său – mai de necaz, mai..., luă câteva pahare în plus înainte de a pleca cu moarta la biserică. Se supără foc și-i dădu afară din curte pe ceilalți. Plecară ei, dar nu fiecare la casa lui, ci la cimitir. S-așezară în poartă. După slujbă, când să-ngroape baba, intră în cimitir cu coșciugul, dacă poți! Unii împingeau într-o parte, alții într-alta. Zarvă mare! Până la urmă, puseră coșciugul în mijlocul șoselei și treci dacă poți! Se încinse o bătaie de-ți era mai mare dragul! Unii de pe margine ziceau că mai trebuie săpate câteva gropi. În cele din urmă, s-a liniștit... Că s-a luat un agronom navetist de adventiști :

„Mă, nene, ascultați-mă pe mine, că sunt om cu carte!“ – le-a zis el. Dacă nu vreți în cimitir, îngropați-o pe pământul colectivului, că tot are nevoie de arături adânci! Baba putrezește repede, cruce voi nu puneți, uite, așa, dați o mână de ajutor la creșterea recoltei!“

– Ce ți-e și cu credințele de-acum! Mare încurcătură!

*

* *

Încetul cu încetul, Găiman se obișnuise cu noua sa muncă. Oamenii în mijlocul cărora lucra, deși simpli, aveau suflet. Cu ei își împărțea necazurile, bucuriile și uneori speranța.

Numai cei din sat îl sâcâiau cu întrebări ce uneori îl făceau să-și iese din fire. „De ce nu faci tot ce-ai făcut? De ce și iar de ce?!“

„De ce s-o amesteca ei în amestecul meu ?“ – se întreba și el adesea, neputând să răspundă cu zâmbet, fiecăruia.

Odată cu primăvara, munca la câmp i-a făcut pe mulți din sat să vorbească numai cu brazdele câmpului sau cu firul ierbii abia mijit. Pe Găiman l-au uitat. De acum, el s-a simțit oarecum liniștit. Totuși, într-o sâmbătă, când s-a întors acasă și nimeni nu l-a băgat în seamă, și-a zis : „rău cu rău, dar mai rău fără rău ! Cuvântul zidește sau dărâmă tot“.

După ce a coborât din mașină și și-a agățat plasele pe spinare, a pornit la drum fără a se grăbi. Aproape de Biserica veche, dincolo de piscul pe care ea se înălța, a auzit gură de oameni. S-a prefăcut a fi obosit și, fără a fi văzut, a trecut dincolo de șanț. S-a rezemat apoi de un copac a cărui coroană era în plină floare. Parfumul rămurelelor ninse cu petale, îl odihnea. A răsuflat ușurat și a ascultat :

– Bine, mă, Bițule, fire-al dracu, toată iarna te-am ținut pe burta butoiului meu ! Când pe-ăl de vin, când pe-ăl de țuică, iar acum dăduși fuga la Lica, la zgârcita aia, în loc să-mi fi întors mie locul întâi, cum se cuvenea ! Să pun eu porumbii mai devreme, nu ea ! Măcar îți dădu și ție vreo litră de rachiu ?

– Da' de unde ?! Zice că n-are !

– N-ar mai avea ! Ăștia așa sunt, mă ! Cu ochii după luat și zgârțiți... ce nu s-a pomenit pe fața pământului alții ca ei ! Bani ?

– Aștept să vină bărbatu-său peste o zi, două !

– Îți spun dinainte : zice că nu are. Muncești ca
nărodul, iar eu te-am ținut...

– Mai taci dracu odată, că-mi făcuși capul
calendar ! Dacă-mi dă, bine, dacă nu, să-i ție de
lumânări !

– Treaba ta, dar cu mine cum rămâne ?

– Pe burtă, ai ? De-asta nu mai dă ăsta pe la
mine ! Îl ții tu ?! E, lasă că-ți arăt eu ! – s-a rățoit
Boaca, femeia lui Boc, care trăsese cu urechea, de
prin preajmă.

„Să vezi ce n-ai văzut ! – s-a gândit Găiman.
Boaca l-a căutat pe Bîțu acasă, iar acum... tii, drace,
cum îi întâlnești Tu !“

– Doamne, băiete, asta e turbată ! Nici nu s-au
pus căldurile și s-a încins seul pe ea ! – i-a zis Lica
lui Bîțu.

– ...Și tu, mă, fire-ai al dracu, când ți-am dat,
ți-a plăcut ?! Acum te-ai mutat la scofâlcita asta ?! –
a țipat Boaca.

– Ce-ți veni, femeie ? Ia zii, ne văzuși încă-
lecați ? Nu mai poate omul sta de vorbă cu cineva
că... gata ! Țala se ține cu aia ! – a încercat Bîțu s-o
liniștească.

– Eu scofâlcită, umflata dracului ? Arde-te-ar
focul ! Ai umplut satul cu nărozii ! – s-a repezit
Lica, încurajată.

– Tu, fă, tu ! Să-i spui ăluia de te are la bățatură
– nu te-ar mai avea ! – să ia sfoiagul de pe tine !

– O să crapi, pacostea pământului ! Ai spart
casele oamenilor ! Le-ai încurcat mințile, putoareo !
Ptiiu, pute pământul sub tine !

– Te pomenești că sunt ca tine?! Unul iese, altul intră! Al meu măcar nu-i acasă, cuca iadului! I-auzi, l-ai ținut pe burtă! Fire-a dracu cu burta ta, de slută!

„Cum încep să scoată capul lucrurile! Uleiul, oricât l-ai amesteca în apă, tot iese deasupra! Mâine, poimâine, poate aud și de-a mea ceva!“ – s-a-ndoit Găiman de nevestă-sa.

– Dar-ar ciurma în tine! Eu îl chemai să-mi întoarcă!

– Ți s-a făcut de întors, ai? E, las' că te întorc eu dacă al tău nu e în stare!

Boaca a scos de la spate un ciomag cu care s-a năpustit ca oarba, către cealaltă.

– Dați-vă dracu de năroade! – a înjurat Bîțu și a plecat, pe nesimțite, când a văzut că nu era de glumit.

– Mă omoară! – a urlat Lica, apoi, dacă a văzut că nimeni nu-i sare în ajutor, s-a repezit și ea cu unghiile în gâtul Boacăi.

– Marș, curvă nenorocită!

– Curvă, eu?! Primarul intră la tine, notarul intră la tine, pădurarul – de-am rămas fără un lemn în curte – intră la tine! Acum îl luași și pe-asta?! Cine-mi ară pământul, stricato? – a răbufnit Boaca.

– Ara-te-ar dracii să te are!... Și când or termina, să se mute și la mine! – a blestemat Lica și a plecat.

Câteva clipe, Boaca a rămas nedumerită.

– Ba să te are pe tine-ntâi!

Cele două femei au plecat una în urma celeilalte. După ele, și Găiman s-a îndreptat spre

casă, într-un hohot de râs pe care nu și l-a putut stăpâni. Numai când a ajuns în dreptul casei lui Ceaușu și ceva ca o umbră i-a trecut pe dinaintea ochilor, în negura serii, s-a oprit.

„Un semn ! Baba Floarea ! Semnele ei, Doamne, cum se mai arată ! Numai de rău să nu fie !“

Deși seara era răcoroasă, Găiman a intrat în curte, ud de nădușeală. Când a pus piciorul în pridvorul casei și a văzut nevasta întinsă pe podea, a înghețat.

– Jano ! – și-a strigat el femeia în timp ce a alergat speriat să o ridice. Ea nu i-a răspuns. Găiman a pipăit-o pe frunte și gât.

„Inima, parcă mai încet, dar bate !“ – a gemut el, apoi a luat femeia în brațe și a dus-o în camera de alături. I-a luat din nou seama. Jana părea răvășită. Pe moment, Găiman a crezut că e bătută, dar, după ce-a mirosit-o, a văzut că se înșeală.

„Ce s-o fi întâmplat ?“ – s-a întrebat el, neștiind ce să facă mai repede.

„Să dau o fugă la fie-mea... ? Dar dacă moare ? Cum să moară, mă, acum, și tocmai ea ? Nu, nu se poate !“

Singurătatea și teama l-au înspăimântat și l-au scos la poartă. De la deal, a auzit pași venind.

– Care ești, mă ? – a întrebat el, cu sufletul la gură și răbdarea pierdută.

– Eu, Marine, Vătășelu ! Ce e ?

După ce s-au întâlnit, Găiman a aflat ce se întâmplase în timpul zilei...

Eu cred că ea n-are nici o vină și, chiar dac-ar fi avut, nu se făcea, pentru Rigu, ca om, să o-mbrân-cească. Pentru un rând de porumbi s-au certat. Că era al tău sau al lui, numai voi știți ! Deocamdată, zic însă să-i dai pace. Un scandal i-ar face și mai rău Janei. Las-o să se odihnească. Cine știe, de oste-neală, de supărare..., i se făcu rău. Mă, Marine, pe mulți ai să-i vezi mâine, poimâine, cum cad polog.

– Rigu, zici ? Tot el ? Acum n-am timp să ne socotim, dar mâine, poimâine... Rămâi lângă nevastă-mea ! Mă duc să-l chem pe gineri-meu ! – s-a grăbit Găiman.

Tot într-un suflet, Găiman s-a dus și s-a și întors. De cum s-a așezat pe pat, la picioarele Janei, Vătășelu a zis :

– Mă, să fi chemat pe coana moașe. Se pricepe mai bine. Îi face ea ceva, sau poate cheamă salvarea.

Găiman nu l-a ascultat. El și-a mișcat femeia aproape plângând. Târziu, Jana a părut că deschide ochii. Ei au amuțit.

– Oo... ! – a gemut ea în timp ce a întors capul spre bărbatu-său. Mă ierți ?

– Te iert, Jano, te iert, numai trăiește !

*

* *

– N-o plângeți ! Odată moartă, noi n-o mai putem învia, tată ! Mai bine să ne rugăm la bunul Dumnezeu s-o aibă în grijă și s-o odihnească în pace ! – își încuraja Găiman copiii la numai zece zile

mai târziu, după ce Jana căzuse la pat, apoi, în sinea sa, el însuși o plângea.

„O, femeie, cât te-ai chinuit tu în toată această vreme... ! Și totuși, pari împăcată ! Acum, nimic nu te mai doare ! Nici inima nu ți se mai frânge după copiii duși la școală, nici eu nu te mai frământ ! Un zid ne desparte. Asta mi-a fost soarta ! Să mă lași singur și să-ndur durerea tuturor. Un stâlp al casei a căzut ! Tu ! Mai sunt eu. Mi-e greu. Într-o zi, îmi va veni și mie ceasul. Atunci să m-aștepți. O să veghem din nou, amândoi, de-acolo, și copiii și nepoții, și...”

– Dumnezeu s-o ierte, Marine ! – a zis Vătășelu. Găiman a tresărit și a privit, îndurerat, la cel de lângă el. Fii tare, băiete ! Mă, mie inima îmi spune că voi împreună veți fi în veci ! Jana în sufletul tău trăiește ! N-o omorî ! – l-a încurajat omul pe Găiman în timp ce l-a tras deoparte.

Tot satul s-a strâns, în ziua înmormântării, în fața casei lui Găiman. Când Savu, Titel și încă doi au purtat pe umeri coșciugul spre carul ce aștepta în fața porții, pe toți i-au trecut lacrimile. Lui Găiman îi tremura bărbia și umerii obrazilor. Urechile și capul îi vuiiau ca o cascadă. El a strâns cât a putut fălcile și și-a mușcat, din când în când, buzele, până ce lacrimile i-au secăt.

„Să nu mă uiți, Jano ! Vino seară de seară în patul nostru și împlânzește-mi visele, ca să pot dormi, altfel... ochii au să mi se cufunde în fundul capului, așteptând !“ – s-a rugat Găiman până lângă groapa pe malul căreia a rămas și mut și surd. Aici,

s-a simțit câteva clipe în liniște, numai el cu nevasta, ca în zilele în care el trebuia să plece la oraș. Aievea, o simțea tremurând.

„Ai grijă, Marine, pe-acolo !“ – a auzit-o el, ca și atunci.

„O să am ! Cu bine !“ – s-a auzit și pe el însuși.

– Cu bine ! – a repetat Găiman, cu glasul răgușit, în timp ce a vânturat o mână cu țărână deasupra coșciugului coborât în groapă.

*

* *

– Niciunul dintre noi nu se-aștepta la... Moartea ei ne-a prins nepregătiți. Aș vrea să știți că sunt dator. Nu mult, dar sunt ! Nu vă cer să plătiți, nici măcar să m-ajutați, dar nu mă-ndatorați mai mult ! – le-a cerut Găiman, într-o seară, copiilor, înaintea zilei în care cei mici aveau să se-ntoarcă la școală, iar ceilalți la casele lor.

– O să te-ajutăm noi, tată ! – i-a fost alături fata cea mare.

– Tu să-mi păzești casa și păsările cât sunt la lucru ! Atât ! De restul, am eu grijă !

A doua zi, Găiman a plecat. Întors pe șantier, omul a găsit lucrurile aproape neschimbate. Numai oamenii însă îi păreau alții decât cei pe care-i lăsase aici cu numai câteva zile-n urmă. Ei i-au primit înduioșați.

– Doamne, prin ce necaz ai trecut ! Primejdia ne pândește peste tot. Aici, acasă, oricare dintre noi

am fi putut fi în locul tău. Acum, n-ai decât să fii tare ! Uită, dacă poți ! Noi o să-ți fim alături ! – l-au încurajat muncitorii din echipa sa.

– Dumnezeu s-o ierte ! – i-a zis și maistrul, șeful său, în treacăt. Nu te speria ! Toți ne ducem într-o zi ! Așa a fost lăsat să mâncăm noi altora pomana, alții nouă, și tot așa ! Apropo : n-ai adus și tu ceva care să-i fie nevesti-tii pe lumea ailaltă ?

– Numai la asta nu m-am gândit, meștere ! Pomeni o să mai fac, și-atunci o să te țin minte ! – i-a răspuns Găiman, mâhnit, în timp ce în sinea sa și-a zis : într-o zi o să te sature și pe tine pământul !

*

* *

Trecuse mai bine de un an de la moartea Janei. În tot acest timp, Găiman nu-și uitase casa cu rostul ei. Sâmbătă de sâmbătă, se întorcea în sat, dar de fiecare dată o făcea cu strângere de inimă și mai ales atunci când și copiii cei mici își luaseră zborul. Ei se angajaseră unde fuseseră repartizați, departe de el. Găiman, parcă dintr-o dată îmbătrânise.

„Ce să mai aștept ?! Totul a trecut. Măcar câțiva ani de pensie să apuc. Să-mi strâng în liniște lucrurile de ducă și n-am decât să... Femeia m-o aștepta !“ – s-a gândit el în timp ce a spălat butoiașul pentru țuică, în grădina din fața casei, lângă fântână, într-una din zilele de concediu.

– Terminai ! – a răsuflat el ușurat. Îl las aici cu gura în jos să se scurgă, apoi pe el am să-l umplu primul. Îl înfund bine, îi retez dopul și numai când

o fi să mă-ngroape, să umble la el ! – și-a propus Găiman, uitându-se undeva înainte, peste timp. Să aibă copiii de unde să-mi dea un pahar cu rachiu, de pomană. Prunele sunt gata fierte. Peste două, trei zile, pun cazanul.

Găiman aproape că nu mai ieșea din curte. Se izolase de oameni. Grijă avea numai pentru el și ce era al lui. Își privea casa, prunii de pe costă... Uneori, se uita și spre vale. Se cutremura însă de fiecare dată. Își amintea că acolo mai are încă locul de porumbi pentru care femeia își dăduse duhul. Îl vedea atunci în fața ochilor pe Rigu.

„Cum i-aș mai înfige unghiile în gât ăstuia !“ – s-a mâniat el și acum când și-a amintit, stând gânditor, rezemat de stâlpul fântânii, așteptând să i se zvânte mâinile.

Câtva timp, Găiman a rămas tulburat. Nu știa de ce să se apuce. În cele din urmă, singur se încuraja, încercând să uite trecutul.

– Mda ! Ori cu o zi, ori fără ea, aceeași țuică o fac. Aranjez de astăzi cazanul și, la noapte, bag focul ! – s-a hotărât el. Tot n-am somn ! Așa îmi trece mai ușor timpul.

Găiman s-a urcat în podul magaziei. A coborât de-acolo cazanul de aramă, țevile și pirostriile. Le-a curățit bine, cu apă fiartă, apoi le-a clătit cu oțet până ce metalul s-a îmbujorat. A retezat, după aceea, câțiva butuci rezemați de șopru și i-a spart. Când soarele se lăsase spre scăpătat, totul era aproape aranjat.

Boasca s-o mai pun și gata ! Până una, alta, să-mi aranjez vasul în beci, într-un loc ferit ochiului !“

Se lăsase înserarea când Găiman a răsucit butoiul cu gura în sus și i-a pus dopul. Liniștea de mormânt din juru-i l-a făcut să audă undeva aproape, o zvârcoleală ca de șarpe aruncat în jar. A ascultat. Un sâsâit prelung l-a făcut să tresară. I s-a părut a fi același cu al Janei.

„Șiit ! Taci, Marine !“ – și-a amintit el vorbele ei.

Găiman a oftat. Îi trecuseră între timp prin șira spinării ace pe care abia târziu le-a simțit.

– Of ! Rabd singur povara timpurilor ! Mă vezi cum sunt ?! Pustiit !...

„Șiit !“ – a auzit din nou Găiman. A oftat iar.

– Bine, fac cum zici tu ! Tac ! – a promis șoptind Găiman și a rostogolit butoiul până în fața beciului. L-a băgat apoi înăuntru, l-a așezat pe podvale și, curând, a ieșit cu găleata plină cu zeamă de prune. A umplut cazanul. I-a pus capacul, răcitorul și țeava pe care avea să curgă rachiul. Două zile și două nopți, Găiman a făcut țuică. În ziua următoare, s-a întors la șantier. De data aceasta, trecuseră mai bine de două săptămâni de când nu mai fusese la lucru. Ajuns la sediul șantierului, a aflat că echipa cu care era fusese mutată la Calafat. Nu i-a venit să creadă și l-a căutat acasă pe Costică Lungu.

– Vine la o săptămână, uneori nici atunci ! – l-a lămurit Rița, femeia lui Costică. N-ai decât să iei trenul și să pleci acolo ! Afli tu unde sunt !

Găiman a vrut să se întoarcă iar în sat, dar a chibzuit :

„Peste câteva luni o să ies la pensie ! Atunci, scap ! Până una, alta, trebuie să mă duc !“

.....

Locomotiva s-a strecurat printre dealurile Craiovei, de dincolo de vadul Jiului, după care a şuierat ușurată, de-a lungul câmpiei ce părea fără sfârșit. Gările, una după alta, toropite de căldurile nemiloase, de la jumătatea lui august, au rămas în urmă. Aproape de vremea prânzului, Găiman a ajuns în acel orașel în care liniștea părea tulburată numai de șantierul instalat acolo, parcă fără vrerea localnicilor. Odată coborât din tren, Găiman a întrebat pe primul om ce i-a ieșit în cale, despre cantina șantierului.

„I-acolo, pe deal!“ – i se spusese, iar el s-a grăbit spre ea. Aci, și-a găsit colegii.

– Picași tocmai când trebuia! Înainte de masă ! – s-au bucurat ei, mai ales când Găiman i-a luat mai de-o parte și le-a dat să înghită câte o gură de rachiu, frunte de cazan, special oprită pentru ei.

– Ia spuneți, măi băieți, cum i-aici ? – a întrebat Găiman, curios.

– Nu prea bine ! Muncă multă, departe de casă, mâncăm ce găsim, dormim ca vai de mama noastră, 15–20 în cameră ! Știi cum e ! Praf... ! Apa nu curge !

– Și o să stăm mult ? – a întrebat iar Găiman, gânditor.

– Până... Dracu știe cât ! Șefii zic că plecăm după ce ridicăm turnul de captare de la Fabrica de apă.

– Și mai e mult ?

– Ehe-he, Marine ! Au săpat lângă malul Dunării o groapă cât toate zilele cu mașinăriile ! Un dig de pământ o desparte de puhoiul de ape. Pe fundul ei, abia de azi au început să sape la cazma niște țigani aduși tocmai de pe lângă București. Noi n-am vrut să intrăm acolo pentru nimic în lume !

– De ce ? – a întrebat Găiman.

– Mă, mă... ! Ai să vezi tu singur de ce ! Măine, că astăzi te ducem la dormitor. Te odihnești, sau... treaba ta ce faci !

După masa de prânz, Găiman a ajuns la cămin. Mizeria și mirosul camerei în care și-a lăsat bagajul l-au dezgustat. A vrut să plece în oraș. Căldura și străzile aproape pustii l-au ținut loculii. Toată după-amiaza a privit spre fereastră, spre un mic stadion din fața clădirii, pe care alergau goi câțiva copii.

A doua zi, a început munca ! A plecat alături de ceilalți muncitori spre malul Dunării. Când a văzut fluviul ce sclipea sub primele raze ale dimineții, i s-a părut frumos.

„Parcă ar fi o namilă cu solzi argintii !“

Mai târziu, când umbrele malului s-au culcat peste ape și a văzut țigani săpând pe fundul gropii, s-a înfricoșat. Mult timp, el s-a uitat de-a lungul râului spre amonte. I s-a părut cum valurile cresc din ce în ce mai înspumate și mai de temut. Dintr-o dată, a privit undeva, în trecutul său și și-a amintit anul acela, când ape negre împânziseră valea satului.

„Da, da ! Apele acelea tulburi m-au tras după ele prin vremuri și mai tulburi și m-au purtat printr-o lume la fel.“

*
* *
*

„Ajutoor ! Ajutoor !“ – s-au auzit țipete îngrozite. Găiman și cei de pe malul Dunării și-au aruncat privirea spre un vapor care tocmai aluneca în josul apei. N-au deslușit nimic.

– Ajutoor ! – s-a auzit din nou, ca dintr-o altă lume. Oamenii s-au năpustit spre malul gropii. Au văzut cum, de pe fundu-i, țâșnea, ca dintr-o țeavă, apă, nisip și oamenii, care cu câteva clipe în urmă, săpaseră acolo.

Motorul unei dragline de pe celălalt mal a aruncat din el nori de fum. Un braț metalic, cu zăbrele, a scârțâit scurt, apoi cupa mașinii a izbit noroiul. Cei de jos, cu sufletul la gură, s-au azvârlit, din răspuțeri, călcând, unul peste altul, peste cabluri și cupă.

– Sus ! Dă-i repede ! Sus ! – s-a auzit vocea disperată a celui ce supraveghea lucrările. O smucitură a mașinii și zece oameni au fost aruncați pe mal.

– Mai sunt ! – a țipat, din răspuțeri, același. Cu iuțea unui fulger, cupa s-a înfipt în mocirlă.

– Uite-i acolo ! Acolo, mai spre dreapta ! – au strigat, tremurând, și cei de pe mal, la mecanic. Cupa s-a târât peste bolborașii apei, apoi s-a cufundat în adâncuri, ca o lingură într-un cazan uriaș, pus la fiert. A scos de acolo pe ceilalți, zvârcolindu-se ca prinși în ghearele morții.

Claxoanele de mașini au sfârtecat împrejurimile și cerul. Panica a împânzit ținutul. Până spre seara aceleiași zile, întreg orașul a aflat despre cele întâmplate. Patru morți și alți zece internați în spital.

Noaptea s-a țesut greoaie peste sufletele tuturor. Găiman a privit în întunericul dormitorului și a ascultat geamătul celor ce au ațipit în paturile din juru-i. Nu a putut dormi o clipă. În dimineața următoare, a părut mai mult preocupat de ceva, decât obosit.

La sediul șantierului și apoi pe malul Dunării, au venit, unul după altul, directorii. Pe mulți dintre ei, Găiman nu-i cunoștea. A văzut, undeva, mai retras, pe unul bine îmbrăcat, despre care nimeni nu spunea nimic. A simțit că vrea să-i vorbească. Sfios, s-a apropiat de el.

– Au murit oameni, domnule! Păcat! Eu unul, pe cei de-acolo îi consider vinovați! – i-a șoptit el aceluia domn și a arătat spre cei din conducere. Spune și dumneata, de ce i-au băgat în fundul gropii, fără să-i apere? Să fi zidit digul în beton și apa nu mai rupea, dar au făcut-o! Nu! Ce contează pentru ei sufletul?! Trebuie să dea socoteală, altfel nu se poate!

– O să dea, dacă așa zici! – i-a răspuns omul din fața sa, apoi s-a îndreptat spre grupul de directori.

Găiman l-a urmărit cu privirea, apoi a întrebat un fierar betonist ce stătuse aproape de ei.

– Mă, tu-l cunoști pe-ăsta cu care vorbi eu?

– Personal, nu ! Aud însă c-ar fi primarul oraşului...

– Primarul ?! – şi-a ferit Găiman faţa, cu dosul palmei, mai ales când a văzut că el, primarul, vorbea şi arăta şefilor spre el.

„...Până la urmă, de ce să-mi fie frică ? Dacă e om drept, judecă şi face dreptate, dacă nu e... Aici e-aici ! Dacă nu, ce s-alege ?“

Lucrurile au părut că s-au liniştit până spre prânz. Maşini mari au descărcat pe malul gropii bolovani grei de piatră şi chesoane. Betonul s-a prelins şi el, lucios, şi a zidit de jur-împrejur. Apa nu mai ţâşnea.

La vremea mesei, o dubă a încărcat toţi muncitorii şi i-a dus la cantină. După ce au mâncat, conducerea şantierului le-a vorbit :

Ne pare rău !... Dar, indiferent ce s-a-ntâmpat, turnul de captare trebuie făcut !

– Dacă mai mor şi alţii ? – s-au auzit câteva voci.

– Şi chiar dacă ! Avem sarcini de sus şi noi nu ne jucăm cu ele... Cui îi este frică n-are decât să plece !

Oamenii s-au uitat unul la altul ca la nişte condamnaţi. Nici unul însă nu s-a decis să părăsească şantierul.

„Ce fac ceilalţi, fac şi eu!“ – şi-a luat Găiman inima în dinţi, tăcut.

– Deci, rămâneţi cu toţii ! – s-a auzit aceeaşi voce. Atunci, la treabă !

Muncitorii s-au întors spre locul de muncă, dar acolo s-au apropiat de groapă ca de un cazan al iadului. Le era teamă. Fiecare însă a primit sarcini. Găiman a aflat că el trebuie să coboare până deasupra mocirlei, legat de brațul draglinei, și să scufunde câteva pompe de noroi. A refuzat, îndârjit, de cum a auzit.

„De ce tocmai eu ?“ – s-a frământat, în sine, și s-a gândit, fără să vrea, la vorbele ce le spusese primarului.

– Nu și iar nu ! Vreau să mor în patul meu ! – s-a împotrivit Găiman șefului de șantier.

– Atunci, pleacă ! De unul ca tine, n-am nevoie !

Găiman a părut nedumerit. Toți s-au uitat spre el.

– Pleacă, ce mai stai ! – a repetat scrâșnind din dinți, șeful, în timp ce căuta cu privirea pe meșterul Cazacu căruia, de îndată ce l-a văzut, i-a ordonat :

– Cu data de astăzi, lui îi desfacem contractul de muncă. Ai înțeles ?

Meșterul nu a răspuns nimic. A dat numai din cap, afirmativ. Găiman a încremenit. Privirile i s-au tulburat mai rău decât apele Dunării.

– Mă izgoniți ? De fapt, un prigonit am fost toată viața. Bine, plec, dar tu tot o să dai socoteală !

*

* *

– În sfârșit, m-am întors ! Iată-mă acasă ! De data aceasta, pentru totdeauna ! Fie ce-o fi ! – a în-

drăznit Găiman seara, când a ajuns în sat, dar în zilele următoare ce se scurgeau spre un sfârșit de vară fierbinte, a început a pătimi.

„Grâu n-am, porumbi... bine ar fi măcar o căruță să strâng. Pensia... M-am chinuit ani în șir degeaba ! Ce vorbești, domnule, lucrurile pentru mine au fost încălcate de când mă știu, dar, ca acum, parcă niciodată !“

*

* *

– Săriți, măă..., săriți ! Au, Doamne ! Îl omori ! – a țipat femeia lui Rigu într-una din zilele în care începuse culesul de toamnă încât a ridicat tot satul în picioare. Oamenii au auzit. S-au uitat spre casa ei, apoi spre valea ce părea de mormânt. Au fugit într-acolo.

– Îi puse capul, oameni buni ! – a strigat femeia din nou, smulgându-și părul când a ajuns la locul de lângă baltă și și-a văzut bărbatul înțepenit și înămolit în sânge. Urlând, ea a alergat înapoi spre sat. Un ceas mai târziu, de-acolo a venit cu Găiman legat și însoțit de un jandarm.

– De ce-l omorâși, mă ? – a întrebat milițianul. Să-mi dai mie de lucru ?

– E, lasă-l ! Scăparăm de el a zis primarul. Pe chestia asta dau de băut ! Vă cinstesc cu un rachiu de la Găiman. Așa ca să-l țineți minte !

– Ba eu nu ! – s-a repezit Clămpan. Mi-a mâncat destul zilele ! Beau ca să-l uit !

Primarul și milițianul au intrat în magazia din spatele primăriei. Au desfundat mai întâi butoiul, apoi au umplut o sticlă.

– A știut el ce-și lasă de pomană ! Sâmbure de prună ! – a rânjit primarul după ce a mirosit sticla. În cancelarie, toți cei trei au băut un pahar pe nerăsuflăte, după care un altul. Puțin mai târziu, li s-a făcut rău. Au vomitat și-au început să se zvârcolească. Perpelindu-se, primarul a ajuns primul pe scările clădirii. Acolo, a căzut. Întâmplător, îngrijitorul școlii l-a văzut.

„Asta, conducător e ?! Bea până-și bea mințile și mai și iese și-n drum ! Mă duc să-l scol deși n-ar trebui...”

Cerul părea bolnav. Ploua mărunț și pătrunzător. Nimeni nu mai era de-a lungul drumului. Când îngrijitorul școlii a ajuns lângă primar și l-a văzut holbat și când i-a mai văzut și pe ceilalți asemenea lui, a luat-o la fugă. S-a oprit la dispensar. Acolo, a găsit o asistentă care, și ea, când a auzit cele întâmplăte, înfricoșată, a chemat salvarea. Satul s-a involburat din nou.

– Dumnezeu nu doarme ! – s-au auzit, pe alocuri, voci, din dosul gardurilor.

Pe drum, spre spital, cei trei au murit. Procuratura avea să fie din nou înștiințată. Medici legiști au participat la autopsie. În câteva ceasuri, de la laborator, a venit rezultatul : „Intoxicație cu venin de șarpe în alcool”.

– Până mai ieri, anchetă peste anchetă, apoi procesul ! Acum, altă anchetă ! – a zis procurorul

șoferului ce-l ducea din nou spre aceeași localitate. Satul ăsta parcă ar fi blestemat !

Ajuns la primărie, procurorul a luat declarații de peste tot. Gae i-a pus la dispoziție sticla și paharele din care băuse primarul și ceilalți. Judecătorul le-a privit îngândurat și a întrebat :

– Ai idee de unde au avut rachiul ?

– De, domnule, eu știu ?! Este un butoiăș cu țuică în magazia de lemne. Poate de-acolo ! – a răspuns Gae tremurând ca varga.

– Și de unde-l aveai știu ?

– Îl confiscaseră de la Găiman. Țăla pe care l-ai condamnat ieri, aici.

– Să văd butoiul ! – a cerut procurorul.

Gae i l-a arătat. Câțiva oameni din împrejurimi au fost chemați ca martori. Țuica s-a golit în câteva găleți, apoi tot Gae a scos fundul butoiului.

– Ah ! Diavolul ! Acolo e diavolul în carne și oase ! – a țipat îngrijitorul școlii și a luat-o la fugă când a văzut pe fundul vasului un șarpe mare și câțiva pui încolăciți. Pe toți i-au trecut fiorii. Însuși procurorul s-a-nchinat în văzul tuturor.

Vestea s-a răspândit repede. Și împrejurimile știau tot despre cele întâmplate. Numai Găiman a aflat abia peste șase luni, când a avut dreptul să primească pe unul dintre copii, în vizită.

„Șiit !“ – și-a amintit el acel sâsâit.

– Of, Doamne !... Și totuși, sfârșitul fără de sfârșit se sfârșește ! Nu mai e mult !